

Panna Orleánská.

Vzpomínky jejího pážete a tajemníka
Ludvíka de Conta.

Historický román

od

Marka Twaina.

Z angličiny přeložil **Jan Wagner.**

Maticе lidu ročník XXXVI. číslo 1.

(Běžné číslo 211.)

V PRAZE.

Tiskem a nákladem knihtiskárny Dra Ed. Grégra.

1902.

Předmluva.

Abychom mohli náležitě posouditi povahu některé historické osobnosti, musíme ji posuzovati dle její doby a ne dle doby naší. Když posuzujeme vynikající lidi dle míry pozdějších dob, tu i nej-
ušlechtilejší povahy nejdávnějších věků ztrácejí na svém lesku a nenajde se snad ani jediné, která vydržela by zkoušku všemi směry. Avšak povaha Panny Orleánské jest svého druhu jediná: ji možno posuzovati dle měřítka všech dob a nemusíme se báti, že dopustíme se chyby. S každého stanoviska jest bez poskvrny a ideálně krásná; bude vždy státi na výši, která jinému smrtelníku jest nedostupnou.

Vzpomeneme-li si, že její doba byla nejvýš hrubá a zkažená, nejhorší ze všech dob historie od časů nejdávnějších, musíme se jenom diviti, jak mohlo z podobné půdy vyrůst tak podivuhodné ovoce. Mezi ní a její dobou byla tak veliká protiva, jako mezi dnem a nocí. Byla pravdo-

mluvnou v tu dobu, kdy lež byla nejobyčejnějším zjevem v ústech lidí; ona byla poctivou, kdy poctivost stala se neznámou věcí; ona svatě držela své slovo, kdežto od nikoho nebylo možno nadíti se věrnosti; ona věnovala svůj veliký rozum velikým záměrům a cílům, kdežto jiní velcí duchové hověli jen svým libůstkám a ctižádosti; byla skromná, delikátní, něžná, kdežto býti hrubým a neotesaným pokládalo se za všeobecné pravidlo; byla plna soustrasti, kdy největší ukrutnost byla obvyklou; ona byla pevnou, kdy pevnost byla neznámou; byla nezdolně věrnou v době naprostých věrolomníků; uchovávala svou osobní důstojnost v době otroctví a patolízalství; byla nejvyšš udatnou, kdy statečnost vytratila se ze srdcí všech spolukrajanů; byla úplně čistou duchem i tělem, kdy společnost i ve vyšších vrstvách byla naprosto zkaženou; všechny tyto vlastnosti měla v takové době, kdy zločin byl obvyklým zjevem mezi panovníky a princí a kdy i nejvyšší hierarchové křesťanské církve, římsští papežové, zástupcové Krista a nebeské hierarchie na zemi, přiváděli v úžas i zkažené své vrstevníky hnusným způsobem svého života, plného neslýchaných ničemností, zrad a potupností.

Panna Orleánská byla snád jedinou nesobeckou bytostí v celé historii světa. V její slovech a jednáních nelze nalézt ani nejmenších stop

neb narážek na ziskuchtivost. Když vyplnila svůj veliký úkol, nabízely jí odměny a pocty, ona však všeho se zřekla a nechtěla ničeho přijmouti. Jediné, čeho si od krále přála, bylo, aby mohla vrátiti se domů do své vesnice, aby tam, jako dříve pásala ovce a pomáhala matce v domácím hospodářství. Všechny její osobní snahy, slavného vůdce vítězných vojsk, modly jásajícího a vděčného národa, soustřeďovaly se v těchto nepatrnostech a nešly dále.

Zachránění francouzské koruny a francouzského národa, které vykonala, jest najisto nej-
skvělejším podnikem v historii lidstva, uvážíme-li, za jakých okolností bylo vykonáno, jaké překážky kladly se jí v cestu a jakých prostředků měla po ruce. Caesar dobýval vítězství, ale vítězil pomocí disciplinovaných, spolehlivých římských veteránů. Napoleon stíral s tváře země armády evropské, ale začal s prapory, jež nadchnuty byly duchem svobody a revoluce. Johana d'Arc, pravé dítě postavou, nevědomá, nevzdělaná, beze všeho vlivu, našla svůj veliký národ v okovech a sténající pod vládou cizozemců; státní pokladna byla vyprázdňená, vojsko se rozuteklo, mysle byly otupělé a statečnost vymřela v srdcích lidu za dlouhých let otroctví a útisku; král byl zdrcen: smířil se se svým osudem a chystal se útekem opustiti svou zemi. Ona dotkla se tohoto lidu, této mrtvoly a

tato vstala a následovala ji. Ona rozdrtila okovy lidu, ona vedla ho na cestu vítězství, ona vysvobodila ho z otroctví; takovým zůstal do dnešního dne.

A v odměnu za to francouzský král, jež korunovala, zůstal úplně lhostejným, když francouzští kněží zmocnili se této šlechtné dívky, nejnevinnější a nejkrásnější bytosti, která kdy existovala a upálili ji za živa na hranici.

Část I.

Ludvík de Conte svému potomstvu.

I.

Nyní jest rok 1492. Jest mně osmdesát dva roky. Vše, co chci vám vypravovati, sám jsem prožil a spatřil na vlastní oči jako hoch a jinoch.

Ve všech povídkách, písních a historických spisech o Johaně d'Arc, které jste vy i ostatní lidé čtli, v knihách vytištěných pomocí nově vynalezeného umění, děje se zmínka o mně, Ludvíkovi de Conte. Byl jsem jejím pážetem a tajemníkem a setrval jsem u ní od počátku až do konce.

Vyrostl jsem s ní v jedné vesnici. Hrál jsem si s ní každodenně, když jsme byli dětmi, jako vy si hrajete se svými vrstevníky. Nyní, když všichni znáte její velikost a jméno její známo jest celému světu, slova má snad budou se vám zdáti podivnými a nepravděpodobnými, avšak na tom nezáleží; bude se vám zdáti, jako by nepatrná, mdlá svíčka hovořila o věčném slunci, zářícím na obloze: „ona byla mým vrstevníkem, když byly jsme ještě jen svíčkami.“ A přece jest to pouhá pravda. Byl jsem jejím soudruhem při hrách a v bitvách bojoval jsem po jejím boku; až dosud uchoval se ve mně její obraz, světlý a jasný, její rozkošná a krásná postava, skloněná prsoma k šíji koně a ženoucí se útokem v čele francouzské

armády, s vlasy, splývajícími na ramena, v stříbrném brnění. Vidím, jak vždy hlouběji a hlouběji vniká do nejhustšího boje a chvílemi úplně mizí za rozkývanými hlavami koňů, za pozdviženými meči, za chocholy přilbic a štíty. Byl jsem s ní až do konce a když nastal onen nešťastný den, jenž zůstane nevyhladitelnou skvrnou její vrahu — francouzských kněží, těchto otroků Anglie i Francie, která zůstala lhostejnou a nepokusila se ji ani osvoboditi — má ruka byla poslední, které dotkla se v tomto životě.

Uplynula léta. Obraz rozkošné dívky, jenž jako meteor přeletěl po obloze Francie a uhasl v kouři hranice, prchal vždy více a více do minulosti a stával se stále vznešenějším, božským a dojemným. Tu teprv úplně jsem postřehl a poznal, čím byla: nejšlechtnější bytostí, jaká kdy na světě žila, kromě Bohočlověka.

II.

Já, Ludvík de Conte, narodil jsem se v Neufchâteau dne 6. ledna 1410, t. j. dva roky před narozením Johany d'Arc v Domremy. Má rodina uprchla do tohoto zátíší z Paříže v prvních letech XV. století. Svým politickým přesvědčením moji rodičové byli Armagnaky — vlastenci; byli při svém králi, ačkoliv tento byl šílený a neschopný. Burgundská strana, držící se Angličanů, oloupila nás úplně. Mému otci vzali všechno kromě jeho šlechtictví a když přistěhoval se do Neufchâteau, žil zde v chudobě a sklíčenosti ducha. Tamní politické ovzduší přišlo mu úplně vhod. Dostal se do oblasti poměrného klidu, když byl opustil kraj, osídlený furiemi, šílenci a ďábly, kde krveprolití bylo zjevem zcela obyčejným a kde nikdo nebyl

bezpečným ani na okamžik. V Paříži lůza řádila na ulicích v noci, loupila, pálila a vraždila ustavičně a beztrestně. Slunce vycházelo nad zbořenými a kouřícími se budovami, nad zohavenými mrtvolami, povalujícími se po ulicích a okradenými malými zloději, kteří obyčejně sbírali kořist, kterou lůza zanechala. Nikdo neměl odvahy, aby zdvihl mrtvolu a pohřbil ji; ponechali ji klidně rozkladu, aby šířila mor a nemoce.

Dostavil se mor. Lidé padali jako mouchy; pohřbívali je tajně, v noci; veřejné pohřby nebyly dovoleny, aby lid nedověděl se o počtu obětí moru, sice jinak byl by přišel o všechnu svou odvalu a zoufal si. Konečně nastala neobyčejně krutá zima, jaké nezažili ve Francii za celých pět set let. Hlad, mor, vraždy, zima a sníh — vše to najednou přihnulo se na Paříž. Mrtvoly v celých hromadách válely se po ulicích; vlci za bílého dne objevovali se v městě a požírali je.

Ano, Francie klesla hluboko, velmi hluboko! Přes dvacet roků drápy Angličanů drásaly její tělo. Francouzské vojsko pokleslo duchem následkem ustavičných porážek, říkalo se, že pouhé objevení se anglické armády stačí, aby francouzští vojínové dali se na útěk.

Bylo mně pět let, když hrozná porážka u Azincourtu zasáhla Francii. Anglický král odebral se domů, aby oslavoval své vítězství, ponechav zemi vysílenou a v oběť potloukajících se tlup lupičů, kteří byli ve službách burgundské strany. Jedna taková tlupa jednou v noci vtrhla do Neufchâteau a při světle hořící střechy vašeho domu spatřil jsem záhubu všeho, co bylo mně na světě drahým; kromě nejstaršího bratra, našeho předka, jenž zůstal při dvoře v Paříži, všichni z naší rodiny byli do jednoho nemilosrdně porubáni. Slyšel jsem,

jak prosili o milost a jak vrahové vysmívali se jejich prosbám. Mne si nepovšimnuli a takž podařilo se mně vrahům uklouznouti. Když lupiči odešli, vylezl jsem ze své skrýše a plakal jsem po celou noc, dívaje se na hořící domy. Byl jsem úplně sám uprostřed zabitých a raněných; všickni ostatní uprchli a schovali se.

Poslali mne do Domremy ke knězi, jehož hospodyně nahradila mně milující matku. Během doby kněz naučil mne čísti a psáti; on a já byli jsme na vsi také jedinými lidmi, znalými čtení a psaní. Bylo mně šest let v tu dobu, kdy dům tohoto dobrého kněze, Viléma Fronta, stal se mým rodným domem. Bydleli jsme zrovna vedle kostela, kdežto neveliká zahrada rodičů Johany nacházela se zrovna za kostelem. Její rodina sestávala z otce, Jakuba d'Arca, jeho manželky Izabelly, třech synů: desetiletého Jakuba, osmiletého Petra a sedmiletého Jana, jakož i z dcer: čtyřleté Johany a maličké její rok staré sestřičky Kateřiny. Od samotného počátku tyto děti byly mými soudruhy při hrách. Kromě nich byli ještě jiní, zejména čtyři hoši: Petr Morel, Štěpán Roze, Noël Rainguesson a Edmund Aubrey, jehož otec byl tehdáž purkmistrem. Byly také dvě dívky stejného stáří s Johanou; jedna z nich jmenovala se Haumettou a druhá maličkou Mengettou. Všichni vesměs byli prostými venkovskými dětmi, jako byla Johana. Když dívky dospěly, provdaly se za obyčejné rolníky. Jak vidíte, byly nízkého rodu; a zatím přišla doba po mnohých letech, kdy ani jediný cestující, ať byl jakkoliv vynikající, nepomenul navštívit tyto dvě mírné stařenky, jimž bylo souzeno v dětských letech býti přítelkyněmi Johany d'Arc.

Naši soudruzi byli dobrými dětmi obyčejného venkovského rázu a dosti obmezení, jakž nebylo možno ostatně ani jinak očekávati, ale dobromyslní a hodní, poslušní svých rodičů a kněze. Když dospívali, osvojovali si úzkoprsé náhledy a předsudky od starších bez všelikého omezení a úsudku, což samo sebou se rozumí. Náboženství a politické přesvědčení zdělili po rodičích. Jan Hus a jemu podobní drtili církev, ale v Domremy nezviklalo to víru nikoho; když pak objevil se rozkol (bylo mně tehdáž 14 let) a u nás najednou objevili se tři papežové, nikdo v Domremy neznepokojoval se otázkou, kterého z nich má se přidržeti. Dle našich názorů papež v Římě byl skutečným papežem a papež mimo Řím nemohl býti vůbec pokládán za papeže. Všichni obyvatelé vesnice byli vlastenci Armagnaky a jestliže my děti mohly jsme ve světě něco nenáviděti, pak bylo to jméno Angličanů a Burgundánů.

III.

Nyní budu vám vypravovati o našem tichém a klidném živobytí v rodné vesnici v oněch dobrých starých časech, zvláště v zimě. V letě my všichni, děti, od rána do večera pásli jsme stáda na pahorcích, a proto nebylo ani hlučných her, ani ruchu; za to doba zimní byla velice milá a veselá. Často scházeli jsme se v prostorné chatrči Jakuba d'Arca s hliněnou podlahou, před jasně planoucím krbem a zde pak prováděly se hry, tančilo se a zpívalo nebo staří vypravovali nám báchorky až do půlnoci.

Jednou zimního večera — bylo to oné zimy, která proslula svou krutostí — shromáždili jsme se tam jako obyčejně. Počasí bylo hrozné. Venku ráčila bouře a vítr smutně skučel. Líbilo se mně

zvláště naslouchati řevu vichru, když bylo ve vytopené světnici milo a teplo. Tak bylo také nyní: na krbu plál oheň, do něhož s veselým sykotem padaly komínem kapky roztáleného sněhu; veselá nálada, zpěv a vypravování trvaly až do deseti hodin. Potom přinesena večeře, sestávající z horké polévky, fazolí a masitých koláčů a všichni s neobyčejnou chutí pustili se do jídla. Malá Johana seděla stranou na bedně; misku a chléb měla před sebou na jiné bedně, kdežto kolem ní proháněli se její miláčkové. Měla jich vždy spoustu: všechny potulné kočky k ní lnuly; různá jiná zvířátka bez domova a nikomu nepotřebná, jako by slyšela o její dobrotě, také přicházela k ní; ptáci a jiná divoká plachá lesní zvířátka se jí nebáli, ale cítili, že jest jim přítelkyní. Byla k nim vždy laskavou, u ní každé zvíře zasluhovalo lásky — ať bylo jakéhokoliv druhu a krásy. Nepřipouštěla ani klecí, ani provazů, ani obojků a ponechávala všechny své miláčky na svobodě; mohli přicházeti i odcházeti, kdykoliv jim napadlo, oni však neodcházeli, tak že byli v domě velice na závalu a Jakub d'Arc často na ně bručel. Avšak žena jeho říkala, že sám Bůh obdařil dítě takovým pudem a že proto nelze jí v tom zbraňovati. Takž nechali zvířátka na pokoji. Nyní právě obklopovala Johanu. Byli zde králíci, ptáčkové, veverky, kočky i jiná drobná zvířátka; zvědavě sledovali její večeři a pomáhali jí ji zničiti. Na rameně Johany seděla maličká veverka na zadních tlapách a otáčela v tlapkách kousek suchého chleba, kousajíc do něho svými tenkými zuby, jež byly dány veverce právě k tomuto účelu a nikoliv k ozdobě, jelikož krásy jest na nich málo, o čemž může se každý přesvědčiti.

Všechno šlo hladce, přátelsky a vesele, na jednu však někdo neočekávaně zaklepal na dvěře.

Byl to jeden z tuláků a otrhanců, kteří v tu dobu stále potloukali se po silnicích. Tulák vstoupil celý zasněžený, dupal chvíli, otrásl se, sňal svou roztrhanou čepici, dvakráte udeřil ní o koleno, aby oklepal sněh a prohlédl si celou společnost se spokojeným výrazem na vyhublé tváři a s velikou touhou po pokrmu; potom klidně a přívětivě pozdravil nás a pravil, jakým jest štěstím seděti v teplé světnici u krbu za takové nepohody, míti tak vydatnou a chutnou stravu a rozmlouvati se svými blízkými; ano, jest prý to skutečné požeňání! Kéž Bůh pomůže tulákům bez domova, kteří jsou nuceni za takové nepohody toulati se po silnicích.

Nikdo neodpověděl ani slova. Ubohý, zmatený tulák stál zde a díval se z jednoho na druhého, nenacházeje od nikoho přivítání; úsměv na jeho tváři pomalu zmizel. Potom sklopil oči, svaly jeho tváři začaly se chvěti a přiložil ruku k tváři, aby zakryl slzy — tento příznak ženské slabosti.

„Posaď se na místo, děvče!“ ozval se najednou zvučný hlas starého Jakuba d'Arca, obrácený k Johaně. Neznámý se zachvěl a stáhl ruku od očí; před ním stála Johana, nabízejíc mu svou misku s kouřící se polévkou. Neznámý pravil nesměle:

„Dejž ti Bůh zdraví, holubičko!“ a najednou z jeho očí vytryskly slzy a tekly mu po tvářích; nemohl se však odhodlati vzíti misku.

„Slyšíš? Posaď se na místo, pravím ti!“

Nebylo snad na světě dítěte, které by bylo možno tak lehce přesvědčiti jako Johanu, nikoliv však takovýmto způsobem. Otec neuměl s ní rozhodně zacházeti.

„Otče, jest hladov; vidím, že má hrozný hlad.“

„Pak ať vydělá si na živobytí! Tací pánové jako on dovedou přivesti nás na mizinu a vyhnati

nás z našeho vlastního domu: nechci to trpěti! Také z tváře vidím, že jest to ničema. Posad se na místo, Johano, pravím ti.“

„Nevím, je-li skutečně ničemou, má však hlad, otče a dám mu proto svou polévku. Nemám hladu..“

„Aha, ty neposloucháš, jen počkej . . . Ničemové nemají práva vyjídati poctivé lidi a nedostanou ani jediné kůrky v tomto domě, Johano!“

Dívka postavila misku na bednu a postavila se před svého rozhněvaného otce.

„Otče, jestliže nedovolíš, pak stane se po tvé vůli; přála bych si však, abys vše zrale uvážil a pak bys shledal, že jest nespravedlivým trestati jednu část tohoto člověka za to špatné, co vykonala jeho druhá část. U tohoto chudáka zhřešila hlava, ale hlad necítí hlava, nýbrž žaludek, jenž nikomu neublížil a nemůže za jeho činy, jelikož není ani schopen vykonati něco zlého. Dovol tedy . . .“

„Hlouposti! Co děláš?“

Avšak Aubret, náš starosta, vmísil se do řeči. Rád si zařekl, což všichni uznávali.

„Nesouhlasím s tebou, Jakube,“ pravil, „a dokážu vážené společnosti, že jest trochu smyslu v tom, co praví dívka. Jest skutečná pravda, že u člověka hlava řídí a spravuje celé tělo. Což není tomu tak? A je-li tomu tak, pak ani jediná z ostatních částí těla není zodpovědnou, když vykonává rozkaz, daný hlavou; následkem toho pouze hlava jest zodpovědnou za špatné činy, vykonané rukama, nohama nebo žaludkem člověka. Pochopte mou myšlenku?“

Všichni souhlasili s nadšením a někteří prohodili mezi sebou, že starosta má pravdu. Poznámka tato líbila se starostovi; oči jeho se zaleskly i pokračoval dále přesvědčeným tónem:

„Nyní se podíváme, co znamená slovo — zodpovědnost a jak dalece týče se daného případu. Zodpovědnost činí člověka vinným jen v těch věcech, za něž svou bytností může odpovídati.“ Při tom učinil široký rozmach lžicí, aby ukázal názorně meze této zodpovědnosti a mnozí zvolali na souhlas: „Má pravdu! Rozmotel tuto motanici; chlapík!“

„Výborně! Předpokládejmež, že kleště padnou člověku na nohu a těžce ho zraní. Myslíte, že kleště zasluhují potrestání? Z vašich tváří soudím, že podobnou myšlenku považovali byste za nesmyslnou. Proč však jest nesmyslnou? Proto, že kleště nemají myslící schopnosti, osobní vůle; následkem toho nejsou zodpovědnými a jelikož není zde zodpovědnosti, nemůže se mluvit o trestu. Mluví správně?“ Prudký tleskot rukama byl mu odpovědí. „Přišli jsme k otázce o žaludku člověka. Považte, jak podobná, ba stejná jest jeho situace se situací kleští. Což pak může lidský žaludek zamýšletí vraždu? Může zapáliti? Ne. Nyní mně odpovězte: jsou toho schopny kleště?“

Rozlehlo se nadšené volání: „Ne!“ — „Situace jest úplně stejná!“ — „Chytře to rozsoudil!“

„Takž, přátelé a sousedé, žaludek, jsa neschopný něco zlého spáchat, nemůže býti účastným ve skutku, což jest jasným jako bílý den. Otázku tuto možno ještě více obmeziti. Může žaludek svým vlastním počinem býti účastníkem v zločinu? Ne, protože nemá vůle, rozumu, rovněž tak jako v případě o kleštích. Nyní jsme se přesvědčili, že žaludek jest úplně nevinným i v zločinech, jichž dopustil se jeho majitel.“ Jako odpověď rozlehlo se zase tleskání rukama. „V tom případě, jaký jest náš závěrek? Na světě nemůže býti vinného žaludku. Ať vykoná jeho majitel co-

koliv, žaludek musí býti v našich očích posvátným a nevinným. A jelikož Bůh dal nám rozum k dobrým a milosrdným myšlenkám, tož máme nejen výsadu a povinnost nasytiti hladový žaludek, nacházející se uvnitř nějakého ničemy, ale máme tak činiti s radostí a vděčností, uznávající jeho čistotu a nevinnost, uchované ním uprostřed tak protivné mu povahy. Domluvil jsem.“

Nemůžete si ani představit, jaký dojem učinila tato řeč! Všichni vyskočili, křičeli, tleskali rukama a tiskli řečníku ruku vychvalující ho do nebes a sice tak, že byl přemožen pýchou a štěstím a nemohl roztoužením pronésti ani slova. Ano i starý Jakub d'Arc byl přemožen a zvolal :

„Nu, dobře, Johano, dej mu svou polévku!“

Dívka byla zmatena a nevěděla, co má říci. Také nebylo co říci, jelikož již dávno dala tulákovi svou polévku a on snědl ji v době, kdy starosta řečnil. Když se jí tázali, proč nečekala na rozhodnutí, odpověděla, že muž ten měl žaludek velice hladový a že nebylo by rozumným čekat, jelikož nevěděla, jaké bude rozhodnutí moudrého soudce. Sami uznáte, že byla to na dítě dobrá a rozumná myšlenka.

Neznámý neukázal se býti nikterak ničemou. Naopak byl to řádný muž, ale měl neštěstí v životě, což bylo obyčejným zjevem v té době ve Francii. Nyní, když bylo dokázáno, že žaludek jeho jest nevinným, bylo mu dovoleno chovati se jako doma; a jelikož žaludek se nasýtil a po ničem více netoužil, muž dal vůli svému jazyku a vypravoval nám mnoho zajímavého. Dlouhá léta byl ve vojnách; jeho vypravování roznítilo u všech přítomných vlastenectví a působilo, že srdce naše mocně bilo. Ještě jsme se ani neohlédli a již vedl nás vítězným pochodem skrze všechny slavné války

Francie; v naší obrazotvornosti vyvstalo dvanáct paladinů z mlhy šedé dávnověkosti. Slyšeli jsme dupot nesčíslných vojsk, která se přihnala, aby jim zatarasila cestu; viděli jsme, jak tyto lidské vlny přitékaly, odtékaly a mizely před nepatrným hloučkem reků; před námi vznášely se všechny podrobnosti nejohroženějšího, nejsmutnějšího, ale zároveň nejdražšího a nejslavnějšího dne z legendární historie Francie; viděli jsme, jak na rozlehlém poli, posetém zabitými a raněnými, klesli mrtví paladinové a zůstal pouze jediný, bez strachu a hany, rek, jenž dal své jméno písni písni — té písni, kterou ani jediný Francouz nemůže poslouchati bez hlubokého rozechvění. Konečně vyvstala před námi poslední, nejdojemnější scéna — smrt rekova. Naše mlčení, ticho ve světnici panující v tu dobu, co my, zatajivše dech, poslouchali vypravování neznámého, připomínalo ono ticho a klid, jež vznášely se nad bojištěm, když odlétala duše posledního reka.

Najednou, uprostřed ticha, neznámý pravil pohladiv Johanu po hlavě:

„Milé děvče, kéž chrání tě Bůh! Před chvílí zachránila jsi mne před smrtí hladem; nyní poslyš, jaká tě čeká odměna.“

V tomto napjatém okamžiku všeobecné zvědavosti rozlehl se zvučný, duši rozdírající hlas neznámého: zazpíval čarokrásnou píseň Rolandovu.

Považte, jaký dojem to učinilo na shromážděné Francouze, již tak dost nadšené a pobouřené! Což pak jest proti tomu slovná výmluvnost! Jak krásný, jak nadšený, jak majestátní stál před námi, zrovna jako by se ve svých bídných hadrech přeměnil!

Všichni vstali s planoucím zrakem a rozpálenými tvářemi, všem tekly slzy a prsa dmula se od hlubokých vzdechů. Když věc dospěla k poslední sloce a k tomu, jak Roland ležel sám, umírající, uprostřed hromady mrtvol a stáhnuv ruka-
vičku, napráhl ji k nebesům slábnoucí rukou a šeptal svou podivnou modlitbu blednoucími rty, všichni začali vzlykati. Když zanikl poslední zvuk písně, všichni bez rozdílu běželi k pěvci jsouce naplněni láskou k němu, láskou k Francii a hrdostí pro její slavné skutky a starou slávu a začali pěvce objímati až k udusení. Johana první přitiskla se k jeho prsoum a pokryla jeho tvář vroucími polibky.

Venku řádila bouře, ale co na tom? Neznámý nalezl útulek a mohl v něm zůstat tak dlouho, pokud mu libo.

IV.

Všechny děti mají své přezdívky a tak bývalo také u nás. Již od prvního mládí dostávali jsme jména, která nám zůstala, ale Johana měla z nás nejvíce jmen. Měla jich aspoň půl tuctu. Venkovské dívky jsou od přírody stydlivé a snadno červenají, ona však v této věci tak všechny překonala, že nazvali ji „Červeným kvítkem.“ My všichni byli jsme vlastenci, ale ji jedinou nazvali „Vlastenkou“, jelikož naše nejvřelejší city byly chladnými u porovnání s jejím citem. Nazývali ji také „Spanilou“ netoliko k vůli neobyčejné kráse její tváře a těla, ale i pro mírnost její andělské duše. Všechny tyto názvy si uchovala a k tomu ještě jeden: „Statečná.“

Rostli jsme v tomto pracovitém, klidném ovzduší a stali jsme se výrostky a tak již dospě-

lými, abychom rozuměli všemu o válkách, které stále zuřily na západě a na severu, abychom neméně jako dospělí rozčilovali se zprávami z bojiště. Jednou celý zástup nás výrostků tančil kolem starého stromu, při čemž věšeli jsme guirlandy v upomínku na naše zemřelé soudruhy. Najednou zvolala malá Mengetta:

„Podívejte se, co jest to tam?“

Zraky všech obrátily se v jednu stranu, na svah pahorku, jenž skláněl se k vesnici.

„Černý prapor?“

„Skutečně!“

„Ovšem. Ale co znamená?“

„Něco hrozného. Toť jisté.“

„Podívejte se, kdosi běží sem s praporem.“

Brzy jsme se přesvědčili, že běžel sem Štěpán Roze, nazvaný „Slunečnicí“ pro ryšavé vlasy a neštovicemi zdobanou buclatou tvář; předkové jeho byli německého původu. Rychle vystupoval na pahorek mávaje chvílemi smutečným praporem, mezitím co naše oči bedlivě stopovaly, jazyky úsilovně pracovaly a srdce poplašeně bušilo, užírajíc se netrpělivostí, aby co nejdříve se dovědělo, jaké zprávy nám přináší. Konečně přiběhl a zarazil žerď praporu do země.

„Budiž!“ pravil: „ať tento prapor jest odznakem Francie! Od nynějška nemá jiného praporu.“

Hovor náhle umkl. Zrovna jako by přišla zpráva o smrti někoho. Nebylo slyšeti žádného zvuku kromě těžkého oddychování hochova. Konečně mohl promluvit:

„Přišly hrozné zprávy. Uzavřena smlouva v Troyes mezi Francií se strany jedné i Angličany a Burgundany se strany druhé. Smlouvou touto Francie jest zaprodána a vydána nepříteli se spouta-

nýma rukama a nohama. Jest to dílo rukou vévody Burgundského a oné čarodějnice — královny francouzské. Buďte uzavřen sňatek mezi Jindřichem anglickým a Kateřinou francouzskou.“

„Není pravda! Nemožno. Sňatek mezi dcerou krále francouzského a vrahem u Azincourtu. Tomu nelze uvěřiti! Patrně jsi špatně slyšel!“

„Nechceš-li tomu věřiti, Jakube d'Arcu, co z toho? Horší věci teprv přijdou. Dítě, jež zrodí se z tohoto manželství, třeba ženského pohlaví, zdědí oba trůny, anglický i francouzský a obě říše zůstanou v moci jeho potomstva navždy.“

„Toť na jisto lež. Takové ustanovení protiví se našemu salickému zákonu a nemůže míti žádné moci“, prohodil Edmund Aubray, jež nazývali jsme „Paladinem“ pro jeho zálibu ve vojenštině. Chtěl ještě cosi říci, ale hlas jeho byl umlčen křiky ostatních: všichni křičeli najednou neposlouchajíce jeden druhého. Konečně jedna z dívek upokojila rozechvěný zástup a pravila:

„Nevyrušujte ho a nechte ho domluviti. Pokračuj, Štěpáne!“

„Zbývá ještě podotknouti pouze toto: náš král Karel VI. bude panovati do své smrti, načež vladařem francouzským stane se Jindřich V. anglický; pokud dítě jeho nepovyroste . . .“

„Tento muž bude spravovati zemi?“

„Tento řezník? Není pravda! Není pravda!“ zvolal Paladin. „Co pak konečně stane se s naším korunním princem? Jest o něm ve smlouvě zmínka?“

„Žádná. Zbavuje se trůnu a stává se vyhnancem.“

Znovu povstal hluk. Všichni křičeli, že jest to lež, že král náš nepodepsal by smlouvy, která by přinesla škodu jeho vlastnímu synovi.

„Jest otázka“, pravil Roze, „ždali podepsala

královna smlouvu, která zbavuje trůnu jejího vlastního syna?“

„Ta zmije? Ta jest ovšem všeho schopnou. O ní nikdo ani nemluví. Nenávidí svého syna; Než podpis její nemá žádného významu. Podepsat musí král.“

„Ještě jedna otázka: v jakém postavení nachází se král? Jest šílený? Vidíte?“

„Nu, ovšem, proto však přece národ ho miluje; utrpení zblíží ho s národem a soucit s ním vzbuzuje lásku.“

„Toť úplná pravda, Jakube d'Arcu! Čeho však možno se nadíti od šilence? Ví snad, co dělá? Ne. Proto také dle návodu jiných podepsal smlouvu.“

„Dle čího návodu?“

„Sami to víte — dle návodu královny“.

Všichni začali zase křičeti, zasypávající královnu kletbami. Konečně pravil Jakub d'Arc:

„Přichází však také mnoho klamných zpráv. Dosud nestalo se Francii nic tak hanebného a potupného; proto možno doufati, že jest to pouze planá pověst. Kde se vzala?“

Všechna barva zmizela s tváří jeho sestry Johany. Bála se odpovědi a pud ji nezklamal.

„Přivezl ji kněz z Maxey.“

Všichni si vzdychli. Osoba byla spolehlivá. Všichni to věděli.

„Věří tomu on sám?“

„Ručí za to, že jest to čistá pravda.“

Některé dívky daly se do pláče; hoši oněměli zármutkem. Na tváři Johany bylo znáti výraz tichého zoufalství, jako u zvířete smrtelně zraněného. Její bratr Jakub vložil jí ruku na hlavu a pohládl ji na znamení soucitu. Přitiskla jeho ruku ke rtům a políbila ji vděčně nepromluvivši ani

jediného slova. Nastala však reakce a hoši začali mluvit.

„Oh, Bože!“ zvolal Noël Rainguesson. „Kdy pak konečně staneme se dospělými muži? Rosteme příliš pomalu a Francie právě nyní více nežli kdy jindy potřebuje vojínů, aby smyla tuto krvavou urážku!“

„Jak jest nudným býti dítětem“, doložil Petr Morel, zvaný „Kováříkem“ pro vyboulené oči. „Třeba jen čekati stále bez konce! Kéž bych mohl vstoupiti ihned do vojska!“

„Co mne se týče, nemíním nikterak dlouho čekati“, oznámil Paladin „a až budu na vojně, pak najisto o mně uslyšíte; nikomu nedovolím, kromě důstojníků, aby stál přede mnou“.

Ano i v dívkách probudil se vojenský duch. Marie Dupontova oznámila, že kdyby byla mužem, vypravila by se okamžitě do boje; při tom hrdě se rozhlížela, chlubic se svou statečností.

„Já také!“ přizvukovala Cecilie Letellierova, vztýčivši hlavu jako válečný kůň, jenž ucítil bitvu. „Ručím vám za to, že nedostala bych strach i kdyby celá Anglie vytáhla do boje.“

„Nu, dívky dovedou se jen vychloubati, ale jinak nejsou k ničemu!“ pravil Paladin. „Postavte je tvář v tvář hrstce nepřátel, začnou ihned pelášiti jako zajíci. Snad také maličká Johana brzy začne se vychloubati, že stane se vojínem!“

Myšlenka tato byla tak zábavnou, že vzbudila smích.

„Představte si jen naši Johanu“, pokračoval Paladin, „jedoucí v prachu boje jako starého vysloužilce! A ne snad v podobě nešťastného, ubohého vojáka, jako jsme my, ale v hodnosti důstojníka ve zbrani a v brnění. Jako velitele! Slyšíte, bude velitelem celého sboru, jenž bude se snad

skládati ze samých dívek . . . A jak bude potom sekati do nepřátel na všechny strany!“

Rozvinoval dále svůj žert a to tak vesele, že všichni váleli jsme se smíchem. Bylo skutečně zábavným představit si tuto mírnou bytost, která ani mouše by neublížila a nesnesla by ani pohledu na krev, v čele celého vojenského sboru! Ubohá, seděla zde celá zmatená výsměchem soudruhů; a zatím v témž okamžiku stalo se cosi, co musilo změnití náhled o věcech a musilo dokázati mládeži, že často mívá pravdu ten, jenž směje se naposled. Najednou za kouzelným stromem objevila se tvář všem známá a všechny nás děsíci: najednou všechny překvapila myšlenka, že šílený Benoist dostal se ze své klece a že jsme všichni ztraceni. Rozedraný, hrozný muž s rozježenými vlasy vyskočil za stromem mávaje sekerou v ruce. Rozběhli jsme se na všechny strany, při čemž dívky křičely a plakaly. Ne však všechny, neboť Johana nehnula se ani z místa. Stála zde dívajíc se upřeně na šílence. Když dorazili jsme k okraji lesa a ohlédli se, neběží-li za námi Benoist, viděli jsme, jak Johana dosud stojí bez hnutí, mezi tím co šílenec kradl se k ní s napřaženou sekerou. Bylo to hrozné divadlo! V tom spatřil jsem, že Johana učinila naproti němu několik kroků; dokonce jsem si myslel, že klame mne zrak. Na to Benoist se zastavil, zamával sekerou, jako by ji dával výstrahu, aby nešla dále, ona však ne všímajíc si toho šla dále ku předu, až konečně octla se pod samotnou sekerou. Tu se zastavila a začala s ním patrně mluvit. Bylo mně špatně, hlava se mně zatočila, v očích se mně zatmělo a neviděl jsem více ničeho. Jak dlouho trval tento stav — opravdu nevím. Když jsem se však zase vzpamatoval, Johana šla již klidně vedle šílence

směrem k vesnici vedouc ho za ruku. Sekeru držela v druhé ruce.

Děti vylezly jedno za druhým ze skrýše a stále hleděly na ně s otevřenými ústy, pokud zvláštní párek nezašel do vsi. Od té doby byla Johana nazývána „Statečnou“.

Ponechali jsme černému praporu, aby konal svou povinnost, neboť sami měli jsme nyní jinou práci. Běželi jsme do vsi, abychom dali lidem výstrahu a vysvobodili Johanu z nebezpečí, ačkoliv dle toho, co jsem viděl, bylo možno souditi, že Johana se šílencem dobře vše pořídila. Když jsme přiběhli, všechno nebezpečí minulo, neboť šílenec byl již zase za mřížemi. Lid shromáždil se na velikém prostranství před kostelem, uvažoval o sběhlé věci a zapomněl dokonce na pochmurné zprávy, které přišly před dvěma hodinami.

Ženy objímaly a líbaly Johanu, vychvalovaly ji a plakaly; mužové hladili ji po hlavě, litující, že není mužem; pak by šla na vojnu a proslavila by se slavnými činy. Dívka byla konečně nucena odejítí a skrýti se, neboť všechny pochvaly přičily se její skromnosti.

Vesničané začali se ovšem také hned vyptávati na podrobnosti události. Styděl jsem se, že jsem utekl a vrátil jsem se proto ke kouzelnému stromu, abych vyhnul se protivnému vyptávání. Tam našel jsem Johanu, která rovněž sem utekla, aby ušla nemilým jí pochvalám. Přišli sem také jeden za druhým zvědavci z vesnice. Obstoupili jsme Johanu a začali jsme se jí vyptávati, jak mohla se odvážiti k takovému smělému činu?

„Děláte z toho něco neobyčejného“, odpověděla skromně, „ve skutečnosti však není zde nic zvláštního. Dávno znám tohoto člověka, on zná také mně a má mne také rád. Nejednou podávala

jsem mu pokrm skrze mříž a v minulém prosinci, kdy mu usekli dva prsty, aby nechytal kolemjdoucí a je neobtěžoval, každodenně dávala jsem mu obvaz, pokud ruka se nezahojila.“

„Vše to jest velmi hezké“, pravila malá Mengetta, „on však jest zuřivec, má drahá a když přijde na něho záchvat, nelze bráti žádného zřetele na jeho přichylnost a vděčnost k tobě. Provedla jsi přece jenom odvážný kousek!“

„Ovšem“, potvrzoval Slunečnice, „což pak ti nehrozil, že usmrtí tě sekerou?“

„Ano“.

„Ty jsi se nebála?“

„Ne, čili vlastně jen málo“.

„Proč pak?“

Umlkla na okamžik a odpověděla potom prostě:

„Sama nevím“.

Všichni dali se do smíchu. Cecilie Letellierova vypytařovala se však dále:

„Proč neutekla jsi zároveň s námi?“

„Protože bylo nutno tohoto nešťastníka zavřítí zase do klece, sice jinak byl by někoho usmrtil nebo ublížil by sám sobě“.

Pozoruhodno, že tato slova, ukazující, jak dalece Johana zapomínala na sebe a na hrozící jí nebezpečí a starala se jen o záchranu ostatních, nezavdala ani příčinu k vysvětlivkám s naší strany: všichni považovali to za zcela přirozené a v pořádku. Viděti z toho, jak jasně vytvořila se její povaha a jaké pevné mínění ustálilo se mezi námi o ní.

Nastalo mlčení; možná, že všichni přemýšleli o jedné věci a sice: jakou smutnou úlohu hráli jsme všichni u porovnání s chováním Johany. Pokoušel jsem se naléztí nějakou slušnou omluvu

k tomu, že jsem utekl, ponechav malou dívku na pospas šílenci, ozbrojenému sekerou, ale všechny omluvy zdály se mně bídnými a hloupými, tak že jsem všeho nechal a umkl jsem. Jiní však byli méně rozumnými; na př. Paladin snažil se dokázati, že není to žádným rekovstvím státi a dívati se upřeně na šílence. Dle jeho náhledu byla to jen nepatrnost. „Kdyby nyní objevil se přede mnou“, vychloubal se Paladin, „šel bych přímo naproti němu, třeba by měl sto seker“.

Co toho jen namluvil, co by mu všechno řekl a jaké divy by dokázal; ostatní chvílemi prohodili také nějaké to slovíčko, jaké slavné činy by vykonali, kdyby šílenec ještě jednou přišel jim do cesty: pak byla by to jiná věc, všichni by se připravili ke srážce a nemohl by je rozehnat.

Zkrátka řečeno, dosáhli konečně toho, že sami zase začali se ceniti a když společnost se rozešla, každý odnesl si o sobě ještě vyšší mínění, nežli ho měl dříve.

V.

Tiše a klidně plynuli dnové našeho mládí; život náš vůbec byl klidným, neboť byli jsme daleko od jeviště války. Avšak časem potulné tlupy přibližovaly se k nám tak, že za noci mohli jsme viděti záři zapalovaných jimi dvorů a vesnic a tu všichni jsme viděli nebo aspoň tušili, že brzy přitrhnou blíže a že přijde řada na nás. Tento stálý strach tížil těžce naše srdce. Vzrostl ještě více za dva roky po smlouvě, uzavřené v Troyes.

Smutný rok nastal Francii. Jednou konala se u nás obvyklá rvačka s nenáviděnými Burgundany z vesnice Maxey a my, důkladně potlučení a unavení, vraceli jsme se na naši stranu řeky za sou-

mraku, když najednou zaslechli jsme zvonění na poplach. Pustili jsme se do běhu a když přišli jsme na náměstí, našli jsme je přeplněné pobouřenými venkovany a pochmurně osvětlené zapálenými pochodněmi.

Na prahu kostela stál neznámý muž, burgundský kněz a oznamoval novinky lidu, jenž při nich řval, zuřil a spílal. Kněz vypravoval, že náš šílený král zemřel a že my všichni — Francie i koruna — jsme nyní v moci anglického hochy, jenž leží ve své kolébce v Londýně. Přemlouval nás, abychom přísahali věrnost tomuto dítěti, tvrdě, že budeme mítí konečně silnou a pevnou vládu a že v krátkce anglické vojsko nastoupí svůj poslední pochod a že výprava ta bude krátkou, jelikož vojsku zbývá pokořiti pouze nepatrný kousek naší vlasti, který nachází se dosud v stínu zapomenutého, bídného hadru, jenž jmenuje se francouzským praporem.

Lid se bouřil a zuřil; mnozí mávali pěstmi nad spoustou hlav, ozářených pochodněmi. Vše to poskytovalo divoké divadlo, tak že bylo nepříjemno dívati se na ně; v tomto pochmurném obraze jasně vystupoval pouze kněz: stál v jasném světle pochodní a díval se dolů na rozzuřený zástup nejklidnějším a nejspokojenějším způsobem; jeho neobyčejná chladnokrevnost vzbuzovala skutečně obdiv. Nejpodivnější bylo, co řekl naposled. Vypravoval, jak při pohřbu starého krále francouzský kancléř, nejvyšší úředník v říši, zlámal své žezlo nad rakví Karla VI. a jeho dynastií a hlasitě provolal: „Dejž Bůh dlouhého věku Jindřichovi, králi Francie i Anglie, našemu vznešenému panovníkovi!“ Při tom žádal kněz přítomné, aby upevnili tato slova upřímným „Amen!“

Lid zbledl hněvem, všem přilípily se jazyky k hrdlům a nikdo nemohl promluvit ani slova. Pouze Johana, stojící vedle, podívala se do tváře cizinci a pravila svým vážným, rozumným tónem: „Ráda bych viděla tvou hlavu oddělenou od trupu“ a doložila pak pokřižovavši se: „Kdyby to byla vůle boží.“

Třeba si to zapamatovati a řeknu vám proč: bylo to jediné ostré slovo, které kdy Johana za celý svůj život pronesla. Až budu vám vypravovati, jaké bouře přežila, jaké snesla nespravedlnosti a pronásledování, pak budete se diviti, jak mohlo se jí vyrvati z úst pouze jediné drsné slovo za celý její strastiplný život.

Od onoho dne, kdy stihla tato pochmurná zpráva, žili jsme v ustavičném strachu; maroděři docházeli skoro do našich domů, tak že jsme byli v stavu ustavičného zděšení, ačkoliv dosud ještě přepadeni jsme nebyli. Konečně však i nám nastal osudný den. Bylo to na jaře r. 1428. Burgundané za temné noci vtrhli k nám v zástupech a nám nezbyval než útek, abychom zachránili holý život. Běželi jsme v nepořádku směrem k Neufchâteau; každý chtěl býti v předu a následkem toho byl zmatek. Avšak Johana, jediná z nás, neztratila chladnokrevnost: ujala se velení nad námi a brzy v tomto zmatku obnovila pořádek. Konala vše rychle a rozhodně a brzy proměnila zděšeně prchající zástup v pravidelně ustupující sbor. Zajisté uznáte, že u takové mladé dívky jest to skutečně rekovný čin.

V době té minulo jí již šestnácte let; byla statná a ušlechtilá a zářila tak neobyčejnou krásou, že všechny mé popisy budou příliš slabými u porovnání se skutečností. Na tváři její zračila se jasnost, mírnost a čistota; zračily se na ní všechny

přednosti vznešené duše. Byla velice nábožnou, což často dodává lidem odstín melancholie, něco podobného nebylo však možno pozorovati u Johany. Její víra naplňovala ji radostí a štěstím a byla-li někdy smutnou a na tváři její zračila se starost, dělo se tak jen proto, že truchlila pro svou vlast. Její zármutek neměl žádné souvislosti s její pobožností.

Větší část naší vesnice byla pobořena a když bylo možno vrátiti se domů, tu teprv jsme pochopili, co vytrpěli lidé v celé Francii za tato léta čili lépe řečeno, desetiletí. Poprvé spatřili jsme pobořené, vypálené chatrče, ulice a uličky, přeplněné mrtvolami pobitých zvířat, zejména telat a jehňat; bylo bolno se podívati, jak děti oplakávaly své zhynulé miláčky.

A jaké daně nás očekávaly! Každého mučila tato hrozná starost. Brímě daní těžce dopadá na obec po takové pohromě. Při této myšlence tváře všech ještě více se prodlužovaly.

„Platit daně, když není čím,“ pravila Johana; „k tomu byla celá Francie odsouzena za posledních let, my jsme však dosud nevěděli, jak jest to těžké. Nyní také my toho zakoušíme.“

Konečně přišli jsme na hroznou věc. Byl to šílenec, rozsekaný k smrti v kleci, v koutě na náměstí. Bylo to hrozné a krvavé divadlo! Nikdo z nás mladých dosud neviděl násilné smrti, takže tato mrtvola měla pro nás jakousi tajemnou, přítažlivou sílu a my nemohli od ní odtrhnouti svých očí, kromě Johany. Odvrátila se s hrůzou a nemohli ji nikterak přemluvit, aby přistoupila blíže. Zde jest překvapující příklad toho, jak podivně někdy osud s námi zahrává. Ti lidé, kteří ze všech nejvíce zajímali se o tuto zakrvácenou a zohavenou mrtvolu, prožili potom celý svůj věk mírně a tiše,

kdežto té, která při spatření mrtvoly pocítila vrozenou a hlubokou hrůzu, bylo souzeno skoro každodenně vídati takové divadlo na bojištích.

Sami pochopíte, že měli jsme nyní o čem mluvit. Přepadení naší vesničky zdálo se nám událostí mnohem vážnější, nežli co dalo se v ostatním světě; naši zatemnělí venkované sice se domnívali, že rozumí vážnosti světových událostí, o nichž zvěděly jejich tupé mozky, ve skutečnosti nerozuměli však ničemu. Maličká událost, dotknuvší se jich citelně, kterou sami na sobě zkusili a viděli na vlastní oči, najednou stala se jim důležitější, nežli jakákoliv vzdálená epizoda historie, o níž věděli pouze z doslechu. Nyní vesele si vzpomínám, jak soudili tehdy naši starci.

Poplašili se a byli nejvýš roztrpčeni.

„Ano,“ pravil Jakub d'Arc, „slavné věci konají se na světě! Třeba podati o tom zprávu našemu králi. Jest čas, aby probudil se z lenivosti a chopil se činu.“

Mluvil o našem mladém, trůnu zbaveném králi, štvaném vypovězenci Karlu VII.

„Mluvíš pouhou pravdu,“ souhlasil starosta. „Třeba mu podati o všem zprávu a to hned. Jest věru potupné a hanebné, že připouštějí se podobné věci. My zde nemůžeme ani klidně usnouti a on si tam žije v radovánkách. Třeba konečně to rozhlásiti — ať zví to celá Francie!“

Dle jejich řečí všechny dřívější tisíce případů loupeží a žhářství po celé Francii nebyly ničím a jen poslední přepadnutí bylo důležitou událostí! Tak bývá to vždy ve světě: slova stačí, když věc týče se souseda, když však věc dotkne se vlastní kůže, pak má ihned zakročiti sám král.

My mladí lidé také stále rokovali jsme o důležité této události; v době, kdy pásli jsme stáda,

náš hovor neumlkal ani na okamžik. Nyní také my začali jsme se považovati za důležité lidi; mně bylo osmnáct let, kdežto ostatní byli starší o dva, tři i čtyři roky. Jednou začal Paladin ostře kritisovati jednání francouzských generálů.

„Podívejte se na Dunoise — a ten ještě nazývá se generálem! Postavte mne třeba na okamžik na jeho místo. Nechci se vychloubati, co bych vykonal, nejsem žádný tlučhuba, ale vše chodilo by jako na drátku. Podívejte se na Saintrillesa — fuj — nebo na onoho tlachala La Hira! Jsou to pěkní generálové, skutečná pravda.“

My všichni neradi jsme poslouchali potupné řeči o těchto velikých lidech, neboť všichni tito zasloužilí vojínové zdáli se nám býti skoro poloboby. Tvář Johany vzplála hněvem.

„Divím se“, pravila, „jak můžeš tak lehkomyslně mluvit o tak velikých lidech; vždyť jsou to sloupy Francie, držící ji svou silou a uchováující ji za cenu své vlastní krve. Co mne se týče, pokládala bych si za čest, kdybych mohla se podívati na ně jedním okem třeba z dálky.“

Paladin byl poněkud zmaten, spatřiv na tvářích okolostojících, že sdílí myšlenky Johany, ale brzo pustil se znovu do kritiky, jako by se nebylo nic stalo. Konečně pravil Jakub, bratr Johany:

„Nelíbí-li se ti způsob jednání našich generálů, jdi sám na jejich místo. Stále říkáš, že půjdeš na vojnu, ale nejdeš.“

„Lehce se to řekne“, odpověděl Paladin. „Chceš věděti, proč zůstávám zde v nečinnosti. Nejdu proto na vojnu, že nejsem šlechticem. V tom vězí celý háček. Co může vykonal obyčejný voják v takovém boji? Zhola nic. Ano, kdybych byl šlechticem, což pak bych zde zůstal? Ani okamžik. Mohu zachrániti Francii a jsem ochoten pustiti se

do díla, ale ne za stávajících okolností. Potřebují-li mne, nechť pro mne pošlou, nebo ať věc vyřídí si sami. Jinak nehnu se odtud, leda v hodnosti důstojníka.“

„Běda! Ubohá Francie, jsi ztracena!“ pravil Petr d'Arc.

„Rád vysmíváš se ostatním, ale proč sám nejdeš na vojnu, Petře d'Arcu?“

„Oh, vždyť také pro mne neposlali! Nejsem rovněž tak šlechticem jako ty. A přece půjdu, totiž slibuji, že půjdu, ale jen pod tvým velením, když pošlou pro tebe.“

Všichni dali se do smíchu a Kovářík prohodil:

„Tak brzy! Jest čas, abychom se již chystali! Možná, že za pět let pošlou pro nás...“

„Půjde dříve,“ pravila najednou Johana tichým a zádušným hlasem, ale všichni ji slyšeli.

„Jak můžeš to vědět, Johano?“ tázal se s udivením Kovářík, ale Jan d'Arc vmísil se do řeči:

„Chci také jít na vojnu, ale nyní jsem ještě příliš mlád; musím čekat a půjdu teprv, až pošlou pro Paladina.“

„Ne,“ pravila Johana, „on půjde zároveň s Petrem.“

Řekla to tak, jako by mluvila sama s sebou, nevědouc, že mluví hlasitě a kromě mne nikdo toho nezaslechl. Podíval jsem se na ni a spatřil jsem, že její dráty k pletení se zastavily, kdežto na její tváři zračil se snivý a soustředěný výraz. Rty její chvílemi se chvěly, zrovna jako by si něco povídala, ale zvuku nebylo slyšet. Nastavil jsem však uši, jelikož její poznámky působily na mne zlověstným způsobem; byl jsem pověřivým

a snadno polekal jsem se každou nepatrností, která měla sebe menší odstín tajemnosti.

„Jest jen jedna možnost zachrániti Francii,“ oznámil Noël Rainguesson; „u nás v obci jest pouze jediný šlechtic. Jest to Školák. Jen ten může býti důstojníkem. Francie ho požádá a on zažene anglické i burgundské voje do moře jako ospalé mouchy.“

Školákem — byl jsem já. Tak mne nazvali, jelikož uměl jsem číst i psát. Rozlehlo se všeobecné schvalování a Slunečnice doložil:

„Jest to zcela přirozená věc a všechno se urovná. Pan de Conte musí souhlasiti. Dá se na pochod hned za vojevůdcem Paladinem a padne v bitvě, pokryt jsa slávou.“

„Ne, on dá se na pochod s Petrem a Janem a bude žít až do té doby, kdy vymizí i vzpomínka na tyto války,“ pravila temně Johana; „v posledním okamžiku připojí se k nim Noël i Paladin, ale ne dobrovolně...“

Hlas Johany byl velice tichý, tak že její proroctví působilo děsivě.

„Nu, nyní jest všechno rozhodnuto“, pokračoval Noël; „zbývá nám pouze sestaviti sbor pod praporem Paladinovým a jíti zachrániti Francii. Doufám, že vy všichni půjdete?“

Všichni souhlasili kromě Jakuba d'Arca.

„Musíte mne omluviti: nemám chuti k vojenskému řemeslu. Šavle, děla, smrt... ne, to nesnesu. Kromě toho jsem nejstarším synem, ochráncem rodiny. Bratří odejdou na vojnu a tu musí někdo zůstat s Johanou a druhou sestřičkou. Zůstanu doma a sestárnu v klidu a pokoji.“

„Zůstane doma, ale nedosáhne vysokého věku,“ zašeptala zase Johana.

Mluvilo se vesele a bezstarostně, jak jest

zvykem mládeže. Slyšeli jsme, jak Paladin vykládal plán svých operací, sváděl bitvy, vítězil, porážel Angličany, dosadil našeho krále zase na trůn a korunoval ho. Potom jsme se ho tázali, co odpoví, až král se ho zeptá, jakou odměnu si přeje? Paladin měl všechno již dříve v hlavě promyšleno i odpověděl bez rozmýšlení:

„Poprosím o titul vévody a hodnost paira, jakož i abych stal se dědičným connetablem Francie.“

„Kromě toho požádáš o ruku nějaké princezny, vid'?"

Paladin trochu se zapálil a odpověděl rychle:

„Není mně třeba princezny, jelikož chci se oženiti z lásky.“

Narážel na Johanu, ačkoliv v tu dobu neměl nikdo o tom ani tušení. Kdyby někomu napadla taková myšlénka, Paladinovi by se vysmáli. Pro Johanu nebylo vhodného ženicha v celé vesnici, což každý věděl.

Střídavě tázali se všech přítomných, co žádali by od krále na místě Paladinově v odměnu za slavné skutky, které hodlali vykonati. Odpovědi byly ovšem žertovné a každý z nás pokoušel se překonati vtípem své soudruhy; když však přišla řada na Johanu a byla probuzena ze svého snění, předpokládala, že žádá se od ní vážná odpověď a proto odpověděla vážně. Po chvilkovém přemýšlení pravila:

„Kdyby korunní princ ve své velkomyslnosti a milosti mně řekl: „Nyní, když jsem zase bohat, žádej ode mne, co chceš,“ vrhla bych se před ním na kolena a poprosila bych ho, aby přikázal, by naše vesnice neplatila nikdy více žádných daní.“

Bylo to řečeno tak prostě, od srdce, že dotklo nás to v hloubi duše; nikdo se nezasmál a všichni

se zamyslili. Nastal den, kdy připamatovali jsme si tato slova se smutnou hrdostí a byli jsme rádi, že nesmáli jsme se tehdaž, seznavše, jak šlechtnými byly její úmysly a jak čestně dostála svému slovu, vyprosivši na králi právě tuto milost a zřeknuvši se všeliké odměny pro sebe.

VI.

Po celé své mládí, až do čtrnáctého roku, Johana byla nejveselejším dítětem v celé vesnici a plná života; byla čilá a vždy veselé nálady. Tato veselost ve spojení s něžným, dobrým srdcem a laskavým chováním učinila ji všeobecně oblíbenou. Byla vždy také horlivou vlastenkou; často smutné zprávy z bojiště rmoutily její duši, tak že ^{spí} plakala, potom však, když tyto dojmy minuly, stávala se zas dřívější Johanou.

Avšak za posledního půldruhého roku stala se zádumčivou; ne snad smutnou, ale snivou a často bývala zamyšlenou; patrně soužila se k vůli Francii a břímě to nebylo lehké. Věděl jsem, proč se rmoutí, ale ostatní připisovali její soustředěnost náboženské extázi, jelikož nesvěřila se se svými myšlenkami ani jedinému z venkovanů a jen poněkud důvěřovala mně. Nejednou mně napadlo, že má snad v srdci nějaké tajemství, které chová jen pro sebe. Avšak po krátké době bylo mně souzeno seznati celé její tajemství.

Druhého dne po zmíněné rozmluvě byli jsme všichni na poli a jak bylo zvykem, začalo se mluvíti o neštěstí Francie. K vůli ní mluvil jsem o budoucnosti Francie s nadějí, ale byla to jen pouhá přetvářka, jelikož Francie neměla více ani stínu naděje. Nyní mně bylo tak bolestným lháti jí, styděl jsem se tak klamati tuto nevinou a čistou

mýšlí na žádný další odpor. Ve skutečnosti zabývá se pouze jedinou věcí: zřeknouti se koruny a uprchnouti do Skotska. Toť jsou všechna fakta. Jsou správná?“

„Ano, správná.“

„V tom případě řekl jsem pravdu. Třeba je pouze probrati, abychom dospěli k závěru.“

„Věc Francie jest opravdu ztracenou?“ po-
dotkla prostě.

„Ovšem. Při těchto faktech všeliká pochybnost jest nemožnou.“

„Jak můžeš to říci? Jak můžeš takto cítiti?“

„Což pak možno mluvíti a cítiti jinak za takových okolností? Což pak ty, Johano, majíc před očima tyto osudné číslice, máš ještě skutečně nějaké naděje stran osudů Francie?“

„Naděje! Oh, mnohem více nežli naděje. Francie dobude zase své svobody a uchová si ji. O tom není žádné pochybnosti.“

Zdálo se mně, že její jasný duch dnešního dne se pokalil.

„Johano“, začal jsem znovu, „tvé srdce, milující slepě Francii, zakaluje tvůj úsudek. Nevidíš celé vážnosti těchto číslic. Podívej se: udělám na zemi názorný náčrtek holí. Tento kruh jest Francie. Uprostřed ní, od východu k západu — dělám zde čáru — toť řeka.“

„Ano, Loira.“

„Ovšem. Celá tato severní část země nachází se v drápech Angličanů.“

„Ano.“

„Tato jižní polovice ve skutečnosti nepatří nikomu, jak uznává sám král, chystající se k útěku do ciziny. Anglie má zde své vojsko; všeliký odpor již přestal a Anglie může zmocniti se všeho, kdykoliv jí libo. Ve skutečnosti celá Francie zahy-

nula, celá Francie přestala existovati. Což pak jest nyní Francie, leda anglickou provincií? Jest to pravda?“

Hlas její byl tichý, lehce se chvěl, ale přece pravila zcela jasně:

„Ano, jest to pravda.“

„Výborně. Nyní přidáme k tomu ještě přesvědčující fakt a součet bude úplný. Kdy pak francouzští vojínové dobyli vítězství? Skotští vojáci pod francouzským praporem zvítězili ovšem asi ve třech bitvách před několika roky, mluvím však výhradně o Francouzech. Od těch dob, co osm tisíc Angličanů pobilo skoro šedesát tisíc Francouzů před dvaceti lety u Azincourtu, od těch dob sláva francouzská pobledla; od těch dob stalo se příslovím, že když padesát francouzských vojáků postaví se naproti pěti Angličanům, Francouzové dají se ihned na útěk.“

„Jest trpké k tomu se přiznati, ale jest to pravda.“

Myslil jsem, že věc jest jí nyní jasnou a že uzná úplnou beznadějnost situace. Avšak zmýlil jsem se, jelikož pravila bez nejmenší pochybnosti v hlase:

„Francie vzpamatuje se zase. Však uvidíš.“

„Vzpamatuje se, když má na prsou břímě anglických vojáků?“

„Svrhne ho a podupá ho nohama.“

„Bez vojáků, kteří by mohli bojovati?“

„Svolají se rachotem bubnu. Přijdou na zavolání a pustí se do boje.“

„Což ubohý král?“

„Vstoupí na trůn, vloží si korunu na svou hlavu...“

„Nu ano, úsudek se mně kalí. Kdybych mohl uvěřiti, že za třicet let anglická iho bude svržena“

a na hlavě francouzského krále octne se znovu koruna . . .“

„První i druhé se stane dříve než uplynou dva roky.“

„Opravdu? Kdo však vykoná všechny tyto skvělé činy?“

„Bůh.“

Bylo to řečeno tichým, něžným hlasem, ale jasně a zřetelně.

Odkud vzaly se u ní tyto podivné myšlenky? Asi po tři dni nevycházela mně tato otázka z hlavy. Myslil jsem si ovšem chvílemi, že nemá mozek v pořádku. Jakž jinak bylo by možno vysvětliti podobnou přesvědčenost? Bezpochyby přemýšlení a snění o neštěstí Francie pokalily její jasný rozum a naplnily ho fantastickými přízraky.

Pozoroval jsem ji, zkoušel jsem ji, ale všechny mé obavy ukázaly se býti bezpodstatnými. Její pohled byl jasný, chování nenucené, řeč klidná a rozumná. Ne, není šílenou, jest to jako dříve nejjasnější hlava v celé vesnici. Jako dříve přemýšlela o jiných a starala se o ně, obětujíc sama sebe. Tajemství vězelo kdesi, nikoliv však v poruše rozumových schopností. Toť jisté.

Brzy dostal se mně klíč tajemství do rukou a stalo se to taktó.

Jednou vracel jsem se z místa za kopcem, což stalo se dne 15. května 1423. Když dostal jsem se k okraji dubového lesa a chtěl vstoupiti na palouk, na němž stál kouzelný dub, najednou jsem se zastavil a skryl jsem se v huštině. Spatřil jsem totiž Johanu a chtěl jsem si s ní zažertovati.

Považte, že tento prázdný a hloupý úmysl stal se skoro současně s událostí, která měla býti na věky uchována v písních i dějinách.

nula, celá Francie přestala existovati. Což pak jest nyní Francie, leda anglickou provincií? Jest to pravda?“

Hlas její byl tichý, lehce se chvěl, ale přece pravila zcela jasně:

„Ano, jest to pravda.“

„Výborně. Nyní přidáme k tomu ještě přesvědčující fakt a součet bude úplný. Kdy pak francouzští vojínové dobyli vítězství? Skotští vojáci pod francouzským praporem zvítězili ovšem asi ve třech bitvách před několika roky, mluvím však výhradně o Francouzech. Od těch dob, co osm tisíc Angličanů pobilo skoro šedesát tisíc Francouzů před dvaceti lety u Azincourtu, od těch dob sláva francouzská pobledla; od těch dob stalo se příslovím, že když padesát francouzských vojáků postaví se naproti pěti Angličanům, Francouzové dají se ihned na útěk.“

„Jest trpké k tomu se přiznati, ale jest to pravda.“

Myslil jsem, že věc jest jí nyní jasnou a že uzná úplnou beznadějnost situace. Avšak zmýlil jsem se, jelikož pravila bez nejmenší pochybnosti v hlase:

„Francie vzpamatuje se zase. Však uvidíš.“

„Vzpamatuje se, když má na prsou břímě anglických vojáků?“

„Svrhne ho a podupá ho nohama.“

„Bez vojáků, kteří by mohli bojovati?“

„Svolají se rachotem bubnu. Přijdou na zavolání a pustí se do boje.“

„Což ubohý král?“

„Vstoupí na trůn, vloží si korunu na svou hlavu...“

„Nu ano, úsudek se mně kalí. Kdybych mohl uvěřiti, že za třicet let anglické jeho bude svrženo

a na hlavě francouzského krále octne se znovu koruna . . .“

„První i druhé se stane dříve než uplynou dva roky.“

„Opravdu? Kdo však vykoná všechny tyto skvělé činy?“

„Bůh.“

Bylo to řečeno tichým, něžným hlasem, ale jasně a zřetelně.

Odkud vzaly se u ní tyto podivné myšlenky? Asi po tři dni nevycházela mně tato otázka z hlavy. Myslil jsem si ovšem chvílemi, že nemá mozek v pořádku. Jakž jinak bylo by možno vysvětliti podobnou přesvědčenost? Bezpochyby přemýšlení a snění o neštěstí Francie pokalily její jasný rozum a naplnily ho fantastickými přízraky.

Pozoroval jsem ji, zkoušel jsem ji, ale všechny mé obavy ukázaly se býti bezpodstatnými. Její pohled byl jasný, chování nenucené, řeč klidná a rozumná. Ne, není šílenou, jest to jako dříve nejjasnější hlava v celé vesnici. Jako dříve přemýšlela o jiných a starala se o ně, obětující sama sebe. Tajemství vězelo kdesi, nikoliv však v poruše rozumových schopností. Toť jisté.

Brzy dostal se mně klíč tajemství do rukou a stalo se to taktó.

Jednou vracel jsem se z místa za kopcem, což stalo se dne 15. května 1423. Když dostal jsem se k okraji dubového lesa a chtěl vstoupiti na palouk, na němž stál kouzelný dub, najednou jsem se zastavil a skryl jsem se v huštině. Spatřil jsem totiž Johanu a chtěl jsem si s ní zažertovati.

Považte, že tento prázdný a hloupý úmysl stal se skoro současně s událostí, která měla býti na věky uchována v písních i dějinách.

Den chýlil se k západu a celé prostranství, na němž stál dub, pokryto bylo měkkým, hustým stínem. Johana seděla na vystupujících kořenech stromu. Ruce měla složené na klíně a hlava byla poněkud ku předu nachýlena; vypadala tak, jakoby byla pohroužena v hluboké snění a zapomněla na všechno na světě. Při tom spatřil jsem podivnou, neobyčejnou věc — bílý stín, jenž pomalu plazil se po trávě ke stromu. Byl velkolepých rozměrů a bělost jeho nebyla obyčejnou, ale podobala se spíše blesku; to však jest ještě málo, jelikož na blesk možno se dívatí beztretně, avšak toto světlo bylo tak oslňující, že mně oči rozbolely a začaly slzeti. Sňal jsem klobouk, jelikož jsem tušil, že jsem přítomen čemusi tajemnému, co není z tohoto světa. Dech můj stal se slabým a přerývaným od hrůzy i něžnosti, které mnou ovládly.

Ještě jedna podivná zvláštnost: dříve bylo v lese ticho jako v hrobě; panovalo v něm to hluboké ticho, které nastává, když přeletí bouřlivý mrak a kdy všechna zvířata zděšením zalezou do děr; nyní však všichni ptáci najednou hlučně zazpívali, tak nadšeně a živě, zrovna jakoby zpěv jejich platil čemusi velikému. Při prvních zvucích ptačích hlasů Johana klesla na kolena, sklopila hlavu a složila ruce na prsou.

Dosud neviděla přízraku. Nebo byla snad okouzlena ptačím zpěvem? Bezpochyby dalo se s ní tak již dříve. Ano, o tom nemůže býti žádných pochybností.

Jasný přízrak pomalu blížil se k Johaně; svým koncem dosahoval k ní a obklopil ji nevyčíitelnou nádherou. V tomto nebeském světle její tvář, až dosud lidsky velice krásná, stala se andělskou; zahalená jsouc podivuhodnou září, její obyčejný selský šat stal se podobným hávu andělů,

jak si je představujeme u stupňů božského trůnu v našich snech a blouzněních.

Najednou Johana vstala a stála takto se skloněnou hlavou a spuštěnýma rukama, celá proniknutá zázračným světlem, nejsouc si toho patrně ani vědoma. Zdálo se, že naslouchá, já však jsem ničeho neslyšel. Za chvíli zdvihla hlavu, jako by se dívala do tváře nějakému obrovi; potom sepjala ruce a zdvihla je vzhůru s posuňkem modlitby. Zaslechl jsem několik slov, jež pronesla:

„Jsem však tak mladou, tak mladou! Což pak mám opustiti matku i dům a jíti do cizího mně světa vykonati tak těžkou — důležitou věc! Ach, což pak dovedu mluvit s vojíny, což pak mohu býti soudruhem mužů? Bylo by to tolik, jako vysaditi se urážkám, hrubostem a opovržením! Což pak mám tolik sil, abych mohla jíti na vojnu a veletí vojskům? Jsem nevědomá dívka, která nedovede vládnouti ani zbraní, ani jezdit na koni, když však zní takto rozkaz . . .“

Hlas její se snížil a byl přerušen vzlykotem. Více nemohl jsem porozuměti její slovům. Tu teprv jsem se vzpamatoval. Myslil jsem si, že směle vnikám do božského tajemství a budu za to potrestán. Polekal jsem se a zašel jsem do lesa. Na to udělal jsem zářez do kůry stromu, abych se přesvědčil, že neviděl jsem všechno toto ve snu. Později chtěl jsem se vrátiti na toto místo a najdu-li tento zářez, pak nebyl to sen, ale skutečnost.

VII.

Zaslechl jsem své jméno. Volala mne Johana. Překvapilo mne, jak mohla věděti, že jsem zde. „Nebo jest to také část snu,“ pomyslil jsem si

„a víly provedly zde nějaký kousek?“ Pokřižoval jsem se a pronesl jsem jméno boží, abych zapudil čáry. Nyní jsem věděl, že nespím a že jsem prostým čar, jelikož žádné čáry neobstojí před jménem božím. Znovu jsem zaslechl, že volá mne kdosi mým jménem. Vystoupil jsem z huštiny. Byla to skutečně Johana, ale ne již taková, jak spatřil jsem ji ve vidění. Vypadala zrovna tak, jako před půldruhým rokem, kdy srdce její nebylo ještě sklíčeno a duch veselý. Vrátila se jí dřívější energie a oheň a v očích plálo jí jakési nadšení. Zdálo se, že po celou tu dobu byla pohroužena v snění a teprv nyní se probudila. Tak jsem se zaradoval, že jsem k ní běžel a pravil jsem:

„Ach, Johano, něco ti povím! Ani představití si to nemůžeš. Měl jsem podivný sen: tys stála zde . . .“

Zdvihla ruku a odpověděla:

„Nebyl to sen.“

Byl jsem tak překvapen, že cítil jsem hrůzu.

„Nebyl to sen? Jak to víš, Johano?“

„Což pak nyní sníš?“

„Myslím, že ne.“

„Ovšem, že ne. Nebyl to ani sen tenkrát, když učinil jsi zářez na stromě.“

Cítil jsem, že jezdí mně mráz po zádech. Nyní věděl jsem určitě, že nebyl to sen, ale cosi hrozného, nadpřirozeného. Potom jsem se upamatoval, že mé hříšné nohy stoupají na posvátnou půdu tam, kde zjevil se nebeský přízrak. Rychle jsem odstoupil, chvěje se strachem. Johana šla za mnou.

„Neboj se,“ pravila, „neboť není se čeho báti. Pojď se mnou. Posadíme se u studánky a svěřím ti své tajemství.“

Přerušil jsem ji:

„Dříve mně pověz, jak mohla jsi mne spatřiti v lese? Jak jsi se dověděla, že učinil jsem zářez na stromě?“

„Počkej chvíli, také na to dojde.“

„Pověz mně jednu věc: jaký to byl hrozný přízrak?“

„Povím ti všechno, jen neměj strachu, neboť nehrozí ti žádné nebezpečí. Bylo to zjevení archanděla Michaela, náčelníka a vojevůdce nebeských vojsk.“

Pokřižoval jsem se chvěje se hrůzou, že poskvrnil jsem posvátnou půdu svýma nohama.

„A tys se nebála, Johano? Viděla jsi jeho tvář, jeho postavu?“

„Ano, já se však nebojím, jelikož není to pro mne žádnou novinkou. Prvního dne jsem se ovšem polekala.“

„Kdy to bylo, Johano?“

„Před třemi roky.“

„Tak dávno? Proto jsi se tak změnila a byla jsi zádumčivou. Nyní všemu rozumím. Proč pak jsi však nikomu nic neřekla?“

„Bylo mně to zakázáno. Nyní jest mně to dovoleno a brzy řeknu to všem. Zatím však ať zůstane to tajemstvím ještě po několik dní“.

„Nikdo nespatriil tohoto jasného přízraku přede mnou?“

„Nikdo. Zjevil se mně již dříve u přítomnosti tvé i jiných, ale nikomu nebylo dáno, aby ho spatřil. Nyní bylo jinak a bylo mně vysvětleno, proč; nyní však vidění nikdo více nespatrií.“

„Bylo to tedy znamením pro mne, znamením, jež má pro mne nějaký význam?“

„Ano, ale o tom nesmím mluvit“.

„Jest podivno, že takové oslňující světlo mohlo

se soustřediti na předmětu, nacházejícím se před očima a předmět ten zůstal přece neviditelným.“

„Mnozí světci v průvodu andělů zjevují se mně a rozmlouvají se mnou; slyším jejich hlasy, ale jiní jich neslyší. Mně jsou drahými tyto „hlasy“, jak je nazývám“.

„O čem s tebou mluví, Johano?“

„O mnohém, zejména o Francii.“

„Co pak hlavně?“

„Mluvily mně o neštěstí, bídách a pokoření. Jiného nemohly nic prorokovati.“

„Což pak ti dříve všechno oznamovaly?“

„Ano, věděla jsem napřed všechno, co se stane. Proto byla jsem tak zádumčivou a smutnou, vždyť jinak nemohlo ani býti. Avšak mé hlasy vždy připojovaly slovo naděje. Však ještě něco: Francie bude zbavena jha a stane se znovu mocnou, velikou říší. Ale jak se to stane, nebylo mně řečeno do dnešního dne.“

Při těchto posledních slovech spatřil jsem v její očích jakousi tajemnou zář, což pozoroval jsem nejednou i později, kdy trubky dávaly znamení k útoku a nazýval jsem to „válečným“ ohněm. Prsa její se dmula a krev vstoupila jí do tváří.

„Nyní však všechno jsem se dověděla“, pokračovala dále. „Bůh zvolil nejnepatrnější bytost k vykonání této věci. Na Jeho rozkaz a pod Jeho ochranou povedu vojsko do boje, dobudu Francie a vložím korunu na hlavu Jeho sluhy, korunního prince, jenž stane se králem.“

Byl jsem tak překvapen, že mohl jsem pouze říci:

„Ty, Johano? Ty, dosud dítě, postavíš se v čelo vojska?“

„Ano. Nejdříve byla jsem zmámenou a zdrcenou touto myšlenkou. Jest to pravda, jsem posud dítě, nevědomé a nerozumějící ničemu ve vojenských věcech, nespůsobilé k drsnému životu v táboře a ke styku s vojáky. Než tyto okamžiky slabosti minuly a nikdy více se nevrátí. Jsem zverhována, neodstoupím a s pomocí boží vyrvu Francii z drápů Anglie. Tajemné hlasy nikdy mně nelhaly; nelhaly ani dnes. Mám přikázáno jíti k Robertovi de Baudricourt, místodržícímu ve Vaucouleursu, jenž dá mně vojsko k průvodu a pošle mne ke králi. Za rok bude zasazena rána — počátek konce a konec bude následovati v krátké době.“

„Kdy bude nepřítel poražen?“

„Mé hlasy to neřekly; také mně neřekly, co stane se letošního roku, dříve nežli bude zasazena konečná rána. Mně jest určeno, abych ji zasadila — toť vše, co vím. Pak budou následovati jiné, rychlé a mohutné a za deset neděl bude zničeno vše, co stálo Anglii dlouholetou těžkou práci a konečně bude vložena koruna na hlavu korunního prince; taková jest vůle boží. Mé hlasy oznámily mně všechno toto a jakž tedy mohu o tom pochybovati? Ano, všechno stane se tak, jak bylo mně předpověděno, neboť hlasy mluvily vždycky jen čistou pravdu.“

Byly to hrozné a pozoruhodné řeči. Mému rozumu zdálo se to nemožným, ale mé srdce tušilo v nich pravdu: rozum pochyboval, ale srdce věřilo, pevně věřilo a drželo se této víry od tohoto dne.

„Johano“, pravil jsem, „věřím všemu, co jsi pravila a jsem rád, že půjdu s tebou do války.“

Zdála se býti udivenou.

„Jest pravda, že půjdeš se mnou do boje, ale jak jsi se o tom dověděl?“

Odpověděl jsem jí, že sama mně to řekla. Ona však na to se nepamatovala. Tu teprv jsem seznal, že v oné době byla jako by ve snu. Prosila mne, abych zatím uchoval všechna tato sdělení v tajnosti. Slíbil jsem tak učiniti a dostal jsem svému slovu.

Všichni, kteří setkali se s Johanou tohoto dne, spozorovali změnu, která se s ní stala. Mluvila a chodila rázně a rozhodně a v očích plál jí jakýsi nový oheň; bylo cosi zvláštního, neobyčejného v jejím chování a držení hlavy. Toto klidné vnitřní vědomí důležitosti uloženého jí úkolu a klidný vnější výraz tohoto citu zůstal při ní po celou dobu, pokud její veliké poslání nebylo skončeno.

Jako všichni ostatní venkované ctíla ve mně vždy šlechtice, avšak nyní, po tiché úmluvě, zaměnili jsme si úlohy: ona dávala rozkazy, kdežto já přijímal je radostně a bez odmluvy jsem se jim podroboval. Večer pravila ke mně:

„Zítřka za svítání odejdu. Kromě tebe nikdo se o tom nedoví. Jdu se představití místodržícímu ve Vaucouleursu, jak bylo mně přikázáno; bude se ke mně chovati opovržlivě a hrubě a možná, že mou žádost zamítne. Nejdříve však zajdu do Burey, abych přemluvila strýce Laxarta, aby šel se mnou. Ve Vaucouleursu můžeš mně býti užitečným; kdyby místodržící mne nepřijal, nadiktuji mu dopis a proto musím mít u sebe někoho, jenž dovede psáti a skládati slova. Odejdi odtud zítřka odpoledne do Vaucouleursu a zůstaň tam tak dlouho, pokud nebude tě třeba.“

Odpověděl jsem, že vyplním její rozkaz a ona odešla. Vidíte, jak jsem byl rozumný a jaký zdravý a jasný úsudek jsem měl. Nepřikázala mně,

abych šel s ní zároveň. Ano, nechtěla potupiti své dobré jméno klepami. Věděla, že místodržící, sám jsa šlechticem, povolí mně, šlechtici, audienci; ona však, jak viděti, ani toho nechtěla. Jak pak by vypadala mladá venkovská dívka, podávající prosbu prostřednictvím šlechtice? Vždy hájila svou čest před urážkami a takto až do konce svého života uchovala si své dobré jméno. Věděl jsem nyní, co mám dělat, abych se jí zavděčil: měl jsem jíti do Vaucouleursu a držeti se tam tak dlouho stranou, pokud nebude mne třeba.

Odebral jsem se do města, jak bylo umluveno a ubytoval jsem se v malém hostinci. Druhého dne navštívil jsem zámek a představil jsem se místodržícímu, jenž pozval mne na zítřek k obědu. Byl to typ tehdejšího vojína: byl vysoký, statný, osmahlý, šedovlasý, jenž kráslil svou řeč rozmanitými vtipy, jež nasbíral si tu a tam na vojně a svatě je uchovával jako nějaká vyznamenání.

Zvykl životu v táboře a byl přesvědčen, že válka jest nejlepším darem božím. Nosil brnění a boty nad kolena a ozbrojen byl ohromnou šavlí; když jsem spatřil jeho martiální postavu a slyšel jeho řeč, seznal jsem, že s této strany nelze očekávati nijaké poesie, nijaké citlivosti a proto jsem čekal, že mladá venkovanka spokojí se s písemnou prosbou.

Druhého dne přišel jsem znovu do zámku. Uvedli mne do velikého jídelního sálu a posadili mne s místodržícím ke zvláštnímu stolku, jenž byl o dva stupně výše nežli společný stůl. Za malým stolem sedělo ještě několik hostí kromě mne, u velikého pak stolu starší důstojníci posádky. U vchodu stála stráž halapartníků v přilbách a pancířích.

Rozmluva točila se kolem jedné věci, kolem beznadějného postavení Francie. Povídalo se, že Salisbury chystá se táhnouti na Orleán. Vyvolalo to celou bouři podrážděných řečí. Jedni mysleli, že ihned dá se na pochod, kdežto jiní tvrdili, že obléhání bude dlouhé a odpor zoufalý. Stran jednoho náhledu však všichni se shodli a sice, že Orleán padne a s ním zahyne celá Francie. Tím byl spor skončen a nastalo mlčení. Všichni patrně pohroužili se do svých myšlenek, zapomenuvše, kde se nacházejí. Toto náhlé a hluboké mlčení po živém hovoru bylo pozoruhodné a slavnostní. Najednou vstoupil sluha a oznámil cosi tiše místodržícímu.

„Chce mluvit se mnou?“ tázal se.

„Ano, vaše Excellencí.“

„Hm! . . . Podivno! Ať vstoupí!“

Byla to Johana se svým strýcem Laxartem. Při spatření této vznešené společnosti ubohý starý venkovan úplně zmalomyslněl a zůstal státi jako zkamenělý, otáčeje v rukou svou červenou čepici a uctivě ukláněje se na všechny strany. Avšak Johana statečně vystoupila ku předu a zpříma, beze všech rozpaků postavila se před místodržícím. Poznala mne, ale nedala to nijak na jevo. Kolkolem rozlehl se pochvalný šepot a sám místodržící prohodil:

„Na mou duši, toť kráska!“

Kriticky prohlížel si ji několik okamžiků a konečně se otázel:

„Čeho si přeješ, mé dítě?“

„Mám s tebou co dělat, Roberte de Baudricourt, místodržící Vaucouleursu a žádám toto: vzkaž korunnému princovi, aby posečkal se srážkou s nepřitelem, jelikož Bůh pošle mu pomoc.“

Tato podivná slova překvapila všechny přítomné a mnozí prohodili:

„Ubohá dívka, jest šílenou!“

Místodržící se zamračil a pravil:

„Nesmysl! Král čili korunní princ, jak ho nazýváš, nepotřebuje takových výstrah. Počká tak jako tak, k vůli tomu nedělej si starosti. Čeho si ještě přeješ?“

„Prosím tě, bys mně dal vojenský průvod, jenž by mne doprovodil ke korunnímu princovi.“

„Proč pak?“

„Aby mne ustanovil za vojevůdce, neboť mně jest souzeno zahnat Angličany z Francie a vložit korunu na jeho hlavu.“

„Jak? Tobě? Vždyť jsi ještě dítě!“

„Mně však bylo určeno, abych to vykonala.“

„Opravdu? Kdy pak se to stane?“

„Příštího roku bude korunován a pak již zůstane vládcem Francie.“

Rozlehl se hlučný a veselý chechtot. Když stichl, místodržící se tázal:

„Kdo pak ti svěřil takové nepravděpodobné poslání?“

„Můj Velitel.“

„Jaký velitel?“

„Král nebes.“

Mnozí si šeptali: „Ach, nešťastnice, nešťastnice,“ jiní pak říkali: „Jest úplně popletená.“ Místodržící oslovil Laxarta:

„Poslyš! Odveď tuto šílenou dívku domů a vytluč z ní tyto nesmysly! Toť nejlepší lék.“

Johana odcházejíc obrátila se a pravila se svou obvyklou prostotou:

„Nechceš mně dáti vojsko — nevím proč — mně však sám Bůh přikázal, abych táhla na ne-

přítele. Ano, On to přikázal. Proto budu nucena obrátiti se k tobě ještě několikráte, pokud nedáš mně žádaného průvodu.“

Jakmile odešla, rozlehly se udivené výkřiky. Stráž a služebnictvo roznesli všechno po městě a z města dostala se zpráva na vesnici. Když jsme se vrátili domů, v Domremy mluvilo se o tom všeobecně.

VIII.

Lidé jsou všude stejní: klaní se před zdarem a pohrdají neúspěchem. Celá vesnice rozhodla, že Johana udělala jim ostudu svým směšným vystoupením a potupným nezdarem; všechny jazyky horlivě pracovaly a zlostně i jedovatě odsuzovaly Johanu; všichni byli odhodláni roztrhati ji na kusy. Kdo jí nespílal, ubližoval jí ještě více: vysmíval se jí. Zkrátka řečeno neměla ani dnem, ani nocí pokoje. Jen Haumetta, Mengetta a já zůstávali jsme jí věrni, avšak spousta výsměchů a ne-japných vtipů zmátla ostatní její přátele: stranili se jí a styděli se, když byli v její společnosti postiženi, jelikož stala se tak populární. Johana tajně plakala, ale zjevně nedávala svého zármutku na jevo. Předě všemi měla tvář jasnou, klidnou a nedávala na jevo ani strach, ani hněv. Otec byl tak podrážděn, že nemohl klidně slyšeti o jejím divokém úmyslu jíti na vojnu jako nějaký muž; pravil, aby ji raději bratři utopili, nežli aby zostudila své pohlaví a vstoupila do armády; kdyby nechtěli tak učiniti, utopí prý ji vlastníma rukama.

Nic nemohlo zviklati její úmysly. Rodiče bedlivě ji střežili, aby neodešla z vesnice, ona však

řekla, že čas dosud nepřišel a když čas přijde, že hlídati ji bude zbytečným.

Minulo léto. Rodiče když viděli, že úmysly její se nezměnily, myslili, že nejlépe zhatí její všechny plány tím, když ji provdají; Paladin byl tak smělým, že tvrdil, jako by mu dala před několika roky své slovo a nyní žádal, aby slib byl vyplněn.

Odpověděla, že není to pravda a příkře zamítla jakékoliv vdavky. Pozvali ji před církevní soud v Toulu, aby se zodpovídala ze svého věrolomství. Když nechtěla si vzítí zástupce a chtěla svou při vésti sama, její rodiče a všichni její nepřiznivci se zaradovali a již před tím považovali ji za odsouzenou. Bylo to zcela přirozené. Což pak bylo možno očekávati, že by nevědomá, šestnáctiletá venkovská dívka se nepolekala a nezmátla, když poprvé octne se před zkušenými právníky, obklopená chladným okolím soudní síně? Avšak všichni se zmýlili. Celý zástup se sešel v Toulu, aby se pokochal jejím zděšením a jejím zmatkem, ale dopadlo to zcela jinak. Byla skromnou a klidnou, nikoliv však zmatenou. Odepřela předvésti svědky, podotknuvši, že spokojuje se svědky žalobcovými. Když tito udali své svědectví, prohlásila je za nesprávné, klamné a nespolehlivé, načež začala sama vyslýchati Paladina. Dřívější oznámení rozpadlo se v niveč pod jejíma umělýma rukama, tak že konečně byl úplně přemoženým, ačkoliv přišel k soudu ozbrojen jsa lží a pomluvou. Jeho obhájce spustil řeč, ale soudce ho přerušil a skončil věc, při čemž pronesl několik lichotivých slov o Johaně, nazvav ji „podivuhodným dítětem.“

Po takovém vítězství a po takové pochvale vysokého úředníka venkované zase obrátili a ne-

chali Johanu na pokoji; matka byla k ní znovu něžnou, ba i otec se obměkčil a pravil, že jest na ni hrdým. Avšak čas utíkal jí v trapné netrpělivosti, jelikož obléhání Orleánu již začalo a mraky nad Francií stávaly se hustšími a nižšími; avšak „hlasy“ stále jí přikazovaly, aby čekala a nedávaly jí přímých rozkazů. Zima ubíhala pomalu a trapně, konečně však dostavila se dávno očekávaná změna.

Část II.

U dvora a v poli.

I.

Dne 5. ledna 1429 přišla ke mně Johana se svým strýcem Laxartem.

„Můj čas se přiblížil,“ pravila, „hlasy mé nejsou více temné, ale jasné a rozhodné; „za dva měsíce budu u korunního prince.“

Nálady byla veselá a vzezření její bylo vojenské. Byl jsem překvapen jejím duchem a cítil jsem v sobě neobyčejné nadšení, jako kdybych slyšel rachot bubnů a dupot vojska.

„Věřím tomu,“ pravil jsem.

„Já také,“ potvrzoval Laxart. „Kdyby mně byla dříve řekla, že bylo jí Bohem poručeno osvoboditi Francii, nebyl bych uvěřil; nechal bych ji samotnou jíti k místodržícímu, nemíchal bych se do věci a nepochyboval bych o tom, že jest šílenou. Viděl jsem však, jak stála beze všeho strachu před vznešenými a mocnými lidmi a mluvila směle; mohla to vykonati jen s pomocí boží. Vím to určitě. Proto chci také vykonati všechno, cokoliv mně přikáže.“

„Můj strýc jest ke mně velice laskavým,“ pravila Johana. „Prosila jsem ho, aby přišel a požádal mou matku, aby mně dovolila ošetřovati jeho manželku, která jest nemocnou. Všechno jest připraveno a zítra za svítání vypravíme se na cestu.“

Z jeho domu půjdu do Vaucouleursu a budu tam tak dlouho čekat, pokud nevyhoví mé prosbě. Kdo byli oni šlechtici, kteří seděli od tebe na levo při obědě u místodržícího?“

„První byl Jan de Novelonpont z Met a druhý Bertrand de Poulengy.“

„Hodní lidé, ano, hodní lidé! Všimla jsem si jich obou dobře, neboť budou oba mými spolupracovnicíky... Co však vidím na tvé tváři? Pochybnost?“

Naučil jsem se mluvit jí pravdu bez okras a proto jsem odpověděl:

„Pokládali tě za pomatenou, jak sami řekli. Litovali ovšem tvého neštěstí, přece však považovali tě za šílenou.“

Johana nebyla tím nikterak zmatenou nebo uraženou.

„Lidé rozumní vždy změni svůj náhled, když poznají, že chybili. Ti také ho změni. Vypraví se se mnou na pochod. Co to zase znamená? Což pak opět pochybuješ?“

„Ne. Vzpomněl jsem si pouze, že bylo to před rokem, že nejsou zdejší a jen náhodou se zde zastavili.“

„Přijdou zase. Promluvmež si však o bližším. Přišla jsem, abych ti dala některé instrukce. Budeš mne následovati za několik dní. Uprav své záležitosti, neboť zůstaneš dlouho nepřítomen.“

„Jan a Petr půjdu také se mnou?“

„Ne. Nejdříve odmítnou, potom však přijdou a přinesou mně požehnání mých rodičů a jejich souhlas, abych vzala na sebe uloženy mně úkol. Pak budu silnější, nyní jsem však slabou bez tohoto požehnání.“

Zarazila se a její oči naplnily se slzami.

„Ráda bych se rozloučila s malou Mengettou.“

„Přiveď ji za svítání na kraj vesnice. Ať mne trochu vyprovodí.“

„Což Haumetta?“

Nedovedla se více přemoci a dala se do pláče.

„Oh, ne, není třeba! Jest mně příliš drahou. Nesnesla bych to, neboť vím, že se s ní nikdy více neshledám.“

Záhy z rána přivedl jsem Mengettu a my všichni čtyři šli jsme cestou za chladného jitra, pokud vesnice nezůstala za námi; potom obě dívky se rozloučily, objevše se navzájem a vylily své hoře v něžných slovech a slzách. Johana vrhla poslední, dlouhý pohled na rodnou vesnici a na kouzelný strom, na dubový háj, na kvetoucí louku a na řeku, jakoby si chtěla celý tento obraz vtisknouti do své paměti, aby jí nikdy nevymizel, jako by tušila, že již nikdy více nespátří těchto drahých míst.

Potom se odvrátila a šla dále trpce vzlykajíc. Byl to den jejího i mého narození. Minulo jí sedmnáct roků.

II.

Po několika dnech Laxart odvezl Johanu do Vaucouleursu a ubytoval ji u Kateřiny Royerové, ženy soustružníka, ženy dobré a poctivé. Johana přesně chodila na mši, pomáhala v hospodářství a tak vydělávala si živobytí; když někdo chtěl promluvit s ní o jejím poslání — takových našlo se mnoho — rozmlouvala o něm ochotně, ničím již více se netajíc. Brzy také já jsem se ubytoval na blízku a byl jsem svědkem všech událostí. Brzy rozšířila se zpráva, že objevila se dívka, které určeno jest Bohem zachrániti Francii. Prostý lid v zástupech se hrnul, aby spatřil zázračnou

dívku a pohovořil si s ní. Jedny naklonila si svou krásou a mládím, jiné upřímností a jasností ducha. Lidé vyšších stavů drželi se posud stranou a mračili se.

Znovu bylo připomenuto proroctví Merlinovo, učiněné před osmi sty lety, že v daleké budoucnosti bude Francie zahubena ženou a znovu zase ženou zachráněna. Francii skutečně zahubila žena, ničemná královna Izabella Bavorská; nyní není žádné pochybnosti, že tato rozkošná, čistá dívka jest nebesy ustanovena k tomu, aby vykonala proroctví.

Tato okolnost vzbudila ještě větší zájem a s ní povstaly i nové naděje. Z Vaucouleursu nadšení rozlilo se vlnami po celé zemi, zachvacujíc vesnice i vesničky, osvěžujíc a posilňujíc hynoucí syny Francie. Z těchto vesnic a vesniček sbíhali se lidé, chtějíce se přesvědčiti na vlastní oči a slyšeti dobrou zprávu na vlastní uši: oni viděli, slyšeli a věřili. Zástupy naplňovaly město; hostince a byty byly přeplněny cizinci a někteří z nich nenacházeli ani noclehu. A lidu stále přibývalo, ačkoliv byla zima: když duše touží po stravě duchovní, nestará se člověk o pohodlí a stravu. Příliv cizinců každodenně vzrůstal. Obyvatelé vesničky Domremy byli nejvýš překvapeni. Když Jan a Petr odcházeli ze své vesničky, všichni dívali se na ně se zvědavostí a závistí, jako na vyvolence a jejich cesta do Vaucouleursu byla skutečně vítězoslavným pochodem: všichni spěchali podívat se na bratry té, s kterou andělé rozmlouvali tvář v tvář a do jejíž rukou vložil Bůh osudy Francie.

Bratři vyřídili Johaně požehnání rodičů a jejich slib, že později požehnají jí osobně. Jsouc oduševněna touto milou nadějí, představila se znovu místodržícímu. Byl však nepřístupným a neúprosným

jako dříve. Znovu odmítl poslati ji ke králi. Ona se zlobila, ale neklesla duchem. Pravila mu:

„Budu se k vám obracet tak dlouho, pokud nedáte mně ozbrojeného průvodu. Dostala jsem rozkaz s nebes a musím uposlechnouti. Musím dostat se ke korunnímu princovi, třeba bych plazila se po kolenách.“

Já i oba bratři Johany navštěvovali jsme ji každodenně a viděli jsme, jaké zástupy lidu se k ní hrnou. Jednou mezi jinými navštívil ji urozený rytíř Jan z Met. Začal s ní mluvit laskavým, žertovným tónem, zrovna jako se mluví s malými dětmi.

„Co zde děláš, děvčátko? Chceš prý vyhnati krále z Francie a z nás ze všech nadělati Angličanů?“

Odpověděla mu klidným, vážným tónem:

„Přišla jsem poprositi Roberta de Baudricourt, aby mne poslal ku králi, on nechce mne však vyslyšeti.“

„Jsi skutečně neobyčejně vytrvalou. Uplynul celý rok, ty však pevně držíš se svého snu. Viděl jsem tě také posledně před rokem.“

Johana odpověděla klidně jako dříve:

„Není to žádný sen, ale pevné rozhodnutí. Místodržící konečně povolí. Mohu počkati.“

„Ah, nespolehej se na to příliš, dítě. Tito místodržící — jsou lidé umínění. V případě, kdyby nevyhověl tvé žádosti . . .“

„On jí vyhoví. Jest povinen jí vyhověti. Zde jiné cesty nezbývá.“

Žertovná nálada tohoto pána začala se pomalu ztráceti; bylo to možno pozorovati na jeho tváři. Pevnost a upřímnost Johany učinily na něho dojem. Vždy bývalo tak; každý, jenž začal s ní žertem, skončil tím, že přesvědčil se o její upřímnosti

a nezlo mné pevnosti. Podobně také rytíř z Met se zamyslel a konečně pravil úplně již vážně:

„Chceš tedy brzo dostati se ke králi?“

„Za každou cenu uprostřed postu!“

Slova ta pronesla dušeným zápalem, jenž dokazoval, že celou svou duší oddána jest své myšlence. Na tváři šlechtice bylo možno čísti jeho odpověď: oči jeho zaplály a bylo na nich znáti vřelé účastenství.

„Tobě musí dáti průvod,“ pravil, „musí ti ho dáti, jako že Bůh jest svatým. Ale pověz mně, v čem spočívá tvá naděje a tvůj cíl?“

„Chci osvoboditi Francii. Dílo toto vykonati bylo mně poručeno shora. Nikdo na světě, ani králové, ani vévodové, aniž kdo jiný může spasiti Francii; zachrániti mohu ji jen já samotna.“

Slova tato, pronešená prosebným, dojemným hlasem, dojala dobrého rytíře. Johana lehce snížila hlas a doložila:

„Přiznávám se, že raději bych předla len s mou ubohou matkou, neboť válka není mým povoláním. Musím však poslechnouti, neboť takovou jest vůle mého Pána.“

„Kdo jest tvým pánem?“

„Sám Bůh.“

Tu rytíř z Met dle starého feudálního zvyku poklekl a přísahal, že sám doprovodí Johanu ke králi.

Druhého dne přišel sieur Bertrand de Pouleny; také přísahal a dal jí své rytířské slovo, že zůstane u ní a bude ji následovati, kamkoliv ho povede.

Téhož dne k večeru po městě roznesla se zpráva, že sám místodržící chce navštívit mladou dívku v jejím skromném bytě. Již od rána byly ulice naplněny lidem, jenž přišel se podívati, zdali

skutečně stane se tato nepravděpodobná událost. A stala se přece. Místodržící přijel v plné parádě, s celou svou stráží. Zpráva o tom roznesla se všude a ještě výše zvýšila slávu Johany i v očích nejvyšších tříd.

Místodržící dospěl k tomuto názoru: buď jest Johana kouzelnicí nebo sveticí. Umínil si v duchu, že najisto vyšetří pravdu. Vzal s sebou kněze pro případ, kdyby v ní projevila se nečistá síla. Kněz odříkal modlitbu, ale ďábla zde nebylo. Zbytečně jen urazil cit Johany, jelikož již před tím u něho se zpovídala a on musil znáti všechno, neboť ďábel nesnese zpovědnici a hrozně vzdychá a klně, poděšený tímto svatým tajemstvím.

Místodržící odešel zmatený a zádumčivý, nevěda, co má dělat. Co takto uvažoval, uplynulo několik dní a nastal den 14. února. Johana opět šla do zámku a pravila k němu:

„Jménem Boha ti pravím, Roberte de Baudricourt, že otálíš mne poslati k armádě a tím poškozujes společnou věc. Dnešního dne korunní princ ztratil bitvu před Orleánem a utrpí ještě větší ztráty, jestliže co nejrychleji mne k němu nepošleš.“

Místodržící byl nejvýš rozrušen těmito slovy.

„Pravíš dnes, dítě?“ zvolal. „Dnes? Jak můžeš věděti, co stalo se dnes v daleké krajině? Vždyť bude třeba asi deseti dnů, nežli přijde k nám tato zpráva.“

„Mé ‚hlasy‘ podaly mně zprávu a jest to tedy skutečná pravda. Dnes byla prohrána bitva a tys tím vinen, jelikož mne zdržuješ.“

Místodržící znepokojeně chodil sem a tam, obíraje se svými myšlenkami a tu a tam pronesl nějakou kletbu. Konečně pravil:

a nezločné pevnosti. Podobně také rytíř z Met se zamyslel a konečně pravil úplně již vážně:

„Chceš tedy brzo dostati se ke králi?“

„Za každou cenu uprostřed postu!“

Slova ta pronesla dušeným zápalem, jenž dokazoval, že celou svou duší oddána jest své myšlence. Na tváři šlechtice bylo možno čísti jeho odpověď: oči jeho zaplály a bylo na nich znáti vřelé účastenství.

„Tobě musí dáti průvod,“ pravil, „musí ti ho dáti, jako že Bůh jest svatým. Ale pověz mně, v čem spočívá tvá naděje a tvůj cíl?“

„Chci osvoboditi Francii. Dílo toto vykonati bylo mně poručeno shora. Nikdo na světě, ani králové, ani vévodové, aniž kdo jiný může spasiti Francii; zachrániti mohu ji jen já samotna.“

Slova tato, pronešená prosebným, dojemným hlasem, dojala dobrého rytíře. Johana lehce snížila hlas a doložila:

„Přiznávám se, že raději bych předla len s mou ubohou matkou, neboť válka není mým povoláním. Musím však poslechnouti, neboť takovou jest vůle mého Pána.“

„Kdo jest tvým pánem?“

„Sám Bůh.“

Tu rytíř z Met dle starého feudálního zvyku poklekl a přísahal, že sám doprovodí Johanu ke králi.

Druhého dne přišel sieur Bertrand de Poulengy; také přísahal a dal jí své rytířské slovo, že zůstane u ní a bude ji následovati, kamkoliv ho povede.

Téhož dne k večeru po městě roznesla se zpráva, že sám místodržící chce navštívit mladou dívku v jejím skromném bytě. Již od rána byly ulice naplněny lidem, jenž přišel se podívati, zdali

skutečně stane se tato nepravděpodobná událost. A stala se přece. Místodržící přijel v plné parádě, s celou svou stráží. Zpráva o tom roznesla se všude a ještě výše zvýšila slávu Johany i v očích nejvyšších tříd.

Místodržící dospěl k tomuto názoru: buď jest Johana kouzelnice nebo světicí. Umínil si v duchu, že najisto vyšetří pravdu. Vzal s sebou kněze pro případ, kdyby v ní projevila se nečistá síla. Kněz odříkal modlitbu, ale ďábla zde nebylo. Zbytečně jen urazil cit Johany, jelikož již před tím u něho se zpovídala a on musil znáti všechno, neboť ďábel nesnese zpovědnici a hrozně vzdychá a klně, poděšený tímto svatým tajemstvím.

Místodržící odešel zmatený a zádumčivý, nevěda, co má dělat. Co takto uvažoval, uplynulo několik dní a nastal den 14. února. Johana opět šla do zámku a pravila k němu:

„Jménem Boha ti pravím, Roberte de Baudricourt, že otálíš mne poslati k armádě a tím poškozuješ společnou věc. Dnešního dne korunní princ ztratil bitvu před Orleánem a utrpí ještě větší ztráty, jestliže co nejrychleji mne k němu nepošleš.“

Místodržící byl nejvýš rozrušen těmito slovy.

„Pravíš dnes, dítě?“ zvolal. „Dnes? Jak můžeš věděti, co stalo se dnes v daleké krajině? Vždyť bude třeba asi deseti dnů, nežli přijde k nám tato zpráva.“

„Mé ‚hlasy‘ podaly mně zprávu a jest to tedy skutečná pravda. Dnes byla prohrána bitva a tys tím vinen, jelikož mne zdržuješ.“

Místodržící znepokojeně chodil sem a tam, obíraje se svými myšlenkami a tu a tam pronesl nějakou kletbu. Konečně pravil:

„Poslyš! Odejdi klidně a čekej! Potvrdí-li se tvá zpráva, dám tě dopis a pošlu tě ke králi, ale ne jinak.“

Johana odpověděla vroucně:

„Díky Bohu! Věc jest skoro vykonána! Za devět dní dáš mně dopis.“

Obyvatelstvo Vaucoulersu dalo jí již koně a vypravilo ji do boje jako vojína. Neměla však dosud ani nejmenší příležitosti, aby mohla zkusiti koně a přesvědčiti se, zdali dovede jezdit koňmo. První a hlavní její povinností bylo zůstat na svém místě a povzbuzovati ducha a naděje těch, kteří přicházeli k ní a připravovati se k osvobození a obrození vlasti. Tento veliký úkol zabíral všechny její svobodné okamžiky. Nicméně na světě nebylo věci, které by nemohla se naučiti v době co nejkratší. Její kůň ucítil to v prvním okamžiku. Při tom též její bratři cvičili se střídavě v jízdě na koni. Rovněž tak učili jsme se zacházeti s mečem a jinou zbraní.

Dne 20. února svolala Johana svou malou družinu: dva rytíře, dva své bratry a mne k válečné poradě.

Vlastně s námi se ani neradila, ale jen dávala nám své rozkazy. Načrtla plán své cesty ke králi s takovou přesností, jakoby znala zeměpis. Tento plán cesty byl sestaven tak, aby vyhnula se pokud možno nebezpečným místům, ohroženým pobočnými pohyby vojsk. Dokazovalo to, že zná politický zeměpis rovněž tak dobře jako fysický; a přece nenavštěvovala nikdy školy a neměla vůbec žádného vzdělání. Byl jsem překvapen, ale pomyslíl jsem si, že bezpochyby hlasy jí vedly. Nebylo však tomu tak. Přesvědčil jsem se, že horlivě vyptávala se zástupů příchozích a od nich dostalo se jí částečně

cenných zpráv. Oba rytíři byli překvapeni jejím zdravým úsudkem a vypočítavostí.

Přikázala nám, abychom se připravili cestovati v noci a odpočívati za dne v skrytých místech, jelikož skoro po celou tu dobu budeme cestovati po nepřátelské zemi.

Kromě toho bylo nám přikázáno, abychom chovali v tajnosti den i hodinu našeho odchodu, aby nikdo si toho nepovšimnul. Jinak provázeli by nás s různými demonstracemi, čímž byl by nepřítel upozorněn a nastrojil by nám někde zálohu.

„Nyní zbývá jen ještě jedna věc,“ končila, „a sice, abych vám oznámila den a hodinu našeho odchodu, abyste se mohli v čas připravit, abyste nemusili spěchat a odkládati všechno na poslední okamžik. Vypravíme se dne 23. února o 11. hodině v noci.“

Na to byli jsme propuštěni. Oba rytíři byli zmateni a rozrušeni.

„I kdyby místodržící nás opatřil dopisem a průvodem,“ pravil Bertrand, „nebude to moci učiniti do udané lhůty. Jak může ustanoviti tuto lhůtu? Jest to velice odvážné při takovém stavu neznámosti všeho.“

„Ustanovila den 23. února,“ pravil jsem, „a my musíme jí úplně věřiti. Bezpochyby ‚hlasy‘ podaly jí zprávu. Nejlepší jest, když ji bez odmluvy poslechneme.“

Také jsme poslechli. Rodičům Johany bylo oznámeno, aby přišli před 23. únorem, ale z opatrnosti nebylo jim řečeno, proč ustanovena jest tato lhůta.

Celý den 23. února se ohlížela, když někdo cizí vstoupil do domu, ale její rodiče dosud nepřicházeli. Ona však neklesala duchem a doufala dále. Konečně, když nastala noc, naděje její zmi-

zela a dala se do pláče; brzy však utřela si oči a pravila:

„Bylo patrně tak souzeno; tak zní bezpochyby rozkaz shora, abych všechno snesla a také to snesu.“

Rytíř z Met snažil se ji potěšiti.

„Také místodržící nedává o sobě vědět. Bezpochyby tvoji rodičové přijdou zítra a . . .“

Přerušila ho:

„Proč? Nastoupíme pochod dnes o jedenácté hodině.“

Skutečně dopadlo to tak. V deset hodin přišel místodržící s celou svou stráží a pochodněmi. Dal Johaně průvod s koňmi a zbraní pro mne a její bratry a kromě toho dal Johaně dopis ke králi. Potom sňal svůj meč, vlastníma rukama jí ho opásal a pravil:

„Pravdu jsi řekla, dítě. Bitva byla skutečně tohoto dne prohrána. Proto dostal jsem slovu. Nyní jdi, ať dopadne to jakkoliv!“

Prohraná bitva byla onou krvavou řeží, která známa jest v historii pode jménem „Slanečkové bitvy.“

Všechny ohně v domě byly najednou uhasnuty a za chvíli, kdy na ulicích byla tma a ticho, tiše vyšli jsme ze západních vrat a bodnuvše ostruhami koně, uháněli jsme plným tryskem.

III.

Bylo nás dvacet pět silných a dobře ozbrojených mužů. Jeli jsme ve dvou odděleních: Johana s bratry uprostřed oddělení, Jan z Met v čele a Bertrand — v zadu. Rytíři postavili se tak, aby zabránili útěku zbrojnošů aspoň pro první dobu. Asi za čtyři hodiny měli jsme se octnouti v nepřátelské zemi a pak ovšem nikdo neodvážil by

se k útěku. Mezitím tu a tam v odděleních začalo se rozléhati sténání, vzdychání a proklínání. Když věc byla vyšetřena, shledalo se, že šest z našich vojínů, venkované, kteří před tím nikdy nejezdili na koni, stěží drželi se v sedle a zakoušeli hrozná muka. Místodržící sehnal je v posledním okamžiku a násilím donutil je sloužit. Tito ubožáci chovali se klidně pokud mohli, ale jejich tělesné utrpení tak se sesílilo, že nemohli je více snést. Nyní však nacházeli jsme se již v nepřátelské zemi, tak že pomoci jim nebylo možno; bylo nutno pokračovati v cestě, ačkoliv Johana oznámila, že chtějí-li ubožáci nasaditi život, mohou vrátiti se zpět. Zůstali raději s námi. Zmírnili jsme krok a postupovali jsme nyní opatrně ku předu; nováčkům bylo přikázáno, aby zdrželi se nářku, aby svým proklínáním a bědováním nepřivedli celou četou do nebezpečí.

Za svítání šli jsme do lesa a brzy všichni kromě stráží pevně usnuli, ačkoliv byla země studená a mrzlo.

V poledne probudil jsem se z tak pevného a hlubokého spánku, že v prvním okamžiku nemohl jsem se vzpamatovati a nevěděl jsem, kde se nacházím. Konečně se mně v hlavě vyjasnilo a na všechno jsem se upamatoval. Leže přemýšlel jsem o podivných událostech, jež stały se posledního měsíce a překvapilo mne, že jedno z proroctví Johany se nevyplnilo: kde jest Noël a Paladin, kteří v posledním okamžiku měli se k nám připojiti? Jak vidíte, přivykl jsem, aby vše, co řekne Johana, najisto se vyplnilo. Ustaraný a zmatený těmito myšlenkami otevřel jsem oči a — co se stalo? Předě mnou stál sám Paladin opřený o strom a čekající na mé probuzení. Hrozně jsem se zaradoval a vyskočil jsem. Tiskl jsem mu ruku, od-

vedl jsem ho poněkud stranou od tábora a tu jsem teprv spozoroval, že kulhá jako mrzák.

„Odkud přicházíš? Spadl jsi s oblak? Jak jsi se sem dostal? Co znamená tento vojenský šat? Vypravuj.“

„Šel jsem s vámi po celou noc.“

„Nemožno!“

V duchu jsem si pomyslel: proroctví na polovic se vyplnilo.

„Ano, jest to pravda. Pospíchal jsem z Domrémy, abych mohl se k vám připojit, ale opozdil jsem se; prosil jsem však tak naléhavě místodržícího, že dojat jsa mou oddaností veliké věci — jsou to jeho vlastní slova — souhlasil a dovolil mně jíti s vámi.“

Pomyslel jsem si v duchu, že jest to všechno lež; byl bezpochyby jedním z těch, kteří v posledním okamžiku byli násilím odvedeni. Věděl jsem, že jest tomu tak: dle proroctví Johany měl se k nám připojit v posledním okamžiku a to ještě z donucení.

„Jsem však přece jen rád, že jsi s námi,“ pravil jsem hlasitě; „jest to posvátná věc a za takových časů nelze seděti doma.“

„Seděti doma — což pak jest to možné? Nikdo by mne nezadržel, jako nelze zadržeti blesku v bouřlivém oblaku, když rozpoutá se bouře.“

„Pěkně jsi to řekl. Jest ti to podobno.“

Zalichotilo to jeho samolibosti a pochvalou nafoukl se jako měchýř.

„Však já sebe znám a mé skutky ve válce nejednou ti poskytnou příležitost, abys mohl si připamatovati má slova.“

„Byl bych hlupákem, kdybych o tom pochyboval.“

„Jako prostý voják nemohu se ukázati v nejlepší stránce, ale proto přece celá země uslyší o mně. Kdybych byl na místě mně příslušném, na místě La Hira, Saintraillesa nebo levobočka Orleánského — pak by to byla jiná věc . . . Nebudu zbytečně mluvit, neboť nejsem žádný tluchuba, jako Noël Rainguesson a bratří . . . Já však jsem si umínil — jest to novinka světu neznámá — že povznesu slávu prostého vojína nad slávu jejich a že úplně je zacloním.“

„Víš co, příteli? Jest to pozoruhodná myšlenka! Chápeš celou její velikost? Býti slavným generálem — nic neznamena. Historie jest přeplněna podobnými vůdci; jest jich tolik, že nelze si jejich jmen ani pamatovati. Avšak prostý voják, získavší velké slávy — toť zjev osamocený! Toť bude jasný měsíc mezi malými hvězdičkami! Jméno jeho přežije potomstvo! Příteli, kdo vnukl ti tuto myšlenku?“

Hrdostí div že nepraskl, ale staral se všemožně, aby zakryl svou radost. Pouze máchnul rukou při mé pokloně a pravil milostivě:

„Všechno to jsou — hlouposti! Často napadají mne takové myšlenky, ba dokonce i lepší. Této poslední nepřikládám žádného významu.“

„Překvapuješ mne, skutečně mne překvapuješ! Což pak jsi to sám vymyslel?“

„Úplně sám. Zde nahromadilo se ještě mnoho jiných myšlenek,“ pravil, udeřiv se do čela a stáhnuv si čapku na levé ucho, což dodalo mu šviháckého vzezření. „Nevypůjčuji si od nikoho myšlenky jako Noël Rainguesson.“

„Ah, Noël. Kdy pak viděl jsi ho naposled?“

Před půl hodinou. Spí tamto pod stromem jako zabitý. Jel také s námi po celou noc.“

Srdce mé se zachvělo a pomyslel jsem si

v duchu, že mohu býti nyní spokojeným a klidným. Již nikdy více nebudu pochybovati o proroctvích Johany.

„Těší mne to velice!“ pravil jsem hlasitě. „Jsem hrdým na naši vesnici. Jak viděti, nelze udržeti doma naše reky s lvím srdcem!“

„Lví srdce? Ta baba? Po celou dobu fňukal, aby ho pustili domů. Plakal a křičel, že chce zpět k matce! Má pěkné lví srdce! Jest to zmoklá slepice!“

„Co pravíš? Myslel jsem si, že šel dobrovolně. Což není tomu tak?“

„Kde pak — dobrovolně! Když se dověděl, že jdu z Domrémy, abych se dal zařaditi do vojska, prosil mne, abych ho vzal s sebou, pod svou ochranu, aby se podíval na Johanu a celý její průvod. Když jsme přišli, spatřili jsme, že pochodně táhnou se řetězem od zámku a běželi jsme sem; tu místodržící dal Noëla chytiti. Chtěl jsem ho nahraditi; konečně místodržící povolil a mne přijal, ale Noëla přece nepropustil, neboť tak byl rozhněván na tuto babu. Bude pěkně sloužiti králi: bude jíst za šest a utíkat za deset! Jest to jakýsi trpaslík se zbabělým srdcem a hladovým břichem!“

„Pro mne jest to však neočekávanou novinkou. Velice nerad to slyším. Myslel jsem si, že Noël jest skutečným junákem.“

Paladin vrhl na mne pohled uražené důstojnosti a pravil:

„Nevím, jak mohl jsi si utvořiti podobný úsudek. Statečný junák! Měl jsi slyšet, jak fňukal, pištěl a naříkal po celou noc k vůli tomu, že sedlo odřelo mu nohu! Proč neodřelo mně? Já však cítil jsem se na něm jako doma! A přece poprvé octl jsem se v sedle! Všichni staří vojínové byli okouzleni mým sezením, tvrdíce, že jaktě-

živi nic podobného nespatri. Jeho však po celou tu dobu drželi, aby s koně nesletěl.“

Z lesa zalétala sem chutná vůně snídaně. Paladin s rozkoší vdechoval vzduch, potom vstal a stěží odešel, prohodiv, že musí se podívat za koněm.

Ve skutečnosti byl to velmi dobromyslný obr bez vešší zlomyslnosti. Komu může škoditi, když pes zaštěká, ale nekousne, nebo když člověk přispůsobí se oslu, jen když mu nenapadne si lehnouti? Tento zdravý hoch, plný sil, ctižádosti i hlouposti, byl obdařen chvástavým jazykem, ale co na tom? Skutečné zlomyslnosti v něm nebylo a kromě toho nebyl sám vinen touto vadou: bylo to dílem Noëla Rainguessona, jenž vzbudil, vypěstoval a zdokonalil v něm tyto náklonnosti pro svou vlastní zálibu. Výsledek byl neočekávaný. Lehkomyslný a bezstarostný Noël velice si vážil společnosti Paladinovy, kdežto Paladin zase přivykl Noëlovi, tak že od sebe nemohli se ani odloučiti; z téže příčiny bývá také býk s komárem pohromadě.

Při první příležitosti dal jsem se do řeči s Noëlem.

„S tvé strany jest to velice chvalitebné a statečné, Noële,“ pravil jsem, „že odhodlal jsi se vstoupiti do armády.“

Oči jeho čtverácky se usmály.

„Ano, chvalitebné. Avšak mně nenáleží tato čest, neboť mně pomáhali.“

„Kdo ti pomáhal?“

„Místodržící.“

„Jakým způsobem?“

„Nu, chci ti všechno vypravovati. Přišel jsem z Domremy, abych se podíval na lid a na slavnost; byl jsem velice zvědavým! Avšak ani zdaleka mně nenapadlo vstoupiti do vojska. Dohonil

jsem Paladina cestou a šel jsem s ním, ačkoli se tomu vzpíral. Mezitím co jsme zívali a dívali se na pochodně místodržícího, chytili nás se čtyřmi jinými mladíky a připojili nás k průvodu. Takovým způsobem dostali jsme se k vojsku. Konečně však jsem byl spokojen, neboť omrzelo mne seděti opuštěně na vsi bez Paladina.“

„Což on? Měl radost?“

„Zdá se, že ano.“

„Proč tak soudíš?“

„Protože tvrdil opak. Byl chycen náhle, neočekávaně a proto není pravděpodobným, že by mohl říci pravdu tak přímo, bez přípravy.“

„Měl opravdu tedy radost?“

„Myslím, že ano. Fňukal, aby ho pustili a toužil po matce . . . Pravil, že má otřesené zdraví, že neumí jezdit na koni a že nesnese ani první pochod. Avšak svým zevnějškem nevypadal nijak chorobně. Stál tam sud s vínem, jež by zmohli asi čtyři muži. Místodržící dopálil se na něho, pořádně ho vypeskoval a přikázal mu pak zdvihnouti sud, sice jinak že ho dá rozsekati na kusy a pošle domů v koši. Paladin zcela lehce zdvihl sud, načež bez dlouhých řečí byl přidělen k průvodu.“

„Ty tedy konečně soudíš, že se mu chtělo jíti na vojnu, jsou-li ovšem správné předpoklady, na nichž buduješ své domněnky. Jak svědčila mu včerejší cesta?“

„Zrovna tak, jako mně. Křičel-li více nežli já, jest to omluvitelné při jeho postavě a složení. Nás oba drželi v sedlech, za to však máme nyní nohy celé rozmlácené. On raději sedí, co na tom; mně však jest milejší státi.“

IV.

Zavolali nás do hlavního tábora a Johana vykonala přehlídku. Potom s námi trochu pohovořila, prohodivši mezi jiným, že i surové válečné řemeslo může se vykonávat bez hanebností a hrubostí, a že nás bude přísně trestati za takové přestupky. Ustanovila půl hodiny ke cvičení nováčků v jízdě na koni, svěřivši tuto věc jednomu z veteránů. Bylo to velice směšné divadlo, my se však přece něčemu naučili. Ona sama cvičení se nesúčastnila a nedělala žádných umělých cviků, ale jen dívala se na nás, sedíc na svém koni a představujíc rozkošnou sošku vojevůdkyně.

Potom vykonali jsme tři noční pochody, každý po dvanácti až třinácti hodinách. Nebyli jsme nikterak znepokojováni, jelikož nás bezpochyby považovali za potulnou tlupu lupičů. Vesničané byli rádi, když takoví chlapci táhli kolem nich, aniž by se u nich zastavili. Pochody byly však přece jenom umožňující a obtížné: mostů bylo málo a přepraviti se přes brod bylo nemilým, jelikož voda byla studenou; v tom případě byli jsme nuceni promočení ulehati na zamrzlou, sněhem pokrytou zemi a zahřáti se svým vlastním teplem, jelikož rozdělávati oheň bylo by nebezpečným. Naše odvaha klesla následkem tohoto strádání, avšak Johana chovala se dále statečně. Její chůze uchovala si předešlou pružnost a oči její plály ohněm. Divili jsme se jí, ale nemohli jsme ji pochopiti.

Jestliže však snášeli jsme těžké zkoušky před tím, pak věru nevím, co bych řekl o následujících pěti nocích: pochody byly ještě obtížnější, lázně v řece ještě studenější a kromě toho přišli jsme sedmkrát do zálohy, při čemž ztratili jsme v šarvátce dva nováčky a tři staré vojíny.

Roznesla se zpráva, že nadšená Panna z Vaucouleursu jde králi s průvodem na pomoc a proto byly všechny cesty bedlivě střeženy.

Posledních pět krutých nocí silně otráslu naši statečností. Přispělo k tomu ještě jedno odhalení, jež učinil Noël a jež brzy rozneslo se v hlavním táboře. Někteří vojíní chtěli vypátrati, proč Johana jest stále čilou, silnou a statečnou, mezitím co i nejzdravější mužové, unavení pochody a strádáním, stali se podrážděnými a zamračenými. Toť důkazem, jak někdy i lidé prozíraví ničeho nevidí. Po celý život mohli pozorovati, že ženy jsou mnohem vytrvalejší a pevnější nežli mužové, ale co bylo jim jejich pozorování platno? Nenaučili se ničemu. Nemohli pochopiti, jak dovede sedmnáctiletá dívka lépe snášeti vojnu nežli staří a zkušení vojáci. Kromě toho zapomínali, že silná duše, která uložila si veliký úkol, dovede posilniti tělo; a před nimi byla duše na světě nejsilnější. Ale což tomu rozuměli? Jejich úsudky byly rovněž tak nevědomé, jako oni sami. Radili se mezi sebou (Noël naslouchal) a konečně dospěli k náhledu, že Johana jest — kouzelnicí a že její neobyčejná statečnost a čilost jest darem — ďábla. Ukuli proto plán, že vyčkají vhodné příležitosti a zavraždí ji.

Podobné spiknutí mezi námi bylo ovšem věci velice vážnou a proto prosili rytíři Johanu, aby jim dovolila spiklence pověsiti, ale ona krátce je odbyla.

„Ani tito lidé, aniž kdo jiný může mně vzíti život, pokud není vyplněno mé poslání. Proč bych si třísnila ruce krví? Promluvím s nimi a nadchnu je. Zavolejte je sem.“

Když přišli, dala jim výstrahu prostým, věcným tónem a sice tak, jako by jí nemohlo přijíti do hlavy, že by mohl někdo pochybovati o její

řeči. Spiklenci byli překvapeni, ale poslední poznámka překvapila je ještě více. Smutným hlasem pravila k jednomu zbrojnoši:

„Není hezké chtít někoho připravit o život, když smrt jeho samotného jest blížkou!“

Při prvním brodě kůň tohoto muže klopýtnul a přimáčkl ho; utonul dříve, nežli jsme mohli přispěti mu na pomoc. Tím bylo spiknutí u konce.

Této noci bylo nám činěno mnoho nástrah, ale my přece dostali jsme se šťastně z nebezpečí, neztrativše ani jediného muže. Zbývalo nám pouze ztráviti ještě jednu noc na nepřátelském území a očekávali jsme netrpělivě jejího konce. Dříve, vzmuživše se, pouštěli jsme se do temné a chladné noci, při čemž byli jsme v nebezpečí, že zmrzneme při přechodu přes brod nebo zhyneme při pronásledování nepřitelem, tentokráte však hořeli jsme netrpělivostí, abychom byli co nejdříve se vším hotovi, ačkoliv hrozily nám ještě prudší boje nežli za posledních nocí. Kromě toho vpředu, ve vzdálenosti třech mil, nacházel se hluboký potok s chatrným mostem. Po celý den byla plískanice a my byli jsme znepokojeni myšlenkou, zdali nedostaneme se do pasti. Jestliže rozvodněný potok strhl most, měli jsme příčinu se domnívati, že padli jsme do zálohy a že bude nám zatarasen ústup.

Jakmile se setmělo, vypravili jsme se husím pochodem z lesa, v němž jsme se skrývali a dali jsme se na cestu. Od těch dob, kdy přicházeli jsme na zálohy, Johana jela vždy v čele oddělení; rovněž tak činila i nyní. Déšť brzy proměnil se v sněhovou bouři; prudký vítr hnal nám snůh do tváře a cítili jsme bolest, jako by nás někdo mrskal; záviděl jsem Johaně i rytířům, kteří mohli spustiti hledí a zakrýti si tváře. Najednou v hluboké temnotě, zcela na blízku, rozlehl se ostrý povel: „Stůj!“

Uposlechli jsme. Spozoroval jsem v předu jakousi temnou massu: snad oddělení jízdy, ale něco určitého říci bylo obtížno. Kdosi vyjel ku předu a pravil k Johaně s výčitkou:

„Nu, opozdil jste se! Vypátral jste něco? Kde jest — vpředu nebo vzadu?“

Johana odpověděla nenuceným tónem:

„Stále ještě vzadu.“

Zpráva tato zmírnila tón neznámého.

„Je-li to pravda, pak neztratil jste zbytečně čas, kapitáne. Jak to víte?“

„Protože jsem ji sám viděl.“

„Viděl jste ji, samotnou Pannu?“

„Ano, byl jsem u ní v táboře.“

„Je-li možná? Kapitáne Raymonde, prosím za odpuštění, že mluvil jsem s vámi takovým tónem; vykonal jste smělý a znamenitý kousek. Kde byla rozložena tábořem?“

„V lese, jen míli odtud.“

„Výborně! Měl jsem strach, že jsme posud za ní, nyní však všechno daří se znamenitě. Máme ji v rukou. Pověsíme ji. Vy sám oběsíte ji vlastníma rukama. Zasloužil jste si té cti, abyste mohl zahubiti toto proklaté, ďábelské dítě.“

„Nevím, jak bych vám poděkoval. Chytíme-li ji . . .“

„Jestli! My se již o to postaráme, nedělejte si zbytečných starostí! Kolik má mužů s sebou?“

„Napočetl jsem jich osmnáct.“

„Tak málo! Jest pravda, že jest ještě dítětem?“

„Ano, jest jí pouze sedmnáct roků.“

„Toť k neuvěření! Jest zdravá nebo hubená?“

„Hubená.“

Důstojník na okamžik se zamyslíl a potom se tázal:

„Chce vyzdvihnouti ležení?“

„Nepomýšlela na to, když jsem ji viděl.“

„Co pak dělala?“

„Klidně rozmlouvala s jedním důstojníkem.“

„Výborně! Myslí si tedy, že jest v bezpečí. Jinak byla by poplašená a zděšená, jako bývají osoby jejího pohlaví v okamžiku nebezpečí. Když nechystá se na pochod a klidně se baví při odpočinku, pak to znamená, že počasí se jí nelíbí. Noční pochod za sněhové bouře není pro sedmnáctiletou dívku. Ať sedí na místě. Jsem jí velice za to vděčným. My však položíme se táborem; zde jest k tomu místo velice příhodné.“

„Jak vám libo. Má však u sebe dva rytíře a ti ji mohou přispěti k tomu, aby dala se na pochod, jestliže počasí se polepší.“

Dostal jsem strach a velice jsem toužil po tom, abychom se dostali z nebezpečí. Znepokojovalo mne i zlobilo zároveň, že Johana jako by zúmyslně prodlužovala nebezpečí, věřil jsem však, že ví lépe nežli já, co má dělat.

Důstojník pokračoval:

„V tom případě zůstaneme zde, abychom jí zatarasili cestu.“

„Ano, bude to dobré, přijdou-li odtud. Což když však vyšlou vyzvědače a pokusí se dostat se k mostu přes les? Nebylo by lepší most strhnouti?“

Když jsem to zaslechl, po zádech přejel mně mráz.

„Ano, nebude škodit most strhnouti,“ odpověděl důstojník po krátkém přemýšlení.

Johana klidně pokračovala:

„S vaším dovolením půjdu a strhnu most.“

Tu teprv uhádl jsem její úmysl; byl jsem nadšen jejím rozumem a chladnokrevností v takovém kritickém okamžiku.

„Strhněte ho,“ pravil důstojník, dokonce i s vděčností. „Vykonáte tuto práci lépe než kdokoliv jiný.“

Pozdravili se a my jeli dále ku předu. Oddech jsem si svobodněji. Desetkrát se mně zdálo, že slyším dupot koně skutečného kapitána Raymonda, jenž jel za námi a po celou dobu byl jsem jako na jehlách, když vedla se tato rozmluva. Jeli jsme mlčky kolem temné a dlouhé řady nepřátel po obou stranách. Nejistota byla trapná, ale netrvala dlouho. Jakmile bylo dáno znamení trubkou ku spěchu, Johana poručila pustiti koně plným tryskem, což bylo mně velikým ulehčením. Čím více jsme se vzdalovali, tím hrozněji vystupovala před námi síla nepřátel. Možná, že bylo jich několik set, mně však se zdálo, že jest jich několik tisíc. Když však jsme poslední minuli, byl jsem velice rád a čím více pohružovali jsme se v temnotu, tím bylo mně volněji. Když jsem spatřil, že most jest dosud celý, upokojil jsem se úplně. Přejeli jsme přes most a zbořili jsme ho a tu jsem pocítil... nemohu však říci, co jsem tehdy pocítil. Aby to někdo pochopil, třeba, aby toho sám zakusil.

Očekávali jsme, že uslyšíme za sebou pronásledování, jelikož jsme mysleli, že pravý kapitán Raymond přijede a oznámí, že oddělení, omylem považované za jeho oddělení, ve skutečnosti náleželo Panně z Vaucouleursu. Byl však patrně něčím důležitým zadržán, neboť když pokračovali jsme ve své cestě na druhé straně řeky, neslyšeli jsme za sebou nijakých zvuků kromě zuřivého vytí bouře.

Pravil jsem k Johaně, že dostala spoustu poklon, patřících vlastně kapitánu Raymondovi a že tento po svém příchodu ničeho pro sebe nenalezne kromě dŭtky, jakož i velitele ve velmi špatné náladě. Johana odpověděla:

„Není žádné pochybnosti, že to tak dopadne. Velitel považoval cizí vojsko za své, netázav se na heslo. Nebyl by se rozložil táborem a neposlal by oddělení ku stržení mostu, kdyby mu nebyli k tomu poradili a známo jest, že nikdo tak rád neobviňuje jiné, jako právě ten, jenž dopustil se nějakých chyb.“

Bertranda bavila naivní poznámka Johany, jako by její rada strhnouti most byla cenným darem pro nepřátelského vůdce, jež tato rada zachránila před služební chybou. Potom kochal se Bertrand obratností, s jakou oklamala tohoto muže a přece neřekla mu při tom nic jiného, nežli pouhou pravdu. Johana byla tím zmatena.

„Nechtěla jsem mu lháti,“ pravila, „jelikož lež jest špatná věc. Když však má pravda ho oklamala, pak pravda sehrála úlohu lži a já jsem vinna.“

Přesvědčovali ji, že jednala zcela správně a že při nebezpečích a požadavcích války klamání vždy jest dovoleno. Nebyla s tím však úplně spokojenou a pravila, že i když hrozí nebezpečí spravedlivé věci, třeba především užívati prostředků poctivých. Jan odpověděl jí na to:

„Ty však, Johano, řekla jsi nám, že jdeš ošetřovati nemocnou ženu našeho strýce Laxarta a zatím odebrala jsi se do Vaucouleursu.“

„Vím to,“ pravila Johana roztrpčeně. „Oklamala jsem vás. Z počátku použila jsem všech prostředků, ale ty nepomáhaly a takž musila jsem sama odejít. Vyžadovala toho má povinnost. Jednala jsem špatně a jsem vinna.“

Chvíli mlčela, přemýšlejíc patrně o svém jednání, na to pak doložila pevným hlasem:

„Věc byla spravedlivá a kdybych byla nucena začnati znovu, jednala bych nyní zrovna tak.“

Uvažování bylo příliš choulostivé a proto nikdo jí neodpovídal. Kdybychom byli ji tehdyž znali tak dobře, jako ona znala sama sebe a jak nám ji ukázala později historie, byli bychom pochopili, že její postavení není takovým, jako naše a že stála na úrovni nepoměrně vyšší. Byla ochotna přinést v oběť své nejsvětější, to jest pravdomluvnost k vůli zachránění veliké věci, ale jen k vůli tomu: ani život svůj by nevykoupila za tuto cenu, kdežto nám naše vojenská ethika dovolovala vykupovati náš život i jiné válečné výhody cenou klamu. V době té její slova zdála se nám nemístnými, jelikož jsme významu jich nepochopili; obsahovala však princip, jenž činil je povýšenými a krásnými.

Mezitím vítr ztichl, sníh přestal padat a zima stala se snesitelnější. Cesta proměnila se v bahnisko, tak že koně šli pouze krokem. Vysílení únavou usnuli jsme v sedlech; ani hrozící nebezpečí nemohlo nám zabrániti ve spaní.

Když konečně nastalo svítání pochmurného dne, spatřili jsme před sebou řeku: byla to Loira. Vjeli jsme do města Gien, jež nacházelo se již na přátelském území. Jitro toto bylo pro nás radostným.

Naše oddělení vypadalo smutně a ztrápeně, ale Johana byla jako obyčejně nejstatnější, duchem i tělem. Urazili jsme celkem po třiceti mílích za noc po krkolomných cestách. Byl to pozoruhodný pochod, dokazující, co dovedou lidé, když vůdce jejich jest neoblomné vůle a vytrvale jdoucí za svým cílem.

V.

V Gieně odpočívali jsme asi tři hodiny a obnovili jsme zase své síly. V tu dobu rozšířila se

také zpráva o příchodu mladé dívky, vyvolené Bohem, aby zachránila Francii. Na místě, kde jsme se zastavili, shromáždil se takový zástup lidu, že odebrali jsme se raději hledati vhodnějšího místa; vypravili jsme se proto do vesničky Fierbois.

Nyní nacházeli jsme se jen ve vzdálenosti šesti mil od krále, jenž bydlel v zámku Chinonu. Johana ihned nadiktovala mu dopis, který jsem napsal. V dopise mu oznamovala, že přijela zdaleka, aby mu přinesla dobré zprávy a prosila za dovolení, aby mohla mu je oznámiti osobně. Ihned doložila, že ačkoliv ho nikdy nespátřila, pozná ho okamžitě v každém přestrojení a ukáže na něho.

Oba rytíři vzali na sebe úkol doručiti dopis. Přespali jsme celý den a po večeři cítili jsme se svěžími a čilými, zvláště hlouček nováčků z Domremy. Byla nám vykázána společná světnice venkovského hostince a poprvé po dlouhé době mohli jsme si odpočinouti klidně, zbaveni jsouce všelikého strachu, předtuch, úmorné bdělosti a námah pochodu. Paladin najednou přišel zase do svých starých kolejí a vážně chodil ku předu i do zadu, dávaje na jevo nejvyšší spokojenost. Noël Rainguesson pravil:

„Vidíte, velice obratně nás sem přivedl?“

„Kdo pak?“ tázal se Jan d'Arc.

„Kdož jiný — Paladin!“

Paladin se tvářil, jako by neslyšel.

„Což pak on to všechno provedl?“ tázal se Petr d'Arc.

„Ovšem! Jen důvěra Johany v jeho soudnost poskytla jí možnost, že neklesla duchem. Mohla se ovšem spolehnouti na chrabrost naši i svou vlastní, ale soudnost — toť ve vojně důležitá věc.

Soudnost — jest velice vzácná a drahocenná vlastnost a té má více než kdokoliv jiný ve Francii.“

„Nevěděl jsem, že má takovou zásobu soudnosti,“ podotkl Petr, „neboť soudnost vyžaduje mozek a on ho nemá větší nežli kterýkoliv z nás smrtelníků. Tak aspoň soudím.“

„Klameš se. Opatrnost nemá nic společného s mozkiem; mozek dokonce jí překáží, neboť ona nemyslí, ale cítí. Opatrnost jest vlastností srdce a pracuje pomocí citu. Víme to proto, že kdyby byla vlastností rozumu, pomocí ní bylo by možno viděti nebezpečí pouze tam, kde skutečně jest, kdežto . . .“

„Zase pustil se do tlachání, proklatý blbec!“ zabručel Paladin.

„Kdežto jako čistá vlastnost srdce působíc prostřednictvím citu a ne rozumu, zachází dále a poskytuje možnost viděti a vyhýbati se nebezpečím, jichž ani není; dnes na př. v noci, kdy Paladin považoval uši svého koně za oštěpy nepřátel, seskočil ihned s koně a vylezl na strom . . .“

„Toť lež, lež bez nejmenšího stínu pravdy! Nevěřte tomuto lháři. Slezl jsem s koně proto, abych přitáhl popruh; ať zemřu na místě, není-li to pravda!“

„Nu, dělá to tak vždycky! Nikdy nemůže klidně vésti spor, stále se zlobí a jest hrubým. A považte, jak jest bez paměti! Pamatuje se pouze, že slezl s koně; na ostatní však zapomněl, dokonce i na strom. Jest to zcela přirozené. Pamatuje se, že lezl se stromu, jelikož tomu tak přivykl; dělá to tak vždy, když zaslechne poplach a řinčení zbraně. Sám jsem viděl, jak jedné noci vylezl na devět stromů.“

„Nic takového nemohl jsi viděti! Kdo takto lže, nezasluhuje nejmenší úcty. Prosím vás, abyste

mně odpověděli, věříte-li tomu, co praví tento blupák?“

Všichni byli zmateni, jen Petr odpověděl s jistou váhavostí:

„Opravdu nevím, co bych řekl. Postavení jest choulostivé. Jest nemilé neuvěřiti člověku, když činí tak přísné prohlášení a přece musím se přiznati, že jest to hrubost, když všemu nevěřím. Ne, nemohu uvěřiti, že bys vylezl na devět stromů.“

„Ano, tak tomu jest! Co tomu říkáš, Noële? Na kolik stromů jsem vylezl, Petře?“

„Pouze na osm.“

Všeobecný chechtot rozzuřil Paladina.

„Jen počkejte, počkejte!“ zvolal. „Až přijde čas, s vámi se všemi se vyrovnám!“

„Nedrážděte ho,“ prosil Noël, „jest pravým lvem, když se rozzuří. Sám jsem to pozoroval po třetí šarvátce. Když bylo po ní, vyskočil z křoví a sám vrhl se na zabitého!“

„Zase lež! Upozornuji tě, že zabíháš příliš daleko. Brzy uvidíš, jak vrhnu se na živého, jestliže nedáš pokoj.“

„Jest to ovšem narážka na můj účet. To rozhořčuje mne více, nežli jakákoliv nadávka. Nevděčnost k svému dobrodinci . . .“

„Dobrodinci? Rád bych věděl, čím jsem ti zavázán?“

„Svým životem. Stál jsem mezi stromy a nepřitelem a chránil jsem tě, když nepřítel toužil po tvé krvi. Nečinil jsem tak proto, abych dal na jevo svou udatnost, ale proto, že jsem tě miloval a nemohl jsem bez tebe žíti.“

„Nu, již dosti! Nemohu již déle poslouchati tvé nesmysly! Ještě jakž takž mohu snést tvé výmysly, nikoliv však tvou lásku. K vůli tomu, aby vaše nepatrné činy zdály se většími a spůso-

bily vám větší slávu, skrývám své vlastní skutky po celou dobu pochodu. Vždy jsem byl v předu, v nejprudším boji; zúmyslně jsem se tebe vzdaloval, abys nemohl viděti mých činů; umínil jsem si, že budu skrývati všechno ve svých prsou, ty však násilně mne nutíš, abych se vyjádřil. Chceš-li míti svědky, leží tito roztažení na silnici. Silnice tato byla pokryta blátem a já postlal jsem ji mrtvolami; pole tato byla neúrodná a já jsem je zmrvil krví. Časem byl jsem nucen jíti do týle, jelikož oddělení nebylo by mohlo jíti dále, kdyby mne byli ubili. A ty, ničemo, ještě mne obviňuješ, že jsem ze strachu lezl na stromy!“

Odešel s hlavou majestátně zdviženou; toto vypravování o domnělých rekovných skutcích znovu ho nadchlo a naplnilo nadutostí.

Druhého dne pokračovali jsme v cestě k Chinonu. Orleán zůstal nám v týle, nacházeje se v ukrutných drápech nepřítel. „Bůh dá, že brzy,“ myslil jsem si, „obrátime se k němu tváří a půjdeme ho osvoboditi.“ Z Gienu rozšířila se zpráva do Orleánu, že venkovská dívka z Vaucouleursu jest již na cestě a že jest jí shora poručeno, aby osvobodila obležené město. Zpráva ta vyvolala silné rozechvění a zároveň s tím vzbudila veliké naděje, první naděje těchto nešťastníků za celých pět měsíců. Vypravili ihned ku králi posly, prosíce, aby věc tu vyšetřil a promyslel a nezamítal bez příčiny nabízenou pomoc. V té době poslové byli již v Chinonu.

Na poloviční cestě k Chinonu vrazili jsme ještě na jedno nepřátelské oddělení, jež náhle vyjelo z lesa a při tom bylo dosti četné. My však nebyli jsme více žádnými nováčky, jako před deseti dny; přivykli jsme nyní podobným dobrodružstvím, nedostali jsme více strach a zbraň netřásla se nám

v rukou. Naučili jsme se býti [stále pohotově; byli jsme statečnými a připravenými na všechno. Při spatření nepřátelského oddělení neměli jsme menší strach nežli náš velitel. Dříve nežli nepřítel mohl sevřítí své řady, Johana dala povel „Ku předu!“ a my vrhli se na nepřítele. Neodolal, ihned ustoupil a rozptýlil se, a my pak projeli jsme jeho řadami, jako by to nebyli vojínové, ale polní strašidla. Byla to poslední nám nalíčená záloha a byla bezpochyby nám nastrojena zrádcem, milostníkem a ministrem královým, de la Tremouillem.

Ubytovali jsme se v hostinci a brzy celé město spěchalo, aby spatřilo Pannu.

Oh, ten váhavý král a ten váhavý jeho lid! Naši dobří rytíři vrátili se se zprávou velice zklamání a připravení o všechnu trpělivost. Oznamovali Johaně:

„Král dostal dopis, ale lidé z jeho okolí nepředpustili nás k němu.“

„Kdo pak to zakázal?“

„Nikdo to nezakázal, ale krále obklopují asi čtyři muži, spiklenci a zrádci, kteří dělali nám všemožné překážky pomocí lži a různých urážek; činili všechno možné, aby nás zadrželi. Hlavními z nich jsou: Jiří de la Tremouille a ta prohnaná liška, biskup remešský. Pokud tito budou držeti krále v prázdnotě a dýmu jeho vlastních šílenství a zábav, dotud budou míti moc a vliv jejich bude jen stále více a více vzrůstat; jestliže se však vzpamatuje a bude bojovati za korunu a vlast, bude jejich moci konec. Jest jim totiž jedno, zahyne-li koruna a s ní zároveň též král.“

„Mluvili jste také s jinými kromě nich?“

„Ne, pouze s dvořany. Dvořané jsou poslušnými otroky těchto ničemů, jednají rovněž tak,

mluví jejich slovy a myslí jejich myšlenkami; proto byli k nám chladnými, vyhýbali se nám a když jsme se objevili, odešli na druhou stranu. Mluvili jsme však s posly z Orleánu. Pravili roztrpčeně: „Jest hrozné, když člověk v tak zoufalém postavení, jako král, může trávit čas v nečinnosti, aniž by prstem hnul, aby odpomohl neštěstí. Jaký to podivný zjev! Jest uzavřen v tomto pochmurném koutku svého panství jako krysa v pasti. Za přístřeší slouží mu starý zámek, podobný hrobu, kde koberce jsou zničeny červy a nábytek poláman — skutečné to útočiště zoufalství! V pokladně má čtyřicet franků — Bůh jest mně svědkem, že nemá ani o halíř více; po vojsku není ani stopy a jako kontrast k této hladové žebrotě vidíme nekoronovaného šílence a jeho zástup šašků a milostníků, oblečený v nejdražší hedbáv a samet, jaké nelze nalézt ani u jediného dvora křesťanského světa. Král ví, že když padne naše město — a musí padnouti, nepřijde-li pomoc — zahyne celá Francie; on ví, že tímto dnem stane se psancem a uprchlíkem a že pak bude anglická vlajka poletovati nad každým akrem jeho velikého dědictví. Ví to všechno, ví, že naše město úplně opuštěné bojuje proti nemocem, hladu a meči, ví to, ale nechce ho zachrániti, nechce vyslechnouti naše prosby a nechtěl se dokonce na nás ani podívatí.“ Tak mluvili poslové a plnomocníci; jsou celí zoufalí.“

Johana pravila mírně:

„Vše to jest smutné, ale proto přece nemají si zoufati. Korunní princ brzy je přijme. Vyřidíte jim to.“

Skoro vždy nazývala krále korunním princem. Dle jejího náhledu nebyl dosud králem, jelikož nebyl korunován.

„Řekneme jim to a ono je to potěší, neboť věří, žeš poslána Bohem. Arcibiskupa a jeho spojence podporuje také starý voják Raoul de Gaucourt, vrchní dvorní hofmistr, muž důstojný, ale celkem obmezený voják. Nemůže pochopiti, jak prostá venkovská dívka, neznalá vojenského řemesla, může vzíti meč do své maličké ruky a vyhrávati bitvy tam, kde nejlepší generálové Francie během padesáti let byli stále biti. Kroutí si své šedé kníry a zlostně prská.“

„Když Bůh sám řídí meč, pak jest lhostejno, zdali ruka, která ho drží, jest malá nebo velká. Což pak nemáme v paláci žádného přívržence?“

„Ano, macechu královu Jolandu, královnu sicilskou; jest to žena rozumná a dobrá. Mluvila také s Bertrandem. Drží nad námi ochrannou ruku a nenávidí milostníky královny. Jest plna soucitu a dala nám spoustu otázek, na něž jsem odpověděl, jak právě jsem dovedl. Vyslechnuvši nás, dlouho seděla zamyšlená a konečně pravila jako by pro sebe: ‚Sedmnáctileté dítě... vesnická dívka... nevědomá... nezkušená ve vojenském řemesle... skromná, tichá, stydlivá... odhazuje svou pastýřskou hůl, bere na sebe ocelové brnění, probije se s mečem v ruce nepřátelským územím, neklesá na duchu, nezná strachu! Kdož jiný nežli Bůh mohl jí dodati takové odvahy, takové statečnosti!‘ Královna v zamyšlení umlkla a potom doložila: ‚Ať jest již tomu jakkoliv, ať jest poslána Bohem čili nic, v její duši jest cosi, co staví ji výše nad všechny lidi Francie, cosi, co povzbuzuje duši vojína, co přeměňuje zástup zbabělců v reky, kteří zapomínají na strach a s planoucím zrakem vrhají se radostně do boje, s písní na rtech a jako bouře ženou se po bojišti. Jen takový duch může zachrániti Francii, jen on, ať přijde již odkudkoliv!‘

Král musí spatřiti [tuto dívku a také ji spatří! S těmito laskavými slovy mne propustila a já vím, že dostojí svému slibu. Ať tito ničemové provádějí jakékoliv pikle, ona bude státi na svém.“

„Ah, proč není králem!“ pravil vřele druhý rytíř. „Jest málo naděje, že by král sám svrhnul se sebe tuto netečnost. Ztratil všechnu naději a pomýšlí jen na to, aby všeho nechal a utekl do ciziny. Poslové praví, že jest obětí jakéhosi kouzelnictví a že vězí zde tajemství, jež nemohou vypátrati.“

„Znám toto tajemství,“ pravila Johana, „on ho také zná a pak kromě Boha již nikdo. Až ho spatřím a povím mu toto tajemství, jeho netečnost ihned zmizí a on znovu vztýčí hrdě hlavu.“

Byl jsem velice zvědav, co asi řekne králi, ale ona mně to neoznámila a také jsem od ní takové otevřenosti neočekával. Byla dosud velmi mladou, pravda, ale nebyla hovornou a nerada žvatlala: před malými lidmi nechtěla býti důležitou; byla zdrželivou a uchovávala pro sebe své myšlenky, jak to dělávají všechny povýšené bytosti.

Druhého dne dobyla královna Jolanda jakéhosi vítězství nad milostníky královými. Nehledíc na jejich odpor a překážky, zjednala našim oběma rytířům audienci u krále, oni pak dle své možnosti využítkovali této okolnosti. Oznámili králi, jakou má Johana čistou a nevinnou duši a jaký povýšený a vznešený duch ji ovládá; prosili ho, aby jí důvěřoval a uvěřil, že skutečně je poslána Bohem, aby zachránila Francii. Konečně ho prosili, aby ji přijal v audienci. Byl zřejmě ochotným je uposlechnouti, slibil, že na to nezapomene, že však dříve tuto věc prozkoumá se svými rádci. To poskytovalo již jakousi naději. Za dvě hodiny na to nastal hrozný poplach v hostinci; hostinský příběhl

nahoru a oznamoval, že přibyla od krále deputace, sestávající z vysokých hodností duchovních. „Od samotného krále!“ Považte jen, jaká to byla čest pro tak malý hostinec! Deputace přišla proto, aby spatřila Pannu z Vaucouleursu. Potom běžel hostinský zase dolů a ukláněje se k zemi, uvítal čtyři biskupy s celým průvodem sluhů.

Johana vstala, my pak následovali jsme jejího příkladu. Biskupové se radili a po nějakou dobu mlčeli, jelikož měli promluvití první; byli překvapeni, spatřivše před sebou dítě, které nadělovalo tolik hluku ve světě a přinutilo je samotné hráti pokořující úlohu poslů k ní v této špinavé krčmě; z počátku nenacházeli ani příhodných slov. Konečně jeden z nich oznámil Johaně, že má-li jaké poručení ke králi, ať nyní je krátce vyloží bez zbytečných slov a všelikých přídatků.

Co mne se týče, mohl jsem jen stěží zadržeti svou radost; konečně naše poselství dostane se ke králi! Týž výraz radosti bylo znáti na tvářích rytířů a bratří Johany. Věděl jsem, že v duchu všichni se modlí, aby strach před těmito vysokými hodnosty nezmátl ji tak, jako zmátl nás a aby vyložila své poručení pěkně, bez zajíkání a najednou učinila příznivý dojem tak nezbytný a důležitý v tomto případě.

Bože můj, jak málo jsme očekávali, co stalo se potom! Byli jsme jejími slovy okouzleni. Stála v uctivé posici se skloněnou hlavou a se složenýma malýma ručkama. Když biskup domluvil, zdvihla hlavu, podívala se upřeně do tváře poslů nejsouc ani dost málo zmatenou a pravila se svou obvyklou skromností a prostotou:

„Odpusťte mně, důstojní otcové, že svou věc mohu vyložití jen samotnému královi.“

Poslové byli zmateni udivením a tváře jejich zčervenaly.

„Nechceš tedy vyplniti příkaz samotného krále,“ pravil týž biskup, jenž promluvil první, „nechceš vyložiti svou věc jeho poslům?“

„Bůh přikázal, aby to slyšel pouze jeden člověk a žádný rozkaz zde nic nezmůže. Dovolte, abych mohla promluviti osobně se samotným korunním princem.“

„Nesmysl! Řekni hned, oč se jedná! Neztrácej zbytečně času!“

„Chybujete, důstojní otcové a to není hezké. Nepřišla jsem sem proto, abych na prázdno mluvila, ale abych osvobodila Orleán, uvedla korunního prince do jeho dobrého města Remeše a tam vložila mu korunu na hlavu.“

„V tom spočívá tvé poslání ke králi?“

Johana odpověděla na to s obvyklou jí prostotou:

„Odpusťte, že musím vám připomenouti, že nemám k nikomu nějakého poslání.“

Královští plnomocníci vstali a zlostně odešli, nepromluvivše ani slova, kolem nás, kteří jsme před nimi poklekli.

Na našich tvářích zračil se zármutek a srdce byla přeplněna beznadějností. Vzácná příležitost byla promeškána. Nemohli jsme pochopiti chování Johany, která až do tohoto osudného okamžiku byla stále rozumnou. Konečně Bertrand se vzpamatoval a tázal se jí, proč propásla vhodný okamžik, aby král o její věci se dověděl.

„Kdo pak je sem poslal?“ tázala se na místě odpovědi.

„Král.“

„Kdo přemluvil krále, aby je sem poslal?“
Očekávala od nás odpověď, ale my jsme mlčeli,

začínajíce chápati, co má na mysli. Odpověděla sama:

„Rádcové korunního prince ho přiměli, že je sem poslal. Jsou mně a korunnímu princovi přáteli či nepřáteli?“

„Nepřáteli.“

„Chce-li někdo, aby sdělení bylo provedeno svatě a neporušeně, zvolí snad k tomu zrádce nebo lidi nepřátelské?“

Znovu jsem se přesvědčil, jak byli jsme hloupými, ona pak rozumnou. Všichni to pochopili a nikdo neodporoval ani jediným slovem.

„Nenalíčili svou pasť příliš chytře!“ pokračovala Johana. „Chtěli vyzvědět, co chci říci králi, aby pak mohli obratně pokaziti smysl mých slov. Víte, že část mého poslání jest přiměti korunního prince pomocí důvodů a dokladů, aby mně dal ozbrojenou moc a poslal mne k osvobození obleženého města. Když nepřítel bude vyřizovati toto poslání, třeba týmiž slovy, ale bez přesvědčujících posuňků a prosebného tónu, jenž dodává živosti slovům, jakou cenu bude míti tento důvod a koho přesvědčí? Ještě trochu trpělivosti a korunní princ mne vyslechne. Nebojte se!“

Rytíř z Met zakýval hlavou a zabručel pro sebe:

„Měla pravdu a my jsme byli hlupáky.“

Sdílel jsem úplně tento náhled jako všichni ostatní. Zmocnila se nás jakási hrůza při myšlence, že prostá dívka, bez školního vzdělání a přípravy, dovedla proniknouti chytré pletichy zkušených rádců králových a zničiti je. Divíce se tomu, umkli jsme a nepronесли jsme ani slova. Již dříve jsme se přesvědčili, že jest neobyčejnou dívkou co týče se udatnosti, vytrvalosti, pevnosti, trpělivosti a věrnosti svému poslání, zkrátka všeho, čeho vyžaduje se na dobrém a spolehlivém vojí-

novi; nyní však začali jsme poznávati, že vlastnosti jejího rozumu vyrovnají se vlastnostem srdce.

Jednání Johany přineslo užitek již druhého dne. Král mimovolně byl nucen vážiti si vytrvalosti mladé dívky, která dovedla tak pevně státi na svém a umínil si, že projeví jí svou úctu ve skutečnosti, a ne pouze prázdnými, zdvořilými slovy. Přestěhoval Johanu z chudé hospůdky a ubytoval ji s námi, jejím okolím, v zámku Coudray, svěřiv ji péči paní de Bellier, manželce starého Raoula de Gaucourta, vrchního dvorního hofmistra. Rozumí se, že taková pozornost králova měla ihned účinek; všichni dvořané a dvorní dámy začali sem dojížděti a poslouchali zázračnou dívku vojevůdkyni, o níž kolovaly zprávy po celém světě a která odpovíděla královským poslům tím, že nechtěla je uposlechnouti. Johana okouzila všechny svou mírností, prostým chováním a vrozenou výmluvností; nejlepší a nejnadanější z vyuikajících lidí přiznávali, že v ní vězí cosi zvláštního, jako by nebyla slepena z obyčejné hlíny, ale z jiného, vzácného materiálu. Tito lidé ještě více rozšířili její slávu. Takovým způsobem nabývala stále přátel a následovníků; ani šlechtic, ani prostý člověk nemohl zůstatí lhostejným, když slyšel zvuk jejího hlasu a spatřil její tvář.

VI.

Stalo se však nové zadržení. Rádcové zrazovali krále před ukvapeným rozhodnutím. Byla poslána komise, sestávající z kněží, do Lotrynska, aby pátrala po povaze a způsobu života Johany, k čemuž ovšem bylo třeba několika neděl. Jest viděti, jak byli tito lidé malichernými! Jest to zrovna takové, jakoby začal hořeti čísi dům a oby-

vatelé, na místě, aby hasili požár, poslali dříve k majiteli jinde bydlícímu, zdali náležitě světil den sváteční.

Tak ubíhaly dny dosti nudně nám, mladým lidem, ale přece měli jsme jakousi útěchu, neboť rozkládala se před námi velkolepá perspektiva. Nikdy jsme ještě nespatrii krále a nyní nás očekávalo vzácné divadlo, které uchová se v naší paměti po celý život. Jiní byli nuceni čekati déle nežli já, jak později vyšlo na jevo. Jednou přišla důležitá zpráva: orleánským poslům, královně Jolandě a našim rytířům podařilo se konečně zvíklati vliv rádců a přiměti krále, aby přijal Johanu.

Johana přijala tuto velikou zprávu vděčně, ale nebyla proto nijak zmatenou. Jinak bylo s námi: rozčilením nemohli jsme ani jíst, ani pít. Po celé dva dni naši oba rytíři byli poděšeni a poplašeni stran Johany. Audience byla ustanovena na večer i měli strach, aby Johana se nepomátla světlem pochodní, slavnostními obřady a množstvím vynikajících osob v nádherných oblecích a jiným přepychem dvora a aby jako prostá, venkovská dívka nezvyklá této nádheře, se nepolekala a neutrpěla bídného fiaska.

Mohl jsem je ovšem upokojiti, ale neměl jsem žádného práva vyzrazovati tajemství. Což pak pomate se Johana tímto laciným divadlem, tímto pozlátkem, tímto ubohým králem a jeho průvodem — ona, která mluvila tváří v tvář s vládcí nebes, stojícími nejbliž Bohu a viděla skupení andělů, vznášejících se k nebesům, uprostřed oslňujícího lesku? Nemyslím, že by se pomátla.

Královna Jolanda si přála, aby Johana učinila na krále a jeho dvůr nejlepší dojem; proto pokoušela se ji přemluviti, aby vzala na sebe šat z drahé látky a ozdobila se šperky. Zmýlila se

však v rozpočtu: Johana nepřivolila a prosila za dovolení, aby se mohla představit v prostém, skromném obleku, jak sluší se na sluhu Páně, poslaného jím samým k vykonání posvátného a vznešeného poslání. Tu milostivá královna vymyslela onen prostý a okouzlující oblek, jež tak často jsem vám popisoval a o němž i nyní, ve svém stáří, zmiňuji se jen se slzami v očích, jako člověk, jenž poslouchá okouzlující, harmonickou hudbu. Ano, tento oblek byl nejlepší hudbou, která okouzlovala oči i srdce. Sama Johana byla básní, snem a touhou, když objevila se v tomto obleku.

Uchovala si stále tento oblek a oblékla ho nejednou při slavnostních případech; uchovává se dosud v Orleánském museu s dvěma jejími meči, praporem a jinými předměty, nyní posvátnými, jelikož patřivaly kdysi jí.

V ustanovenou hodinu hrabě Vendômský, vynikající dvořan, přišel v nádherném obleku s celým průvodem, aby odvedl Johanu ku králi. Oběma rytířům a mně bylo dovoleno ji doprovázeti pro naše postavení, které jsme zaujímali u její osoby.

Ve velikém přijímacím sále stály řady stráží v lesklém brnění a s halapartnami. Jedna strana sálu pestrotou a bohatstvím obleků podobala se skleníku. Jasně světlo dvou set padesáti pochodní ozařovalo celou tuto nádheru. Skoro uprostřed sálu bylo veliké volné prostranství, na jehož konci nacházel se královský trůn pod baldachýnem a na něm seděl muž s korunou, se žezlem v ruce a v nádherném plášti.

Jest ovšem pravda, že Johaně byly dlouho činěny překážky, nežli dostala se ke králi; za to nyní, když konečně ji připustili k audienci, přijali ji s poctami, jaké prokazují se jen nejvznešenějším osobám. U hlavních dveří stáli čtyři hlasatelé

v lesklém brnění, s dlouhými, stříbrnými troubami a čtverhranými stříbrnými prapory, s vyšitými na nich znaky Francie. Když Johana s hrabětem šla kolem, trouby zvučně zahlaholily a dle toho, jak postupovali jsme v sále pod malovaným a pozlaceným stropem, zvuky tyto se opakovaly celkem šestkrát, ve vzdálenosti padesáti stop. Naši dobří rytíři zářili radostí; vzpřímili se a nabyli vojenského, slavnostního vzezření. Nečekali, že dostane se takových poct naší mladé, venkovské dívky.

Johana šla dva sáhy za hrabětem, my pak ostatní dva sáhy za Johanou. Naše slavnostní chůze zarazila se asi deset sáhů před trůnem. Hrabě hluboce se uklonil, pronesl jméno Johany, potom se znovu uklonil a postavil se mezi dvořany vedle trůnu. Hltal jsem očima muže s korunou a srdce mé zmíralo mně v prsou posvátnou hrůzou.

Zraky všech byly obráceny na Johanu s udivením a nadšením, jako by pravily: „Jak jest milou, krásnou a božskou!“ Všechna ústa umlkla a napolo se otevřela; bylo zřejmo, že tito lidé, tak řídko se zapomínající, nyní se zapomněli a neviděli ničeho kromě předmětu, jenž upoutal jejich zrak. Podobali se lidem, nacházejícím se pod vlivem kouzel.

Pomalou však začali se vraceti ke skutečnosti a otřásati se sebe strnutí. Nyní dívali se na Johanu se zájmem jiného druhu; chtěli spatřiti, co bude Johana dělat: měli k tomu vlastní, tajnou příčinu. A hle, co spatřili: nepoklekla, nesklonila ani hlavy, ale mlčky dívala se na trůn.

Podíval jsem se na rytíře z Met a byl jsem překvapen jeho bledostí.

„Co se stalo? Mluvte, co jest?“ šeptal jsem mu.

Odpověď jeho byla tak tichou, že jsem ji stěží zaslechl:

„Chtějí si s ní zažertovati a zkusiti ji! Zmýlí se a oni se jí vysmějou! Na trůně nesedí totiž král“

Podíval jsem se na Johanu. Stála zde jako dříve s upřeným zrakem na trůn a zdálo se mně, že její ramena i týl projevují udivení. Potom pomalu obrátila hlavu, oči její rychle přeletěly řady dvoránů a konečně utkvěly na mladém, jednoduše oblečeném muži. Tu tvář její ozářila se radostí, běžela k němu, vrhla se mu k nohous, objala jeho kolena a zvolala svým něžným, příjemným hlasem, plným hlubokého, upřímného citu:

„Kéž uchová tě Bůh, milý, drahý korunní princí!“

Rytíř z Met udivením a rozčilením nemohl se zdržeti výkřiku:

„Přísahám jménem božím — toť neobyčejné!“

Při tom stiskl mně ruku, až mne bolela a doložil hrdě potřásaje svou hřívou:

„Nu, co řeknou tomu nyní tyto nastrojené loutky!“

Mezitím muž v jednoduchém obleku pravil k Johaně:

„Mýlíš se, dítě mé, nejsem králem. Tam jest!“

Při tom ukázal na trůn.

Tvář mého rytíře se zamračila a zabručel zlostně:

„Ah, jaká to hanba jí takto klamati! Půjdu a oznámím všem . . .“

„Počkejte, počkejte,“ šeptali jsme já i Bertrand, zadržující ho na místě.

Johana sebou nehýbala a klečela dále, dívajíc se upřeně na krále:

„Ne, pane, tys králem a nikdo jiný.“

Zděšení rytíře z Met minulo a doložil:

„Přísahám, že není to pouhá náhoda: věděla

všechno napřed. Ale jak mohla to věděti? Toť zázrak. Nyní jsem spokojen a nebudu se více vměšovati. Vidím, že není jí třeba pomoci.“

Poznámka tato mne poněkud zaměstnala, tak že propustil jsem asi tři věty z jiné rozmluvy, ale zachytil jsem následující otázku královu:

„Pověz mně však, kdo jsi a čeho si přeješ?“

„Jsem Johana, nazvaná „Pannou“ a poslána jsem dle vůle Krále nebeského, abych ti oznámila, že budeš korunován a pomazán v tvém dobrém městě Remeši, načež budeš náměstkem Boha na trůně Francie. Bůh také chce, abys mne nechal vyplniti mé poslání a opatřil mne vojskem.“

Po krátké přestávce doložila s planoucím zrakem při zvuku svých slov:

„Potom osvobodím Orleán od obléhání a zlomím moc Angličanů!“

Posměšná tvář mladého krále stala se vážnější, když zaslechl tuto bojovnou řeč, jako by přivanutou z bojiště. Jeho žertovný úsměv zmizel; stal se zá-
dumčivým a soustředěným. Po chvíli lehce máchnul rukou, všichni se rozestoupili a nechali ho o samotě s Johanou na volném prostranství. Rytíři a já odešli jsme na druhý konec sálu. Viděli jsme, jak Johana vstala na pokyn králův a jak s ním rozmlouvala.

Před tím celý tento zástup dvořanů byl nejvýš zvědavým, co bude dělati Johana. Nyní byli upokojeni, ale divili se, jak málo byla dívka překvapena obklopující ji nádherou; zdála se dokonce klidnější a nenucenější v hovoru s králem nežli oni sami, zkušení dvořané.

Co týče se našich obou rytířů, byli velice hrdi na Johanu, ale byli ztrnulí udivením, nedovedouce si vysvětliti, jak dovedla projíti celou touto nád-

herou, aniž by provedla sebe menší chyby neb neopatrnosti, která by poškodila její úspěch.

Rozmluva mezi králem a Johanou byla dlouhá, vážná a vedla se tichým hlasem. Nemohli jsme ji slyšeti, ale mohli jsme ji se strany pozorovati. My i všichni přítomní spozorovali jsme jistý ráz, neobyčejně památný a překvapující, zaznamenaný potom ve všech kronikách, pamětech i v protokolu soudního procesu; všichni chápali vážnost této rozmluvy, ačkoliv v tomto okamžiku ještě nikdo nevěděl, v čem tato vážnost spočívá. Najednou jsme spatřili, jak král shodil se sebe všechnu svou netečnost a lhostejnost, vzpřímil se jako pravý muž a zároveň tvářil se nejvýš udiveně. Zdálo se, jako by mu Johana řekla cosi překvapujícího, zároveň však vítaného a povzbuzujícího.

Dlouho bylo nám skryto tajemství této rozmluvy, nyní však ho známe a zná ho celý svět. Král prosil Johanu, aby mu dala znamení. Chtěl uvěřiti jí i jejímu poslání, jakož i tomu, že „hlasy“ jí slyšané jsou nadpřirozené a mají vědomosti skryté ostatním smrtelníkům, nemohl však uvěřiti jinak, leda když tyto hlasy projeví se nějak zjevným a zřejmým způsobem? Tu pravila Johana:

„Dobře, dám ti znamení a ty přestaneš pochybovati. V srdci tvém tají se skrytý strach, s nímž jsi se nikomu nesvěřil, strach, podrážděný tvou statečností a vnukající tobě touhu všeho se zbaviti a prchnouti ze své říše. V tomto kratičkém okamžiku v hloubi duše své prosíš Boha, aby ti vyvrátil tvou pochybnost a oznámil ti, máš-li zákonitého práva na vládu.“

Slova ta překvapila krále, zrovna jako by mu řekla: „Tvá modlitba — jest tajemstvím tvé duše a nikdo kromě Boha nemůže ji znáti.“

Král odpověděl na to:

„Toto znamení mně stačí. Nyní vím, že tyto „hlasy“ jsou od Boha. Řekly pravdu a řeknou-li ještě něco, oznam mně to a já všemu uvěřím.“

„Vyvrátily tvou pochybnost a já oznamuji tobě jejich vlastní slova: tys zákonitým nástupcem královým, otce svého, pravým dědicem trůnu francouzského. Tak oznámil Bůh. Zdvihni hlavu a nepochybuj více, dej mně však vojsko a ponech mně vykonati můj úkol.“

Toto potvrzení zákonitého zrození povzbudilo krále, vdechnuvši mu v témž okamžiku statečnost. Kdyby někdo mohl pověsiti jeho špatné rádce a zbaviti ho jich, král vyplnil by okamžitě přání Johany a poslal by ji na bojiště. Avšak jeho milostníci byli jen na čas oslabeni a ne úplně zničeni; mohli vymysleti ještě nějaké pletichy.

Byli jsme hrdi na přijetí, jehož dostalo se Johaně, avšak hrdost ta nebyla ničím u porovnání s tím, co cítili jsme při odchodu, kde byly jí prokazovány nové, ještě větší pocty, jež přináležejí pouze osobám královské hodnosti. Sám král vedl Johanu za ruku přes celý sál až ke dveřím, při čemž nádherně oděný zástup vstával a ukláněl se, a stříbrné trouby vyluzovaly lahodné, harmonické zvuky. Na to král propustil Johanu s milostivými slovy a shýbnuv se, políbil její ruku.

Kromě toho král vypravil nás zpět do zámku Coudray se zapálenými pochodněmi, v průvodu svých vlastních tělesných gardistů, nádherně oblečených a vyzbrojených, ačkoliv snad od svého mládí nedostávali žádného platu.

Zpráva o přijetí Johany králem roznesla se současně po celém okolí. Na cestě shromáždily se tak ohromné zástupy lidu, jež chtěly ji spatřiti, že nebylo možno skrze ně se protlačiti; mluvíti

bylo úplně nemožno, jelikož hlasy byly ohlušeny řevem a nadšeným křikem, jenž doprovázel nás po celé cestě.

VII.

Jak zřejmo, bylo nám souzeno přetrpěti nemilé protahování. Nezbyvalo nic jiného, nežli podrobti se osudu a suáseti nepříjemnosti s trpělivostí, počítajíce dny i hodiny s nadějí, že konečně Bůh sešle nám zdar. Šťastnou výminkou byl Paladin. On jediný cítil se šťastným a po ničem netoužil. Částečně vysvětlovalo se to rozkoší, jakou způsoboval mu jeho oblek; dostal ho s druhých rukou hned po svém příchodu. Byl to úplný oblek španělského rytíře. Klobouk se širokým okrajem, s poletujícím peřím, krajkový límec a manšety, kabátec z odřeného sametu, krátký plášť a vysoké, nahoře rozšířené boty, celkem efektní a romantický oblek, dobře se hodily k postavě Paladinově. Nosil ho ve volných chvílích mimo službu a když šel kolem, opíraje se o rukojeť svého kordu, druhou pak švihácky kroutě si vyrážející kníry, všichni se zastavovali a s rozkoší se dívali na něho. Bylo to také oprávněno: jeho statná, vysoká postava jasně vystupovala mezi tehdejšími francouzskými šlechtici, oblečenými do módního šatu.

Byl oblíbeným švihákem maličké vesničky, skrývající se pod pochmurnými věžemi a baštami zámku Coudray a uznaným rekem v tamní krčmě. Jakmile otevřel ústa, ihned shromáždil kolem sebe celý zástup posluchačů. Prostí řemeslníci a venkované poslouchali ho s hlubokou a zbožnou pozorností, neboť byl cestovatelem a znal svět, aspoň celou krajinu mezi Chinonem a Domremy; súčastnil se také šarvátek a uměl výborně líčiti boj s jeho

nebezpečími a neočekávanostmi. Byl zkrátka rekem hostince a volal hosty, jako med přivolává mouchy, pročez byl miláčkem krčmářovým, jeho ženy a dcery, kteří byli jeho pokornými a oddanými sluby.

Nejdříve, když Paladin uslyšel od nás o nádherné audienci u krále, div že nerval si zlostí vlasy, že nevzali ho s sebou. Druhého dne se upokojil a vypravoval, co by udělal, kdyby tam byl, avšak třetího dne řečnil již tak, jako by skutečně byl u audience u krále. Mlyn jeho začal pracovati plnou parou a nemohl se již zastaviti.

Na celé tři večery bitvy nechány na pokoji, jelikož shromáždění, nadšení vypravováním o královské audienci, nechtěli o ničem jiném poslouchati.

Noël Rainguesson schoval se v sousední komůrce a všechno poslouchal; potom zavolal mne; stáli jsme společně u dveří a mohli jsme skulinou všechno slyšeti a viděti.

Krčma nacházela se v prostorné světnici, avšak se svými svůdnými stolky, rozptýlenými v romantickém nepořádku po červené cihlové podlaze a s jasným ohněm, jenž praskal na velikém krbu, vypadala dosti příjemně. Velmi příjemně sedělo se tam v teple za chladných, nepřívětivých březnových večerů. Dnes shromáždila se tam jako obyčejně veselá společnost a pila víno a mluvila mezi sebou po sousedsku, čekajíc na vypravovatele.

Krčmář se ženou a hezkou dcerkou pobíhali mezi stolky a obsluhovali hosty. Ve zvláštním výklenku na konci světnice byla zřízena tribuna se schůdkami a na ní nacházel se stolec se stolicí, čestné místo, vykázané Paladinovi.

Mezi hosty byly samé známé tváře: obuvník, kovář, řezbář, zbrojář, sládek, lékař, tkadlec a mlynářský chasník v pomoučené kazajce. Nejnápadnější

a nejdůležitější osobou byl místní vlásenkář, holič a trhatel zubů, známý tlachal a všeuměl. Kromě toho docházeli sem lamači, nosiči, nádenníci a jiní pracující lidé.

Když objevil se Paladin se svou obvyklou lenivou a nedbalou chůzí, uvítali ho voláním „hurá“, holič vystoupil ke předu a začal mu sekati krásné čistě dvorní poklony; potom zvolal, aby Paladinovi přinesli vína a shromážděné obecenstvo vyzval, aby pilo na zdraví Paladina, což bylo vykonáno s upřímnou radostí; ťukalo se při tom plechovými poháry. Jest skutečně ku podivu, jak tento mladý tlachal dovedl si získati takové populárnosti v cizí krajině za tak krátkou dobu a sice jen svým jazykem a danou výmluvností.

Potom obecenstvo se posadilo a začalo bušiti do stolu, žádajíc, aby jim vypravoval o audienci u krále. Paladin postavil se důstojně s čapkou na stranu nasazenou a s pláštěm na ramenech, opřev se jednou rukou o rukojeť kordu, druhou pak drže svůj pohár.

Když hluk utichl, poklonil se velice důstojně, přitiskl pohár ke rtům a nahnul hlavu, vyprázdnil ho do dna. Holič ihned vyskočil a přikázal, aby pohár byl znovu naplněn. Paladin napiv se, začal choditi po tribuně sem a tam a v chodu začal mluvit; jen chvílemi zastavoval se tváří k zástupu, při čemž však dále vypravoval. Tak bavili jsme se tři večery za sebou. Byl patrně jakýsi půvab v tomto vypravování, jež vynikalo nad obyčejné lhaní a půvab ten spočíval v upřímnosti Paladinové. Lhal nevědomky a věřil svým vlastním výmyslům. Vkládal celou svou duši do svých potřeštěných fantasií, jako básník do svých veršů a jeho upřímnost odzbrojovala kritiku. Nikdo nevěřil jeho tlachům, ale všichni věděli, že on sám jim věří.

Prvního večera mluvil o místodržícím ve Vaucouleursu prostě, jako o místodržícím; druhého večera guvernér Vaucouleursu stal se již jeho strýcem, třetího pak večera již jeho vlastním otcem.

Tak také bylo s vypravováním o audienci u krále. Prvního a druhého večera omezil se tím, že popisoval nejvýš přehnaně hlavní, dramatické okamžiky audience, třetího však večera přidal názorné ilustrace. Posadil holiče na své křeslo, aby představoval domnělého krále; potom vylíčil, jak celý dvůr se zájmem a tajeným úsměškem pozoroval jednání Johany, doufaje, že dostane se do nalíčené pasti. Celý tento výstup sehrál tak, že obecenstvo bylo v nejvyšší míře rozjařeno a konečně přednesl finale. Obrátiv se k holiči, pravil:

„Považte, co ona učinila. Podívala se tak upřeně do tváře nepravému králi — zrovna tak prostě a důstojně jako nyní já — napřáhla ruku — tak — a pravila pevným, klidným hlasem, jakým velela v bitvách vojsku: „Zažeň tohoto podvodníka s trůnu!“ Vyskočil jsem — právě jako teď — chytil jsem ho a zdvihl jako malé dítě. — Tu veškeré obecenstvo vyskočilo se svých míst, tleskalo rukama a nadšeno bylo takovým siláckým kouskem a nikdo se nesmál, ačkoliv zevnějšek přítloustlého a hrdého holiče, schlíplého jako štěně chycené za chlupy, nevypadal nikterak majestátně. — Potom položil jsem ho na zem — tak — a chystal jsem se ho ještě pevněji chytiti, abych ho vyhodil oknem, ale ona mne prosila, abych se nad ním slitoval a tak zachránila ho před smrtí!“

Konečně Paladin výmluvně vylíčil scénu, jak odcházeli jsme ze zámku, přeháněje všechnu nádhery a pocty až k nemožnosti; potom stáhl s prstu měděný obrouček z bičiště, jež dal mu ráno kočí v zámku a pravil:

„Tu král rozloučil se s Johanou neobyčejně milostivě a obrátiv se ke mně, pravil: „Vezmi tento prsten, synu Paladinův a přijď s ním ke mně, když bude ti něčeho třeba.“ Dotknuv se svého spánku, doložil: „Střež bedlivě tuto blavu: bude potřebnou Francii a korunována bude jednou vévodskou korunou.“ Vzal jsem prsten, políbil jsem ruku panovníkovi a odpověděl jsem: „Vaše Veličenství, mé místo jest tam, kde jest nebezpečí a smrt! Když Francie a trůn bude potřebovati mé pomoci . . . Ostatně nejsem žádný tlučhuba a skutky mé budou za mne mluvit.“ Tak skončil tento výstup, tak památný a důležitý pro budoucnost národa. Děkujmež Bohu! Naplňte své poháry a vypijmež je na zdraví Francie a jejího krále!“

Všichni přítomní vyprázdnili poháry a začali nadšeně volati a jásati, při čemž Paladin stál vážně na tribuně a blahosklonně usmíval se k tomuto jásotu.

VIII.

Když Johana oznámila králi, jaké tajemství mučí jeho srdce, všechny pochybnosti jeho zmizely. Uvěřil, že poslána jest skutečně Bohem a kdyby ho byli dvořané nechali na pokoji, byl by jí ihned dovolil vykonati její veliké poslání. Avšak rádcové nepustili ho z rukou. Tremouille a prohnaná remešská liška věděli, s kým mají co dělat. Pravili mu:

„Pravíte, Veličenství, že její „hlasy“ oznámily vám jejími ústy tajemství, známé pouze vám a Bohu. Ale jak můžete věděti, že její „hlasy“ nepocházejí od ďábla a že není sprostředkovatelkou jeho vůle? Což pak ďábel, znaje tajnosti lidské, neužívá jich k záhubě duší lidí? Jest to velice nebezpečná věc

a nelze v ní pokračovati, pokud není důkladně prozkoumána.“

To stačilo. Mělká a bázlivá dušička králova zachvěla se hrůzou a strachem a ihned ustanovil komisi, skládající se z biskupů, aby každodenně navštěvovala a vyslýchala Johanu tak dlouho, pokud nevyšetří, odkud pochází její nadpřirozená síla — s nebes čili z pekla.

Bratranec králův, vévoda Alençonský, jenž byl po tři roky válečným zajatcem u Angličanů, byl v těchto dnech propuštěn za slíbené bohaté výkupné a když sláva „Panny“ dostala se až k němu — mluvilo se o ní všude — přijel do Chinonu, aby spatřil na své vlastní oči tuto zázračnou bytost. Král poslal pro Johanu a přivedl ji k vévodovi. Pravila se svou obvyklou prostotou:

„Vítám tě. Čím větší počet šlechticů ozbrojí se pro posvátnou věc, tím bude to pro nás výhodnějším.“

Vévoda a Johana pohovořili si mezi sebou a schůzka ta skončena obvyklým způsobem: vévoda stal se jejím přítelem a ctitelem.

Druhého dne Johana byla na mši v královském zámku a obědvala potom s králem a vévodou. Král naučil se vážit si její společnosti a nenuceného, upřímného a počestného hovoru.

Mluvila jen to, co si myslila a mluvila prostě, upřímně. Pro krále byl to pramen živé vody, osvěžující vypráblá ústa poutníkova.

Po obědě okouzila Johana vévodu tak svou jízdou na koni a obratným zacházením s kopím na louce před Chinonským zámkem, kam přišel také král, že daroval jí překrásného vraného koně.

Každodenně přicházela k Johaně komise biskupů, vyptávala se jí na „hlasy“ a podávala pak o všem zprávu královi. Avšak tyto výslechy ne-

přinesly mnoho užitku. Johana řekla jen to, co považovala za potřebné, ostatní pak ponechala pro sebe. Nepomáhaly ani vyhrůžky, ani úskoky.

Avšak i při tom byla nevinnou a upřímnou jako dítě. Ač věděla, že biskupové jsou posláni králem, že otázky jejich jsou zrovna takové, jako by je kladl sám král a že dle zákona a zvyků na otázky královny třeba odpovídati, přece jednou u stolu se svou obvyklou prostotou oznámila králi, že odpovídá pouze na ty otázky, které uznává za vhodné.

Konečně biskupové se shodli, že nemohou určit, byla-li Johana poslána Bohem čili nic. Jak viděti, byli to lidé opatrní. U dvora byly dvě mocné strany; proto, kdyby byli učinili rozhodnutí v tom či onom smyslu, najisto by si vyvolali nepřítel té či oné strany. Proto považovali za nejvýhodnější, když zbaví se zodpovědnosti: oznámili, že věc Johany nemohou pochopiti a raději, aby vše bylo odevzdáno do rukou učenců a vynikajících doktorů v Poitiers. Na to biskupové ustoupili, zanechavše krátký ohlas, vnuknutý jim zdržlivostí Johany; pravili, že jest to „tichá a prostá pastýřka, velice mírná, ale velmi malomluvná.“

Byla to úplná pravda s jejich stanoviska; kdyby však mohli se ohlédnouti zpět a viděli ji s námi na požehnaných pastviskách v Domremy, byli by se přesvědčili, že jazyk její pracoval správně, když nemohlo to míti žádné škody v zápětí.

Takž odebrali jsme se do Poitiersu a snesli jsme ještě třinásobné zdržování, při čemž ubohou dívkou každodenně podrobovali výslechům a zkouškám před celým areopagem, ne snad vojenských znalců, jelikož chtěla vojsko a dovolení, aby je mohla vésti proti nepřátelům Francie, ale kněží a mnichů, velice učených a úskočných chytráků a znamenitých profesorů bohosloví. Na místě, aby usta-

novili vojenskou komisi, jež by rozhodla, zdali jest mladá vojevůdkyně toho schopna, aby dobyla vítězství, ustanovili nad ní komisi pletichářů, úskočníků a frázistů, aby tito dokázali, zdali jest jako vojín dosti pevnou v počestnosti a nekulhá-li ve víře. V domě rozmnožily se krysy a všechno požíraly, ale na místě toho, aby prohlédli drápy a zuby kočky, hospodáři začali pátrati, je-li kočka poctivou. Kočka ukázala se býti svatou a mravnou; na ostatní její vlastnosti nikdo ani se netázal.

Johana byla tak mírná, klidná a plna sebezapření před tímto surovým soudem, jako by byla pouhým divákem a ne obžalovanou. Seděla sama ve své lavici nejsouc ani dost málo zmatenou a uváděla ve zmatek kněze vždy svou nevědomostí; avšak tato nevědomost byla její hradbou, o níž rozbíjely se všechny úskoky a všechny důvody učenců. Nepodařilo se jim zmásti poctivé, velkomyslné srdce Johany a její duši, svatě uchováující své veliké poslání.

Na všechny otázky odpovídala otevřeně, vypravovala historii svých vidění a co mluvili k ní andělé; její řeči byly tak prosté, tak upřímné a vážné, že i drsní a zamračení soudcové se zarazili a poslouchali ji jako očarovani. Nevěřili kdo mému tvrzení, nechť nahlédne do historie a tam nalezne vypravování očitých svědků, kteří jednohlasně uznávají, že vykládala svou historii se „vznešenou důstojností a prostotou.“ A zatím bylo jí pouze sedmáct roků a ona seděla úplně sama na lavici před soudci. Nejsouc nijak zmatenou, dívala se přímo do tváří těmto učeným doktorům práv a bohosloví, a aby je přesvědčila, nebrala útočiště ani k umění, ani k učenosti, ale užívala jen jedné zbraně, dané jí přírodou: své

mladosti, své upřímnosti, svého mírného, zvučného hlasu a výmluvnosti, jež přicházela přímo ze srdce.

Jak jsem již řekl, nedovedla ani číst ani psát. Jednou tak dopálili ji svými důvody, úsudky a jinými jizlivostmi, že konečně ztratila trpělivost a pravila ostře:

„Nedovedu rozeznati A od B, tolik však vím, že poslána jsem mým Otcem nebeským, abych osvobodila Orleán od anglického jha a korunovala krále v Remeši, to však, co vy zde vykládáte, nemá žádného významu!“

Rozumí se, že byly to dny těžké zkoušky pro všechny účastníky, avšak její podíl byl nejúpornější, jelikož nepopřáli jí naprosto žádného klidu; byla v stálém napjetí a musila seděti před soudem celé hodiny. Obyčejně snesla výslech klidně, trpělivě a vesele, srážejíc se s těmito mistry učených hádek a vycházela z boje bez nejmenšího škrábnutí.

Jednou jeden člen soudu, dominikán, dal jí otázku, při níž všichni zvědavostí nastavili uši. Co mne se týče, zachvěl jsem se, domnívaje se, že Johana jest nyní ztracenou, jelikož vymotati se z toho bylo nemožno. Chytrý dominikán začal nedbalým tónem, jako by jeho slova neměla žádné důležitosti.

„Tedy tvrdíš, že Bůh se smiloval a chce osvoboditi Francii z rukou Angličanů?“

„Ano, Bůh se smiloval.“

„Chceš dostati vojsko, abys mohla osvoboditi Orleán?“

„Ano, čím dříve, tím lépe.“

„Bůh jest všemohoucí a může vykonati všechno, co považuje za nejlepší. Jest tomu tak?“

„Zajisté. Nikdo o tom nepochybuje.“

Dominikán rychle zdvihl hlavu a ihned vrhl jí otázku:

„V tom případě, když Bůh chce zachrániti Francii a může vykonati všechno na světě, k čemu ti tedy vojska?“

V sále rozlehly se pobouřené hlasy, hlavy sklonily se ku předu a uši se natáhly, aby zachytily odpověď. Dominikán spokojeně zakýval hlavou a rozhlédl se kolem, hledaje souhlas, jenž zračil se na tvářích všech. Avšak Johana se nezmátla. V jejím hlase nebylo znáti ani stínu znepokojení:

„Chráněného i Bůh chrání,“ pravila. „Synové Francie budou bojovati a Bůh poskytne jim vítězství!“

Výraz radosti zazářil na tvářích všech podobně jako sluneční paprsek. Sám dominikán zdál se spokojeným, že jeho útok byl tak obratně odražen a slyšel jsem, jak vážený tento biskup pravil k sobě: „Přísahám, že dítě řeklo pravdu. Bohu se zlíbilo, aby Goliáš byl zabit a poslal dítě, aby nad ním zvítězilo!“

Podruhé, když výslech již tak dlouho trval, že byli všichni unaveni a utýráni, kromě samotný Johany, bratr Séguin, profesor bohosloví na université v Poitiers, muž jedovatý a sarkastický, dopaloval Johanu různými škodolibými otázkami ve svém lámaném francouzském nářečí, neboť pocházel z Limousinu. Mezi jiným se tázal:

„Jak mohla jsi rozuměti andělům? Jakým jazykem mluvili?“

„Francouzským.“

„Opravdu? Jak rád slyším, že náš jazyk jest v takové vážnosti! Pravidelným francouzským jazykem?“

„Ano, bezvadným.“

„Nu ano, jakž bys to nevěděla! Lepším nežli jest tvůj?“

„Nevím,“ pravila, ale hned doložila: „V každém případě však jejich jazyk byl pravidelnější nežli váš!“

Oči její zaplály čtveráctvím při vší své nevinosti. Kolem rozlehl se smích.

Bratr Séguin byl chycen i tázal se přerývaně:

„Věříš v Boha?“

Johana odpověděla podrážděně:

„Zajisté více nežli vy sám.“

Bratr Séguin ztratil trpělivost, začal ji zasypávat sarkasmy a konečně zvolal zlostně:

„Dobře! Mohu říci tobě, když máš tak silnou víru v Boha: Bůh nedopustí, aby ti někdo uvěřil bez znamení. Kde jest tvé znamení?“

Johana se rozčilila, vyskočila a prudce zvolala:

„Nepřišla jsem proto do Poitiers, abych ukázovala znamení a divy. Pošlete mne do Orleánu a budete míti dosti znamení. Dejte mně vojsko, velké nebo malé a propusťte mne!“

Oči její metaly blesky.

Oh, milá, mladistvá rekyně! Kolem rozlehl se pochvalný křik a ona červenajíc se posadila se na místo: neměla v povaze činiti se nápadnou.

Za posledních dnů tohoto třínedělního zasedání profesori a bohoslovci vykonali společný útok na celé čáře, dusíce ji citáty a doklady, vzatými ze starých spisů římské církve. Byla zdrcena; konečně však se vzpamatovala a zvolala:

„Poslyšte! Kniha Hospodinova stojí nade všemi těmi, jež zde citujete a já se jí držím. Pravím vám: v této knize jsou věci, které při vší své učenosti nedovedete přečísti!“

Od počátku procesu žila jako host u paní de Rabateau, manželky rady parlamentu v Poitiers. Do tohoto domu přicházely vynikající dámy z města, aby spatřily Johanu a pohovořily si s ní; a nejen

dámy, ale i staří právníci, radové a učenci z parlamentu a university. Tito vážní lidé, kteří přivykli odvažovati každou věc, prohlížeti ji, převraceti ji na všechny strany a přece pochybovati, přicházeli přece každého večera, dostávajíce se vždy víc a více pod vliv tajemného kouzla, nevysvětlitelných čar, jimiž byla obdařena Johana d'Arc. Všichni tito řádní a učené lidé jednohlasně říkali: „Ano, tato dívka poslána jest Bohem.“

Celý den Johana před soudem, podrobujíc se přísným pravidlům soudního jednání, byla v nevýhodném položení: soudcové obraceli věc jak sami chtěli. Za to večer ona sama pořádala soudní zasedání a úlohy se vyměnily: doma předsedala, řeč její plynula volně a titíž soudcové poslouchali ji s vytržením. Všechny překážky, které během dne jí nakupily, večer se shroutily pod vlivem jejího půvabu. Konečně naklonila si všechny soudce, kteří pronesli nad ní jednohlasně svůj rozsudek.

Zajímavé divadlo poskytoval soud, když předseda přečetl tento rozsudek. Tam shromáždili se všichni vynikající lidé z města. Nejdříve byly vykonány slavnostní obřady, obvyklé v oné době a konečně přečten byl rozsudek uprostřed hlubokého ticha, tak že každé slovo bylo možno jasně slyšeti i v nejbzdálenějších koutech sálu:

„Bylo zjištěno a tímto se oznamuje, že Johana d'Arc, zvaná „Panna“, jest skutečnou křestankou a dobrou katoličkou; že ani v ní, ani v její slovech není nic víře protivného a že král může, ano jest i povinen přijati její pomoc, neboť odmítnouti znamenalo by urážku Ducha svatého, při čemž král by byl uznán za nehodna božské pomoci.“

Soudcové povstali a tu rozlehla se celá bouře jáсотu a tleskotu, která brzy se sesilovala, brzy

zase se tišila. Ztratil jsem Johanu s očí; byla zachváčena vlnou zástupu, jenž hrnul se k ní, aby ji pozdravil a blahopřál k posvátnému dílu osvobození Francie, které bylo nyní slavnostně a bezpečně odevzdáno do její rukou.

IX.

Byl to skutečně veliký den a duši rozrušující divadlo! Dobyta vítězství! Velikou bylo chybou se strany Tremouilla a ostatních nepřátel, že dovolili jí mluvit po večerech.

Komise duchovních osob, poslaná do Lotrynska, aby pátrala po povaze Johany, ve skutečnosti však aby ji unavila odklady a přiměla k zřeknutí se svého úkolu, vrátila se zpět a oznámila, že osoba její jest beze vší poskvrny. Věc naše se urovnala.

Rozsudek vyvolal neobyčejné rozčilení. Mrtvá Francie najednou se probudila. Dříve zmalomyslněný, zesláblý lid klopal hlavu a šel dále, když začalo se s ním mluvit o válce, nyní však sám s hlukem shromažďoval se pod praporem Panny z Vaucouleursu; válečné písně a rachot bubnů naplňovaly vzduch. Nyní jsem se upamatoval, co řekla mně kdysi v naší vesnici, když dokazoval jsem jí na základě fakt a statistiky, že věc Francie jest naprosto ztracena a že již nic nemůže probudit národ z jeho letargického spánku.

„Národ uslyší rachot bubnů a probudí se, načež dá se na pochod,“ odpověděla mně.

Povídá se, že neštěstí nikdy nepřichází samo. Totéž bylo možno říci o našem úspěchu. Jakmile věc se urovnala, úspěch hrnul se jeden za druhým. Byly na př. vážné pochybnosti mezi duchovenstvem stran toho, může-li církev dovoliti ženě-vojínovi vzítí na sebe mužský oblek. Nyní byl pronesen

rozsudek také stran této věci. Dva učení theologové té doby — jeden z nich byl děkanem pařížské university — rozhodli, že když „Johana má vykonávati dílo muže a vojína, její oblek má odpovídati jejímu postavení.“

Byla to veliká výhra, když bylo Johaně dovoleno oblékati se do mužských šatů. Štěstí skutečně hrnulo se na nás plným proudem. Nezmiňuji se o drobných věcech, ale jen o velké radosti, která byla by nás málem udusila. V den pronesení rozsudku byli kurýrové posláni ke králi a druhého dne záhy z rána rozlehly se v mrazivém vzduchu ostré zvuky polnic. Nastavili jsme uši a začali jsme poslouchati; jeden, dva, tři a — přestávka; jeden, dva a — zase přestávka, potom znovu — jeden, dva, tři. Tu jsme vyskočili a běželi na ulici. Tam troubilo se na znamení toho, že královští hlasatelé budou předčítati proklamaci národu.

Když jsme vyšli ven, lid hrnul se v zástupech ze všech ulic a uliček, mužové, ženy i děti, všichni rozechvění, zčervenalí a napolo oblečení; zvuky polnic rozléhaly se dále ve vzduchu; zástup stále vzrůstal a zatarasil hlavní ulici. Konečně dostali jsme se na náměstí, jež bylo nyní přeplněno lidem. Na podstavci vysokého kříže spatřili jsme hlasatele v nádherném obleku. Začal čísti mohutným hlasem, jak vyžadovala to jeho hodnost:

„Tímto se oznamuje, že nejjasnější veliký panovník Karel, z milosti boží král Francie, ráčil darovati své milované poddané Johaně d'Arc, zvané „Panna“, titul, moc a hodnost vrchního velitele francouzské armády“

Tisíce čapek vyletělo do vzduchu a rozlehl se bouřlivý jásot, jenž nechtěl ani utichnouti. Hlasatel četl dále proklamaci a skončil takto:

„Jejím pomocníkem a náčelníkem štábu jme-

nován byl princ královské krve, jeho jasnost vévoda Alençonský!“

Rozlehl se znovu jáсот, jenž pronikal do všech ulic a uliček města.

Johana — vrchním velitelem celé francouzské armády a za jejího podřízeného ustanoven princ královské krve! Včera ještě nebyla ničím, nyní však dosáhla takové moci! Včera nebyla ani šikovatelem, ani desátníkem, ba ani prostým vojínem, nyní však najednou octla se na vrcholu moci a počt! Včera byla ještě méně nežli nickou pro novobrance, nyní však její rozkazy staly se zákonem pro La Hira, Saintraillesa, prince Orleánského a všechny ostatní veterány a zkušené vojíny!

Takové myšlenky rojily se stále v mé hlavě. Pokoušel jsem se postihnouti tento podivný, kouzelný zjev. V duchu přenesl jsem se do minulosti a spatřil jsem obraz, až dosud svěží a jasný v mé paměti, jako by se vše stalo teprv včera, ačkoliv vztahovalo se to k prvním dnům lednovým. Spatřil jsem před sebou vesnickou dívku ze zapadlé vesnice, sedmnáct roků starou, všem neznámou, jako by žila na druhé polokouli. Sebrala kdesi a přinesla domů pohozené a hladové kotě, dala mu přístřeší, nakrmila ho a toto důvěřivě spalo jí na klíně, mezitím co pletla tlustou, vlněnou punčochu a přemýšlela — o čem, kdož to ví? A nyní, kdy z kotěte nestala se ještě ani dospělá kočka, táž citlivá dívka stala se vrchním velitelem francouzské armády, majíc pod svým velitelstvím prince královské krve. Z temnoty a neznámosti rodné vesničky pozdvihla se vysoko jako slunce a stala se viditelnou všem, v jakémkoliv zákoutí vlasti! Hlava se mně zatočila, když jsem si na všechno to vzpomněl — tak vycházely tyto věci ze všeobecného pořádku a zdály se nemožnými.

X.

Prvním úředním činem Johany bylo nadiktování dopisu anglickým velitelům v Orleánu, vyzývajíc je, aby vydali všechny pevnosti, nacházející se v jejich moci a aby odešli z Francie. Patrně již dříve si všechno promyslela a sestavila, jelikož slova řinula se jí z úst neobyčejně hladce a skládala se v silné, přesvědčující výrazy. Možná také, že o všem ani nepřemýšlela; měla vždy bystrý rozum a byla výmluvnou, kteréž vlastnosti v posledních týdnech ještě více se rozvinuly. Dopis měl býti ihned poslán z Blois. Nyní přicházeli v hojnosti i lidé, i zásoby, i peníze. Johana ustanovila Blois za středisko a skladiště zásob a dozor nad vším tím svěřila La Hirovi.

Rytíř Dunois, pocházející z vévodského domu a velitel Orleánu, již dávno žádal, aby Johanu poslali k němu. Nyní zase přišel od něho zvláštní posel, starý voják d'Aulon, muž poctivý a spolehlivý. Král ho zadržel a představil Johaně, aby ho učinila svým majordomem; potom poručil jí samotné, aby si sestavila štáb a kázal všechny opatřiti příslušnou zbraní, oblekem a koňmi.

V tu dobu objednal král v Toursu úplnou výzbroj pro samotnou Johanu. Brnění bylo z nejčistší ocele s bohatými stříbrnými ozdobami a s vyrytými hesly; vyleštěno bylo jako zrcadlo.

„Hlasy“ pravily Johaně, že jest starožitný meč, skrytý kdesi pod oltářem kostela sv. Kateřiny ve Fierbois. Poslala rytíře z Met, aby přinesl tento meč. Kněží nevěděli ničeho o tomto meči, pátralo se však a meč skutečně byl nalezen na témž místě, hluboko zakopaný v zemi. Byl bez pochvy a velice zrezavělý, ale kněží dali ho očistiti a poslali do Toursu, kam nyní jsme zaměřili. Pro meč byla

zhotovena pochva z drahého sametu a obyvatelé Toursu opatřili k němu ještě jinou pochvu ze zlatého brokátu. Avšak Johana chtěla tento meč stále nositi v bitvách a proto odstranila drahé pochvy a objednala si obyčejnou, koženou. Myslilo se, že meč tento náležel Karlu Velkému, ale není to dokázáno. Chtěl jsem odstraniti starou ocel, ale Johana nedovolila, pravivši, že nebude nikoho ubíjeti a bude nositi meč jen jako symbol moci.

V Toursu vymyslíla si sama prapor a umělec, Skot Jakub Power, pomaloval ho. Byl z bílé látky s hedvábnou ozdobou. Jako heslo byl na něm vyobrazen Bůh Otec, sedící na trůně z oblaků a držící svět v ruce; dva před ním klečící andělé podávali mu lilie. Nápis byl tento: „Jésus, Marie.“ Na druhé straně byla koruna francouzská, držená dvěma anděly.

Johana dala si zhotoviti také menší prapor čili korouhev s obrazem anděla, podávajícího lilii Bohorodičce.

V Toursu panoval neobyčejný ruch. Každým okamžikem rozléhaly se zvuky vojenské trouby a odměřený dupot vojska — nováčků, odcházejících do Blois. Ve dne v noci neumlkal zpěv a křik; město bylo přeplněno příchozími, ulice a hostince neměly volného místa; všude konaly se přípravy a všichni měli spokojené, veselé tváře. Kolem hlavního bytu Johany stál vždy zástup zvědavců, hodlajících spatřiti vrchního velitele a když Johana se objevila, rozléhalo se nadšené volání. To se však zřídka stávalo, jelikož byla zaměstnána sestavováním plánu výpravy, přijímala doklady, dávala rozkazy, posílala kurýry a ve volných okamžicích přijímala ještě vynikající hosty, kteří ji očekávali v přijímacím pokoji. Co nás soudruhů se týče, velmi zřídka jsme ji vídali; tak silně byla zaneprázdněna.

Nacházeli jsme se v jakési nejisté náladě: brzy jsme byli plni naděje, brzy zase klesali jsme duchem, což zvláště často se stávalo. Johana dosud neustanovila svůj průvod — a to nás velice znepekovovalo. Věděli jsme, že jest zasypávána žádostmi o místa a že tyto prosby byly doprovázeny doporučením vynikajících osob, kdežto my nemohli jsme se vykázati ničím ochranou. Mohla zadati všechna místa osobám vynikajícím, jichž příbuzní byli by jí ochranou ve všech případech. Za takových okolností dovolí jí politika, aby vzala na nás ohled? Proto jsme se tak neradovali, jako všichni ostatní v městě a byli jsme spíše ustaraní a utrápení. Pouhé připomenutí toho přivádělo Paladina v zoufalost, neboť neměl pražádné naděje. Zkrátka řečeno, Noël Rainguesson nerad dotýkal se tohoto smutného předmětu, ale neopomenul ani jediné příležitosti, aby nepodráždil Paladina.

„Upokoj se, Paladine,“ pravil k němu jednou, „měl jsem v noci sen, jako bys ty jediný z nás byl ustanoven službou u Johany. Místo toto nebylo příliš důležité — lokaje nebo sluhy, ale bylo to přece jenom místo!“

Paladin se vzmužil a zřejmě se rozveselil, neboť věřil ve sny a vůbec ve vše nadpřirozené. Zvolal radostně:

„Noěle, zlíbám tě, jestliže tvůj sen se vyplní! Býti sluhou u vrchního velitele, aby se to celý svět dověděl, aby zpráva ta dostala se do naší vesnice a přiměla všechny k otevření úst udivením — jaká by to byla sláva!“

Chodil po pokoji sem a tam buduje vzdušné zámky a to tak nádherné, že jsme ho mohli stěží stopovati. Najednou však všechna radost zmizela s jeho tváře a nabyla zase dřívějšího roztrpčeného výrazu.

„Oh, Bože můj, k tomu nikdy nedojde! Zapomněl jsem na onu hloupou historii v Toulou. Pokoušel jsem se všemožně za posledních čtrnácti dní, abych jí nepřicházel na oči, doufaje, že na vše zapomene a mně odpustí. Já však nejsem vinen! Řekl jsem, že mně slíbila sňatek, ale já jsem byl k tomu donucen!“

Tlustý Paladin div že nedal se do pláče. Potom se vzpamatoval a pravil kajícně:

„Bylo to poprvé, kdy v životě jsem lhal!“

Jeho slova byla uvítána spoustou nedůvěřivých výkřiků, ale dříve nežli mohl odpovědět, objevil se jeden z livrejovaných sluhů d'Aulona a oznámil, že máme se odebrati do hlavního bytu. Vyskočili jsme a Noël pravil:

„Vidíš? Co jsem ti říkal? Měl jsem předtuchu. Ona mu dá místo. Pojdmež!“

Avšak Paladin bál se jíti k Johaně a proto nechali jsme ho samotného.

Když jsme se octli v její přítomnosti, před zástupem skvělých důstojníků armády, Johana uvítala nás přívětivým úsměvem a pravila, že nás všechny přijala do své družiny, jelikož chce míti při sobě své staré soudruhy. Takové vyznamenání bylo pro nás neslýchanou radostí, neboť místo nás mohla povolati k sobě lidi ze vznešených rodin. Po řadě vystupovali jsme ku předu a dostávali jsme písemné rozkazy z rukou d'Aulona, náčelníka štábu.

Všichni jsme dostali čestné hodnosti; především oba rytíři a oba bratři Johany; já stal jsem se prvním pážetem a tajemníkem jejím; jistý šlechtic, Raimond — druhým pážetem; Noël byl ustanoven za její ordonanci; měl při sobě dva hlasatele a kaplana, Jakuba Pasquerela. Tu Johana přehlédla zástup a tázala se:

„Kde jest Paladin?“

„Myslíš si, že není volán,“ zněla odpověď.

„Není hezké, že není ho tuto. Zavolejte ho.“

Paladin vstoupil a zastavil se u dveří v největším zmatku a strachu. Johana pravila k němu laskavě:

„Cestou jsem tě pozorovala. Začal jsi špatně, ale potom jsi se napravil. Dříve jsi byl tlachalem a lhářem, ale v tobě vězí rek a já se postarám, aby vyšel na světlo.“

Tvář Paladinova při těchto slovech zazářila.

„Půjdeš za mnou všude, kamkoliv tě povedu?“

„Do ohně i do vody!“ zvolal.

Bože, pomyslíš jsem si, ona dovede udělati z tlachala reka! Toť bude jedním z největších divů, které vykoná. O tom nepochybuji.

„Věřím ti,“ pravila Johana. „Vezmi můj prapor. Budeš s ním mne následovati ve všech bitvách a vrátíš mně ho zase, až bude Francie zachráněna.“

Vzal prapor, jednu z drahých vzpomínek na Johanu d'Arc, která až dosud se uchovává a pravil chvějícím se od rozčilení hlasem:

„Zklamali-li někdy v něčem prokázanou mně důvěru, ať moji soudruzi zde přítomní naloží se mnou po zásluze. Tuto povinnost slavnostně jim ukládám.“

XI.

Já a Noël šli jsme zpět, při čemž nejdříve jsme mlčeli, pohroužení jsouce do svých vzpomínek. Konečně pravil Noël:

„První budou posledními a poslední prvními. Jak vyrostl náš Paladin!“

„Nemohu se až dosud vzpamátovati. Vždyť generálů jest mnoho a ona může učiniti ještě nové, ale praporečník jest pouze jeden.“

„Ano. Jest to nejčestnější hodnost po hodnosti samotné Johany. Synové dvou vévodů ucházeli se o tuto čest a najednou dostalo se této našemu „větrnému mlýnu“! Zajisté uznáš, že jest to veliký skok! Ani nevím, jak bych to vysvětlil!“

„Já však vím a jest to zcela prosté!“

Noël udiveně podíval se na mne, jako by se chtěl přesvědčiti, zdali mluvím skutečně vážně.

„Můžeš-li mně vysvětliti tuto záhadu, prosím, učiň tak.“

„Myslím, že mohu. Tys zajisté spozoroval, že jeden z našich rytířů jest velmi bystrým pozorovatelem. Jednou jedeme a hovoříme o velikém nadání Johany, při čemž pravil: „Největším jejím darem jest — vševidoucí oko.“ Odpověděl jsem jako lehkomyšlný hlupák: „Vševidoucí oko? Nu, není to nic zvláštního; myslím, že ho máme všichni.“ — „Nikoliv,“ odpověděl tento, „jen málokterí jsou nadáni touto schopností.“ Potom mně vysvětlil, že obyčejné oko vidí pouze vnější stránku věcí a soudí dle zevnějšku, kdežto oko vševidoucí vniká do samotné podstaty a čte v duši a srdci; největší vojenský genius není ničím, není-li obdařen vševidoucím okem, to jest, nedovede-li uhádnouti myšlenky lidí a vybíratí své podřízené bezvadným čitím.

Rytíř měl pravdu, když mluvil takto o Johaně a já to uznával. Když obědval jsem u místodržícího ve Vaucouleursu, nespozoroval jsem nic zvláštního na našich obou rytířích, ačkoliv mluvil jsem s nimi po celé dvě hodiny. Johana viděla je jen asi po pět minut a ani s nimi nemluvila, ale přece ihned uhádla, že jsou to muži stateční a věrní a úsudek

ten úplně potvrdili. A koho poslala, aby převzal velení nad bujnými tlupami nováčků v Blois, sestávajících z dřívějších rozpuštěných čet Armagnackých? Poslala samotného ďábla, totiž La Hira, tuto vtělenou bouři války, tohoto rouhače, tento Vezuv neznabožství, jenž stále nachází se v stavu zavržení. Dovede on zacházeti s tímto zástupem zdivočilých ďáblů? Lépe než kdokoliv jiný ve světě, jelikož on sám jest největším zbůjníkem mezi těmito zbůjníky a jest rovněž tak nevázaný, jako oni všichni. Dává mu na čas velení nad nimi, pokud sama nepřijede do Blois a — pak sama převezme vrchní velení nad nimi. Bude to zajímavé divadlo: čarokrásná postava v jasném brnění, dávající rozkazy tomuto zástupu chátry, těmto otrhancům a vyvrhelům společnosti.

„La Hire!“ zvolal Noël, „rek našeho mládí! Jak rád bych ho spatřil a slyšel, i jak spílá a rouhá se!“

„Já také. Jest jedním z nejotevřenějších a zároveň nejnaivnějších lidí. Myslím, že jest to nejvhodnější muž k dočasnému velitelství v Blois. Jak vidíš, Johana našla ho svým bystrým okem. Rovněž tak jest i s Paladinem: Johana patrně poznala lépe nežli my, co jest v něm dobrého. Když taková bytost, jako jest Johana, řekne někomu, že jest rekem, on tomu uvěří a to stačí: věřiti ve svou vlastní statečnost znamená býti statečným; věřiti v sebe — toť jedna z hlavních podmínek chrabrosti.“

Brzy byl jsem zavolán; abych napsal dopis dle diktování Johany. Druhého dne dali nám příslušnou uniformu a opatřili nás brněním. Pak dán byl rozkaz, abychom nastoupili pochod do Blois.

Jitro bylo jasné, svěží, překrásné. Celé naše oddělení, dle vzhledu pěkné, jelo po páru: v předu

Johana s vévodou Alençonským, za nimi d'Aulon se statným praporečnickem a pak všichni ostatní. Představovali jsme romantický obraz a když jel jsme skrze nadšený lid, při čemž Johana ukláněla na všechny strany svou chocholem zdobenou hlavu a slunce odráželo se od jejího stříbrného brnění, diváci věděli, že před nimi zdvihá se opona k prvnímu jednání velkolepého dramatu a probuzené v nich naděje vytryskly v podobě neobyčejného nadšení a radostných křiků. Z daleka přes ulici zalétaly sem nejasné zvuky vojenské hudby, postupovaly hezké řady vojsk a slunce svým se slabějším světlem odráželo se od brnění a zbraně: byl to jako by jasný oblak a nad ním zářící souhvězdí, naše čestná stráž. Přirazila k nám, řady trvale se sevřely a začal první válečný pochod Johany d'Arc; opona vyhrnula se nad počátek dramatu.

XII.

Minuly tři dny od příchodu do Blois. Oh, tento tábor jest jednou z mých nejvzácnějších vzpomínek z mého života. Byl tam nějaký pořádek? Ve skutečnosti mezi těmito lupiči byl zrovna takový pořádek, jako v hejnu vlků a hyen. Řádili a pili, křičeli, spílali a bavili se různými surovými zábavami; tábor byl přeplněn zhýralými a nemravnými ženami, jež vyrovnaly se mužům v bujnosti a zhovadilosti.

Uprostřed této divoké lůzy spatřili jsme s Noëlem poprvé La Hira. Dostál všem našim požadavkům. La Hire byl vysoké postavy, statný, vojenského vzezření a byl celý od hlavy do paty v železe; na přilbici měl chochol a po boku visel mu starý, veliký meč.

Ubíraje se k Johaně prošel táborem a cestou obnovil všude pořádek. Spůsob obnovování pořádku měl zvláštní, originální: dělal pořádek svými vlastními silnými pěstěmi a koho udeřil, ihned svalil se na zem.

Následovali jsme veterána do hlavního bytu, při čemž jsme bedlivě naslouchali, pozorovali a radovali se, požírajíce očima oblíbeného reka všech mladíků ve Francii již od kolébky. Upamatoval jsem se, jak jednou Johana plísnila Paladina, když jednou na pastvišti v Domremy poněkud nešetrně vyjádřil se o těchto vynikajících mužích, La Hirovi a Dunoisovi, při čemž prohodila, že kdyby jí dovoleno bylo aspoň jednou podívat se na tyto veliké muže, pokládala by to za veliké štěstí. A nyní? Zde jest jeden z těchto reků, jenž jde k ní s poklonou a pro rozkazy.

Mezitím co upokojoval celý zástup lupičů takovým zvláštním způsobem vedle hlavního bytu, postoupili jsme ku předu a spatřili jsme pohromadě vojenský průvod Johany: šest vojínů neobyčejně proslavených, statných to mužů v nádherném brnění.

Když přistoupil La Hire, bylo možno pozorovati na jeho tváři udivení při spatření krásy a neobyčejné mladosti Johany. Johana měla patrně radost, že spatří konečně oblíbeného reka svého mládí. La Hire, drže helmu v ruce, povlečené rukavičkou, nízce se uklonil a přednesl krátkou řeč, tentokráte bez nejmenší příměse proklínání. Bylo zřejmo, že již při prvním pohledu jeden druhému se zalíbil.

Tím úřední představení bylo skončeno. Ostatní odešli, avšak La Hire zůstal; seděl s Johanou popíjeje víno a přátelsky mezi sebou rozmlouvali. Johana dala mu ihned několik instrukcí jako ve-

liteli tábora a tyto instrukce ho překvapily. Začala s tím, že přikázala odstraniti z tábora všechny nevěstky, všechny do poslední, jakož i zhovadilou zhýralost a opilství a obnoviti na místě nepořádku kázeň. Své reformy zakončila výrokem, jenž nejvíce překvapil La Hira:

„Každý, kdo chce připojiti se k mému táboru, musí se vyzpovídati knězi a očistiti se z hříchů; všichni vojáci musí se dvakrát denně účastniti bohoslužeb.“

Několik okamžiků La Hire nemohl pronésti ani slova, načež pravil s tónem hlubokého zármutku:

„Oh, moje dítě, vždyť jsou to lotři — tito hoši! Navštěvovati bohoslužby! Nu, mé srdce, dříve dostaneme se oba do muk pekelných!“

Začal uváděti celou spoustu důvodů a rouhačství. Johana se rozveselila a smála se tak, jak nesmála se od té doby, co pásla stáda v Domremy. Při pohledu na ni srdce se zaradovalo.

Ona však pevně stála na svém; konečně drsný vojín povolil a oznámil, že jest ochoten podrobiti se jejím rozkazům. Ulehčil si hned na to novou spoustou silných slov a oznámil, že jestli někdo v táboře nebude chtíti zřeknouti se hříchu a vésti řádný život, že ihned beze všeho srazí mu hlavu. To zase rozveselilo Johana. Nesouhlasila však s podobným obracením na víru, podotknuvši, že toto musí býti dobrovolné.

Vojín si vzdychl a pravil, že dá rozkaz stran navštěvování mše, že však pochybuje, že najde se v táboře třeba jeden muž, jenž by byl více schopným jíti do kostela nežli on sám.

„Vy zajisté také půjdete, milý člověče?“ tázala se Johana.

„Já? Toť nemožné! Toť šílenství!“

„Cože? Vy také budete dvakrát denně navštěvovati bohoslužby.“

„Co? Sním snad nebo jsem opilý a neslyšel jsem dobře? Raději půjdu k“

„Zítř ráno začnete a pak půjde to snadněji. Nezlobte se. Brzy tomu zvyknete.“

La Hire snažil se býti veselým.

„Dobře, učiním tak k vůli vám. Přísahám, že k vůli nikomu bych tak neučinil“

„Není třeba, abyste přísahal! Zanechte tohoto zvyku!“

„Zanechati tohoto zvyku! Oh, generále, toť nemožné! Toť můj přirozený jazyk!“

Tak horlivě prosil o slitování, že Johana učinila mu ústupek a dovolila mu přísahati u jeho žezla, odznaku jeho generálské hodnosti.

Drsný starý lev odešel, v značné míře zkrocený a obměkčený, třeba ne trvale; tak mu ten výraz neslušel.

Myslili jsme si s Noëlem, že když zbaví se vlivu Johany, vrátí se mu dřívější odpor a nebude choditi na mši. Ostatně vstali jsme záhy, abychom viděli, jak to dopadne.

Nu, co se stalo? Šel skutečně do kostela, což jest nový příklad, potvrzující starou pravdu: kdo slyšel hlas Johany a spatřil pohled její očí, ihned byl celý jako by okouzlen a změnil se od základů.

V tomto případě byl sám ďábel obrácen na pravou cestu. Za ním následovali ostatní. Johana jezdila sem a tam po táboře a kdekoliv objevila se její mladistvá, rozkošná postava v třpytícím se brnění a s andělskou tváří, všude se zdálo, že jest to zjev boha války, jenž suesl se s oblak. Z počátku všichni se divili, potom však cítili k ní zbožnou úctu. Potom mohla již s nimi dělati, co chtěla.

Ve třech dnech byl tábor očištěn, obnovil se v něm pořádek a nenapravitelní barbaři navštěvovali bohoslužby dvakrát denně jako poslušné děti. Všechny nevěstky byly vyhnány. La Hire byl překvapen těmito divy a nemohl nic pochopiti. Odešel pokaždé z tábora, když ucítil potřebu ulehčiti si proklínáním. Byl to zvláštní muž, hříšník povahou i zvykem, ale plný pověrečné úcty k posvátným místům.

Neobyčejná láska přetvořené armády k Johaně, její oddanost k ní a vlivem jejím v armádě probudivší se touha táhnouti proti nepříteli, toť překonalo všechno, co spatřil až dosud La Hire během své mnohaleté vojenské služby. Svou radost a udivení nad těmito podivnostmi nemohl ani slovy vyjádřiti. Dříve nevážil si mnoho tohoto vojska, nyní však byl na ně hrdým a důvěřoval mu neobmezeně.

Johana a on byli nerozlučnými, tvořice vedle sebe podivný a příjemný kontrast. On byl vysoké postavy, ona — útlá a maličká, on — muž starších let a již sešedivělý, ona — v prvním rozpuku mládí; on měl tvář osmahlou a pokrytou jizvami, ona měla tvář něžnou, svěží a růžovou; ona byla uhlazená, on drsný; ona byla čistá a nevinná, on — výtažkem hrubosti a hříchu; v její očích zračila se soustrast a milosrdenství, jeho oči metaly blesky. Tento podivný párek objížděl společně tábor desetkrát denně, prohlížel každý koutek, pozoroval, pátral, vše zdokonaloval a všude, kdekoliv se objevili, byli vítáni se všeobecným nadšením. Jeli vedle sebe: on statný, vysoký, svalnatý, ona — vzor uhlazenosti a něžnosti; on byl pevností z rezavého železa, ona — zářící soškou ze stříbra. Pokaždé, když napravení zlosynové spatřili je pohromadě, říkali s láskou a oddaností:

„Zde jede ďábel a s ním Kristův anděl!“

Během tří dnů, jež ztrávili jsme v Blois, Johana upřímně a vytrvale pokoušela se obrátiti La Hira na pravou cestu, zbaviti ho otroctví hříchu a vdechnouti do jeho pobouřené duše mír a klid víry. Přesvědčovala ho, prosila, aby se modlil. Vzpíral se všemožně, říká, že nedovede se modliti. A přece — ač jest to podivné — zvítězila i zde. Přiměla La Hira k tomu, že se modlil. Toť jasným důkazem, že Johaně nebylo nic nemožného. Ano, on klekl před ní, sepjal ruce a začal se modliti. A modlitba ta nebyla naučenou, ale jeho vlastní; on sám si ji složil: „Milostivý Bože, prosím Tebe, daruj La Hirovi to, co daroval by Tobě La Hire, kdybys Ty byl La Hirem a La Hire Bohem.“*)

Potom vzal přílbici a odešel ze stanu Johany spokojený sám s sebou, jako by rozluštil nevím jak zamotanou věc k nemalé radosti účastněných stran.

Právě v tu dobu vstupoval jsem do stanu a spatřil jsem ho odcházejícího majestátním krokem. Když jsem však přišel ke vchodu do stanu, zastavil jsem se a ustoupil jsem zpět v rozhořčení a nejvýš pobouřen, zaslechnuv, že Johana hlasitě pláče — tak aspoň se mně zdálo — pláče vytrvale, jako by chtěla vyplakati svou duši. Ve skutečnosti bylo tomu jinak: smála se až k pláči podivné modlitbě La Hirově.

Teprv po třiceti šesti letech dověděl jsem se o tom a tu pak mohl jsem jen prolévati slzy při vzpomínce na tento čarovný obraz bezstarostného mladého veselí, neboť již dávno nastala mně doba,

*) Tuto modlitbu přisvojili si mnozí národové během 460 let, ale prvotně náležela La Hirovi, což úředně jest potvrzeno v národních archivech Francie. Potvrzuje to také historik Michelet.

kdy štědrý boží dar smíchu byl mi úplně odňat a již nikdy více nevrátil se po celý můj život.

XIII.

Nastoupili jsme pochod se značnou silou a s velikou pýchou, zaměřivše k Orléanu. Ser Johany začal se vyplňovati. My mladíci poprvé spatřili jsme armádu v poli, což poskytovalo nám velkolepé a okouzující divadlo. Nekonečná řada vojsk ztrácela se v dálce a vinula se cestou jako nekonečný had. Johana jela v předu se svým štábem; pak následovala skupina kněží, zpívající „Veni Creator“, při čemž v jejich středu vlála korouhev s křížem; dále bylo viděti celý les trpytících se oštěpů. Jednotlivým sborům velel La Hire, maršál de Boussac, sire de Retz, Florent d'Illiers a Poton de Saintrailles. Byli to vesměs lidé vynikající, úřední lupiči; následkem dlouhého života v bezzákonném stavu ztratili úplně schopnost poslouchati, jestliže jí vůbec někdy měli.

Král dal jim přísný rozkaz, aby poslouchali ve všem vrchního velitele, aby nic nedělali bez jejího vědomí a bez jejího dovolení.

K čemu však bylo jim to říkati? Svobodní ptáci neuznávali zákona. Zřídka se podrobili samotnému králi; nikdy ho neuposlechli, když z některé příčiny neměli k tomu chuti. Uposlechnou však „Pannu“? Především nezvykli poslouchati vůbec někoho a pak nemohli se chovati vážně k jejím vojenským schopnostem: považte, prostá, venkovská, sedmnáctiletá dívka — kde pak ta mohla se naučiti složitému a hroznému vojenskému řemeslu? Pastýřka ovcí? Ani jim nenapadlo poslouchati ji, vyjma v těch případech, kdy jejich vlastní vojenská

zkušenost jim ukáže, že daný jim rozkaz jest dobrý a rozumný.

Máme je za to odsuzovati? Myslím, že ne. Staří, ve válce zkušení vojevůdcové jsou umíněnými a praktickými lidmi. Neradi věří v schopnost nezkušených dětí sestavovati plány výprav a veletí vojskům. Ani jediný generál nemohl vážně chovati se k Johaně se svého stanoviska, pokud tato nezabavila Orleán obležení a nedokonala velikou výpravu na Loire.

Cítili však k ní hlubokou, pověrečnou úctu, jako k bytosti, obdařené nadpřirozenou silou; věděli, že dovede nadchnouti vojíny a učiniti je boje schopnými. Ale aby sama bojovala? Ne, toť není její věcí, ale věcí generálů. Začali s tím, že ji oklamali. Měla jasný pojem o tom, jak má jednati. Jejím úmyslem bylo táhnouti na Orleán po severním břehu Loiry. V tom smyslu dala také rozkaz generálům. Oni však usoudili v duchu: rozkaz tento jest nesmyslný, jest to zřejmá chyba; jen toho bylo možno nadíti se od dítěte, jež nerozumí naprosto vojenským věcem. Zpravili o tom tajně rytíře Dunoise. Ten také uznal nerozumnost tohoto opatření a radil generálům, aby obešli rozkaz Johany.

Tak také učinili, oklamavše Johanu. Důvěřovala těmto lidem, neočekávala takového ničemuého kousku a nepřipravila se na něj. Bylo to pro ni naučením; pochopila, že po druhé nemůže důvěřovati nikomu.

Proč byla její myšlénka šílenou se stanoviska generálů? Protože její plán sestával v tom, aby obležení odstranila okamžitě otevřenou bitvou, mezitím co tito chtěli obléhající mořiti hladem a odrážnouti jim všelike spojení, plán, k jehož uskutečnění bylo třeba několika měsíců.

Angličané utvořili kolem Orleánu celou řadu silných pevností, zvaných bastilami, pevností, zatarasujících všechny brány města kromě jediné. Francouzským generálům myšlenka učiniti pokus prodrati se skrze tyto pevnosti a uvésti vojsko do Orleánu zdála se pošetilou; myslili si, že jest to stejné, jako vésti armádu k jisté záhubě. Takový náhled byl ovšem správný se stanoviska vojenského, to jest, byl by správným, kdyby nebyli pustili se zřetele jednu okolnost. Věc spočívá v tom, že anglické vojsko bylo zdemoralisováno a zachváčeno pověřeným strachem: myslili si, že „Panna“ jest spolčena se samotným ďáblem. Následkem toho statečnost je opustila. Naopak zase vojsko „Panny“ bylo statečné a nadšené.

Johana byla by mohla probiti se skrze nepřátelské tvrze. Nebylo však souzeno, aby se to stalo. Zabránili jí, že nemohla zasaditi první mocnou ránu nepříteli.

Této noci spala v táboře na holé zemi v plné zbroji. Noc byla chladná a ona ve svém ocelovém brnění celá ztuhla.

Avšak radostné vědomí, že již tak daleko dostala se k uskutečnění svého poslání, zahřívalo ji vnitřním ohněm.

Její nadšení a netrpělivost rostly každým okamžikem. Konečně dostali jsme se do Olivetu a tam city tyto ustoupily roztrpčenosti. Spatřila, jaký kousek provedli jí její generálové: mezi námi a Orleánem nacházela se řeka.

Stála na tom, aby učiněn byl útok na jednu ze tří tvrzí, ležících na druhé straně řeky; chtěla zmocniti se mostu, jenž hájil tuto tvrz (kdyby tento plán se podařil, obléhání bylo by ihned zrušeno). avšak dávno zakořeněný strach před Angličany zdržoval její generály i prosili, aby nečinila podobného

pokusu. Vojáci byli ochotni učiniti útok okamžitě, ale jejich horlivost bylo třeba zdržovati.

Tu táhli jsme dále a utábořili jsme se naproti Chécy, šest mil nad Orleánem.

~~rozpásl.~~ Dunois, pobočný syn vévody Orleánského, s průvodem rytířů a měšťanů vyšel z města, aby uvítal Johana. Johana dosud plála hněvem pro kousek, který byl jí proveden a nebyla naložena k mřrné řeči ani ve styku s vysoce ctěnými modlami svého mládí.

„Jste Dunois?“ tázala se.

„Ano, jsem. Těší mne, že jste přišla.“

„Neradil jste snad vy, aby mne přivedli na tento břeh, na místě, aby mne vedli přímo k Talbotovi a Angličanům?“

Její vysokomyslný tón ho zmátl. Nemohl odpověděti přímo, ale s váháním a omluvou se přiznal, že on a ostatní generálové jednali takto z důležitých strategických příčin.

„Jménem Boha vám pravím,“ pokračovala Johana, „že Bůh jest moudřejší nežli vaši generálové. Chtěli jste mne oklamati, ale zatím oklamali jste sami sebe, neboť přinesla jsem vám nejlepší pomoc, jakou kdy mohli dostati rytíři nebo město, pomoc boží. Na přímlovu sv. Ludvíka a sv. Karla Bůh slitoval se nad Orleánem a nestrpí, aby nepřítel zmocnil se obou, vévody Orleánského i jeho města. Zásoby pro hladové obyvatele jsou zde na blízku, loďky jsou dole na řece, ale vítr jest protivný a proto nemohou sem připlouti. Nyní mně řekněte jménem Boha vy, kteří jste tak moudří: čeho chtěli vaši generálové docílit, když způsobili takovou nepřijemnou překážku?“

Dunois a ostatní konečně poznali, že stala se chyba.

„Ano, chyba,“ potvrdzovala Johana, „a jestliže sám Bůh nenapraví věc a nezmění vítr, pak nebude možno nijakým způsobem bídě odpomoci.“

Tu teprvé lidé pochopili, že při vší neznalosti technické stránky má praktický zdravý smysl a že není takovým člověkem, s nímž možno si zažertovati.

Bůh skutečně milostivě napravit chybu a s jeho milostí vítr se obrátil, tak že loďstvo lodiček přirazilo s nákladem potravin a dobytka, dodavši dávno kýženou potravu hladovícím v městě, což vykonáno bylo s úplným zdarem pod ochranou vypadnuvšího vojska naproti tvrzi Saint-Loup.

Johana zase obrátila se k Dunoisovi:

„Vidíte — armáda jest zde?“

„Ano.“

„Jest na tomto břehu dle vůle vaší rady?“

„Ano.“

„Řekněte: může mně tato moudrá rada vysvětliti, proč právě jest lepší, aby armáda stála zde a ne na dně mořském?“

Dunois začal se másti, pokoušeje se vysvětliti nevysvětlitelné a omluviti neodpustitelné, ale Johana ho přerušila:

„Odpovězte mně, dobrý pane, má armáda nějakého významu na této straně řeky?“

Dunois uznal, že nemá žádného významu, to jest se zřetelem na plán výpravy, jak ona se na něm usnesla a jej oznámila.

„A věda to, měl jste přece tu odvahu neposlechnouti mých rozkazů? Jelikož armádě jest místo na druhé straně řeky, povězte mně, jak možno ji tam přepraviti?“

Nyní vyšel jasně na jevo celý význam této motanice. Všechny vytáčky byly marnými. Dunois musil uznati, že nebylo možno jinak napravit

chybu, než poslati armádu znova do Blois a odtud nastoupiti nový pochod, aby mohli dostati se na druhý břeh, jak vyžadoval prvotní plán Johany.

Každá jiná dívka, která by docílila podobného vítězství nad starým vojínem, byla by hrdou a ne bez příčiny, avšak Johana nedala nic podobného na jevo. Řekla několik slov lítosti nad ztraceným časem a ihned dala rozkaz ku zpátečnímu pochodu vojska. Trápilo ji, že armáda musí ustupovati; pravila, že jest to armáda reků a že nebojí se s ní bojovati s Angličany.

Davši všechny rozkazy stran ústupu hlavního sboru armády, Johana vzala s sebou Dunoise, La Hira a ještě asi tisíc mužů a odebrala se sama do Orleánu, kde celé město čekalo se zimničnou netrpělivostí, aby ji mohlo spatřiti. Bylo osm hodin večer, když s vojskem vstoupila do Burgundské brány. V předu všech jel Paladin se svým praporem. Jela na bílém koni a držela v ruce posvátný meč z Fierbois. Stálo za podívanou, co dalo se tehdáž v Orleánu! Jaký to byl obraz!

Celé moře vlnících se hlav, zář pochodní, podobná nesčíslným hvězdám na obloze, bouřlivé vítání, hlahol zvonů a hukot děl! Právě převrácení světa! Johana pomalu razila si cestu hustým zástupem lidu a její postava v železném brnění vystupovala nad mořem hlav jako stříbrná socha; lid kolem hnál se za ní s planoucíma a uplakanýma očima, zrovna jako by viděl nebeský zjev; vděčný zástup líbal jí nohy.

Ani jediný pohyb neušel pozornosti Johany; ať dělala cokoliv, všechno bylo pozorováno a budilo nadšení.

S dlouhým a tenkým praporem Johany stala se nehoda; látka chytila od pochodně, ale Johana se natáhla a uhasila oheň rukou.

„Nebojí se ohně, nebojí se ničeho na světě!“ rozlehl se všeobecný křik a bouřlivé „hurá!“ rozléhala se okolím.

Johana zajela k chrámu, aby poděkovala Bohu. Lid shromáždil se na náměstí a připojil se k jejím modlitbám. Potom vyšla z chrámu a znovu začala se tlačiti zástupem k domu Jakuba Bouchera, pokladníka vévody Orleánského, kde měla bydleti, sdílejíc pokoj s jeho mladičkou dcerou. Lid jásal hluboko do noci za hlaholu zvonů a palby z děl.

Konečně Johana d'Arc vystoupila na jeviště a připravila se k činu.

XIV.

Byla sice připravena, ale byla nucena seděti se založenýma rukama, pokud nepříjde vojsko, s nímž mohla by zahájití válečnou akci.

Druhého dne ráno v sobotu 30. dubna 1429 začala se vyptávati na rychlého posla, jenž měl z Blois odnésti Angličanům její proklamaci, touž, kterou diktovala v Poitiers.

Jest to památná listina v mnohých ohledech, památná svou věcností, přímou otevřeností, přesvědčivostí a nadšením, jakož i projevenou v ní naivní jistotou, že dovede vykonati veliký, Bohem jí uložený úkol. V listině té zračí se vojenský duch Johany a měkká pastýřka na okamžik úplně se ztrácí. Neučená, prostá venkovská dívka, nezvyklá velení a diktování čehokoliv, tím méně pak úředních dokumentů králům a vojevůdcům, dovedla uvést celou řadu rázných důvodů a sestavila proklamaci s takovou lehkostí, jako by to bylo její obvyklou prací od prvního mládí. Zde jest tato listina:

Jménem Ježíše Krista a Přesvaté
Panny Marie.

„Králi Anglie i vy, vévodo Bedfordský, jmenující sebe vladařem Francie, Williame de la Pole, hrabě Suffolku, i vy, Tomáši lorde Scalesi, kteří nazýváte se poručíky Bedfordovými — uposlechněte Krále nebeského! Vraťte Panně poslané Bohem klíče od všech dobrých měst, jichž zmocnili jste se ve Francii. Panna byla sem poslána samotným Bohem, aby obnovila práva královské krve. Jest úplně připravena uzavřítí mír, budete-li jednati spravedlivě, zřeknete se Francie a nahradíte škody jí učiněné. A vy, vojínové, urození i prostí, stojící před dobrým městem Orleánem, rozejděte se po domech s Bohem, čili jinak budete mítí co činiti s Pannou, která brzy přitrhne k vám na vaši záhubu. Králi Anglie, jestliže tak neučiníte, pak já jako vrchní velitel všude, kdekoliv setkám se s Angličany, budu je vyháněti z Francie násilně a neuposlechnou-li, vyhubím všechny do posledního; budou-li poslušni, slituji se nad nimi. Přišla jsem sem od Boha, Krále nebeského, abych vás vyhnala z Francie, vzdor těm, kteří chtějí zraditi království a zahubiti je. Nemyslete si, že byste mohli někdy vládnouti královstvím dle vůle Krále nebeského, syna přesvaté Panny Marie; král Karel VII. bude jím vládnouti, neboť taková jest vůle boží, oznámená mu prostřednictvím Panny. Neuvěříte-li zprávě, seslané samým Bohem pomocí Panny, všude, kdekoliv se s vámi setkáme, budeme se statečně bítí a zdvihneme takovou bouři, jaké nebylo ve Francii za posledního tisíciletí. Buďtež ujištěni, že Bůh popřeje Panně více síly, nežli vy budete moci projeviti v boji s ní a jejími dobrými

vojny a pak uvidíme, kdo má pravdu: Kráľ nebeský nebo vy, vévodo Bedfordský. Panna vás prosí, abyste sami neshrnuli na sebe svou záhubu. Budete-li jednati spravedlivě, budete moci s ní jíti do onoho kraje, kde Francouzi budou moci vykonati nejslavnější skutky v celém křesťanském světě. Nebudete-li s tím souhlasiti, dostane se vám trestu za všechny vaše veliké zločiny.“

Těmito posledními slovy zve je na křižáckou výpravu zároveň s ní k osvobození božího hrobu z moci nevěřících.

Na tuto proklamaci nepřicházela žádná odpověď a také rychlý posel se nevracel. Nyní poslala Johana dva své hlasatele s druhým dopisem, v němž žádala Angličany, aby upustili od obléhání a vydali jí ztraceného rychlého posla. Hlasatelé vrátili se bez něho a jako odpověď Angličanů oznámili jí výhrůžku, že upálí ji, nepůjde-li ihned odtud, pokud jest to ještě možno a nevrátí se k svému prvotnímu zaměstnání — „pasení krav.“

Johana přijala tyto urážky klidně, vyjádřivši pouze soucit, že Angličané umíněně volají na sebe neštěstí a záhubu, mezitím co ona dělá všechno možné, aby mohli živí dostatí se z Francie.

Najednou vzpomněla si na takový návrh, jež Angličané by mohli přijati a pravila k hlasatelům:

„Vraťte se a oznamte lordu Talbotovi mým jménem: vyjděte ze svých tvrzí se svým vojskem, já pak vyjdu vám naproti a utkáme se. Porazím-li vás, opusťte s Bohem Francii; když však vy mne porazíte, upalte mne na hranici, jak si toho přejete!“

Neslyšel jsem to sám, ale oznámil mně to Dunois. Také toto vyzvání bylo zamítnuto.

V neděli ráno Johana patrně zase slyšela „hlasy“ nebo snad následkem tajného vnuknutí poslala Dunoise do Blois, aby tam přebral velitelství nad armádou a pospíšil s ní do Orleánu. Byl to rozumný krok. Dunois zastal zde Regnaulta de Chartres a jiné ničemy, milostníky královny, kteří chtěli pobouřiti armádu a zabrániti generálům Johany, aby ji nemohli poslati do Orleánu. Bylo to pravé ničemné spiknutí! Nyní pokusili se, aby dostali Dunoise na svou stranu. On však již jednou oklamal Johanu ku své vlastní škodě a nyní nechtěl se více účastniti žádných pletich. Brzy na to vedl vojsko na Orleán.

XV.

My, jako nejbližší Johany, žili jsme v jakémisi dýmu po celou tu dobu, co čekali jsme na návrat armády. Navštěvovali jsme společnost. Oběma našim rytířům nebylo to žádnou novinkou, za to však pro nás, veselé mladíky, byl to nový, okouzlující život. Býti důvěrníkem Panny z Vaucouleursu považovalo se za vysokou hodnost, tak že bratři d'Arc, Noël i Paladin, obyčejní sedláci doma na vsi, stali se najednou osobami velice váženými; bylo příjemné pozorovati, jak rychle jejich vesnická divokost a vesnické zvyky tály pod paprsky všeobecné váženosti a úcty a jak lehce vpravovali se do nového ovzduší. Paladin byl na vrcholu štěstí. Jazyk jeho pracoval bez ustání a každým dnem nacházel vždy větší a větší rozkoše ve svém vlastním tlachání. Vypravoval historky o svých předcích, zcela klidně děláje z nich šlechtice, tak že brzy byli skoro vévody. Ozdobil také naše dřívější srážky s nepřítelem, děláje z nich celé velkolepé bitvy, přidav ke všemu ještě všechny hrůzy dělo-

střeleckého ohně. Poprvé spatřili jsme děla v Blois, celkem jen několik kusů; zde bylo jich množství a časem mohli jsme se kochati pohledem na velikou anglickou bastillu, skrývající se v oblacích kouře, proráženého červenými plamennými jazyky; tento velkolepý obraz s hřměním děl rozplamenil fantasií Paladinovu a vnukl mu myšlenku vylíčiti naše srážky takovými barvami, že bylo je těžko poznati.

Možno se dovtípidi, že Paladina povzbuzovala v jeho činnosti ještě jiná příčina. Bylo tomu skutečně tak. Byla to dcera našeho hospodáře, Kateřina Boucherova, mladá dívka osmnáctiletá, sama sebou rozkošná. Myslím, že nebyla by horší Johany, kdyby měla oči jako tato. Tomu však nebylo tak. Oči Johany byly zcela zvláštní, nevyrovnatelné, hluboké, čisté, skoro nadzemské. Mluvily všemi jazyky a nepotřebovaly slov. Byly všemohoucími, neboť jediný pohled stačil k usvědčení lháře ve lži a donutiti ho k přiznání, dovedl zkrátiti pyšného, vnuknouti statečnost zbabělci a naopak zničit statečnost v rekovi; tento okouzlující pohled dovedl upokojiti hněv a vylíčiti nenávist, přiměl nevěřícího k víře, očistil nepoctivce a především dovedl přesvědčiti. Koho by také nepřesvědčil! Šílenec v Domremy, kněz zaklínající lesní víly, duchovní soud v Toulou, pochybující a pověrečný Laxart, umíněný starý vojín ve Vaucouleursu, bezkarakterní následník francouzského trůnu, mudrci a učenci parlamentu a university v Poitiersu, rouhač La Hire, neposlušný Dunois — vše to jsou trofeje velikého daru, jenž činil ji podivnou tajemnou hádankou.

Bavili jsme se s důležitými osobami, jež přišly seznámiti se s Johanou a nacházeli jsme se takřka v sedmém nebi. Milejší však nám byl čas, kdy úřední hosté odešli a zůstával jen malý, rodinný

kroužek. Tu my všichni, pět mladých mužů, pokoušeli jsme se zablýsknouti se před Kateřinou. Dříve nikdo z nás nebyl zamilován, za to však nyní měli jsme neštěstí, že nás všech pět zamilovalo se do jedné a téže dívky již při prvním pohledu. Byla velice veselá a plná života; dosud s láskou vzpomínám na ony večery, které jsem ztrávil s ní v úzkém kroužku její blízkých.

Prvního večera Paladin vzbudil naši žárlivost: začal vypravovati o domnělých bitvách a upoutal tak všeobecnou pozornost, že nebylo možno promluvíti do toho ani slova.

Tito lidé prožili v samém ohnisku války celých sedm měsíců a bavilo je nesmírně, když tento tlachal žvanil o svých fantastických výpravách a plaval v krvi. Kateřina nesmála se hlasitě, ale zakrývala se vějířem a celá třásla se smíchem. Když Paladin byl se svou bitvou hotov a my volněji si oddechli, doufajíce, že rozmluva vezme jiný obrat, Kateřina sladkým hlasem začala se ho vyptávati na všechno znova, načež opakoval všechno s novými, zapomenutými podrobnostmi a zase nikomu z nás nepodařilo se prohoditi ani slova.

Nemohu vám říci, jak jsem trpěl. Až dosud nebyl jsem nikdy žárlivým, nyní však zdálo se mně nesnesitelným, aby takového štěstí dostalo se Paladinovi, muži tak málo důstojnému, mezitím co sám seděl jsem jako zabitý a nedovedl jsem si získati ani nejmenší pozornosti se strany krásné dívky, která pouštěla na Paladina všechny své půvaby.

Ostatní byli stejně uraženi sobeckým chováním Paladinovým, především však jeho úspěchem. Začali jsme společně rokovati o našem zármutku, což jest zcela přirozené, jelikož sokové vždy se zblížují, když potká je stejná nehoda a když společný nepřítel vítězí.

Každý z nás dovedl něco, co mohlo by se líbiti a mohl vzbuditi pozornost, kdyby nebylo tohoto mladíka, jenž stále pohlcoval všechn čas a celý rozhovor, nepřipouštěje nikoho ani k slovu. Napsal jsem báseň (proseděl jsem u ní celou noc), v níž velice zdařile a básnicky oslavoval jsem půvaby krásné dívky, nejmenuje ji jménem; všichni však mohli se dovtípit, koho míním a sice již z pouhého titulu: „Orleánská růže“. Líčil jsem, jak rozkošný, něžný kvítek, bílá růže, vykvetl na drsné půdě války a díval se klidnýma očima na hroznou scénu smrti; a najednou růže zčervená za jedinou noc při spatření lidské hříšnosti. Zkrátka řečeno, bílá růže mění se v červenou. Byla to myšlenka nová a má vlastní. Potom rozlévá růže svou sladkou vůni nad obléhaným a bojujícím městem; když obléhající ucítili tuto vůni, složili zbraň a dali se do pláče. Tím končí první část básně. Dále porovnával jsem milenku s lunou na nebi. Všechny hvězdy ji následují, planouce k ní láskou, ona však se nezastavuje, neposlouchá, jelikož miluje jiného. Miluje bludného, nedůstojného obyvatele země, jenž snášel nebezpečí, vrhal se v záhubu a snad ve zmrzačení na bojišti, jen proto, aby ji zachránil od předčasné smrti a její město od vyvrácení. Když smutné hvězdy zvěděly o tom a poznaly svůj osud, srdce jejich se sevřelo a z očí vytryskly jim slzy, zalivší žárem celou klenbu nebeskou; tyto slzy byly padajícími hvězdami.

Myšlenka byla smělá, ale výborná a dojemná. Na konci každé sloky připojil jsem dvouřádkový refrain, vyslovující lítost nad ubohým zemským obyvatelem, jenž snad na věky jest odloučen od té, kterou tak vášnivě miluje; on se mučil, hubeněl a churavěl, blíže se k nemilosrdnému hrobu;

bylo to nejdojemnější místo, neboť ani naši rekové nemohli se zdržeti slz, když Noël přednášel tyto verše.

Moji soudruzi byli překvapeni, že dovedl jsem z hlavy složití takovou báseň. Já sám v sobě až dosud netušil takové schopnosti. Nejvíce však mé soudruhy těšilo, že má báseň pokazí řeč Paladinovi a přinutí ho konečně k mlčení. Noël Rainguesson naučil se mým veršům z paměti za půl hodiny a přednášel je znamenitě. Měl k tomu přirozené vlohy, jakož i k mimice. Požádal jsem ho, aby přednesl tyto verše v přítomnosti Kateřiny a celé společnosti, abych všechny přesvědčil, že jsou věci vznešenější a hezčí, nežli prázdné tlachy Paladinovy o válečných činech.

Ale naléztí vhodnou příležitost k tomu — toť byla potíže. Konečně ustanovili jsme se na jednom plánu, jenž byl ze všech nejlepší: chtěli jsme čekati, až Paladin zabere se hodně hluboko do svého vypravování a vyvolati ho pak pod nějakou záminkou z pokoje; Noël měl hned na to pokračovati ve vypravování v témž duchu, napodobuje při tom Paladina. To musilo vyvolati spokojenost obecnstva, tak že by bylo připraveno k vyslechnutí básně. Tyto dva triumfy podryjou slávu praporečnickovu a v každém případě ho zkrátí a poskytnou nám možnost samostatně jednatí.

Takž druhého večera držel jsem se stranou, pokud Paladin nepustil se do svého chvástání, líče, jak hnal se na nepřítele v čele svého oddělení. V okamžiku tom vstoupil jsem v uniformě a oznámil jsem, že rychlý posel z tábora generála La Hira chce viděti praporečníka. Vyšel ven, Noël zaujal jeho místo a oznámil, že vyrušení toto jest velice nepříjemné, že však on, Noël, jenž byl rovněž svědkem věci, může pokračovati ve vypra-

vování před váženou společností. Na to, nečekaje na dovolení, najednou proměnil se v Paladina, napodobuje jeho tón; hlas a pohyby a pokračoval v líčení bitvy. Posluchači váleli se smíchem při spatření jeho směšné mimiky. A čím více se smáli, tím byl Noël zábavnějším.

Paladin zůstal venku jen pět minut; ihned se dovtípil, že bylo s ním zažertováno. Přistoupiv ke dveřím, slyšel, jak Noël pokračuje v jeho vypravování a nevstoupiv do pokoje, vyslechl všechno do konce. Noël byl odměněn zuřivým tleskotem a prosbami, aby výstup opakoval. Avšak Noël nebyl hloupý. On věděl, že nejlepším pozadím pro báseň, proniknutou hlubokým a jemným citem, jakož i dojemnou melancholií, jest vždy záchvat upřímné, nelíčené veselosti, která připravila mysle na ostrý kontrast.

Umlkl, mezitím co všichni se upokojili. Tvář jeho nabyla vážného, soustředěného výrazu, jenž přešel na celé přítomné obecenstvo. Tu začal nejprve tichým, potom však zvučným hlasem přednášeti první verše „Orleánské růže“. Dle toho, jak přednášel sloku za slokou a rytmické zvuky překvapovaly nadšené obecenstvo, v středu jeho bylo slyšeti volání: „Toť rozkošné, dojemné, okouzlující!“

V okamžiku tom Paladin objevil se ve dveřích a opřev se o veřeje svou těžkou postavou, díval se na přednášeče, nepouštěje s něho očí, jako okouzlený. Když dospěl Noël k druhé části a smutný refrain počal dojímati obecenstvo, Paladin začal si utírat slzy nejdříve jednou a pak druhou pěstí. Při opakování druhé části počal vzlykati, smrkati a frkati. Tím byl Noël poněkud zmaten a na obecenstvo učiněn byl nepříjemný dojem. Při následující sloce Paladin úplně změkl a začal řvati

jako tele, což úplně pokazilo dojem a v obecenstvu rozlehl se dokonce smích. Avšak Paladin udělal přítomným ještě větší radost. Vytáhl kapesní šátek a začal si ním zuřivě utíratí oči, vyrážeje při tom vzdechy a řev, promísený se vzlykotem, pištěním a smrkáním; vyvolal zkrátka revoluci. Poslouchatí přednes bylo již zhola nemožno. Noël byl překonán a zničen; kolkolem rozléhal se hlasitý, veselý smích.

Najednou zaslechl jsem řinkot ocelové zbroje a vedle mne vybuchl nový vzryv homerického smíchu. Byl to La Hire. Stál zde s rukama opřenýma v bok, skloniv hlavu do zadu a otevřev ústa až po uši. Nic horšího nad to nemohlo se státi a přece se stalo. U druhých dveří spozoroval jsem jakýsi ruch, poklony a šukání úředníků a čeledi, známky, oznamující příchod nějaké vynikající osoby: vstoupila Johana d'Arc a všichni přítomní vyskočili na nohy.

Ano, všichni vyskočili a pokoušeli se upravití svůj zevnějšek ustavše ve veselí, ale Johana sama nemohla se zdržeti nakažlivého smíchu. Byl jsem tím ještě více zmaten.

Takové události dovedou člověku otrávití život a proto jest lepší o nich nemluvití. Dojem mé básně byl zmařen.

XVI.

Tato epizoda hrozně mne rozladila, tak že druhého dne nemohl jsem ani vstáti s postele. Také ostatní moji soudruzi nebyli v tom o nic lépe. Kdyby nebylo této okolnosti, možná, že štěstí, jehož dostalo se dnes Paladinovi, bylo by připadlo jinému. Jisto však, že Bůh ve svém milosrdenství

posílá zdar těm, kteří nejsou nadáni, jako by jen proto, aby jim nahradil tento nedostatek, kdežto od těch, kteří jsou bohatě nadáni, žádá se, aby domáhali se prací a nadáním toho, čeho jiným dostává se šťastnou náhodou. Tak vyjádřil se Noël a já myslím, že jest to správná a věrná myšlenka.

Paladin, jenž procházel se celý den po ulici, aby shromáždil zástup a slyšel šepot: „Podívejte se, tuto kráčí praporečník!“ — rozmlouval s různými lidmi a dověděl se od plavců, že v tvrzcích na druhé straně řeky panuje neobyčejný ruch; k večeru setkal se s uprchlíkem z Augustinské tvrze, jenž mu vypravoval, že Angličané hodlají za tmy poslati posily posádkám na naší straně a že mají velikou radost, jelikož hodlají přepadnouti Dunoise a jeho armádu, až potáhne kolem tvrzí a vyhubiti ji, což nebude nijak obtížné, jelikož „kouzelnice“ při tom nebude; bez ní bude prý francouzská armáda jednati zrovna tak, jako jednala za posledních let, to jest: odhodí zbraň a rozuteče se, jakmile jen spatří Angličany.

Bylo deset hodin večer, když Paladin přinesl tuto zprávu a prosil za dovolení, aby se mohl představití Johaně. Já v tu dobu opustil jsem již lůžko a konal jsem službu. Pro mne bylo těžkou ranou vědomí, že propustil jsem takovou příležitost. Johana ho vyslechla a přesvědčivši se, že jest to pravda, pravila:

„Jednal jsi dobře, děkuji ti. Možná, že předešel jsi velikému neštěstí. Zmíním se úředně o tvém jménu a tvých zásluhách.“

Paladin hluboce se uklonil a najednou jako by vyrostl o celou hlavu. Když šel vážně kolem mne, tajemně přiložil prst k oku a zabručel ně-

kolik slov z refrainu mé básně: „Oh, slzy, slzy, sladké, smutné slzy!“

„Slyšel jsi, bratře? Mé jméno bude v raportu uvedeno, tak že o něm zví sám král.“

Chtělo se mně, aby Johana sama spatřila jeho jednání, ale ona neměla k tomu času, jelikož byla úplně zabrána do svých myšlenek. Poručila mně zavolati rytíře Jana z Met a ihned poslala ho do tábora La Hira s rozkazem pro něj, lorda Villarse a Florenta d'Illiers, aby o páté hodině ranní přišli k ní s několika sty jezdců, ozbrojených kopími. Historie praví, že bylo to o půl páté, ale není to pravda; sám slyšel jsem rozkaz.

Vyrazili jsme přesně v pět hodin a mezi šestou a sedmou setkali jsme se s předvojem postupujícího sboru ve vzdálenosti dvou mil od města. Dunois byl spokojen, jelikož vojsko začalo se plašiti a dostávalo strach, když blížilo se k hrozným bastillám. Vše to však přešlo jako vlna, když rozšířila se zpráva, že Panna jest přítomna. Dunois ji prosil, aby se zastavila a propustila kolem sebe sbor, aby vojáci mohli se přesvědčiti o její přítomnosti a věděli, že není to žádný úskok k povzbuzení jejich statečnosti. Johana zastavila se se svým štábem vedle silnice a prapory defilovaly kolem ní s radostnými křiky. Johana byla v plné zbroji a pouze na hlavě měla sametovou čepičku se svislými bílými pštrosími pery, kterou dostala od města Orleánu v noci při svém příchodu; v téže čepičce vyobrazena jest na obraze, jenž nachází se na radnici v Rouenu. Dle zevnějšku vypadala nejvýš patnáctiletá. Pohled na vojsko vždy vyvolával v jejím srdci chvění, zapaloval plamen v její očích a vyvolával jasný růměnec na tvářích. V okamžiku tom bylo možno viděti, že jest příliš hezkou na obyčejnou smrtel-

nici a že v každém případě v její kráse jest cosi vyššího, nepostižitelného, čím lišila se od ostatních lidí.

Na voze s potravinami ležel jakýsi muž se svázanýma rukama i nohama. Johana pokynula důstojníkovi, jenž velel zásobovacímu sboru, aby k ní přistoupil.

„Proč jest spoután?“ tázala se.

„Jest to zajatec, generále.“

„Co učinil?“

„Jest to uprchlík.“

„Co se s ním stane?“

„Jest odsouzen k smrti provazem, ale popravu jest obtížno vykonati při pochodu a ve spěchu.“

„Vypravujte mně o něm.“

„Jest to dobrý voják, ale chtěl, aby ho pustili k ženě, která umírá, jak sám vypravuje. Nedostal povolení a tu odešel o své vůli. Zatím nastoupili jsme pochod a on dohonil nás teprv včera večer.“

„Dohonil vás? Sám, dobrovolně?“

„Ano, dobrovolně.“

„A to jest uprchlík? Oh, Bože, přiveďte ho ke mně!“

Důstojník jel ku předu, dal odstraniti okovy s nohou zajatcových a přivedl ho s sebou, ponechav mu spoutané pouze ruce.

Jaká to postava! Byl dobře sedm stop vysoký a neobyčejně statný; tahy měl mužné a černé vlasy divoce rozježené, když důstojník sňal mu čapku. Na místě sekerky měl velikou sekeru, zastrčenou za široký, kožený pás. Když stál vedle koně Johany, tato zdála se ještě drobnější, jelikož hlava jeho byla skoro v stejné výši s její hlavou. Na tváři jeho zračil se výraz hlubokého zármutku: zdálo se, že ztratil všechnu zájem o život.

„Natáhni ruce!“ pravila k němu Johana.

Muž stál zde se skloněnou hlavou. Zdvihl oči, zaslechnuv tento mírný, přátelský hlas a na tváři jeho objevil se výraz, jako by právě zaslechl příjemnou hudbu, kterou by chtěl poslouchati vždy znovu a znovu Když natáhl ruce, Johana přiložila meč k provazům, ale důstojník pravil starostlivě:

„Ach, generále, vždyť jest to odsouzenec.“

„Co na tom? Jsem za něho zodpovědnou!“ pravila a přeřezala provazy. „Ach, jak jest mně ho líto! Krev! Nemohu ji viděti!“ doložila, odvrátivši se od tohoto divadla. „Dejte mně něco, abych mu mohla udělati obvaz.“

„Ach, generále, ponechte to někomu jinému!“ naléhal důstojník.

„Jinému? U všech všudy! Tak brzy nenajdete někoho, jenž by to dovedl lépe nežli já. Nabyla jsem v tom jistého cviku při ošetřování lidí i zvířat. Kdybych mu sama svazovala ruce, provazy by mu nenadělaly ran.“

Muž díval se mlčky, když Johana obvazovala mu rány, potají na ni vrhaje pohledy jako zvíře, jemuž prokazuje se neočekávaná laskavost. Celý štáb zapomněl na armádu, postupující kolem s křikem v oblacích prachu; všichni štábní důstojníci se shýbali a dívali se na obvaz, jako na cosi velice zajímavého a poutavého.

„Nu, již jest to hotovo!“ pravila konečně Johana, jsouc spokojena se svou prací. „Nyní mně pověz, v čem si se provinil a ničeho nezatajuj.“

Obr začal:

„Věc stala se takto, anděli můj. Nejdříve zemřela má matka, po ní tři mé maličké děti, jedno za druhým, během dvou let; měli jsme hlad, což někteří vysvětlují, že taková jest vůle

boží. Zemřely mně na rukou a já je pohřbil. Když přišla řada na mou ubohou ženu, prosil jsem o dovolení, abych mohl jít k ní, neboť mám jen ji na světě. Prosil jsem na kolenou, ale marně. Což pak mohl jsem ji zanechat a nechat ji zemřít úplně opuštěnou? Odešel jsem bez dovolení, abych ji spatřil . . . Zemřela mně na rukou. Pohřbil jsem ji. Armáda mezi tím dala se na pochod. Těžce jsem ji dohonil, ale měl jsem na štěstí dlouhé nohy a také den byl dlouhý. Takž dohonil jsem našince včera v noci.“

Johana pravila zádumčivě jako by sama k sobě:

„Vypravování jest upřímné. Je-li to všechno pravda, není žádné neštěstí, že tentokráte byl předpis porušen.“ Najednou obrátila se k muži a pravila: „Chci se ti podívati do očí. Hleď na mne!“

Oči jejich se setkaly a Johana pravila k důstojníkovi:

„Muži tomu jest odpuštěno! Jděte!“ Na to obrátivši se k provinilci, pravila: „Věděl jsi, že čeká tě smrt, když vrátíš se k armádě?“

„Ano, věděl.“

„Proč jsi tak učinil?“

„Právě proto, že čekala mne smrt,“ odpověděl muž prostě. „Žena byla pro mne vším na světě. Nyní nemám nic, co bych miloval.“

„Nic? Což Francie? Synové Francie mají vždy svou matku a mají koho milovati. Budeš žít a sloužiti Francii.“

„Budu sloužiti tobě!“

„A bojovati pro Francii!“

„Budu bojovati za tebe.“

„Odevzdáš celou svou duši Francii!“

„Dám celou svou duši tobě, celou duši, mám-li jakou, i celou sílu, která jest ohromnou. Nyní mám chuť k životu. Tys pro mne Francií a o jinou nestojím.“

Johana se usmála. Byla dojata drsným a velikým nadšením tohoto muže.

„Nu dobře,“ odpověděla. „Budiž dle tvého. Jak se jmenuješ?“

Odpověděl s pochmurnou prostotou:

„Nazvali mne „Trpaslíkem,“ ale myslím, že stalo se tak spíše žertem.“

Johana dala se do smíchu.

„Nač máš tuto ohromnou sekeru, zastrčenou za pasem?“

„Mám ji k tomu, abych přiváděl lidi k rozumu a učil je ctíti Francii.“

„Nu, bylo jich mnoho, jež přivedl jsi k rozumu? Poslechli tě?“

„Ano, poslechli a podrobili se.“

„Chtěl bys vstoupiti mezi mé tělesné gardisty nebo k stráži?“

„Ano, jestli dovolíš.“

„Dobře. Dostaneš zbraň a budeš dále přiváděti lidi k rozumu. Vezmi si jednoho z těchto koní, jež vedou na provaze a následuj za štábem.“

Tak dostali jsme k sobě „Trpaslíka.“ Byl to statečný muž! Johana vybrala ho dle prvního dojmu a nezmýlila se: nebylo nad něho člověka věrnějšího a bojoval jako ďábel. Byl tak veliký, že i Paladin vedle něho zdál se býti obyčejné postavy. Měl rád lidi a proto také lidé ho milovali. K nám, jinochům, přilnul záhy, ale malík Johany měl pro něho větší cenu, nežli my všichni dohromady.

Pro Trpaslíka byla Johana vtělenou Francií, on nikdy neodstoupil od této své prvotní myšlenky

a Bůh ví, že to byla správná myšlenka. Někdy také oslovoval ji jménem Francie, což jest důkazem, jak hluboce utkvěla v něm tato myšlenka. Ve světě oslovovali takto krále francouzské, pokud však vím, ani jediný neměl takového práva jako Johana na tento vysoký titul.

Skončilo defilování armády a Johana jela dále v čele svého oddělení. Když přiblížili jsme se k hrozným tvrzím a mohli jsme spatřiti zbrojnoše, stojící u svých děl a připravené metati smrt a záhubu do našich řad, cítil jsem hrůzu, v očích se mně setmělo a hlava se zatočila; také ostatní naši junáci pocítili tesknotu nevyjímaje ani Paladina.

Johana však byla v sedmém nebi. Seděla v sedle vzpřímená a ihned bylo možno pozorovati, že má zcela jiné pocity nežli já. Nejohrovnější bylo ticho panující vůkol; nebylo slyšeti ani jediného zvuku kromě skřipotu sedel, jakož i odměřeného dupotu a frkání koní uprostřed oblaku prachu, zdviženého jejich kopytami.

Má hodnost nebyla ovšem taková, abych mohl dávatí nějakých rozkazů, kdyby to však bylo možným, přikázal bych, aby vojsko postupovalo rychleji, aby co nejdříve minulo hrozné bastilly. Zdálo se mně, že nyní není doba k procházkám. Když jednou uprostřed dusícího ticha jeli jsme kolem velikého děla, stojícího na náspu, tak že odděloval nás pouze příkop, najednou zakřičel osel a já div že nesletěl se sedla. Díky siru Bertrandovi, jenž mne zachytil; jinak, kdybych byl upadl na zem ve své výzbroji, nemohl bych nijak bez cizí pomoci povstati. Anglické strážce daly se do hrubého smíchu, zapomínajíce, že samy byly kdysi nováčky a také by dostaly strach při podobné příležitosti.

Angličané nevystřelili ani jednou a neposlali

nám ani vyzvání. Potom se vypravovalo, že když jejich vojáci spatřili Pannu, jedoucí v čele vojska a spozorovali, jak jest spanilou, jejich statečnost klesla; byli přesvědčeni, že není člověkem, ale dcerou satana. Povídá se, že i mnozí důstojníci byli zachvázeni tímto pověrečným strachem. V každém případě nepokusili se učiniti na nás útok, tak že jsme klidně minuli jejich hrozné tvrze.

Při tomto pochodu, jak vypravují historikové, řekl Dunois Johaně, že Angličané očekávají posily pod velením sira Johna Falstaffa, načež prý mu Johana odpověděla:

„Dunoisi, Dunoisi! Jménem Boha bylo ti přikázáno, abys mně o jejich příchodu podal zprávu, jakmile o tom uslyšíš. Projdou-li posily bez mého vědomí, zaplatíš za to svou hlavou!“

Možná, že bylo tomu tak, ale já jsem to neslyšel. Řekla-li to skutečně, pak rozuměla tím patrně jeho hlavu v služebním smyslu čili jinak pohrozila mu zbavením velitelství. Jest jí nepravdě podobným, že by svému soudruhovi hrozila ztrátou života. Někdy také přicházely jí všelijaké pochybnosti stran její generálů a ne bez příčiny, neboť ona sama byla pro rychlý útok, kdežto oni chtěli síly Angličanů pomalu zeslabiti.

Slyšel jsem však, o čem historikové se nezmínují: Johana řekla, že jelikož posádky na druhé straně jsou zeslabeny za tím účelem, aby zesíleny byly posádky na naší straně, že nejchoulostivější bod vojenských operací přenesl se na jižní břeh; proto chtěla odebrati se tam a učiniti útok na tvrze, ovládající průčelí mostu, čímž docílíme spojení s naší vlastní državou a přispěje se nám k odstranění obléhání. Generálové začali odporovati; překáželi jí a zdrželi věc o čtyři dni.

Celý Orleán uvítal armádu u vrat a s jásotem doprovodil ji ulicemi prapory ozdobenými do čtvrtí, v nichž mělo býti vojsko ubytováno. Vojáci únavou klesali na zem a usnali, neboť Dunois při pochodu hrozně pospíchal; na to panovalo v městě po celé dvacet čtyři hodiny mrtvé ticho.

XVII.

Když jsme se my, mladší členové štábu, vrátili domů, očekávala nás snídaně a celá rodina počila nás tím, že posadila se s námi za stůl. Všichni chtěli slyšeti o našich slavných činech a Paladin začal vypravovati. Nyní, kdy zvláštní čestná vojenská hodnost stavěla ho nad nás všechny, vyjímaje starého d'Auloua, jenž s námi nesnídal, Paladin beze všech okolků ujal se předsednictví v hovoru.

„Chvála Bohu,“ pravil, „našli jsme armádu ve výborném stavu. Tak pěkného stáda dosud jsem nespatriil.“

„Stáda?“ tázala se Kateřina s udivením.

„Vysvětlím vám, co chtěl vlastně říci,“ vmísil se do řeči Noël.

„Prosím tě, nenamáhej se a nevysvětluj nic za mne,“ přerušil ho Paladin. „Mám příčiny si mysleti . . .“

„Chová se vždy takto. Ale pak vyjde na jevo, že armády vůbec ani nespatriil. Trpí svou zastaralou nemocí.“

„Jakou nemocí?“ tázala se Kateřina.

„Opatrností,“ prohodil jsem, chtěje příteli pomoci. Ale poznámka tato setkala se s nezdarem.

„Nemáš práva kritisovati cizí opatrnost,“ pravil Paladin, „když ty sám letíš se sedla, polekav se oslího křiku.“

Všichni dali se do smíchu. Byl jsem zmaten a zničen.

„Jest nespravedlivé tvrzení s vaší strany,“ pravil jsem, „jako bych sletěl se sedla, polekav se křikem osla. Stalo se to rozčilením, jen rozčilením.“

„Dobře, když ti napadlo tak to pojmenovati.“

„Jak to nazvati dle vašeho náhledu, sire Bertrande?“

„Ať jest tomu již jakkoliv, věc jest dle mého náhledu omluvitelnou. Všichni víme, jak máme si počínati v prudkých šarvátkách a v ohledu tom nemáme, proč bychom se jeden před druhým styděli; avšak chladnokrevně jíti smrti vstříc se založenýma rukama, bez hluku, ba dokonce i bez hudby, toť zajisté — jak uznáte — jest velmi těžké. Na tvém místě, de Conte, nazval bych toto rozčilení zcela klidně pravým jménem.“

Byla to poctivá, přímá řeč a byl jsem rád tomuto východu, který mně otvírali. Vystoupil jsem ku předu a pravil jsem:

„Byl to strach a nic jiného. Děkuji vám za vaši poctivou myšlenku.“

„Nu, tak jest to nejlepší a nejotevřenější,“ povzbuzoval mne starý pokladník; „dobře jsi jednal, můj příteli. Projíti kolem tvrze takovým způsobem vyžadovalo od člověka rovněž takového napjetí nervů, jako když na př. člověk v temnotě cítí kolem sebe duchy. Co na to odpovíš, praporečníku?“

„Nevím skutečně, co bych na to odpověděl,“ řekl Paladin, „ale často se mně zdá, že bych dokonce rád spatřil ducha . . .“

„Skutečně?“ otázala se Kateřina. „U nás neú o přízraky nouze! Chcete spatřiti nějaký přízrak?“

Byla tak rozechvěná a tak půvabná, že Pa-

ladin přímo projevili svůj souhlas. A jelikož nikdo neměl dostatečné smělosti, aby přiznal se ku své bázlivosti, všichni souhlasili jeden za druhým, se-vřevše své srdce. Dívka zatleskala rukama, tvrdíc, že duchové v jejich domě byli postrachem mnohým pokolením; až dosud nikdo nechtěl se s nimi setkati tváří v tvář a zeptati se jich, co je zne-pokojuje za tím účelem, aby rodina mohla upo-kojiti nešťastné duchy a opatřiti jim klid.

XVIII.

Okolo poledne, kdy jsem zcela klidně roz-mlouval s paní Boucherovou, najednou vběhla Ka-teřina v největším rozčilení:

„Utečte, utečte!“ zvolala. Johana odpočívala na křesle v mém pokoji, když najednou vyskočila a zvolala: „Prolévá se francouzská krev! Dejte mně sem co nejrychleji mou zbraň!“ Její obr stál na stráži u dveří, zavolal d'Aulona a ten začal nakvap oblékati Johanu do brnění, mezitím co já s obrem podali jsme zprávu štábu. Jděte, de Conte, zůstaňte při ní a jestliže skutečně dojde k bitvě, zadržte ji, nepusťte ji s očí a nedovolte, aby nasadila svůj život! Není toho také třeba: stačí, když svou přítomností nadchne vojsko!“

Dal jsem se do trysku a na druhém konci domu setkal jsem se s Johanou v plné výzbroji, spěchající k východu.

„Ach, jaké neštěstí! Teče francouzská krev,“ zvolala Johana, „a tys mně nic neřekl!“

„Vždyť jsem o tom sám ničeho nevěděl. Ne-bylo slyšeti žádného hluku a všechno bylo klidné,“ pravil jsem.

„Brzy uslyšíš dosti vojenského hluku,“ pro-hodila Johana a zmizela.

Tak také se stalo. Neuplynulo ani minuty, když uprostřed ticha rozlehl se neobyčejný hluk, dupot lidí a jízdy, chraplavé křiky velení a časem temné, hromové výstřely z děl. V jediném okamžiku celý tento utíkající zástup letěl kolem domu jako nějaká bouře.

Naši rytíři a celý štáb vyskočili v plné zbroji, jelikož však koně nebyli připraveni, běželi jsme společně za Johanou, Paladin v čele všech s praporem. Zástup sestával na polovic z vojáků a neměl vůdce. Když objevila se Johana, zaznělo „hurá!“ — ona pak zvolala:

„Chci koně! Koně!“

V okamžiku byl jí nabízen celý tucet koní. Vskočila na jednoho z nich a zástupy lidu volaly za ní:

„Uvolněte cestu Panně Orleánské!“

Poprvé bylo proneseno toto nesmrtelné jméno a děkuji Bohu, že slyšel jsem je jeden z prvních.

Zástupy lidu se rozestoupily jako vody Rudého moře a Johana projela volnou cestou volajíc: „Ku předu, Francouzi! Za mnou!“ Všichni jeli jsme za ní na koních, jež přišli nám pod ruku, při čemž cesta za námi se zavírala.

Nyní bylo jinak, nežli v době pochodu kolem hrozných pevností. Cítili jsme se svěže a pláli jsme nadšením.

Tento náhlý poplach vysvětlil se takto: město a malá posádka, tak dlouho zoufalá a postrašená, rozčilila se příchodem Johany a nemohla se déle přemoci, aby neučinila útok na nepřítel; takž beze všeho rozkazu několik set měšťanů a vojinů vyrazilo Burgundskou branou o své vlastní vůli a učinili útok na jednu z nejhroznějších tvrzí lorda Talbota, Saint Loup. Zpráva o tom rozšířila se po

celém městě a tu utvořil se nový zástup, do něhož i my jsme se dostali.

Když vyrazili jsme z brány, setkali jsme se s oddělením, jež neslo raněné z armády. Pohled tento pobouřil Johanu i zvolala:

„Ach, vždyť jest to francouzská krev! Vlasy vstávají mně vzhůru!“

Brzy octli jsme se na bojišti v nejprudším boji. Johana spatřila svou první skutečnou bitvu a my rovněž.

Byl to boj v otevřeném poli, jelikož posádka ze Saint Loup vyrazila z pevnosti, aby odrazila útok, neboť byla zvyklá vítězstvím, kdy věci neúčastnily se „kouzelnice.“ Výpad podporovalo vojsko z bastilly „Paříž“ a když přišli jsme na místo, Francouzové byli odraženi a ustupovali. Avšak Johana projela s vlajícím praporem rozptýlenými řadami, volajíc: „Ku předu, vojínové! Následujte mne!“ Najednou nastala změna: Francouzové se vrátili, mocnou vlnou hrnuli se ku předu, hnali před sebou Angličany a ubíjeli je tak, že bylo se na to hrozně podívati.

Trpaslík neměl v boji zvláštního ustanovení, to jest nedostal rozkazu, aby zaujímal nějaké určité místo a zvolil si proto sám úkol: kráčel před Johanou a klestil jí cestu. Bylo hrožno se podívati, jak železné přilbice lítaly na kusy pod jeho hroznou sekerou. Jmenoval to — rozbíjením ořechů. Obratně čistil cestu, pokrýváje ji mrtvolami a železným brněním. Johana, jakož i my ostatní následovali jsme za ním tak rychle, že octli jsme se daleko od našich řad, při čemž Angličané octli se před námi i za námi. Rytíři přikázali, abychom se seskupili kolem Johany, obrátivše se tváří k nepříteli a nyní nastala pravá řež . . . Nyní byli jsme mimovolně nuceni vážiti si

i Paladina. Nacházeje se přímo pod velením a dozorem Johany, zapomněl na svou vrozenou opatrnost, na svou nesmělost v okamžiku nebezpečí; zapomněl úplně, co jest strach; nikdy také ve svých fantastických vypravováních nesložil kolem sebe takové množství nepřátel, jako v této skutečné bitvě: ať vrazil kamkoliv, všude váleli se nepřátelé.

Takovým způsobem byli jsme obklopeni po několik minut. Na to naše vojsko prodralo se s hlučným rykem k nám a tu teprv začali Angličané ustupovati, ale bojovali statečně a vytrvale. Zatlačili jsme je k jejich pevnosti, krok za krokem; po celou tu dobu byli k nám obráceni tváří, při čemž jejich zálohy metaly na nás s hradeb spoustu střel a kamenných koulí z děl.

Hlavní síla nepřátel ustoupila konečně do pevnosti, zanechavši nás uprostřed hromady mrtvol, francouzských i anglických. Bylo to hrozné, duši rozdírající divadlo, zvláště pro nás mladé muže, jelikož všechny naše únorové šarvátky daly se v noci, tak že jsme nemohli spatřiti ani krve, ani tváří smrtí zohyzděných; nyní všechno to nacházelo se před našima očima v celé své hrůze.

Konečně přibyl z města také Dunois, vrazil do bitevní vřavy na koni pěnou pokrytém, jel k Johaně a vzdal jí čest. Ukazoval rukou na vzdálené hradby města, kde vesele vlálo množství praporů a pravil, že odtud lid pozoruje její rekonné činy a raduje se; ji i její vojsko prý očekává slavné uvítání v městě.

„Teď právě? To asi sotva, Dunois. Jest na to záhy.“

„Proč pak? Vždyť není již co dělat.“

„Že není co dělat, Dunois? Právě začali jsme teprv pracovati. Nyní zmocníme se této pevnosti.“

„Ach, což pak to myslíš vážně? Nemůžeme se jí zmocniti. Poslechni mne a nečiň takového pokusu, neboť jest příliš odvážný. Dovol mně odvolati vojsko zpět.“

Srdce Johany bylo přeplněno bojovnou odvahou a proto nerada vyslechla takové řeči.

„Dunois, Dunois!“ zvolala, „což pak chceš se do nekonečna tahati s těmito Angličany? Nehnu se odtud tak dlouho, pokud pevnost nebude v našich rukou. Vezmeme ji útokem. Dej zatroubiti k útoku,“ pravila a v očích zaplál jí ten oheň, jež nazývali jsme „bojovým ohněm.“

Rozlehly se zvuky polnic, vojsko odpovědělo rykem a hnalo se na hroznou bastillu, jejíž obrysy ztrácely se v kouři z její děl, jež chrčila oheň a rachot. Byli jsme stále odrázeni, ale Johana byla všude, povzbuzovala vojáky a udržovala jejich statečnost. Po celé tři hodiny za přílivem následoval odliv. Konečně La Hire, jenž mezitím přibyl, učinil poslední útok a bastilla Saint Loup byla v našich rukou. Zmocnili jsme se všech zásob a děl a pevnost jsme roznegli.

Celé vojsko volalo „hurá!“ až k ochraptění a vyvolávalo vrchního velitele, aby mu blahopřálo k vítězství, ale Johanu bylo možno jen těžce nalézt. Když konečně ji našli, seděla úplně opuštěná uprostřed mrtvol a trpce plakala zakryvši si oči rukama: vždyť byla mladou dívkou a její rekonné srdce bylo dívčím srdcem, s vrozenou mu měkkostí a soucitem. Vzpomněla si na nešťastné matky těchto pobitých, opuštěných vojáků.

Mezi zajatci bylo několik kněží, které Johana vzala pod svou ochranu a zachránila takto před smrtí. Myslelo se, že jsou to převlečení vojínové, ale Johana pravila:

„Kdož může to rozhodnouti? Mají na sobě

kněžský šat a jestliže jen jeden z nich nosí ho po právu, pak ať raději všichni vinníci se zachrání, nežli abychom si potřísnili ruce krví jediného nevinného. Ubytuji je u sebe doma, budu je živiti a propustím je domů s pokojem.“

S vlajícími prapory táhli jsme zpět do města, vzavše s sebou zajatce. Byla to první vážná vojenská operace, kterou spatřili obležení za sedm měsíců; byl to první případ radosti nad francouzským vítězstvím. Možno si představit, jaký to byl jásot. Lid zrovna třeštil a zvony vyzváněly. Johana stala se modlou všech a zástup lidu, jenž kolem ní se tlačil, aby ji spatřil, byl tak veliký, že stěží mohli jsme se prodrati ulicemi. Její nové jméno bylo v ústech všech. „Svatá Panna z Vaucouleursu“ byla již zapomenutým názvem; město bylo na ni hrdým a vydávalo ji za své vlastnictví. Nyní byla „Pannou Orleánskou.“

Celá rodina Boucherova vítala ji při návratu jako by byla členem rodiny a proti všemu očekávání zachránila se před smrtí. Upřímně se na ni horšili, že sama šla do bitvy a vysadila se nebezpečí. Nemohli předpokládati, že by svůj úkol brala tak vážně a tázali se jí, zdali zúmyslně vrazila do vřavy bitevní nebo byla do ní proti své vůli vtržena. Prosili ji naléhavě, aby byla příště opatrnější. Byla to rada dobrá, ale zbytečná.

XIX.

Jsouce bitvou znavení ulehli jsme a spali po několik hodin, načež vstali jsme osvěženi a odpočatí. Co mne se týče, rád bych byl nechal utuchnouti otázku o přízracích; ostatní byli patrně téhož mínění, jelikož horlivě mluvili o bitvě a ani jediným slovem nenarazili na jiný předmět. Paladin

dle svého zvyku bavil obecenstvo vypravováním o svých rekovných činech, když však skončil, Kateřina Boucherova k veliké naší zlosti začala zase mluvit o duchách a my byli jsme nuceni se pokoriti.

Šli jsme za ní a jejími rodiči do tajemného pokoje, vzavše sebou svíčky a pochodně. Dům byl veliký, s tlustými stěnami a pokoj tento nacházel se na dalekém konci jeho, kde po dlouhá léta nikdo nebydlel pro špatnou jeho pověst.

Pokoj byl veliký jako nějaký sál; stál v něm těžký dubový stůl dobře uchovaný, ale stolice byly zničeny červotočinou, kdežto čalouny na stěnách byly vybledlé a splesnivělé stářím. Strop celý byl potažen pavučinami, jako by se ho někdo po dlouhá léta nedotekl.

„Pověst dí,“ vysvětlovala Kateřina, „že tito duchové nikdy nikomu se nezjevili, ale že byli pouze slyšáni. Jest zřejmo, že tento pokoj byl dříve ještě větší a že byl později přepažen, aby úzká komůrka byla oddělena. S touto komůrkou není žádného spojení a je-li jaké, nepropouští ani světla, ani vzduchu; jest to zkrátka řečeno pravé vězení. Počkejte zde a dávejte pozor, co stane se dále.“

Potom se svými rodiči nás opustila. Když kroky jejich ztichly v dálce na kamenných dlaždičkách chodby, nastalo zlověstné ticho, které působilo na mne daleko hrozněji, nežli tichý přechod kolem strašných nepřátelských tvrzí. Seděli jsme mlčky dívající se na sebe a všem bylo nejvyšší nevolno. Čím déle jsme čekali, tím stávalo se ticho zlověstnějším a když vítr kolem domu zaskučel, pocítil jsem neobyčejnou hrůzu; přál jsem si upřímně, abych měl tolik statečnosti, abych se mohl přiznati, že jsem zbabělcem v tomto případě,

jelikož nebyla ostatně žádná hanba báti se duchů se zřetelem na to, jak bezmocnými jsou ti, kteří nacházejí se v jejich moci. Kromě toho tito duchové byli neviditelnými, což bylo ještě horší; mohli býti v tomto okamžiku ve světnici a nikdo neměl by o nich ani tušení. Cítil jsem jakési vzdušné doteky na ramenech a na vlasech, sestupoval jsem zpět a krčil jsem se, nestydě se za své pohyby, jelikož také ostatní dělali totéž, cítíce rovněž slabé doteky. Čas ubíhal jako nějaká věčnost; smutně a táhle bila kdesi půlnoc. Když stichl poslední zvuk, nastalo zase mrtvé ticho. Jako dříve viděl jsem před sebou jako vosk bledé tváře a cítil jsem slabé doteky na ramenech a na vlasech.

Uplynuly ještě asi tři minuty. Najednou zaslechli jsme hluboké, táhlé zastenání; všichni vyskočili a stáli zde jako zdřevěnělí s třesoucími se koleny. Stenání vycházelo ze sousední komůrky. Ticho — a pak zase temné stony, vzlykot a teskné výkřiky; konečně ozval se nový hlas, tichý, nejasný, jako by se pokoušel někoho potěšiti, upokojiti ho. Tak trvalo to velmi dlouho. Stony byly tak přeplněny hrozným zoufalstvím, že srdce při slyšení jich se prudce svíralo.

Avšak zvuky byly tak skutečné, tak lidské a tak žalostné, že myšlenka na duchy najednou vyletěla nám z hlavy. Sir Jan z Met první přerušil mlčení a pravil:

„Bratři, rozkopáme tuto stěnu a osvobodíme nešťastné vězně. Ku předu se sekerami!“

Trpaslík běžel ku předu a napřáhl svou hroznou sekeru; ostatní s pochodněmi běželi za ním Bác! V okamžiku rozletěly se staré cihly a objevila se trhlina, kterou bylo možno prolézt. Vrhli jsme se dovnitř s pochodněmi.

dle svého zvyku bavil obecenstvo vypravováním o svých rekočných činech, když však skončil, Kateřina Boucherova k veliké naší zlosti začala zase mluvit o duchách a my byli jsme nuceni se pokoriti.

Šli jsme za ní a jejími rodiči do tajemného pokoje, vzavše sebou svíčky a pochodně. Dům byl veliký, s tlustými stěnami a pokoj tento nacházel se na dalekém konci jeho, kde po dlouhá léta nikdo nebydlel pro špatnou jeho pověst.

Pokoj byl veliký jako nějaký sál; stál v něm těžký dubový stůl dobře uchovaný, ale stolice byly zničeny červotočinou, kdežto čalouny na stěnách byly vybledlé a splesnivělé stářím. Strop celý byl potažen pavučinami, jako by se ho někdo po dlouhá léta nedotekl.

„Pověst dí,“ vysvětlovala Kateřina, „že tito duchové nikdy nikomu se nezjevili, ale že byli pouze slyšáni. Jest zřejmo, že tento pokoj byl dříve ještě větší a že byl později přepažen, aby úzká komůrka byla oddělena. S touto komůrkou není žádného spojení a je-li jaké, nepropouští ani světla, ani vzduchu; jest to zkrátka řečeno pravé vězení. Počkejte zde a dávejte pozor, co stane se dále.“

Potom se svými rodiči nás opustila. Když kroky jejich ztichly v dálce na kamenných dlaždičkách chodby, nastalo zlověstné ticho, které působilo na mne daleko hrozněji, nežli tichý přechod kolem strašných nepřátelských tvrzí. Seděli jsme mlčky dívající se na sebe a všem bylo nejvyšš nevolno. Čím déle jsme čekali, tím stávalo se ticho zlověstnějším a když vítr kolem domu zaskučel, pocítil jsem neobyčejnou hrůzu; přál jsem si upřímně, abych měl tolik statečnosti, abych se mohl přiznati, že jsem zbabělcem v tomto případě,

jelikož nebyla ostatně žádná hanba báti se duchů se zřetelem na to, jak bezmocnými jsou ti, kteří nacházejí se v jejich moci. Kromě toho tito duchové byli neviditelnými, což bylo ještě horší; mohli býti v tomto okamžiku ve světnici a nikdo neměl by o nich ani tušení. Cítil jsem jakési vzdušné doteky na ramenech a na vlasech, sestupoval jsem zpět a krčil jsem se, nestydě se za své pohyby, jelikož také ostatní dělali totéž, cítíce rovněž slabé doteky. Čas ubíhal jako nějaká věčnost; smutně a táhle bila kdesi půlnoc. Když stichl poslední zvuk, nastalo zase mrtvé ticho. Jako dříve viděl jsem před sebou jako vosk bledé tváře a cítil jsem slabé doteky na ramenech a na vlasech.

Uplynuly ještě asi tři minuty. Najednou zaslýchli jsme hluboké, táhlé zasténání; všichni vyskočili a stáli zde jako zdřevěnělí s třesoucími se koleny. Sténání vycházelo ze sousední komůrky. Ticho — a pak zase temné stony, vzlykot a teskné výkřiky; konečně ozval se nový hlas, tichý, nejasný, jako by se pokoušel někoho potěšiti, upokojiti ho. Tak trvalo to velmi dlouho. Stony byly tak přeplněny hrozným zoufalstvím, že srdce při slyšení jich se prudce svíralo.

Avšak zvuky byly tak skutečné, tak lidské a tak žalostné, že myšlenka na duchy najednou vyletěla nám z hlavy. Sir Jan z Met první přerušil mlčení a pravil:

„Bratři, rozkopáme tuto stěnu a osvobodíme nešťastné vězně. Ku předu se sekerami!“

Trpaslík běžel ku předu a napřáhl svou hroznou sekeru; ostatní s pochodněmi běželi za ním Bác! V okamžiku rozletěly se staré cihly a objevila se trhlina, kterou bylo možno prolézt. Vrhli jsme se dovnitř s pochodněmi.

A co dále? Nebylo tam nikoho. Na podlaze válel se zrezavělý meč a napolo setlelý vějíř!

Tím bylo naše dobrodružství skončeno. Nezbývalo nám nic jiného, nežli sebrati tyto dojemné relikvie a doplniti fantasií román o dávno zmizelých, nešťastných věznicích.

XX.

Druhého dne Johana chystala se obnoviti útok, ale musila ho odložit, jelikož byla neděle a svatá rada generálů banditů byla až příliš nábožnou, nežli aby poskvrnila svátek krveprolitím. Tajně však poskvrnili ji spiknutím. Rozhodli se mezi sebou, že vykonají jednu věc, možnou za nových okolností: že učiní lícený útok na nejdůležitější pevnost u Orleánu a když pak Angličané zeslabí nejdůležitější pevnosti na druhé straně řeky za tím účelem, aby poskytli pomoc první pevnosti, přejdou v hustých řadách přes řeku a zmocní se těchto tvrzí. Tím zmocní se mostu a získají volného spojení se Sologní, nacházející se na francouzském území. Umínili si, že zachovají v tajnosti tuto poslední část programu.

Avšak Johana zakročila a překvapila je. Začala se vyptávat, co hodlají podniknouti a na čem se usnesli. Odpověděli, že odhodlali se učiniti útok na nejdůležitější anglické tvrze na této straně Orleánu a to hned zítra ráno. Na tom přestal ten, jenž mluvil.

„Pokračujte. Co dále?“ tázala se Johana.

„Dále nic.“

„Což pak mohu tomu uvěřiti čili jinými slovy, mohu uvěřiti, že ztratili jste zdravý úsudek?“ obrátila se k Dunoisovi. „Jste rozvážný muž a

proto mně odpovězte: bude-li útok proveden a pevnost vzata, čeho tím docílíme?“

Dunois se zarazil a začal potom něco mluvíti, co věci jen málo se týkalo. Johana ho vyrušila:

„Dobrá, hodný Dunois, vy jste mně odpověděl. Nemůžete-li mně vysvětliti, jaký prospěch budeme míti z toho, když dobudeme této pevnosti, jest pravděpodobno, že také jiný nedovede mně to vysvětliti. Ztratíte zde čas, vymýšlejíce plány, jež nikam nevedou a vyvolávajíce průtahy věci škodlivé. Netajíte se s něčím přede mnou? Dunoisi, má rada nějaký společný plán? Netřeba, abyste udával podrobnosti, ale řekněte, v čem spočívá?“

„Jest zrovna takový, jako před sedmi měsíci a sice: opatřiti se potravinami na dlouhou dobu, potom se zde uzavříti a vysíliti pak Angličany.“

„Pro Boha! Což pak nestačilo oněch sedm měsíců, když chcete otáletí ještě celý rok? Zanechte těchto zbabělých snů! Angličané odtáhnou odtud za tři dni!“

„Ach, generále, buďte opatrným!“ zvolali někteří.

„Máme býti opatrnými a mořiti nepřítelů hladem? Tohle nazýváte vy válkou? Víte, co řeknu vám, když sami to nevíte? Nové okolnosti změnily situaci a hlavní bod k útokům se přesunul: nyní nachází se na druhé straně řeky. Třeba zmocniti se pevností, ovládajících řeku. Angličané velmi dobře vědí, že nejsme li hlupáky a zbabělci, musíme tak učiniti. Jsou velice spokojeni s vaší pobožností, která přiměla vás k tomu, že ztratili jste celý dnešní den. Večer sesílí opevnění na mostě na této straně řeky, jelikož vědí, co musí státi se zítra. Ztratili jste jen zbytečně celý den

a stížili jste si svůj úkol, jelikož my tak jako tak přepravíme se přes řeku a dobudeme pevností, hájících most. Dunoisi, řekněte mně pravdu: což pak rada neví, že není pro nás jiného způsobu jednání?“

Dunois souhlasil, že rada skutečně považuje tento způsob jednání za nejlepší, že však nelze ho vykonati; hájil radu, tvrdě, jelikož nelze více na nic spoléhati, leda na dlouho trvajícím obléhání a vysílení Angličanů, že rada zcela přirozeně polekala se příliš odvážných plánů Johany.

„Jsme přesvědčeni,“ doložil ještě, „že vyčíhati zvěř jest nejlepším prostředkem, kdežto ty zase chceš všeho dobýti útokem.“

„Ano, chci a také toho docílím! Zítřka za svítání potáhneme na tyto pevnosti.“

„A vezmeme je útokem?“

„Vezmeme je útokem.“

V okamžiku tomto vstoupil La Hire, řinče zbraní.

„Přísahám u svého žezla!“ zvolal. „Toť příjemná hudba mým uším! Toť pravý tón a pravá řeč, generále. Vezmeme je útokem!“

Vzdal čest svým obvyklým širokým posuňkem a stiskl Johaně ruku.

Jeden z členů rady pravil:

„Začneme tedy s pevností Sv. Jana, což poskytne Angličanům času . . .“

„Stran toho se neznepokojte,“ přerušila ho Johana. „Angličané ji opustí a ustoupí na bastilly, chránící most, jakmile jen spozorují, že se blížíme. Vojenská rada měla by býti trochu chytřejší, aby to pochopila,“ doložila s lehkým sarkasmem.

Na to odešla. La Hire obrátil se nadšeně k radě:

„Ona jest dítětem,“ pravil, „a zdá se, že jest to jediné, co na ni vidíte. Mějte však na paměti, že toto dítě rozumí válečnému řemeslu zrovna tak, jako každý z vás. Odpusťte mně mou přimost, ale na mou duši, ona může každého z vás poučiti, jak vede se válka.“

Johana řekla pravdu: opatrní Angličané pochopili, že v politice Francouzů nastal obrat, že jest konec váhavosti a rozpakům a že na místě toho nastal čas rázných skutků. Proto počítali ihned s novým pořádkem věcí a přenesli své hlavní síly ze severního břehu do pevností na jižním břehu.

Město dovědělo se důležitou novinku, že po dlouhých letech, pokořujících národní hrdost, Francie přejde zase k útoku a radost lidu neznala žádných mezí. Hradby města byly přeplněny lidem, jenž přišel se podívati, jak vytrhne armáda, obrátivši se čelem k anglickému táboru. Možno si představit, jaké to bylo rozčilení a jaký jásot, když Johana vyjela v čele vojska s praporem, jenž vlál nad ní.

Přepravili jsme se přes řeku ve velikém počtu, což byla obtížná věc, jelikož loďky byly malé a byl jich malý počet. Vystoupili jsme na ostrově St. Aignan, aniž bychom narazili na odpor. Potom zřídili jsme malý pontonový most od ostrova přes úzké rameno k jižnímu břehu řeky a odtud táhli jsme v plném pořádku, nikým nejsouce zdržováni; byla tam sice pevnost Sv. Jana, ale Angličané ji před tím pobořili a přešli do pevností u mostu, jakmile naše loďky odrazily od orleánského břehu. Stalo se všechno tak, jak prorokovala Johana v době sporu s radou.

Táhli jsme po břehu dolů po proudu a Johana zatkla svůj prapor před tvrzí Augustinů,

nejhroznější pevností, jež chránila průčelí mostu. Trouby daly znamení k útoku, načež dva útoky následovaly rychle za sebou; my však byli jsme dosud příliš slabí, jelikož naše hlavní síly byly dosud vzadu. Dříve nežli provedli jsme třetí útok, přitrhla posádka ze St. Privé na podporu veliké bastilly. Posádka běžela tryskem a také vojsko z tvrze Augustinů učinilo výpad. Obě síly vrhly se na nás, obrátivše v panický útěk naše malé vojsko; dlouho nás pronásledovali ubíjejíce nás cestou a zasypávajíce nás posměchem a spíláním.

Johana všemožně se namáhala, aby povzbudila vojsko a přiměla je k návratu, ale vojáci ztratili všechnu statečnost a znovu opanoval je dřívější strach před Angličany. Srdce Johany vzplálo hněvem, zastavila se, přikázala trubačům, aby zatroubili k útoku a zvolala:

„Najde-li se mezi vámi jen deset statečných, pak to stačí. Ku předu, za mnou!“

Odjela a za ní několik tuctů vojnů, kteří slyšeli její zvolání a nadchli se jím. Stihatelé byli překvapeni, když spatřili ji jedoucí proti nim s hrstkou lidí. Nyní přišla řada na ně, aby dostali strach. „Není žádné pochybnosti,“ mysleli si, „že jest to čarodějnice, dítě ďáblovo!“ Byla to jejich první myšlenka, načež bez dlouhého otálení obrátili se a utíkali v největším zděšení.

Naše prchající škadrony, zaslechnuvše zvuk trubek, vrátily se, aby se podívaly, co se stalo a spatřivše prapor Panny, vlající v protivném směru a nepřítele, dávšího se na zbabělý útěk, nadchly se také a vrhly se za ním.

La Hire zaslechnuv to, pošinul svou sílu ku předu a dohonil nás právě v tom okamžiku, kdy znovu vztyčovali jsme svůj prapor před tvrzí Augustinů. Nyní byli jsme již silnější. Čekalo nás

překonání silných a mocných opevnění, byli jsme však s nimi hotovi před, nastalou nocí. Angličané statečně se bránili. Dělalí jsme útok za útokem v kouři, plamenu a za ohlušující palby z děl. Konečně při západu slunce zmocnili jsme se pevnosti a vztýčili jsme náš prapor na její hradbách.

Tvrz Augustinů ~~byla~~ v naší moci. Pevnost Tourelles měla také padnouti nám do rukou, když osvobodíme most a zaženeme oblehatele. Jeden veliký podnik jsme již vykonali a Johana rozhodla se, že uskuteční nyní druhý: měli jsme složití zbraň tam, kde jsme stáli; měli jsme pevně držeti to, čeho jsme dobyli a býti připraveni k činu druhého dne ráno. Johana nechtěla zdemoralisovati vojsko, davši mu povolení k drancování a pití; proto dala spáliti tvrz Augustinů se všemi zásobami vyjma děl a střeliva.

Všichni byli unaveni po těžkém a úmorném dnu, nevyjímaje ani Johany; nicméně chtěla zůstatí s armádou před Tourellesem, aby byla připravena k útoku na druhý den ráno. Generálové s ní nesouhlasili a přemluvili ji konečně, že odebrala se domů, aby si odpočinula a obvázála ránu, kterou dostala do nohy. Takž přepravili jsme se zpět a vrátili jsme se domů.

Jako obyčejně zastali jsme v městě jásot: zvony hlaholily, lid křičel a bylo mnoho opilých. Nikdy nemohli jsme opustiti město nebo vstoupiti do něj, abychom nezavdali příčiny k podobným výstřednostem. Za posledních sedm měsíců nebylo žádné příčiny k takovému jásotu a proto lid nyní s velikou radostí použil příležitosti k zábavám a radovánkám.

XXI.

Johana, aby vyhnula se obvyklému zástupu hostů a odpočinula si, odebrala se s Kateřinou přímo do světnice, v níž společně bydlely. Tam povečeřely a obvázaly ránu Johany. Potom Johana, na místě toho, aby si lehla, i při své únavě poslala Trpaslíka pro mne. Pravila, že jí napadla myšlenka poslati kurýra do Domremy s dopisem pro starého pátera Fronta, aby ho tento přečetl její matce. Přišel jsem na zavolání a ona začala diktovati. Po několika úvodních slovech matce a rodině poručila mně napsati toto:

„Hlavní věc, která mne nyní nutí, abych vám psala, jest přání oznámiti vám, že až uslyšíte, že jsem raněna, abyste se neznepokojovali a nevěřili nikomu, jenž by vám tvrdil, že má rána jest nebezpečnou.“

Chtěla pokračovati, ale tu vmísila se do toho Kateřina:

„Ach, tvá matka se poleká, až toto přečte. Vyškrtni to, Johano, vyškrtni a počkej jen jeden den; potom napiš, žes byla raněna do nohy, ale že jest ti již lépe. Nelekej ji, Johano a řiď se mou radou.“

Smích, podobný smíchu dřívějších dnů, veselý, nenucený smích bezstarostné duše, smích, podobný cinkotu stříbrných zvonků, byl odpovědí Johany. Potom doložila:

„Mluvíš o noze? Proč bych psala o takové nepatrnosti? Něco takového mně ani nenapadlo, má drahá.“

„Což pak jsi dostala ještě jinou ránu, daleko nebezpečnější, o níž jsi se nám nezmínila?“

Kateřina vyskočila zděšené, aby zavolala ran-

hojiče, ale Johana chytila ji za ruku a donutila ji, aby se zase posadila.

„Nu, upokoj se,“ pravila, „dosud nemám jiné rány. Píšu o té ráně, kterou dostanu zítra při dobývání pevnosti.“

Kateřina podívala se na ni udiveně.

„Rána, kterou teprv dostaneš? Nač chceš lekat matku, když k tomu snad ani nedojde?“

„Dojde k tomu určitě.“

„Johano,“ pravila Kateřina s předešlým tónem udivení, „taková předtucha jest hrozná, neboť dovede tě připraviti o statečnost i klid! Nebudeš moci usnouti po celou noc a proto doufám . . .“

„Není to žádná předtucha, ale jistota a ta nijak mne neznepokojuje.“

„Johano, ty víš určitě, že se to stane?“

„Vím, neboť řekly mně to mé „hlasy.“ Stane se to a není o tom žádné pochybnosti.“

„Toť hrozné! Jak dlouho jest ti to známo?“

„Již několik neděl!“ pravila Johana obrátivši se ke mně. „Pamatuješ se, Ludvíku? Jak jest tomu dlouho?“

„Poprvé jste se o tom zmínila králi v Chinonu před sedmi nedělemi.“

Tyto divy úplně poplašily Kateřinu, co však mne se týče, již dávno přestal jsem se jim diviti. Vždyť zvykne člověk všemu na světě.

„A stane se to určitě zítra?“ tázala se Kateřina. „Nemůže zde býti chyby nebo nedorozumění?“

„Ne, den byl určitě naznačen: dne 7. května,“ odpověděla Johana.

„V tom případě neučiníš odtud ani kroku, pokud nemine tento hrozný den! Ať ti to ani nenapadne, Johano! Slib mně, že zůstaneš u nás.“

Johanu nebylo však možno přesvědčiti.

„Neodpomůže to neštěstí, má drahá,“ pravila. „Rána bude mně najisto zasazena a to zítra. Budu-li se jí vyhýbati, ona sama mne vyhledá. Má povinnost volá mne zítra do boje; jsem povinna jíti, třeba bych našla tam smrt. Což pak mohu zůstatí zpět ze strachu před ranou?“

„Rozhodla jsi se tedy jíti do bitvy?“

„Ovšem. Pro Francii mohu vykonati jen jednu věc a sice nadchnouti vojíny k statečnosti a dopomoci jim k vítězství.“

Zamyslíla se a doložila potom:

„Člověk nesmí ovšem jednati nerozumně a já ráda učiním všechno, abych se ti zavděčila, jelikož jsi ke mně tak laskavou. Miluješ Francii?“

Přemýšlel jsem, kam směřuje, ale nemohl jsem se toho dovtípati.

Kateřina pravila s výčitkou:

„Ach, co pak jsem udělala, že dáváš mně takovou otázku?“

„Miluješ tedy Francii. Nepochybuji o tom ani dost málo, má drahá. Nebuď uraženou, ale odpověz mně: nelhala jsi nikdy?“

„Jakživa jsem úmyslně neselhala!“

„To stačí. Miluješ Francii a nikdy nelžeš, proto ti věřím. Půjdu do boje nebo zůstanu doma, dle toho, jak sama rozhodneš.“

„Oh, děkuji ti z celého srdce, Johano! Jak jsi milou a hodnou! Ovšem, že zůstaneš doma.“

V záchvatu nadšení Kateřina vzala Johanu kolem krku a zasypala ji polibky, které učinily by mne šťastným na celý život a zde názorně mně ukázaly, jak jsem nešťastným.

„Dobře, ty tedy oznámíš do mého hlavního tábora, že zítra se nedostavím.“

„Oh, s radostí. Jen mně to ponech.“

„Díky. Jakými však slovy oznámíš tuto zprávu?“

Vždyt musí míti příslušnou úřední formu. Nemám ji snad sama sestaviti?“

„Ano, ano, ty znáš všechny tyto formálnosti a celý postup, já však jsem nezkušenou.“

„Piš tedy takto: „Náčelníku štábu přikazuje se oznámiti královskému vojsku, v pevnostech i na bojišti, že vrchní velitel francouzské armády nedostaví se zítra do bitvy s Angličany, jelikož má strach, že bude raněn.“ Podepsáno: „Johana d'Arc, rukou Kateřiny Boucherovy, která miluje Francii.“

Nastala pomlčka — trapná a nemilá pomlčka. Podíval jsem se po oku na obě: na tváři Johany zářil přívětivý úsměv, kdežto Kateřina vzplála nachovým ruměncem a rty její se chvěly a oči naplnily se slzami.

„Oh, jak stydím se sama za sebe! Jak jsi šlechetnou, statečnou a rozumnou, kdežto já jsem ubohou a hloupou!“

Nedovedla se déle přemoci a dala se do pláče. Měl jsem velikou chuť strhnouti ji do své náruče a potěšiti ji, ale Johana učinila tak za mne a proto neřekl jsem ničeho.

Velice dobrou a užitečnou věcí bývá často lehký a nevinný žert: povzbuzuje a dodává člověku odvahy. Tato maličká past, nastrojená Kateřině, měla znamenitý účinek: ukázala jí, jakou pošetilost žádala od Johany. Jest to zajisté směšné? Dokonce Kateřina osušila své oči a dala se do smíchu při myšlence, že Angličané se dovědí, jaká byla příčina, proč vrchní velitel francouzské armády nedostavil se do bitvy.

Pokračovali jsme v započatém dopise matce Johany a ani nám již nenapadlo, abychom vyškrtli zmínku o ráně. Johana byla ve veselé náladě, když však přišla k pozdravům té nebo oné přítelkyni a družce, před jejíma očima rozvinul se

obraz naší vesničky, kvetoucích luhů, kouzelného stromu a celé tiché a milé krásy naší rodné dědiny; rty její začaly se chvěti a při jméně Hau-metty a maličké Mengetty hlas její se přerval, tak že nemohla dále pokračovati. Po krátké přestávce pravila:

„Posílám jim svou lásku, svou vřelou, hlubokou lásku, z celého srdce svého. Již nikdy více nespátřím otcovského domu!“

Vstoupil Pasquerel, zpovědník Johany a přivedl statečného rytíře, sira de Rais, jenž přišel se vzkazem. Bylo mu poručeno oznámiti jménem rady, že dosud bylo toho vykonáno dosti a že jest nejlepší spokojiti se tím, co dal nám Bůh; město opatřeno jest nyní dostatečnými zásobami, tak že může vydržeti dlouhé obléhání; proto jest nejrozumnější přestoupiti na druhou stranu řeky a držeti se pouhé obrany; takové jest rozhodnutí vojenské rady.

„Nenapravitelní zbabělci!“ zvolala Johana. „Proto tedy mne vzdálili, poukazující na mou únavu! Oznamte mou odpověď ne vojenské radě — neboť nechci vyjednávat s přestrojenými babami — ale Dunoisovi a La Hirovi, kteří jsou skutečnými muži. Řekněte jim, že armáda zůstane na místě a ráno že nastane zase útok. Můžete jíti, dobrý rytíři.“

Potom se obrátila ke knězi:

„Vstaňte o něco dříve a zůstaňte při mně po celý den. Budu míti plné ruce práce a budu ranněna mezi ramenem a šíp!“

XXII.

Vstali jsme za svítání a po mši dali jsme se na pochod. Dobrý domácí pán se zlobil, že Jo-

hana odchází aniž by posnídala a prosil ji proto, aby sečkala a něco pojedla. Neměla času nebo aspoň trpělivosti k čekání — takovou měla touhu, aby co nejdříve byla hotova s poslední bastillou, stojící mezi ní a prvním jejím velikým krokem k osvobození a vykoupení Francie.

„Považte,“ přemlouval ji Boucher, „my nešťastní obležení obyvatelé města již dávno neokusili jsme ryb, které nyní díky vám znovu objevily se na stole. Máme k snídani výbornou mořskou pražmu; počkejte trochu.“

„Oh, brzy budete mítí ryb hojnost!“ odpověděla Johana. „Po dnešní denní práci celý břeh řeky bude vaším a budete s ním moci nakládati dle své libosti.“

„Ach, vaše Excellencí, vy naděláte divů, jsem o tom přesvědčen! My však nechceme toho tak mnoho, ba ani ne od vás. Máte k tomu čas celý měsíc a ne pouze jeden den! Buďtež laskavou, počkejte a promyslete věc. Jest přísloví, že ten, jenž chce se dvakrát denně přepraviti přes řeku na loďce, má dříve najísti se ryb pro štěstí, aby ho nestihlo nějaké neštěstí.“

„To všechno však netýče se mne, jelikož dnes pouze jednou přepravím se na loďce.“

„Oh, nemluvte tak! Což pak se k nám nevrátíte?“

„Vrátím se, ale ne na loďce.“

„Jak tedy?“

„Po mostě.“

„Co pravíte! Po mostě? Snad žertujete, generále. Raději mne poslechněte a najezte se ryby.“

„Nechte mně kousek k večeři. Přivezu s sebou jednoho Angličana a ponechte mu tedy také jednu porci.“

„Nu, dělejte jak chcete. Kdo však se postí, nemůže konati slavné činy a brzy ztratí své síly. Kdy se vrátíte?“

„Po zrušení obléhání Orleánu. Ku předu!“

Odejeli jsme. V ulicích bylo plno měšťanů a vojska, ale divadlo bylo pochmurné. Nikde nebylo viděti úsměvu, všude panovala zamlklost. Zrovna jako by nějaké veliké neštěstí zničilo všelikou naději a věstilo smrt. Když však objevila se Panna, ihned všichni se vzpružili a od úst k ústům letěla otázka:

„Kam pospíchá?“

Johana konečně vše zaslechla a zvolala:

„Kam myslíte? Jdu dobýti pevnosti Tourelles.“

Těžko popsati, jak rychle těchto několik slov obrátilo všeobecný zármutek v radost; celá bouře vítání a jásotu nesla se ulicemi na všechny strany a v jediném okamžiku probudila mrtvý a tichý zástup k činnosti a práci. Vojáci oddělili se od lidu a shromažďovali se pod naším praporem; mnozí měšťané chápali se kopí a halaparten a připojovali se k nám. Dle našeho postupu síly naše vzrůstaly, křiky hurá! burácely vzduchem a vyrážely dokonce z oken, přeplněných lidem.

Vyšlo na jevo, že vojenská rada dala zavřítí Burgundskou bránu a postavila k ní silné oddělení pod velením statečného vojína, Raoula de Gaucourt, velitele Orleánu, s rozkazem, aby zamezil Johaně průchod a zabránil jí takto, aby nemohla učiniti útok na pevnost Tourelles. Tento hanebný čin naplnil celé město zármutkem a zoufalstvím. Nyní však tento pocit zmizel, neboť lid si myslel zcela odůvodněně, že Panna přemůže každého, i vojenskou radu.

Když dostali jsme se ke bráně, Johana poručila Gaucourtovi, aby ji otevřel a propustil ji.

Odpověděl, že nemůže tak učiniti, jelikož byly mu dány od rady přísné rozkazy.

„Nade mnou není jiné moci kromě královské,“ odpověděla Johana. „Máte-li rozkaz od krále, ukažte ho.“

„Přiznávám se, že nemám takového rozkazu, generále.“

„V tom případě mne propusťte, sice jinak stihne vás zodpovědnost za následky.“

Raoul de Gaucourt začal vše zamlouvati; jako všichni ostatní pleticháři byl ochoten pomoci si slovy, ale Johana přerušila jeho prázdné mluvení ostrým rozkazem:

„Ku předu!“

Učinili jsme útok. Nestálo to mnoho práce, abychom s touto nepatrnou věcí byli hotovi. Bylo zajímavým pozorovati, jaký strach dostal velitel města. Nebyl zvyklým takovému bezohlednému jednání. Vyrázili jsme branou s hlukem a chechtotem a brzy naše vojsko, přepravivši se přes řeku, učinilo útok na Tourelles.

Nejdříve zmocnili jsme se předního náspu, jenž nazývá se „boulevard,“ dříve nežli učinili jsme vlastní útok na hlavní bastillu. V týle tento boulevard byl spojen s bastillou zdvihacím mostem, pod nímž tekly vody rychlého a hlubokého ramene Loiry. Boulevard byl silně opevněn a Dunois pochyboval, že se ho zmocníme, ale Johana nesdílela těchto pochybností. Střílela na něho z děl po celé dopoledne, odpoledne pak dala povel k útoku, postavivši se sama v čelo vojska. Hnali jsme se do příkopu uprostřed kouře a v dešti kulí, Johana pak, povzbuzujíc nás svým křikem, sama začala lézti po řebříku vzhůru, tu však stalo se neštěstí, jež jsme čekali. Železný šíp, vypuštěný z kuše, zranil Johanu mezi šíjí a lopatkou, proraziv její

brnění. Ucítivši ostrou bolest a spatřivši proud krve, která zbarvila její hrud, polekala se — ubohá dívka — a klesnuvši na zem, dala se do trpkého pláče.

Angličané vyrazili ze sebe radostné křiky a seběhli dolů, aby se jí zmocnili. Během několika minut síly obou protivníků byly soustředěny právě v tomto bodě. Nad ní a kolem ní bojovali Angličané i Francouzi s největší zuřivostí. Johana bojovala za Francii a ve skutečnosti pro obě strany byla vtělenou Francií; kdo se jí zmocní, ten zmocní se Francie na věky. Na této maličké hroudě země během nějakých deseti minut rozhodoval se osud Francie na věky věkův a také se rozhodl.

Kdyby byli tehdáž Angličané zajali Johanu d'Arc, Karel VII. byl by utekl ze země a Francie, která byla již vlastnictvím Anglie, stala by se bez dalších sporů anglickou provincií, jakou by zůstala po věky věkův. Vsazena byla národnost a království a k rozhodnutí nebylo dáno více času, nežli jest ho třeba k uvaření vejce na tvrdo. Bylo to nejdůležitějších deset minut v životě Francie: její stělesnění, Johana d'Arc, ležela v příkopě zalitá krví a o zmocnění se její osoby pokoušeli se dva národové.

Trpaslík byl u ní a po celou tu dobu pracoval za šest. Mával svou sekerou a pokaždé, když dopadla sekera, pronesl pouze slova „za Francii“ a rozbitá přilbice rozletěla se na kusy jako vaječná skořápka, kdežto hlava majitele ztratila již všelikou možnost škoditi Francii. Navalil před sebou celou stěnu mrtvol v železných brněních a bojoval za ní; konečně, když vítězství zůstalo na naší straně, vyprostili jsme ho, on pak vystoupil po řebříku z příkopu s Johanou na ruku s takovou lehkostí, jako by byla malým dítětem a vy-

nesl ji šťastně z bitvy. Za nimi následoval veliký, znepokojený zástup. Johana byla od hlavy k patě celá zbrocena krví, vlastní i anglickou, jelikož padali na ni ranění i zabití, pokud ležela v příkopě a zbrocovali ji svou krví. Bílé brnění úplně se ztratilo pod tímto hrozným povrchem.

Železný šíp dosud vězel v ráně; myslím, že bylo ho možno viděti, ale já neměl jsem té odvahy, abych se na to podíval. Vytáhli ho a Johana dala se bolestí zase do pláče. Také se povídá, že vytáhla ho sama, jelikož nikdo nechtěl to vykonati, nechtěje jí udělati bolest. Vím pouze, že ránu namazali olejem a náležitě obvázáli.

Hodinu za hodinou Johana ležela v trávě, se-sláblá a trpící, stále naléhajíc, aby v boji se neustávalo; pokračovalo se také v boji, ale mdle, jelikož vojáci jen před jejíma očima byli reky a ničeho se nebáli.

K večeru Dunois začal váhati. Johana zasllechla zvuk polnic.

„Jak!“ zvolala. „Troubí k ústupu!“

V okamžiku zapomněla na svou ránu. Dala příslušný rozkaz a kromě toho poručila důstojníkovi, jenž velel baterii, aby vypálil pět ran za sebou. Bylo to znamení vojsku pod velením La Hírovým, jež stálo na druhé straně řeky, kde byl Orleán. La Hire s námi nebyl, ačkoliv někteří historikové to tvrdí. Bylo umluveno, že když Johana se přesvědčí, že boulevard padne nám do rukou, vojsko La Hira učiní přes most útok na Tourelles s druhé strany.

Johana posadila se na koně, obklopena jsouc svým štábem a když naši viděli její příchod, provolali „hurá“ a učinili na boulevard nový útok. Johana jela přímo k témuž příkopu, kde byla raněna a stojíc tam v dešti šípů, přikázala Paladi-

novi, aby rozvinul její dlouhý prapor po větru a dával pozor, až jeho třásně dotknou se pevnosti. Paladin brzy oznámil, že se již tak stalo.

„Nuže,“ obrátila se Johana k stojícím za ní praporům, „pevnost jest naše, jen vstupte! Trubači zatrubte k útoku. Bratři, jen směle ku předu!“

Hnali jsme se také ku předu! Nikdy jsem nespatrił nic podobného. Hnali jsme se vzhůru po řebřících a přes ozubené hrádky jako příval mořský a pevnost stala se naší. Kdyby člověk žil třeba tisíc let, nikdy by nespatrił nic tak velkolepého. Bojovali jsme prsa o prsa jako nějací dravci; Angličané neprosili o milost a nevzdávali se.

Byli jsme tak zabráni bojem, že neslyšeli jsme ani pěti výstřelů z děl, jež následovaly minutu potom, co Johana dala zatroubiti k útoku; mezitím co bojovali jsme v malé pevnosti, záloha se strany Orleánu přitrhla k mostu a učinila útok na Tourelles s této strany. Loďka se zápalnými látkami byla spuštěna a dopravena pod zdvihací most, spojující Tourelles s naším boulevardem. Když konečně hnali jsme Angličany před sebou a tito pokusili se přejíti zdvihacím mostem a připojiti se ku svým v Tourelles, hořící prkna prolomila se pod nimi, načež hromadně sletěli do řeky ve svém těžkém brnění. Bylo smutno se dívati, jak rekové umírají takovou smrtí.

„Ať smiluje se Bůh nad nimi!“ pravila Johana, davši se při tomto smutném divadle do pláče.

Pronesši tato slova, prolévala slzy soucitu, ačkoliv jeden z tonoucích hrubě ji urazil špatným slovem před třemi dny, když vyslala k němu posla se žádostí, aby se vzdal. Byl to jeden z vůdců anglických, sir Vilém Glasdale, velice statečný

rytíř. Byl celý pokryt ocelí, tak že potopil se do vody jako klíč a toť se ví, více se nevynořil.

Brzy zřídili jsme jakýsi most a vrhli jsme se na poslední opevnění anglické moci, jež oddělovalo Orleán od přátel a zásob. Ještě před západem slunce byl skončen tento památný a parný den. Prapor Johany vlál na pevnosti Tourelles, její slib byl vyplněn: sprostila Orleán obléhání!

Sedmiměsíčné obléhání bylo skončeno. To, co první generálové Francie považovali za nemožné, uskutečnilo se. Vzdor všemu úsilí ministrů králových a válečných rad, kteří chtěli jí brániti, tato tichá, sedmnáctiletá selská dívka vyplnila svůj veliký úkol a byla s ním za čtyři dni hotova.

Dobré zprávy roznášejí se někdy rovněž tak rychle, jako špatné. V tu dobu, kdy chystali jsme se vrátiti se domů po mostě, město Orleán tonulo v záři radostných ohňů; střelba z děl a hlahol zvonů vznášely se nad městem. Až dosud Orleán neslyšel nikdy nic podobného.

Když jsme tam přibyli — ne, nelze to popsat — hustý zástup lidu, skrze nějž stěží jsme kráčeli, proléval potoky slz a při světle pochodní bylo viděti radostné, jásající tváře. Všichni jali se líbati nohy Johany, pokryté ocelí. „Ať žije Panna Orleánská!“ — takový byl všeobecný křik a já slyšel jsem ho statisíckrát. — „Pozdrav naší Panně!“ křičeli jiní.

Ani jediná žena v celé historii nedosáhla té výše slávy, jako Johana d'Arc tohoto památného dne. Snad si myslíte, že jí to pomátlo hlavu a ona seděla tohoto večera dlouho, kochajíc se spoustou poklon a nadšením? Nikoliv. Jiná dívka na jejím místě jednala by takto, nikoliv však Johana. Šla ihned spat jako unavené dítě a když lid se dověděl, že jest raněna a potřebuje klidu, přerušil

všechny styky a zarazil obchod ve čtvrti, v níž žila; po celou noc stála stráž, aby dávala pozor, by nebyla vyrušována. „Dala nám pokoj,“ pravil lid „a proto také ona musí býti ponechána v klidu.“

Všichni věděli, že zítra celá krajina bude Angličany očistěna a všichni byli přesvědčeni, že nyní žijící měšťané a jejich potomci povinni jsou považovati tento den za posvátný v upomínku na Johanu d'Arc. Orleán nikdy nezapomene na den 8. května a vždy bude ho oslavovati. Jest to den posvátný, den Johany d'Arc.

XXIII.

Ráno za svítání Talbot s anglickým vojskem vyprázdnil pevnosti a odešel, nezastaviv se ani, aby dle svého zvyku loupil, páčil a pustošil; pevnosti opustil v předešlém jejich stavu, se zásobami potravin, zbraní a různých potřeb k dlouhému obléhání. Stěží lid uvěřil, že tato událost skutečně se stala a že hrozný Talbot, postrach Francouzů, jehož jméno děsilo francouzskou armádu, odešel přemožený, zahnaný obyčejnou venkovskou dívkou.

Město spustlo. Ze všech bran hrnuly se zástupy měšťanů. Pobíhali kolem pevností jako roj mravenců, odváželi odtud děla a potraviny, načež všech těchto dvanáct pevností bylo obráceno v obrovské hranice, jež vysílaly k obloze husté oblaky kouře.

Děti měly jinou zábavu. Vždyť v prvním mládí sedm měsíců jest dlouhou dobou. Děti orleánské úplně odvykly trávníku a zeleni: sametové luhy zdály se rájem šťastným dětem, jež po dlouhou dobu nespátřily ničeho kromě špinavých uliček a městských ulic. S radostí užívaly volné prostory polí a luhů po nudném a úmorném uzavření; cho-

dily i běhaly po kvetoucích březích řeky a vrátily se domů teprv k noci s náručemi květin a s novou zásobou zdraví a svěžesti.

Po spálení pevností dospělá část obyvatelstva následovala Johanu do kostelů a modlila se vřele za osvobození města. Večer k poctě Johany a její generálů uspořádána byla slavnost. Město bylo osvětleno a všichni, malí i velcí, oddali se veselí a radovánkám. Když lid rozešel se po domech, za svítání, byli jsme již na koních a jeli jsme do Toursu, abychom podali králi zprávu o vítězství.

Král přijel do Toursu, aby uvítal Johanu. V nynější době tato ničemná bytost má jméno Karla Vítězného, díky vítězstvím, jichž dobyli pro něho jiní, avšak za naší doby jmenovali jsme ho zcela jinak, dle jeho pravých zásluh a sice Karlem Malým. Když dostavili jsme se k audienci, seděl na trůně, obklopen průvodem svých milostníků a šviháků. Podobal se rozdvojené mrkvi — tak pevně měl na sobě natažené triko. Na nohách měl střevíce s úzkými špičkami stopu délky, tak že musil je ohýbati vzhůru, aby mu nepřekážely v chůzi; přes rameno visel mu plášť, jenž sotva dosahoval mu k loktům; na hlavě seděla mu vysoká, chlupatá čepice v podobě náprstku, s perem, jež trčelo ze středu jako pero z kalamáře; pod čepicí splývaly k ramenům rovné, hrubé vlasy, zlehka zahnuté vzhůru na koncích, takže celé jeho tělo, s pláštěm, čepicí a vlasy, vypadalo nejvýš nemotorně. Všechny látky jeho obleku byly drahé a jasných barev. Na klíně ležel mu svinutý malý psík, jenž vrčel ceně bílé zuby, jakmile jen dost málo byl vyrušen kroky někoho. Šviháci královského průvodu byli oblečeni skoro rovněž tak jako on a když jsem si vzpomněl, že Johana nazvala orleánskou válečnou radu sborem „převlečených

bab," ihned jsem pochopil, jak název tento hodí se na tyto pány.

Johana poklekla před vládcem Francie a před opovržlivým tvorem, jenž ležel mu na klíně; díval jsem se na to s odporem. Třeba však spravedlivě uznati, že Karel choval se dosti hezky v tomto případě, ba mnohem lépe, nežli bylo jeho zvykem. Odevzdal psíka jednomu z dvořanů a sňal čepici před Johanou, zrovna jako by byla královnou. Potom sestoupil s trůnu, sám ji zdvihl, projevil jí vřelou a upřímnou radost, uvítal ji a poděkoval jí za její slavné činy. Zkrátka řečeno v tomto případě jednal velice šlechetně.

„Neklekejte přede mnou, můj statečný generále," pravil Karel, „vyznamenal jste se královsky a proto také náleží vám královské pocty.“

Spozorovav, že jest bledou, doložil:

„Nestůjte, neboť prolila jste svou krev za Francii a vaše rána není dosud zahojena. Pojdmež.“

Odvedl ji ke křeslu a sám posadil se vedle ní.

„Nyní mluvte se mnou upřímně, jako s člověkem, jenž jest vám mnohým zavázán, k čemuž přiznávám se veřejně před celým dvorem. Jakou chcete odměnu? Určete ji sama.“

Styděl jsem se za něho. A přece bylo to s mé strany nespravedlivé. Což pak bylo možno očekávati, že pozná duši této neobyčejné dívky za několik neděl, když my sami, kteří vidali jsme ji po celý život, každodenně nalézali jsme v její povaze vždy nových, netušených krás a předností, nám až dosud neznámých? Styděl jsem se i za dvořany, kteří, závidíce štěstí Johany, neznali ji lépe nežli sám král. Tvář Johany zčervenala při myšlence, jako by snad pracovala pro vlast jen k vůli odměně; sklopila hlavu a snažila se schovati tvář dle zvyku všech červenajících se dívek.

Král povšimnuv si toho, uvedl Johanu do větších ještě rozpaků: bylo to nejnepříjemnější, co možno učiniti dívce, když se červená a co může ji dohnati i k pláči, když jest tak mladou, jako byla Johana. Ostatně úvahy tyto nejsou důležité a proto pokračuji ve vypravování. Král zasmál se tomu, že Johana se zapálila, což mělo za následek, že zmátla se ještě více a vzplála jako oheň. Potom litoval svého činu a snažil se ji upokojiti, podotknuv, že ruměncem jí velice sluší; tu barva její tváře ještě více ztemněla a z očí vytryskly jí slzy. Králi bylo to nepříjemné; pochopil, že učiní nejlépe, když toho nechá a tu začal pak mluvití nejkrásnější věci o dobytí Tourelles Johanou a potom, když poněkud se vzpamatovala, začal zase mluvití o odměně. Všichni zvědavě naslouchali, zač požádá, když však konečně projevila své přání, na tvářích jejich bylo znáti, že něčeho takového se nenadáli.

„Oh, drahý a milostivý korunní princi, mám pouze jedno přání, jen jedině . . .“

„Neboj se, dítě mé a řekni ho . . .“

„Neodkládej ani jediného dne. Má armáda jest silná a mocná a touží, aby mohla dokonati své dílo. Vyprav se se mnou do Remeše a vlož korunu na svou hlavu . . .“

Mdlý a nerozhodný král, v pestrých šatech jako u motýla, zřejmě se zachvěl.

„Do Remeše! Toť nemožné, generále! Projíti pravým ohniskem anglických sil!“

Což pak skutečně ho obklopovaly francouzské tváře? Ani jediná z nich nevzplála nadšením v odpověď na návrh statečné dívky; naopak, všechny byly spokojeny odpovědí královou. Nač by se dvoráné zbavovali pohodlí a lenosti, aby snášeli obtíže a svízele války? Ani jediný z těchto skvělých

motýlků si toho nepřál. Častovali se navzájem cukrovinkami ze svých krabiček, souhlasíce s praktickou moudrostí svého pána. Johana prosila krále dále:

„Pro Boha, nepropust' této výborné příležitosti. Všechno nám přeje. Duch našeho vojska se vzpružil pomocí vítězství, kdežto anglické vojsko naopak jest sklíčené porážkou. Bude-li věc odložena, všechno se změní. Vidouc, že váháme s vykořistěním výhod, vojsko naše ochabne a ztratí k nám důvěru, kdežto Angličané se vzpamatují a znovu nabudou odvahy. Nyní jest právě nejlepší čas. Prosím tě, pojďmež do Remeše!“

Král zakýval hlavou. Když otázali se La Tremouilla na jeho mínění, pravil tento ohnivě:

„Vaše Veličenství, protivilo by se to všeliké opatrnosti: mějte na paměti anglické pevnosti podél Loiry; mějte na paměti i ty, které oddělují nás od Remeše.“

Johana ostře ho přerušila.

„Budeme-li váhati, pevnosti tyto budou ještě více sesíleny a opevněny. Což měli bychom z toho nějakého prospěchu?“

„Ovšem, že ne.“

„V tom případě co navrhuje?“

„Myslím, abychom čekali.“

„Čekat, ale nač?“

Ministr byl mimovolně přiveden do rozpaků, seznav, že nějakého vysvětlení nemůže dáti. Kromě toho nebyl zvyklým, aby se ho vyptávali tak před shromážděným lidem. Pravil zlostně:

„O státních záležitostech nemá se pojednávat před shromážděným národem.“

Johana odpověděla klidně:

„Odpusťte, nevěděla jsem, že věci, spadající do vašeho oboru, jsou záležitostmi státními.“

Ministr zdvihl obočí v posměšném udivení a pravil poněkud sarkasticky:

„Jsem — prvním ministrem královým a tu si ještě myslíte, že věci, týkající se mého oboru, nejsou státními záležitostmi? Proč pak? Prosím, vysvětlete to.“

Johana odpověděla nedbale:

„Protože žádného státu nemáme.“

„Že ne?“

„Ne, pánové, není žádného státu a není třeba nějakého ministra. Francie súzila se na maličký kousek země, který by mohl spravovati pomocník šerifův a proto také věci vaší působnosti nelze nazvati záležitostmi státními. Název ten jest příliš zvučný.“

Král nezčervenal, ale dal se do hlasitého, veselého smíchu. Dvůr také dal se do smíchu, ale opatrně, odvrátiv se. La Tremouille se dopálil a začal mluvit, avšak král napřáhl ruku a pravil:

„Běru ji pod svou vysokou ochranu. Ona řekla pravdu, pouhou pravdu, jakou jen zřídka slýchám! Při vši nádheře kolem mne i na mně nejsem více nežli šerifem, obyčejným šerifem, jenž spravuje nějaké ubohé dva akry!“ zasmál se zcela upřímně.

„Johano, můj přímý a poctivý vojevůdce, urči si sama odměnu! Chci ti dáti šlechtický titul. Budeš míti v erbu korunu s liliemi a svůj vítězný meč, jenž je chrání. Řekni jen slovo.“

V sbromáždění ozval se repot udivení a závisi. Johana zakývala hlavou.

„Ach, není toho třeba, dobrý a šlechetný korunní princ. Míti to štěstí pracovati pro Francii a úplně se jí věnovati — toť nejlepší odměna a netřeba k ní ničeho přidávati. Dej mně jen jednu odměnu, o niž tě prosím: odeber se se mnou do

Remeše a vlož si korunu na hlavu. Prosím tě za to na kolenou . . .“

Král vložil jí ruku na rameno a v očích jeho zaplál skutečně mužný oheň:

„Ne,“ pravil pevným hlasem, „neklekej, ale posaď se vedle mne. Tys mne překonala. Učiním, co mně . . .“

Avšak výstražný posunek ministrův byl příčinou, že nedomluvil a doložil pak k radosti celého dvora:

„Dobře, dobře, ještě si to rozmyslíme a pohovoříme o tom. Nuže dosti, vznětlivý vojine!“

První slova jeho byla příčinou, že Johana vzplála vytržením, avšak další slova ji roztrpčila a její oči naplnily se slzami. Po nějaké chvíli pravila s jistým strachem:

„Oh, prosím tě, nech mne vykonati můj úkol! Času jest tak málo!“

„Proč jest málo času?“

„Pouze jeden rok, neboť budu pouze jeden rok živa.“

„Co mluvíš, dítě? V tvém mladém, zdravém těle jest životních sil ještě na padesát let.“

„Oh, nikoliv, mýlíš se, skutečně se mýlíš! Za nějaký ten rok bude všechno odbyto. Času jest tak málo, tak málo! Minuty prchají a zbývá tak mnoho ještě vykonati. Popřej mně, abych mohla dílo co nejrychleji provésti! Vždyť jest to otázkou života a smrti Francie!“

I dvorní cizopasníci byli dojati její vášnivou řečí. Král začal se velice vážně tvářiti a zdál se býti hluboce dojatým. Oči jeho najednou zaplály výmluvným ohněm; vstal, obnažil meč a zdvihnuv ho, pomalu spustil jeho plochu na rameno Johany a pravil:

„Zrovna tak, jak jsi pravdomluvnou a přiro-

zenou, rovněž tak jsi velikou a šlechtitou! Ranou meče uděluji ti šlechtickou hodnost, která ti úplně přísluší. Z úcty k tobě udílím také šlechtictví celé tvé rodině, tvým příbuzným a jejich potomkům, nejen v mužské, ale i ženské linii. Nedosti na tom! Abych vyznamenal tvůj dům a poctil ho ze všech nejvíce, přidávám privilej, které ještě nikdy nikomu se nedostalo v historii naší říše: všechny osoby ženského pohlaví po tvé linii budou mít právo předávati své šlechtictví i mužům svým, když tito by pocházeli z nižších tříd.“

Udivení a závist bylo znáti na všech tvářích, když byla pronesena tato slova, poskytující Johaně velikou, nebývalou milost. Král se zastavil a pozoroval tyto známky se zřejmým uspokojením.

„Vstaň, Johano d'Arc, od nynějška zvaná du Lis, v upomínku vděčného uznání té mohutné rány, kterou jsi zasadila na obranu královských lilí Francie; tyto lilie, zároveň s královskou korunou a tvým vítězným mečem, budou seskupeny v tvém erbu a zůstanou na věky symbolem tvé vysoké a vznešené hodnosti.“

Když Johana vstala, zlatem pokrytí dvořané seskupili se kolem ní, aby jí blahopřáli a uvítali nového soudruha ve svých řadách, nazývajíce ji právě darovaným jménem; avšak Johana byla zmatena a pravila, že takové pocty jí nepřísluší, jako narozené v nízkém stavu a prokáže-li jí král tu milost, že i dále zůstane dřívější prostou Johanou d'Arc a ničím více — a tak bude se jmenovati i dále!

Ničím více! Což pak mohlo býti ve skutečnosti něco vznešenějšího, něco většího? Paní du Lis! Jest to tak titěrné, malicherné, nemístné! Avšak Johana d'Arc! Jen toto jméno povznáší duši a nutí srdce k mocnějšímu bití!

XXIV.

Bylo k zlosti dívati se na ten zmatek, jenž nastal druhého dne v městě a v celém kraji za příčinou této novinky. Johana d'Arc byla povýšena králem na šlechtickou hodnost! Lid chodil zrovna zmámený udivením a radostí. Ani nedovedete si představit, jak na ni koukali, divili se jí a jak všichni jí záviděli. Bylo možno si myslet, že stalo se jí cosi neobyčejně šťastného a radostného. My však nesdíleli jsme tyto myšlenky. Dle našeho náhledu ani jediný smrtelník nemohl ničeho přidati k slávě Johany d'Arc. Pro nás byla jasným sluncem, zářícím na nebesích a její novopečené šlechtictví mdlou hvězdou, jejíž světlo ztrácelo se v lesku slunečních paprsků. A ona sama byla rovněž tak lhostejnou k své nové hodnosti, jako slunce k plamenu svíčky.

Jinak chovali se při tom její bratří. Byli hrdými a radovali se ze své nové důstojnosti. Bylo to také k pochopení! Johana radovala se také s nimi, vidouc, jak jsou spokojenými a šťastnými. Se strany královny byla to vtipná myšlenka — překonati její předsudky a působiti na ně pod rouškou její lásky k rodině a příbuzným.

Jan a Petr s rozkoší vychloubali se svým erbem; jejich společnost vyhledávali všichni, šlechtici i mužové z lidu. Praporečník pravil s nádechem zármutku, že jsou naskrz prodchnuti vědomím své důstojnosti a že jsou dokonce ochotni zřít se úplně spánku, jelikož v jeho době necítí své hodnosti, tak že spánek byl pro ně skutečnou ztrátou času.

„Jest ovšem pravda,“ doložil, „že nemohou zaujati místo přede mnou při vojenských obřadech, za to však při veřejných slavnostech zcela

klidně půjdou s tebou a ostatními rytíři, kdežto já s Noëlem budeme nuceni zůstatí vzadu. Jest to pravda?“

„Ano,“ souhlasil jsem, „myslím, že máš pravdu.“

„Nuže, toho právě jsem se obával,“ vzdychl si praporečník. „A proč jsem se bál, když jsem již napřed věděl, že to tak dopadne? Byl jsem hlupákem, když jsem mohl o tom pochybovati.“

V tom zakročil rytíř z Met.

„Víš-li pak, Paladine, že skutečnost převyšuje všechny tvé obavy. Což pak nevíš, že při veřejných parádách a ceremoniích mají přednost před námi všemi z osobního štábu, bez výminky přede všemi?“

„Jest to skutečně pravda?“

„Ano. Podívej se jenom na jejich erb. Hlavním obrázkem na něm jsou lilie. Královské lilie, příteli! Rozumíš tomu? Pověz, jaká to čest, jaké vyznamenání! Dle mého úsudku není ani jediného šlechtice v celé říši, jenž by měl nyní přednost před těmito jinochy, kromě vévody Alençonského, prince královské krve!“

Paladin byl tak překvapen těmito slovy, že dokonce zbledl. Chvilí pohyboval rty, nemohl však pronést ani jediného slova. Konečně pravil:

„Neměl jsem ani tušení o velikém významu této milosti; netušil jsem toho ani polovici. Nyní vidím, že byl jsem skutečným hlupákem. Dnes ráno jsem je potkal a zvolal jsem na ně: „Hej!“ Zrovna tak, jako na každého jiného. Nechtěl jsem dělati hlupáka a ostatně neměl jsem o ničem ani tušení . . . Přiznávám se, že byl jsem dokonalým oslem . . .“

„Ano, jest to tomu podobno,“ prohodil ne-

dbale Noël Rainguesson. „Nemohu však pochopiti, proč se tomu tak divíš?“

„Nepochopuješ to, nepochopuješ? Proč nemůžeš to pochopiti?“

„Protože to není žádnou novinkou. U některých lidí jest to obvyklý stav, vždy jim příslušný. Nyní vezmi si podobný stav, prodloužený do nekonečnosti a výsledkem jeho bude jednotvárnost, která během doby přejde v nudu. Kdyby jsi dal na jevo únavu za příčinou vědomí toho, žeš oslem, pak bylo by to logickým a rozumným, ty však v příčině té dáváš na jevo udivení — což znamená znovu dělati ze sebe osla, jelikož stav ducha, jenž nutí člověka, aby se divil a rozčilloval faktem hotovým a jednotvárným, jest . . .“

„Již dosti, Noële Rainguessone! Nedomluv, abys nepřivolal neštěstí. Nechci, abys mne dopaloval několik dní; nemohu snést tvé tlachání.“

„Vida, toť věru pěkné! Já jsem vůbec nechtěl ani mluvit. Chtěl jsem se všemožně vyhnouti rozmluvě s tebou. Když nechtěls poslochatí mé tlachání, nemusils mne vtahovati do hovoru.“

„Já že jsem tě vtahoval? O něčem takovém se mně ani nezdálo.“

„Tys přece tak činil. Také já mám právo býti uraženým a tys svým chováním mne urazil. Myslím, že když někdo někoho svádí a nutí k rozhovoru, jest to s jeho strany nespravedlivé a hrubé, když nazývá jeho řeč tlacháním.“

„Oh, ubožák, zase fňuká! Dejte této churavé loutce pocukrované ovoce. Nuže, rytíři Jene z Met, jste si v tom úplně jist?“

„V čem?“

„V tom, že Jan a Petr budou míti přednost před všemi šlechtici, vyjímaje pouze vévodu Alençonského?“

„Nemůže býti o tom žádných pochybností.“
Praporečník na několik okamžiků se zamyslel, potom vzdychl si tak hluboce, že samet a hedbáv na jeho prsou se rozvlnil a pravil :

„Bože můj, jaký to skok! Zde viděti, co může dokázati štěstí! Ostatně mně jest všechno jedno. Dokonce bych si ani nepřál býti za vše vděčným pouhé náhodě; podobného úspěchu bych si ani nevážil. Svůdnější jest dostati se na tu výši, na níž nyní se nacházím, pomocí svých vlastních zásluh, nežli octnouti se v samotném zenitu s vědomím, že dostal jsem se tam jen pouhou náhodou. Dle mého soudu osobní zásluhy jsou všechno, kdežto ostatní jest nesmysl.“

V okamžiku tom bylo zatroubeno, abychom se shromáždili a hovor náš byl přerušen.

XXV.

Den za dnem ubíhal; žádné rozhodnutí se nestalo, nic se nepodnikalo. Armáda byla plna šlechetného nadšení, byla však hladovou. Žold nebyl vojákům vyplácen, pokladna byla prázdná a bylo nemožno vojsko nasytiti. Pod vlivem hladu a různých nedostatků armáda začala se rozpadávati a rozptylovati, nad čímž měl lehkomyšlný dvůr velikou radost. Bylo bolno dívati se na roztrpčenost Johany. Byla bezmocnou, mezi tím co její vítězná armáda se rozptylovala, tak že zůstala z ní pouhá kostra.

Konečně jednou Johana vypravila se do zámku Loches, kde král ubíjel čas v zahálce a radovánkách. Zastala ho, jak radil se s třemi rádci, Robertem Maçonem, bývalým kancléřem, Krištofem d'Harcourtem a Gerardem Machetem. Byl také přítomen Dunois, od něhož také dověděli jsme se

všechno, co se stalo. Johana vrhla se králi k nohám a objala jeho kolena.

„Vznešený korunní princí,“ pravila, „prosím tě, abys nemařil času těmito dlouhými a častými poradami a vypravil se se mnou co nejdříve ke korunovaci do Remeše.“

Křištof d'Harcourt se tázal:

„Tvé „hlasy“ ti přikázaly, abys oznámila to králi?“

„Ano a to způsobem velice naléhavým.“

„Tož vysvětli nám zde, v přítomnosti králově, jakým tajemným způsobem „hlasy“ udržují s tebou spojení?“

Byl to chytrý pokus dostatí Johanu do pasti a uvésti ji na cestu neskromných nároků a nebezpečné sebechvály. Neměl však žádného výsledku. Odpověď Johany byla přímá a prostá, tak že ani dobromyslný biskup nenašel ničeho, čeho mohl by se přichytiti. Johana oznámila, že když setkala se s lidmi, kteří pochybovali o jejím poslání, odešla stranou a modlila se, rmoutíc se nad nevěrou těchto lidí. Tu pak u jejího ucha šeptaly tiše a měkce upokojující hlasy:

„Jdi ku předu, dcero Hospodinova, poskytnu ti pomoc!“

„Když to slyším,“ doložila, „taková radost naplňuje mé srdce, že nemohu to ani snést!“

Dunois nám vypravoval, že tvář její při těchto slovech celá zazářila jako by plamenem, ona pak sama zdála se býti pohrouženou v extázi.

Johana prosila, přesvědčovala, dokazovala; jen pomalu postupovala k svému cíli, jelikož na každém kroku setkávala se s překážkami se strany válečné rady.

Prosila za dovolení, aby mohla nastoupiti pochod. Její protivníci neměli více žádných námitek,

ba naopak uznávali, že rozpuštění armády bylo velikou chybou, ale jak nyní tomu odpomoci? Což pak možno nastoupiti pochod bez armády?“

„Třeba sebrati vojsko!“ zvolala Johana.

„Bude to však trvati šest neděl.“

„Nic to neznamená! Jen začněte!“

„Nyní jest již pozdě. Není žádné pochybnosti, že vévoda Bedfordský sehnal novou armádu, aby táhl s ní na pomoc svým pevnostem na Loire.“

„Ano, on učinil tak bohužel, mezitím co my rozpouštěli jsme vojsko. Nyní však nelze více ztrácti času a třeba si pospíšiti.“

Král namítal, že nemůže se odvážiti jíti do Remeše, jelikož má v cestě pevnosti na Loire. Avšak Johana odpověděla:

„Dříve je zničíme a pak teprv ty přijdeš za námi.“

S tímto plánem král souhlasil: mohl klidně seděti doma mimo nebezpečí, pokud mu nevyčistí cestu.

Johana vrátila se k nám v pobouřené náladě. Ihned nastal neobyčejný ruch. Vydány byly proklamace, kterými svoláván byl lid do zbraně a zřízen byl tábor pro nováčky v Sellesu u Berry; šlechtici i obyčejný lid začali se zde s nadšením shromažďovati.

Část měsíce května byla takto zbytečně ztracena. Avšak k 6. červnu Johana sebrala novou armádu a chystala se na pochod. Měla osm tisíc mužů. Považte, co to vyžadovalo práce, sebrati tak značnou moc v tak malém okrsku! A byli to většinou staří vojínové. Ve skutečnosti skoro všichni dospělí lidé ve Francii byli vojáky, jelikož války táhly se po několik pokolení. Ano, většina Francouzů byla vojíny a při tom rychlými běhouny následkem velké zkušenosti i dědičnosti; během

celého století nedělali nic jiného, nežli že stále utíkali. Nebylo to však jejich vinou: neměli skutečné, řádné vlády, totiž vlády, spočívající na řádných základech: Ode dávna král a dvůr si zvykli zacházeti s vojevůdci zrádně; proto také vojevůdcové osvojili si ten zvyk, že pracoval každý pro sebe a nedělal nic pro jiné. Takovou cestou nebylo ovšem možno dodělati se vítězství. Nebylo divu, když francouzské vojsko stále utíkalo. A přece vojsko to ku své statečnosti potřebovalo jen dobrého vůdce, jenž by měl v rukou neobmezenou moc a ne aby desátou část této moci sdílel s ostatními generály. Nyní právě měli takového vůdce, jemuž byla svěřena taková neobmezená moc a jenž byl vši duší oddán svému úkolu; nyní mohly býti proto příznivější výsledky. Měli Johanu d'Arc a pod jejím vrchním velením měli ztratiti svou náklonnost a schopnost utíkati z bojiště.

Johana byla neobyčejně nadšena. Byla všude přítomnou, zde i tam, všude. Den i noc trávila v táboře dávajíc na vše pozor a ženouc věc ku předu. A kdekoliv se objevila, projíždějíc se podél řad a prohlížejíc vojsko, všude byli vojáci plni nadšení a vítali ji nadšenými křiky. Nikdo nemohl se zdržeti jásavého křiku: jevila se býti jakýmsi přízrakem mládí, kvetoucí krásy a něhy, stělesněním odvahy a života. Každým dnem stávala se krásnější a ideálnější; byla to doba jejího rozkvětu: půlosmnácta roků — toť úplně dospělá žena.

Mladí hrabata de Laval, dva stateční šlechtici, spříznění s nejlepšími a nejslavnějšími rodinami Francie, přibyli ke dvoru; nemohli se však tak dlouho upokojiti, pokud nespátřili Johanu d'Arc. Král poslal pro ně a představil je Panně Orleánské a jak samo sebou se rozumí, tato úplně

je okouzila. Když zaslechli její překrásný hlas, zdálo se jim, že slyší božskou melodii; když spatřili její hluboké oči, její tvář a duši, zračící se v těchto očích, pohled tento je tak okouzil jako báseň, jako zpěv, jako vojenská hudba. Jeden z mladých hrabat psal domů příbuzným: „Dívati se na ni a poslouchati ji — poskytuje božské osvěžení.“ Oprávněná slova.

Tento mladý šlechtic spatřil ji oblečenou před vypravením se na pochod a hle, co o ní napsal: „Měla na sobě bílé brnění — jen hlava zůstávala nepokrytou; v ruce držela malou sekeru. Když sedala na svého vysokého, černého kouě, tento se rozohnil, stavěl se na zadní nohy a nechtěl ji nechati posaditi se. Tu pravila: „Dovedte ho ke kříži.“ Tento kříž byl na blízku, před kostelem. Koně přivedli. Tu Johana mohla vhoupnouti se do sedla a kůň ani sebou nehnul, jako by byl zkamenělý. Potom obrátila se ke dveřím kostela a pravila svým něžným, ženským hlasem: „Vy, kněží a lide v kostele, uspořádejte procesí a pomodlete se za nás!“ Po těchto slovech bodla koně ostruhami a jela pod praporem se svou sekerkou v ruce, volajíc: „Ku předu! Pochodem pochod!“ Jeden z její bratrů, jenž přišel před týdnem, jel vedle ní; měl také na sobě bílé brnění.“

Také já jsem tam byl a všechno jsem viděl — vše sběhlo se tak, jak on to líčí. Jako dnes vidím před sebou malou válečnou sekeru, hezkou, peřím zdobenou čapku a bílé brnění v záři krásného červnového dne; vše to živě vyvstává přede mnou, jako by se to stalo právě včera. Také já jsem jel mezi členy jejího osobního štábu, štábu Johany d'Arc.

Mladý hrabě hořel touhou, aby mohl jeti také,

ale král zatím ho zdržoval. Avšak Johana dala mu slib, ježž uvádí také ve svém dopise:

„Řekla mně, že až král vypraví se do Remese, pojedu s ním. Dejž však Bůh, abych nebyl nucen tak dlouho čekati a abych mohl účastniti se bitev.“

Dala mu tento slib v okamžiku, kdy loučila se s vévodkyní Alençonskou. Vévodkyně také chtěla míti od ní slib. Jelikož očekávala zuřivý boj, měla strach o muže; přitiskla Johanu ku svým prsoum a něžně hladíc její vlasy, pravila:

„Zajisté budeš jej chrániti, viď? Budeš se o něho starati a vrátíš mně ho zdravého? Žádám toho od tebe a nepustím ho tak dlouho, pokud mně to neslíbíš.“

„Slibuji ti to z celé své duše,“ odpověděla Johana, „a nejsou to prázdná slova, ale posvátný slib. Vráti se ti zdrav a nezraněný. Věříš mně? Jsi nyní spokojena?“

Vévodkyně nemohla rozčilením pronésti ani slova, ale mlčky políbila Johanu na čelo, načež obě ženy se rozloučily.

Nastoupili jsme pochod dne 6. června a položili jsme se táborem v Romorantinu. Dne 9. června vstoupila Johana do Orleánu v plné parádě, pod vítězným baldachýnem, za palby z děl a uprostřed moře vlajících praporů. S ní jel celý hlavní štáb v plné nádheře a výzbroji: byl zde vévoda Alençonský, Dunois, levoboček orleánský, sire de Boussac, maršálek Francie, lord de Gravelle, sire de Culan, admirál Francie, Ambrož de Loré, Štěpán de Vignole, zvaný La Hire, Gautier de Brusac a jiní vynikající generálové.

Byly to slavné doby! Dle zvyku lid se tlačil, aby spatřil Johanu. Konečně dostali jsme se k našemu dřívějšímu bytu a tu jsem spatřil, jak starý

Boucher, jeho manželka a spanilá Kateřina dusili Johanu v objetí a zasypávali ji polibky. Mé srdce při tom se svíralo: vždyť já bych líbal Kateřinu ještě něžněji a sladčeji než kdokoliv jiný, o tom však nechtěl nikdo ničeho vědět a já po tom tak toužil! Ach, byla tak spanilá, tak okouzlující! Zamiloval jsem se do ní hned při prvním pohledu a od těch dob stala se mně svatyní. Nosil jsem ve svém srdci její obraz celých třiašedesát roků a po celou tuto dobu obraz ten byl v něm jediný, neboť nikdy jiné lásky jsem nepoznal. Nyní jsem již sešlým starcem, ale obraz Kateřiny dosud nachází se v mém srdci rovněž tak svěží, mladý, něžný, čistý a okouzlující, jako bývalo dříve, kdy poprvé zapadl mně do duše, přinášeje do ní pokoj a požehnání na dlouhá, dlouhá leta. Obraz tento nesestará ani na jediný den.

XXVI.

Také tentokráte, jako před tím, král dal generálům následující rozkaz: „Varujte se, abyste něco podnikali bez souhlasu Panny.“ Tentokráte však rozkazu toho uposlechli a řídili se ním za všech následujících slavných dnů výpravy na Loire.

Jaká změna, jaký obrat! Všechny dřívější tradice byly porušeny. Viděti z toho, jaké slávy vrchního velitele získala si tato mladičká dívka za deset dní, jež ztrávila na bojišti. Překonala lidské pochybnosti a všeliké podezření a získala si důvěry a přízně tou měrou, jak by toho nedocílil ani šedinami pokrytý veterán za třicet let. Zajisté se pamatujete, jak šestnáctiletá Johana hájila se sama před soudem a svou při vyhrála. Tehdáž starý soudce vyjádřil se o ní, že jest zázračným

dítětem.“ Jak viděti, bylo to zcela správné pojmenování.

Nyní ovšem staří vojevůdcové nepokoušeli se o vyniknutí a nejednali dle svého náhledu proti její vůli, což bylo ovšem velikým ziskem; někteří z nich však přece ještě báli se její nové, odvážné válečné taktiky a vážně přemýšleli, jak by ji změnili. Tak bylo také dne 10. června. Mezitím co Johana pracovala na uskutečnění svých plánů a dávala rozkaz za rozkazem s neunavnou energií, mezi některými generály jako dříve daly se porady a mnoho se uvažovalo.

Tohoto dne sešli se hromadně, aby konali válečnou poradu. Mezitím, co čekali na Johanu, která měla se k nim přidružit, posuzovali mezi sebou celou situaci. O těchto sporech nezmiňuje se historie vůbec; byl jsem však při tom a budu vám vše vypravovati, jelikož vím, že uvěříte mně na slovo, neboť víte, že nechci vás klamati lživými zprávami.

Gautier de Brusac myslel, že situace jest nejvyšší vážnou. Jargeau, první místo, na něž měl býti učiněn útok, bylo příliš silné; pevné hradby měly spoustu děl; za pevností stálo 7000 anglických veteránů, ozbrojených kopím a v čele jich byl vynikající hrabě Suffolk a dva jeho hrozní bratři, de la Poles. De Brusac se domníval, že návrh Johany, zmocniti se této pevnosti útokem, jest příliš smělá a odvážná myšlenka a že třeba Johanu přiměti k opatrnějšímu a bezpečnějšímu opatření, zejména k obléhání pevnosti. Myslel, že tento prudký, nový způsob hnáti spousty lidí proti nepřístupným kameuným hradbám proti všem ustáleným zvykům a zákonům války jest jen . . .

Nemohl však pokračovati. La Hire netrpělivě

zatřásl hlavou, na níž měl přilbu s chocholem a pravil:

„Přísahám, že zná svou věc a že netřeba ji ničemu učit!“

Sotva že domluvil, vévoda Alençonský vyskočil, jeho příkladu následoval Dunois s několika jinými a všichni najednou začali vyslovovati svou nevoli nad těmi, kteří tajně nebo zjevně nedůvěřují moudrosti a vědomostem vrchního velitele. Když skončili, La Hire ujal se zase slova:

„Někteří lidé nedovedou se vůbec změnit. Okolnosti se mění, ale tito lidé nejsou si toho nikdy vědomi, že mají se rovněž změnit, aby se přispůsobili změněným okolnostem. Znají pouze jednu věc — svou vyšlapanou cestičku, po níž chodili jejich otcové a dědové a kterou si také zvolili. Kdyby stalo se zemětřesení a převrátilo zemi v chaos a jejich zvolená cesta vedla by přes propasti a rokliny, ani potom by jim nenapadlo, že mají si zvoliti jinou cestu. Ano, oni umíněně a vytrvale ubírají se starou cestou a obětují se smrti a záhubě. Pánové, nyní utvořila se zcela jiná situace a největší vojenský genius pronikl jí svým jasným okem. Nyní třeba rozhodnouti se pro novou cestu a totéž bystré oko spozorovalo, kde se nachází a ukázalo nám ji. Starý pořádek věcí — toť porážky, porážky a zase porážky; toť příčina, proč naše vojsko nemělo žádné odvahy, nemělo srdce, nemělo naděje. Což pak bylo možno s takovým vojskem učiniti útok na kamenné hradby? S takovým druhem lidí nezbývalo nic jiného, nežli seděti před pevností a čekati tak dlouho, až posádka vyhladoví, bylo-li to vůbec možným. Nový pořádek jest naprosto jiný: lidé jsou stateční a smělí, plní ohně, horlivosti a energie. Co dělat s takovými? Má býti snad dusen plamen, aby

uhasl a zmizel? Jak hodlá s ním jednati Johana d'Arc? Dokládám se Bohem nebes i země, že chce dáti průchod tomuto plamenu: ať pohltí nepřítele v ohnivém vichru! Nic tak nedokazuje skvělost jejího vojenského genia, jako to, že v okamžiku postihla nastalou změnu a dovedla jí využítkovati jediným a správným způsobem. S ní nedočkáme se nekonečného obléhání a moření nepřítele hladem; nebude zbytečných pochodů a váhavosti! Dosti jest lenošení, čumění a ležení! Ano, nyní bude útok, útok a zase jen útok! Vyslíditi nepřítele v jeho doupěti, aby pak byla puštěna na něho bouře francouzských sil — toť úplně v mém duchu. Jargeau! Nuže, co na tom, že Jargeau chráněn jest ozubenými hradbami a věžemi se smrtonosnými děly a sedmi tisíci veteránů? Johana d'Arc táhne na něj a dokládám se jménem božím, že osud jeho jest rozhodnut!“

Tyto důvody zničily generály. Nebylo více proneseno ani jediného slova, aby Johana byla donucena ku změně taktiky. Na to ještě nějakou dobu klidně seděli a rozmlouvali.

Brzy na to přišla Johana. Všichni vstali a pozdravili ji meči, ona se jich pak otázala, zdali mají co říci. La Hire odpověděl:

„Stran Jargeau jest již všechno rozhodnuto, generále. Někteří ovšem se domnívají, že nedovedeme se zmocniti této pevnosti.“

Johana zasmála se svým podivným, veselým, bezstarostným smíchem, tím smíchem, který bez udržení lil se jí z úst a byl příčinou, že i starci omládlí. Pravila ke shromážděným:

„Nebojte se, neboť není vlastně žádných příčin k obavám. Učiníme na Angličany smělý útok — však uvidíte.“

Potom v očích zapláł jí snivý a soustředěný

výraz; myslím, že proletěla jí mozkem vzpomínka na domov, neboť pravila tiše a oduševněně:

„Kdybych nevěděla, že sám Bůh nás vede a poskytne nám zdaru, raději bych pásala dále ovce, nežli abych snášela tato nebezpečí.“

Tohoto večera uspořádali jsme večeri na rozloučenou, jíž sůčastnil se pouze osobní štáb a rodina majitele domu. Johana nebyla přítomna, jelikož město dávalo hostinu k její poctě, tak že byla nucena odebrati se k ní v plné parádě s hlavním štábem za hlaholu zvonů a krásné illuminace.

Po večeri přišlo několik známých mladých lidí a při všeobecné veselosti zapomněli jsme na své drsné řemeslo, majíce pouze na paměti, že jsme mladými, plni života a radosti. Tančilo se, hrálo se, žertovalo se a rozléhal se veselý smích. Na takovou bezstarostnou a nevinnou veselost nezapomenu po celý život. Bože můj, jak jest tomu dávno! Byl jsem tehdáž mlád! Venku mezitím bylo slyšeti odměřený chod postupujících praporů, zbytků francouzského vojska, které stahovaly se v očekávání zítřejší tragedie na pochmurném jevišti války. Ano, tehdáž takové kontrasty nebyly žádnou zvláštností. Když jsem se ubíral na lůžko do svého pokoje, povšimnul jsem si ještě jednoho nápadného kontrastu: vojín obrovské postavy, zvaný Trpaslík, ve svém novém lesknoucím se brnění, stál na stráži u dveří Johany jako pravé stělesnění pochmurného ducha války a na rozložitých jeho ramenech spalo do klubka stočené kotě.

XXVII.

Druhého dne slavnostním pochodem a s vlajícími prapory opustili jsme hrozná brány Orleánu.

Johana, obklopena jsouc svým štábem, jela v čele dlouhé řady vojska. Mladí dva Lavalové přibyli nedávno a připojili se k jejímu průvodu. Slušelo jim to, neboť válka byla jejich pravým živlem: byliť vnuky slavného rytíře Bertranda du Guesclina, bývalého konetabla Francie. Připojil se k nim také Ludvík Bourbonský, maršál de Rais a Vidame de Chartres. Měli jsme některé příčiny k obavám, neboť jsme věděli, že pět tisíc mužů pod velením sira Jana Fastolfa táhne na pomoc pevnosti Jargeau. Ostatně zvláštního strachu jsme neměli, neboť vojsko toto bylo ještě daleko. Sir Jan Fastolfe mařil drahý čas, ztráviv čtyři dni v Etampesu a jiné čtyři dni v Janvillu.

Jakmile přitrhli jsme k Jargeau, dali jsme se ihned do práce. Johana poslala napřed značnou sílu, která učinila útok na přední hradby, udržela se tam a pevně se postavila na dobytých posicích, potom však začala ustupovati, jelikož z města chystal se výpad. Johana spatřivši to povzbudila vojáky svým bojovným hlasem a osobně vedla je k novému útoku pod vražednou palbou z děl. Paladin klesl vedle ní raněn, ona však vytrhla mu prapor ze slábnoucí ruky a vrhla se s ním do deště kulí, povzbuzujíc vojíny válečným křikem. Dlouho řádila kolkolem zuřivá vichřice s řinkotem ocele, řinčením zbraně a chraplavým řevem děl; vše to zahaleno bylo oblaky kouře a když tento na okamžik se rozptýlil, bylo možno viděti před námi jako by úryvky před námi se odehrávající divoké tragedie. Za takových okamžiků stále mihala se před našima očima hezká postava v bílém brnění, která byla středem a duší našich nadějí a přání a pokaždé, kdykoliv jsme ji spatřili, obrácenou k nám zády a tváří k nepříteli, věděli jsme, že všechno dobře se daří. Konečně rozlehl se bu-

rácející radostný křik: znamenalo to, že předměstí padlo nám do rukou.

Ano, zmocnili jsme se ho; nepřítel byl zahánán zpět, za hradby města. Na půdě, dobyté Johanou, rozložili jsme se na noc táborem, neboť právě nastávala noc.

Johana vyzvala Angličany, aby se vzdali, s podmínkou, že v tom případě dovolí jim svobodný odchod a že budou moci vzít s sebou všechny koně. Nikdo nečekal, že by mohla se zmocnit této silné pevnosti, ona to však určitě věděla; proto však přece nabídla tuto milost, nebývalou v těch dobách, kdy o podobných věcech za vedení války neměli ani ponětí. V době té bylo zvykem pobíjeti posádku i obyvatelstvo dobytých měst beze všeho slitování, nevyjímaje ani nevinných žen a dětí. Mnozí sousedé vaši zajisté se pamatují na neslýchané ukrutnosti, jež spáchal Karel Smělý na obyvatelstvu Dinantu, když zmocnil se ho po několika letech. Proto návrh, učiněný Johanou posádce, byl neslýchaný, vzácný. Byla to však vlastnost její laskavé a soucitné duše; namáhala se vždy všemožně, aby mohla ušetřiti života nepřátel a jejich vojenské cti, kdykoliv dostali se do její moci.

Angličané žádali za čtrnáctidenní příměří, aby si mohli tento návrh rozmyslet. A zatím táhl jim na pomoc sir Jan Fastolfe s pěti tisíci muži! Johana žádost zamítla, nabídla jim však jinou milost: dovolila jim vzít koně i zbraň, když okamžitě odtáhnou.

Avšak tito oceloví angličtí staří vojáci měli tvrdé hlavy. Odpověděli zase zamítnutím. Tu přikázala Johana svému vojsku, aby připravilo se k útoku o deváté hodině ranní. Se zřetelem na dlouhý pochod a právě přestálou dlouhou bitvu

vévoda Alençonský se domníval, že hodina ta jest příliš raná. Johana však odpověděla, že jest to tak lepší a že jejímu rozkazu jsou povinni se podrobiti. Na to hnala se ku předu s tím vřelým nadšením, jakým vždy plála, když bitva byla nezbytnou.

„Pracujte, pracujte a Bůh vám pomůže!“

Takové bylo její heslo: „Pracujte, pracujte neustále!“ Ve válečných věcech neznala pohodlí. Každý, kdo vezme si to za pravidlo, dodělá se úspěchu. Mnoho jest způsobů k dosažení úspěchu v tomto světě, ale ani jediný nemá ceny, není-li při tom horlivé, vytrvalé práce.

Myslím, že byli bychom ztratili tohoto dne našeho obra praporečnicka, kdyby mu byl nepřispěl na pomoc ještě mohutnější Trpaslík, jenž vynesl ho ze středu boje, kde byl raněn. Paladin byl bez vědomí a byli by ho naši vlastní koňové udupali, kdyby Trpaslík nebyl by si ho naložil na ramena a neodnesl ho na bezpečné místo. Na byl vědomí a vzpamatoval se zase po dvou hodinách; můžete si představit, jak byl hrdým! Chvástal se svou ranou a vychloubal se svými obvazky jako nerozumné veliké dítě, kterým ve skutečnosti také byl. V jeho ctižádosti nebylo však nic škodlivého a nikdo ho proto neodsuzoval. Nejdříve vypravoval, že byl raněn z praku kamenem velikosti lidské hlavy. Potom však kámen pomalu vzrůstal a výsledek všeho byl, že nepřítel mrštil po něm celým domem.

„Ponechte mu vůli,“ pravil Noël Rainguesson, „nevyrušujte ho a zítra bude to již celý chrám.“

Skutečně také druhého dne z kamene stal se chrám. Nikdy nespátril jsem tak nespoutané obrazotvornosti.

Za svítání Johana byla již na koni, prohlížeje si podrobně posici a vybíraje dle svého náhledu nejvýhodnější místa pro dělostřelectvo; svá děla rozestavila s takovým neobyčejným důvtipem, že její nadšení generálové nemohli na to zapomenouti, jak vyjádřili se při procesu k obnovení dobrého jména Johany, jenž konal se dvacet pět roků potom.

Vévoda Alençonský ve svém udání praví, že v Jargeau dne 12. června dávala rozkazy ne jako nováček, ale s jasným a bezvadným úsudkem zkušeného generála, jenž měl za sebou dvacítiletou až třicítiletou zkušenost.

Staří vojevůdcové francouzské armády tvrdili, že byla geniální v každém ohledu v řemesle válečném, že však zvláště neobyčejný důvtip projevovala při rozestavování děl a řízení jich.

Kdo naučil všem těmto učenostem tichou pastýřku, která neuměla ani čísti a neměla příležitosti, aby poznala složité umění válečné? Nevím, jak bych rozřešil tuto podivnou záhadu, neboť v historii nebylo nic podobného, s čím bylo by možno to porovnat. V historii neviděli jsme ani jediného velikého vojevůdce, jenž při všem svém nadání dosáhl by úspěchu jinak, než cestou důkladného vzdělání, horlivé práce a zkušenosti. Takovou hádanku nelze však nikdy rozluštit. Myslím, že tyto schopnosti, tyto síly byly jí vrozeny a že svým bystrozrakem dovedla je přispůsobiti okolnostem.

V osm hodin všeliký ruch přestal; zároveň stichly všechny zvuky, všecken hluk. Nastalo tiché očekávání. V tomto tichu bylo cosi brozného, mnohovýznamného. Vzduch byl klidný. Prapory na baštách a náspech byly svislé jako hadry. Všeliká práce se zarazila a všichni stichli plni oče-

kávání. Stáli jsme na povýšeném místě, seskupivše se kolem Johany. Nedaleko od nás, na všechny strany táhly se uličky se skromnými baráky předměstí. Viděli jsme množství lidí: všichni naslouchali a nikdo sebou ani nehnul.

Jakýsi muž narovnal hřebík, aby ním přibil cosi na svém krámku, ale zastavil se. Ruka, držící hřebík, zkameněla; druhá ruka s kladivem také ztuhla ve vzduchu; zapomněl na všechno na světě a hlava jeho byla obrácena stranou: horlivě naslouchal. I děti nevědomky ustaly ve svých hrách. Viděl jsem malého hochu, jenž hnál po ulici bičem vlčka, chtěje zahuati ho za roh, najednou však jako by zdřevěněl a vlček sám točil se dále. Viděl jsem mladou dívku v rámci otevřeného okna s konvicí v ruce, zdviženou nad truhlíkem s jakýmsi pestrým kvítím; voda přestala téci — dívka naslouchala. Zkrátka všude bylo možno viděti jen takové zkamenělé, ztuhlé postavy; všechny naslouchaly, nikdo se nehýbal; všude zastavil se všecken život i ruch a panovalo zlověstné ticho.

Johana mávla konečně ve vzduchu mečem. Při tomto znamení ticho bylo přerušeno jako by nějakým kouzlem: děla hřměla jedno za druhým, chrlice oheň a otrásající svým rachotem vrstvami vzduchu; v odpověď objevily se ohnivé jazyky na baštách a střelnách pevnosti, doprovázené pokaždé rachotem výstřelu; potom v jednom okamžiku hradby a bašty zmizely a na místě nich objevila se rouška sněhobílého kouře, která stála bez hnutí v mrtvém vzduchu. Polekaná dívka upustila z ruky konvici a v témž okamžiku kamenná koule z děla rozrazila její půvabné tělo.

V dělostřeleckém souboji se pokračovalo; obě strany zuřily o závod; tento dým a hluk působil na všechny dráždícím způsobem. Chudé, maličké

městečko utrpělo hrozně. Dělové koule roznášely jeho lehké budovy jako by to byly domky z karet; skoro každou minutu letěly ohromné kamenné koule v oblouku vzduchem nad oblakami kouře a řítily se dolů na střechy. Vyšlehovaly plameny a sloupy kouře a ohně vystupovaly k nebesům.

Najednou, pod vlivem dělových výstřelů, počasí se změnilo. Obloha potáhla se oblaky, nastal silný vítr a rozptýlil kouř, skrývající anglická opevnění.

Tu objevil se čarokrásný obraz: ozubené šedé hradby a bašty, pestré vlající prapory, kotouče rudého plamene a oblaka bílého kouře — vše to jasně vystupovalo na pozadí tmavé, olověné oblohy. V tom bzučící koule začaly rozrývat zemi kolem nás; přestal jsem pozorovati okolní zajímavou krajinu. Zvláště jedno anglické dělo horlivě pálilo na naši posici. Tu pravila Johana k vévodovi Alençonskému:

„Milý vévodo, sestupte se svého místa, sice budete zabit.“

Vévoda Alençonský uposlechl, avšak pan du Lude zaujal jeho předešlé místo a za minutu byla mu hlava utržena dělovou koulí.

Johana čekala na okamžik, kdy by měla dáti povel k útoku. Konečně okolo deváté hodiny zvolala:

„Nyní k útoku!“

Trubači zatroubili k útoku. V okamžiku jsme spatřili, jak oddělení vojáků, ustanovené k této práci, posunulo se k tomu místu, kde soustředěným ohněm našich děl byla hořejší část hradby rozstřílena; viděli jsme, jak oddělení spouští se do příkopu a počíná klásti na hradby řebříky. Brzy také my jsme se připojili. Vévoda myslel, že útok jest předčasný, ale Johana pravila:

„Milý vévodo, čeho se bojíte? Což pak nevíte, že slíbila jsem vaší manželce, že pošlu vás domů bez nejmenší pohromy?“

V příkopech byla tuhá práce. Hradby byly posety lidmi, kteří házeli na nás spousty kamení. Jakýsi Angličan obrovské postavy dělal nám více škody, nežli celý tucet jeho soudruhů. Stavěl se nad místy, která byla k útoku nejpřístupnějšími a házel dolů těžké kameny, jež drtily lidi i řebříky a potom sám začal se chechtati nad svým úspěchem. Avšak vévoda uzavřel s ním účty. Přistoupil k výtečnému dělostřelci Janu de Lorrain a pravil k němu:

„Miř dobře a skol tam toho ďábla.“

Lorrain vyplnil rozkaz a hned při prvním výstřelu vrazila koule do prsou Angličanových, jenž sletěl dolů za zeď města.

Odpor nepřítelů byl tak vytrvalý a energický, že naši lidé začali projevovati pochybnosti a nespokojenost. Spozorovavši to, Johana provolala své povzbuzující válečné heslo, sama seskočila do příkopu, při čemž Trpaslík jí pomáhal, kdežto Paladin statečně držel se vedle ní s praporem v ruce. Začala lézti na přistavený řebřík, ale veliký kámen, shozený shora, spadl na její přilbici, ona pak klesla k zemi raněná a omámená. Trvalo to však pouze okamžik. Trpaslík ji zdvihl, ona pak znova hnala se na řebřík, volajíc:

„K útoku, přátelé, k útoku! Přemůžeme Angličany! Odbila jejich hodina!“

Znovu všichni hnali se ku předu s divokým válečným křikem, my pak jako mravenci vylezli jsme na náspy. Posádka prchala; pronásledovali jsme ji. Jargeau byl v naší moci!

Hrabě Suffolk byl obstoupen našimi vojáky; vévoda Alençonský a Dunois vyzývali ho, aby se

vzdal, byl to však hrdý šlechtic, potomek vynikajícího rodu. Odepřel vydati svůj meč, řka:

„Zemru raději. Vzdám se pouze Panně Orleánské a nikomu jinému!“

Tak také učinil a Johana zachovala k němu všechnu úctu a vážnost.

Oba jeho bratři s oddělením vojska ustoupili bojující krok za krokem k mostu; pronásledovali jsme jejich slábnoucí síly a hubili jsme je po tuctech. Na mostě trvala řež dále. Alexandra de la Pole srazili do vody a on utonul. Padlo jedenáct set lidí. Jan de la Pole rozhodl se konečně, že učiní boji konec. Byl však rovněž tak hrdým a ctižádostivým, jako jeho bratr Suffolk. Nejbližším k němu francouzským důstojníkem byl Vilém Renault, jenž nejvíce ho tiskl. Sir Jan de la Pole obrátil se k němu s otázkou:

„Jste šlechticem?“

„Ano.“

„Rytířem?“

„Ne.“

Tu sir Jan de la Pole vlastnoručně povýšil ho na rytířství zde na mostě s čistě anglickou chladnokrevností a klidem, uprostřed největší krvavé řeže; potom ukloniv se, vzal svůj meč za ostří a odevzdal ho důstojníkovi na znamení, že se vzdává. De la Poleové byli skutečně hrdou rodinou!

Byl to veliký, památný den. Měli jsme zastup vojenských zajatců, ale Johana nedovolila, aby jim bylo nějak ublíženo. Vzali jsme je s sebou a druhého dne vrátili jsme se do Orleánu za obvyklé bouře jásotu a vítání.

Tentokráte byla našemu vůdci prokázána ještě zvláštní pocta. Se všech stran v přeplněných ulicích noví rekruti tiskli se k Johaně, aby dotkli

se jejího meče a dostali z něj aspoň nepatrnou část toho kouzelného daru, jenž činil ho nepřemožitelným.

XXVIII.

Vojsko potřebovalo odpočinku. Byly k tomu ustanoveny dva dny.

Ráno dne 14. psal jsem za diktování Johany v maličké komůrce, do níž často se uchýlovala, když chtěla se zbaviti úředních osob a jejich dotěrnosti.

Vstoupila Kateřina Boucherova, posadila se a pravila:

„Má drahá Johano, ráda bych si s tebou pohovořila.“

„S radostí, ale o čem?“

„Poslyš. Minulé noci nemohla jsem usnouti: stále myslela jsem na nebezpečí, jimž se podrobuješ. Paladin vypravoval, žeš vyzvala vévodu, aby sestoupil s místa, kudy lítaly dělové koule a tím zachránila jsi mu život.“

„Co na tom? Bylo to snad v pořádku, co?“

„Ano, ale tys sama tam také stála. Proč to děláš? Toť věru šílená odvaha!“

„Oh, nikoliv, mně nehrozilo žádné nebezpečí!“

„Což pak ani tehdá, Johano, když lítaly kolem tebe vražedné koule?“

Johana se zasmála a chtěla dáti rozmluvě jiný směr, avšak Kateřina stála na svém:

„Bylo to hrozně nebezpečné a tys nepotřebovala státi na takovém místě. A kromě toho jsi ještě sama vedla vojsko k útoku . . . Johano, toť tolik, jako pokoušeti Prozřetelnost. Dej mně své slovo, že necháš raději jiné vésti vojsko k útoku,

je-li toho vůbec třeba a dej na sebe více pozor v těchto hrozných bitvách. Slibuješ?“

Johana však se vyhýbala a svého slova nedávala.

Kateřina seděla zde nejvýš roztrpčená a nespokojená.

„Johano,“ pravila po chvíli, „což pak budeš stále válčiti? Války tyto trvají dlouho, tak dlouho, že nelze jim viděti konce.“

Oči Johany zazářily radostí.

„Tato válečná výprava zakončí celou těžkou práci, která očekává nás ještě v těchto čtyřech dnech; ostatní bude již lehčí a spojeno s menším krveprolitím. Ano, za čtyři dni Francie dobude nového vítězství, takového, jako bylo osvobození Orleánu, čímž bude učiněn nový, rozhodný krok ku svobodě!“

Kateřina se zachvěla a já také; dlouho dívala se na Johanu jako by okouzlená, šeptajíc pro sebe jako by v extázi: „čtyři dni, čtyři dni . . .“ Konečně tázala se tichým hlasem, v němž bylo znáti chvění:

„Johano, pověz mně, jak to víš? Ty to nadjisto víš, vid’?“

„Ano,“ odpověděla Johana jako by v pološnění, „vím to, vím . . . Zasadím Angličanům ránu, pak ještě jednu . . . A neuplyne ještě ani čtvrtý den a porazím je znovu.“

Umlkla; seděli jsme v udivení ani sebou nehýbajíce. Tak trvalo to celou minutu; utkvěla očima na podlaze a rty její se pohybovaly, nepronášejíce však slov. Potom bylo slyšeti i slova, ale stěží rozeznatelná: „Za tisíc let anglická moc ve Francii nevzpamatuje se z této rány.“

Přeběhl mně mráz po těle. Bylo hrozné ji poslouchati. Nacházela se zase v extázi, zrovna

tak jako dříve na pastvišti v Domremy, když prorokovala o našich jinoších, potom však nemohla se upamatovati, co mluvila. Nyní také byla v bezvědomém stavu. Kateřina to neznala i pravila radostně:

„Oh, věřím ti, věřím a jsem tak šťastnou! Vrátíš se a budeš žít s námi po celý život; budeme tě milovati a ctíti!“

Lehké chvění přeletělo přes tvář Johany i pravila hlasem jako by ze spaní:

„Neuplynou ani dva roky a já zemřu ukrutnou smrtí . . .“

Vyskočil jsem ku předu s nataženou rukou. Jen proto Kateřina nevzkřikla. Chtěla vzkřiknouti, jasně jsem to pochopil. Šeptal jsem jí, aby odešla z pokoje a nezmínila se nikomu ani slovem o tom, co se stalo. Řekl jsem jí, že Johana spí a blouzní ve spánku. Kateřina odpověděla také šeptem:

„Oh, jsem velmi ráda, že jest to pouze sen! Podobalo se to však proroctví.“ Na to odešla.

Podobalo se to proroctví! Věděl jsem určitě, že jest to proroctví; posadil jsem se a dal jsem se do pláče, věda, že ji ztratíme. Brzy se zachvěla, probudila se, začala se rozhlížeti a spozorovala, že pláču; tu vyskočila s křesla a běžela ke mně v záchvatu soucitu a útrpnosti.

„Ubohý hochu!“ pravila vloživši mně ruku na hlavu. „Co se ti stalo? Zdvihni hlavu a pověz mně to.“

Byl jsem nucen lháti; bylo to nepříjemné, ale nezbývalo nic jiného. Vytáhl jsem ze stolu jakýsi starý dopis a oznámil jsem jí, že dostal jsem ho právě od pátera Fronta, v němž tento mně oznamuje, že starý, kouzelný strom byl jakýmisi ničemy podřat . . .

Dále nemohl jsem pokračovati. Vytrhla mně

dopis z rukou, obracela ho na všechny strany, vzlykala a prolévajíc slzy, volala:

„Ach, jak jest to ukrutné! Nešťastný kouzelný strom, jak jsme ho měly my děti rády! Ukaž mně místo, kde jest to napsáno.“

Lhal jsem dále a ukázal jsem jí nazdařbůh osudné řádky; dívala se na ně uplakanýma očima a pravila, že „jsou to protivná slova již na první pohled.“

V okamžiku tom rozlehl se v chodbě čísi hřmotný hlas.

„Kurýr od Jeho Veličenstva s dopisem její Excellenci, vrchnímu veliteli francouzské armády!“

XXIX.

Dovtípil jsem se, že Johana spatřila přízrak kouzelného stromu, kdy však — nevěděl jsem. Patrně již před tím, když prosila krále, aby ji nechal co nejrychleji jednati, jelikož zbývá jí pouze jediný rok života. Tehdáž mně to nenapadlo, nyní však jsem se přesvědčil, že před tím spatřila přízrak stromu. Přinesl jí patrně příjemnou zprávu — toť bylo jasné, neboť jinak nemohla by býti tak veselou a bezstarostnou, jakou byla za posledních dnů. Zpráva o blízké smrti neměla pro ni patrně nic pochmurného; ne, bylo to zkrácením doby vyhnanství, dovolení, aby mohla odebrati se na odpočinek.

Ano, ona spatřila strom. Nikdo nebral si k srdci proroctví, jež učinila králi a jest jisto, že stalo se tak z jednoduché příčiny: nikdo nechtěl vůbec bráti si ho k srdci a všichni přáli si co nejrychleji ho zapuditi a nemysleti na ně. Všichni se upokojili — kromě mne. Jsem nucen uchovávatí toto hrozné tajemství a nikdo mne ne-

potěší. Těžké břímě, trpké břímě, které každodenně bude rozdíratí mé srdce. Johana musí zemřítí a stane se tak brzy. Něčeho takového jsem se nenadál. Jakž mohlo mně to také napadnouti, když byla mladou, svěží, zdravou a každým dnem nabývala většího práva na klidné a vážené stáří. V době té považoval jsem stáří za drahocenný dar. Myslím, že soudí tak všechna mládež, jelikož jest nezkušenou a plnou předsudků. Spatřila přízrak stromu. Po celou tuto nešťastnou noc vzpomínal jsem na starodávné verše :

Až ve vyhnanství, v cizí zemi
zatoužíme spatřiti tě,
zjev se ihned našim očím !

Za svítání hlahol trub a rachot bubnů přerušil ranní ticho; všichni vyskočili a připravili se k boji. Očekávala nás krvavá práce.

Táhli jsme do Meungu beze všeho otálení. Tam vzali jsme most útokem a zanechali jsme oddělení k jeho obraně, ostatní pak část armády odtáhla následujícího jitra do Beaugency, kde velel Talbot, postrach Francouzů. Když jsme sem přibyli, Angličané ustoupili do hradu, my pak rozložili jsme se v opuštěném městě.

V tu dobu Talbot byl nepřítomen, neboť odejel naproti Fastolfovi, aby ho uvítal s jeho pěti tisíci muži. Johana rozestavila své batterie a bombardovala hrad do hluboké noci. Tu stala se neobyčejná příhoda: Richemont, konetabl Francie, jenž byl dlouho v nemilosti u krále, hlavně následkem pletich La Tremouilla a jeho strany, blížil se s velikým oddělením vojska a nabízel své služby Johaně, která nyní zvláště potřebovala posil, jelikož Fastolfe byl již na blízku. Richemont chtěl připojiti se k nám již dříve, když poprvé vytáhli jsme k Orleánu, ale slabomyslný král, otrok svých

nehodných rádců, odepřel mu své povolení a nechtěl se s ním smířiti.

Zmiňuji se o těchto podrobnostech proto, že jsou nejvýš důležitý a že vychází jimi na jevo nová vlastnost neobyčejných rozumových schopností Johany — státnická moudrost. Jest věru podivné, když nacházíme takovou neobyčejnou vlastnost u nevědomé vesnické dívky sedmnáct a půl roku staré, ona však ji skutečně měla.

Johana stála na tom, aby Richemont byl uvítán radostně; s ní souhlasil La Hire, oba mladí Lavalové a ostatní vůdcové, kdežto vévoda Alençonský vzdorovitě a rázně tomu se protivil. Pravil, že dostal od krále přísný rozkaz, aby zamítl služby Richemonta; budou-li přijaty, pak on, vévoda, opustí armádu. Mělo by to v zápětí veliké neštěstí. Johana však si umínila, že ho přesvědčí, že spása Francie jest důležitější nežli všeliké jiné malichernosti a dosáhla svého cíle. Přemluvila vévodu, že neuposlechl krále v zájmu národa a smířil se s hrabětem Richemontem. Byl to čin státnické moudrosti vyššího druhu.

Dne 17. července záhy zrána vyzvědači přinesli zprávu o blížení se Talbota a Fastolfa s posilami. Bubny daly znamení, abychom se shromáždili, načež vytáhli jsme naproti Angličanům, zanechavše Richemonta s oddělením vojska, aby hlídal hrad Beaugency a zdržel jeho posádku uvnitř hradeb. V tom objevil se v dálce nepřítel. Fastolfe snažil se přesvědčiti Talbota, že bylo by rozumnějším ustoupiti a nepustiti se ihned do odvážného boje s Johanou, ale rozeslali nové rekruty do anglických pevností na Loiře, čímž by byly tyto zabezpečeny proti nepříteli; pak měli se ozbrojiti trpělivostí a čekati, pokud nepřijdou nové posily z Paříže, při čemž měli vysilovati armádu Johany

každodenními drobnými srážkami, v příhodném pak okamžiku vrhnouti se na ni vší silou a zahubiti její vojsko.

Fastolfe byl rozumný a zkušený generál. Avšak vznětlivý Talbot nechtěl o odkladu ani slyšeti. Byl rozzuřen porážkou, kterou učinila mu Panna u Orleánu; dokládal se Bohem a sv. Jiřím, že vše skončí, setkají-li se tváří v tvář. Fastolfe byl nucen povoliti, ačkoliv tvrdil, že jsou nyní v nebezpečí ztratiti všechno, čeho Angličané dobyli dlouholetou prací a nesčíslnými bitvami.

Nepřítel zaujal silnou posici a čekal v bitevním šiku, maje před sebou střelce a náspy, opevněné koly.

Nastala noc. Přijel kurýr od Angličanů s hrubým vyzváním k boji. Avšak Johana ve své důstojnosti se neurazila a její obvyklý klid ji neopustil. Odpověděla poslovi:

„Jdi zpět a vyřiď, že dnes jest již k boji pozdě; avšak zítra dá Bůh a Přesvatá Panna, že se srazíme a změříme své síly.“

Noc byla tmavá a vlhká. Padal ustavičný, drobný dešť. Okolo desáté hodiny Dunois, vévoda Alençonský, La Hire, Pothon de Saintrilles a pak ještě asi dva nebo tři generálové přišli do našeho hlavního bytu a začali s Johanou posuzovati naši situaci. Někteří z nich litovali, že Johana odložila bitvu, kdežto jiní byli jiného názoru. Pothon se jí tázal, proč právě odložila bitvu.

„Z několika příčin. Tito Angličané jsou tak jako tak v naší moci a neujdou nám. Proto není třeba jednati odvážně, jako dalo se dříve. Den schyloval se ke konci. Jest výhodnější míti něco času a využítkovati denúho světla, když síly jsou zeslabeny; u nás 900 mužů hájí most v Meungu pod velením maršála de Rais, kdežto patnáct set

mužů pod konetablem Francie hlídá zámek Beaugency.“

„Lituji tohoto rozdvojení, generále,“ pravil Dunois, „ale věci nelze odpomoci. Zítřa bude totéž.“

Johana v tomto okamžiku chodila sem a tam. Dala se do smíchu svým dobromyslným, přátelským smíchem a zastavivši se před tímto ukrutným tygrem, vložila svou maličkou ruku na jeho hlavu, dotknuvši se jednoho pera na jeho přilbici.

„Nu, řekni mně, moudrý člověče, kterého pera jsem se dotkla?“

„Nemohu to vědět, generále.“

„Ach, Dunois, Dunois! Nemůžeš mně povědět takovou malichernost a přece jsi tak smělym, že prorokuješ, co přinese nám zítřejší den, který dosud nezačal a sice, že toto vojsko nebude při nás. Myslím si, že připojí se k nám.“

Všichni vyskočili a chtěli vědět, proč takto soudí. Avšak La Hire zakročil a pravil:

„Nechte toho. Když to řekla — pak to stačí. Tak to dopadne.“

Pothon de Saintrailles vyptával se dále:

„Jaké byly další příčiny k odložení bitvy?“

„Takové, že byli jsme příliš slabí, den schyloval se k západu a bitva nemohla býti rozhodnou. Svedeme-li však bitvu, musí býti rozhodnou a rozhodnou také bude!“

„Dejž to Bůh, amen! Jaké byly další příčiny?“

„Jest ještě jedna.“ Umlkla na chvíli a potom doložila: „Na dnešek nebyla bitva určena. Byla ustanovena na zítřek. Tak bylo ustanoveno shora.“

Všichni začali na ni naléhati otázkami, ona však je odbyla a pravila:

„Bude to veliké a blahodárné vítězství, jaké kdy Bůh daroval Francii. Prosím vás, abyste se

mne nevyptávali, jak a odkud to vím; stačí vám, když víte, že se tak stane.“

Na tvářích všech zračila se spokojenost, největší přesvědčení a důvěra. Nastal hlučný hovor, ale byl přerušen příchodem rychlého posla, jenž přinesl zprávy. Před hodinou nastal ruch v anglickém táboře, neobvyklý v takovou hodinu i pro odpočívající armádu. Byli vysláni vyzvědači na zvědy pod ochranou temnoty a nepohody. Vrátili se a oznámili, že četné oddíly kradou se směrem k Meungu. Generálové byli nejvýš překvapeni, což zračilo se na jejich tvářích.

„Tot ústup,“ pravila Johana.

„Zdá se tak,“ souhlasil vévoda Alençonský.

„Něco takového nebylo možno očekávati,“ prohodil Ludvík Bourbonský, „nyní však není těžko uhádnouti cíl tohoto pohybu.“

„Ano,“ odpověděla Johana, „Talbot si to rozmyslel. Jeho rozpálená hlava se ochladila. Chce zmocniti se mostu v Meungu a dostati se na druhou stranu řeky. Ví, že zanechává posádku v Beaugency osudu, má však naději, že uklouzne z našich rukou a jemu také jiné cesty nezbývá, chce-li se vyhnouti bitvě a on to také dobře ví. Mostu však se nezmocní. O to se již postaráme.“

„Ano,“ souhlasil vévoda Alençonský; „musíme ho následovati a postarati se, abychom mu překáželi; co stane se s Beaugency?“

„Ponechte Beaugency mně, drahý vévodo; zmocním se ho ve dvou hodinách a to bez krveprolití.“

„Máte pravdu, generále. Třeba vám tam jen všechno oznámiti a přijati vzdání se.“

„Zajisté. Za svítání budu s vámi již v Meungu a dohoním konetabla a jeho patnáct set mužů

vojska; až Talbot se doví, že Beaugency padlo, učiní to na něho mocný dojem.“

„Dokládám se mší, že bude tomu tak!“ zvolal La Hire. „Připojí svou posádku v Meungu k armádě a zaměří na Paříž. Pak připojí se k nám zase naše oddělení, chránící most, zároveň se sborem, jenž střeží Beaugency a tu k denní práci budeme silnější o dobrých 2400 mužů, jak bylo právě zde slíbeno. Tento Angličan prokázal nám skutečně službu a zbavil nás veliké práce a krveprolití. Dejte nám rozkaz, generále, dejte nám rozkaz!“

„Můj rozkaz jest velmi jednoduchý. Ať vojáci ještě tři hodiny si odpočinou. V jednu hodinu postoupí předvoj pod velením La Hira a Pothona de Saintrilles jako jeho adjutanta; druhá divise bude následovati pod velitelstvím vévody Alençonského. Držte se opatrně v týle nepřítele a hleďte se vyhnouti srážce. Já mezitím pojedu s průvodem do Beaugency a skončím tam věc; na to já a konetabl Francie se svým vojskem připojíme se k vám ještě před svítáním.“

Johana dostála svému slovu. Její gardisté posadili se na koně, načež pustili jsme se v dešti na cestu, vzavše s sebou zajatého důstojníka na potvrzení zprávy, kterou oznámí Johana. Brzy byli jsme u hradu a učinili jsme vyzvání. Richard Guétin, poručík Talbotův, jsa přesvědčen, že on a jeho pět set mužů jest úplně opuštěno, uznal, že další odpor byl by zbytečným. Nemohl počítati na lehké podmínky, ale Johana byla nicméně milostivou. Posádce bylo dovoleno vzíti s sebou koně a z majetku v ceně jedné stříbrné marky na muže. Mohli jíti kamkoliv jim libo, nesměli však zdvihnouti zbraň proti Francii během deseti dnů.

Před svítáním připojili jsme se již k naší

armádě; a s námi byl také konetabl skoro s celým svým vojskem, neboť v hradu Beaugency zanechali jsme jen nepatrnou posádku. Zaslechnuvše temný rachot děl, seznali jsme, že Talbot učinil útok na most. Avšak ještě před svítáním palba ustala a všechno utichlo. Guétin poslal kurýra skrze naše linie s průvodním listem Johany, aby mohl oznámiti Talbotovi, že se vzdal. Rozumí se, že kurýr byl dříve na místě nežli my. Talbot považoval za rozumnější obrátiti se zpět a táhnouti na Paříž. Za svítání zmizel již s dohledu a s ním také lord Scales a posádka z Meungu.

Co jen anglických pevností sebrali jsme za tyto tři dni, pevností, které až do našeho příchodu ohrožovaly Francii!

XXX.

Když konečně nastalo jitro památného na věky dne 18. června, po nepříteli nebylo nikde ani stopy. Okolnost ta však nijak mne neznepokojovala, neboť jsem věděl, že ho nalezneme a zasaďme mu slíbenou ránu, tu ránu, z které nevzpamatuje se anglické panství ve Francii ani za tisíc let, jak prorokovala Johana ve svém věšteckém snu.

Nepřítel ustoupil do rozsáhlých rovin Beauce, ohromné prostory, porostlé křovinami, beze všech silnic; jen tu a tam vystupovaly z roviny skupiny vysokých stromů. Spozorovavše stopy na měkké, vlhké půdě, zaměřili jsme po těchto stopách. Dle nich bylo možno poznati, že vojsko ustupovalo v pořádku, bez všeliké paniky a zmatku.

My však byli jsme nuceni jednati opatrně. V podobném místě mohli jsme snadno upadnouti do zálohy. Proto vyslala Johana napřed oddělení jízdy na výzvědy pod velením La Hira, Pothona

a jiných. Někteří důstojníci začali dávat na jevo nepokoj; tato hra na slepou bábu uváděla je ve zmatek a podryla jejich důvěru. Johana uhádla stav jejich ducha a zvolala vřele:

„Jménem Boha, čeho si ještě přejete? Musíme zničit tyto Angličany a také je zničíme. Však nám neujdou. I kdyby viseli na oblacích, dostaneme se k nim!“

Pomalu přiblížili jsme se k Patay; scházela pouze míle. V okamžiku tom naše vyzvědačské oddělení, probírajíc se huštinou, najednou vyplašilo jelena, který dal se do běhu a náhle zmizel. Neuplynulo ani minuty, když v dálce, směrem k Patay, rozlehly se hlasité výkřiky. Křičeli angličtí vojáci. Byli tak dlouho odkázáni na splesnělou stravu při posádce, že nemohli přemoci svou radost při spatření statného zvířete, jež mohlo jim poskytnouti dobré a čerstvé maso. Nešťastné zvíře! Přineslo škodu celému národu, pobláznivši jeho vojsko. Francouzové věděli nyní, kde nacházejí se Angličané, kdežto Angličané neměli ani tušení, kde jsou Francouzi.

La Hire se zastavil a poslal ihned zpět kurýra s těmito zprávami. Johana zazářila radostí. Vévoda Alençonský pravil:

„Výborně, již je máme; budeme s nimi bojovat?“

„Máte dobré ostruhy, princi?“

„Proč? Abych před nimi utíkal?“

„Přisámbož, že ne! Tito Angličané jsou naši, oni jsou ztraceni. Dají se na útěk. Ten, kdo bude je pronásledovati, musí míti dobré ostruhy. Ku předu! Sevřete řady!“

V tu dobu, kdy spojili jsme se s La Hirem, Angličané spozorovali naši přítomnost. Vojsko Talbotovo postupovalo třemi sbory. Napřed byl

předvoj, pak dělostřelectvo a konečně vzadu, v jisté vzdálenosti, hlavní sbor. Nyní opustili již křoviny a octli se na volném prostranství. Talbot rychle postavil dělostřelectvo, předvoj a pět set kopinníků podél okraje křovin, kolem něhož měli projít Francouzi a doufal, že udrží se na této posici, pokud nepříjde hlavní voj. Sir Jan Fastolfe velel, aby hlavní voj dal se do trysku. Johana použila tohoto vhodného okamžiku a poručila La Hirovi, aby postoupil ku předu; tento okamžitě uposlechl a pustil své udatné jezdce s prudkostí vichru, jakž bylo jeho obyčejem.

Vévoda a Dunois chtěli ho rychle následovati, ale Johana je zadržela:

„Ještě ne, počkejte!“

Uposlechl, ale neskrývali svou netrpělivost, vrtíce sebou v sedlech. Johana však nepovolila; dívala se ku předu stále uvažujíc a počítajíc čas do nejmenších podrobností, na minuty, sekundy a části sekund; celá její veliká duše účastnila se věci, odrážejíc se v její očích, v držení hlavy a v ušlechtilé postavě. Při tom však byla trpělivou, pevnou, plnou sebeovládání; dovedla úplně opakovati sebe i celou situaci.

A tam vpředu, s vlajícími pery na přilbách, hnali se jako bouře jezdci La Hira; mohutná postava vůdcova vystupovala jasně z celého oddělení a meč jeho trčel vzhůru jako žerď praporu.

„Oh, ďáble a jeho potomstvo, pokochejte se pohledem na tyto reky!“ pravil kdosi v záchvatu nadšení.

Vždy více a více blížili se ke sboru Fastolfa. Vrazili na něj a uvedli ho do nepořádku. Vévoda a Dunois vztýčili se v střemenech, zvědavě pozorující toto divadlo, potom obrátili se k Johaně a tázali se v největším rozechvění:

„Nuže, jest nyní čas?“

Zadržela je rukou, při čemž dále pozorovala, počítala a uvažovala:

„Počkejte, není ještě čas.“

Válečný sbor Fastolfa hnal se jako lavina k čekajícímu předvoji. Najednou Angličanům se zdálo, jako by předvoj prchal zděšeně před Johanou; v okamžiku tom sbor dal se na útěk v šíleném strachu, nehledě na to, že Talbot mu klnul a snažil se ho zadržeti.

Nyní nastal čas. Johana bodla ostruhami koně a zamávala mečem. „Za mnou!“ zvolala a sklonivši se k šíji koně, uháněla s vichrem o závod.

Vrazili jsme do této zmatené, prchající spousty a po celé tři hodiny jsme pouze ničili, sekali a hubili. Konečně dán trubkou povel: „Zadržte!“

Bitva u Patay byla vyhrána.

Johana slezla s koně, stojíc prohlížela si bojiště a zamyslíla se. Konečně pravila:

„Chvála Bohu! Zničil pravici svou nepřátele!“

Zdvihnuvši hlavu, upřela svůj zrak do dálky a pokračovala, jako by myslela nahlas: „Ani za tisíc let anglická moc ve Francii nevzpamatuje se z této pohromy.“

Obrátivši se zpět ke skupině generálů, pravila se zářící tváří a s radostí v pohledu:

„Oh, přátelé, přátelé, víte-li pak, že Francie jest na cestě k osvobození?“

„Nikdy by toho nebylo, kdyby nebylo Johany d'Arc!“ doložil La Hire jda kolem ní a hluboce se jí ukláněje. Ostatní následovali jeho příkladu a také se ukláněli.

Prapor za praporem naší vítězné armády šel kolem ní provolávaje hlasitě: „Hurá! Ať žije Panna Orleánská!“ Johana usmívajíc se zdravila svým mečem.

Já jsem však spatřil ještě jednou Pannu Orleánskou na zakrváceném bojišti u Patay. Koncem dne zastal jsem ji na témž místě, kde ležely celé hromady raněných a zabitých. Naši vojáci smrtelně ranili jistého zajatého Angličana, jenž byl příliš chudým, nežli aby mohl zaplatiti výkupné. Johana z dálky spatřila tento ukrutný výstup; přijela na místo, poslala pro kněze a nyní držela hlavu umírajícího na svém klíně, těšíc ho mírnými a něžnými slovy jako vlastní sestra, mezi tím co vřelé slzy tekly jí po tvářích.

XXXI.

Johana řekla pravdu: Francie dostala se na cestu osvobození.

Válka, zvaná stoletou, byla nyní blízkou svému konci; od jejího počátku uplynulo devadesát a jeden rok.

Máme posuzovati bitvy dle počtu padlých a dle zasazené rány nebo máme je posuzovati dle následků? Každý řekne, že bitvy třeba posuzovati dle jich následků. Ano, s tím souhlasí všichni, neboť jest to pouhá pravda.

Soudíme-li dle následků, bitva u Patay stojí na stejném stupni s nemnohými velkými bitvami ve světě od těch dob, co národové začali se chápati zbraně k rozhodnutí svých sporů. S tohoto stanoviska možno říci, že bitva u Patay nemá sobě rovné a stojí osamocená, jako nejvelkolepější historická událost. Když začala, Francie ležela povalená v prach a umírající; osud její zdál se beznadějným v očích politických znalců; když však bitva byla skončena, za tři hodiny Francie byla již na cestě k uzdravení. Uzdravovala se a nepotřebovala ničeho více kromě času a ošetřování,

aby úplně se vzpamatovala. I nejobmezenější lékaři mohli to spozorovati a nikdo nemohl by to popřítí.

Mnozí na smrt vysílení národové vyléčili se jen cestou celé řady bitev, dlouhého řetězu ničivých srážek, jež táhly se celá léta; pouze jediný národ dosáhl tohoto výsledku jediným dnem a jedinou bitvou. Národem tím jsou — Francouzi a onou bitvou jest — bitva u Patay.

Měj to na paměti, mladé pokolení, a buď na to hrdým, že jste Francouzi. Ohlédněmež se však zpět a posuďmež některá pozoruhodná, třeba podivná fakta. Stoletá válka začala roku 1337. Zuřila rok za rokem, až konečně Anglie zdrtila Francii strašnou ranou u Kresčaku, kde padl král český Jan Lucemburský. Nicméně Francie ještě jednou vzplanula a bojovala dále, pokud nestihla ji druhá pohroma u Poitiers. Sebrala však znovu své chabé síly a válka zuřila dále rok za rokem, z desítiletí do desítiletí. Děti se rodily, vyrůstaly, ženily se, umíraly, ale válka trvala dále; jejich děti zase dospívaly, ženily se, umíraly; konečně třetí pokolení spatřilo Francii povalenou v prach, tentokráte u Azincourtu a přece ještě táhla se válka rok od roku; za tu dobu děti zase dospěly a oženily se.

Francie proměnila se v poušť a byla přivedena úplně na mizinu. Polovice její náležela Anglii, při čemž nikdo nepopíral této její moci; druhá polovice nepatřila nikomu a za nějaké tři měsíce také tam měl vláti anglický prapor: francouzský král chystal se zřeknouti se své koruny a uprchnouti do zámořských končin.

V tom přišla prostá, tichá, vesnická dívka ze své zapadlé vesnice a směle postavila se tváří v tvář této zastaralé válce, tomuto vše sžrajičímu

plamenu, jenž pustošil celou zemi během tří pokolení. Začala nejvyšší podivná a neobyčejně rychlá válečná výprava, jakou kdy poznala historie. Byla skončena v sedmi nedělích. Za sedm neděl Panna Orleánská bezpečně skončila tuto obrovskou válku, která trvala devadesát let a jeden rok. U Orleánu zasadila jí první ránu a u Patay ji dorazila. Takového divu nikdo více nedokáže.

Sedm neděl zápasu a při tom čas od času jen nepatrné bitvy. Možná, že nejvíce krve bylo najednou prolito u Patay, kde Angličané nacházeli se v síle 6000 mužů a kde na bojišti zanechali dva tisíce mrtvých. Povídá se, že jen ve třech bitvách — u Kresčaku, Poitiersu a Azincourtu — padlo asi sto tisíc Francouzů, kromě množství jiných bitev během této vysilující války. Smutný seznam této války jest velmi dlouhý, nekonečně dlouhý: mužů v boji zahynulých počítá se na několik tuctů tisíc, avšak nevinných žen a dětí, jež zahynuly hladem, nouzí a nepohodou, páčí se na miliony.

Tato válka byla skutečným lidožroutem, jenž toulal se po zemi celých sto let, požíraje lidi svou smrtonosnou tlamou, z níž kapala krev. A tu právě dítě, sedmnáctiletá dívka, svou maličkou ručkou zdrtila tuto hroznou obludu; byla vržena v prach na bojišti u Patay a nevzkřísí se již nikdy více, pokud bude státi svět.

XXXII.

Veliká zpráva o vítězství u Patay roznesla se prý po Francii za dvacet čtyři hodiny. Nevím, je-li to pravda, jedno však jest mně známo: jakmile někdo dověděl se o vítězství, ihned běžel to oznámiti sousedovi, křiče a chvále Boha; soused

běžel k druhému a tak bez zastávky zpráva letěla dále a dále. Radost, kterou přinášela sebou, byla podobná světlu, rozlévajícimu se kolem, kdy mizí zatmění, zahalující slunce. Možno skutečně říci, že za celou tu dobu nad Francií bylo zatmění: ano, ona po dlouhá léta byla zahalena hustou mlhou; radostné zprávy nyní odnášely tuto smuteční roušku a rozšiřovaly světlo a zář.

Zpráva o vítězství stihla do Jouvillu dříve, nežli prchající nepřítel; město vzbouřilo se proti svým pánům, Angličanům, zavřelo brány a nevpustilo dovnitř anglické vojáky. Tu nepřítel prchal do Mont Pipeau, Saint Simonu a jiných anglických pevností a posádky zapalovaly své tvrze a prchaly do lesů a polí. Oddělení naší armády zmocnilo se Meungu a vyloupilo ho.

Když přišli jsme do Orleánu, panoval tam takový šílený jásot, jakého jsme až dosud nespatriili a to již něco znamená. Jakmile nastala noc, zazářilo tak velkolepé osvětlení, že po celou tu dobu takřka jsme pluli v moři světelném; co týče se hluku — křiku ochraptěného lidu, rachotu děl a hlaholu zvonů — toť skutečně nelze ani popsati. Všude rozléhalo se nové heslo, všude letělo jako bouře, když vojsko naše vstoupilo do bran a více nás neopouštělo. „Pozdrav Johaně! Uvolněte cestu Spasitelce Francie!“ křičeli Francouzi; volalo se také: „Toť pomsta za Kresčak, za Poitiers, za Azincourt! Ať žije Patay!“

Zajatí nacházeli se uprostřed sboru. Když lid spatřil svého starého mocného nepřítele, Talbota, jenž tak dlouho ho nutil tančiti dle své surové vojenské hudby, můžete si představit, jaký nastal hrozný ryk; nelze to ani popsati. Lid tak zaradoval se nad jeho zajetím, že chtěl se ho ihned zmocniti a oběsiti ho; Johana byla nucena

vzíti ho pod svou ochranu. Přiznávám se, že tyto dvě bytosti představovaly prapodivný párek.

XXXIII.

Ano, Orleán nacházel se skutečně v jakémsi dýmu blaženosti. Město pozvalo k sobě krále a učinilo velkolepé přípravy k jeho přijetí; on však nepřišel. V tu dobu byl obyčejným otrokem a La Tremouille jeho pánem. Otrok i pán meškali právě návštěvou na hradu La Tremouilla, Sully nad Loirou.

V Beaugency Johana smířila konetabla Richemonta s králem. Dovezla Richemonta do hradu Sully a tak splnila svůj slib.

Všech slavných činů Johany d'Arc jest pět: 1. Osvobození Orleánu. 2. Vítězství u Patay. 3. Smír v Sully nad Loirou. 4. Korunovace v Remeši. 5. Ne-krvavá výprava.

Hned přijdeme k této výpravě a korunovaci. Byl to dlouhý, vítězoslavný pochod, vykonaný Johanou nepřátelským územím, od Gienu do Remeše a odtud k samotným branám Paříže, při čemž zmocnila se dosud všech v rukou Angličanů se nacházejících měst a pevností, jež překážely v cestě; tento pochod vykonala jen mocí svého jména, neprolivši při tom ani jediné kapky krve; v ohledu tom byla to nejneobyčejnější válečná výprava v celé historii; v každém případě jest to však jeden z její nejslavnějších činů.

Důležitým činem Johany bylo také smíření. Nikdo nemohl se o ně pokusiti a neměl také ani chuti pokusiti se o ně. Svým rozumem a státnickou moudrostí byl konetabl Richemont nejschopnějším mužem ve Francii; jeho věrnost králi byla upřímná a jeho poctivost nade všechno podezření,

což činilo z něho výlučnou osobu u bezkarakterního a bezstarostného dvora.

Johana, navrátivši Richemonta Francii, zabezpečila konečné šťastné skončení velikého díla, jež započala. Nikdy před tím nespátřila Richemonta, až přitrhl k ní se svým maličkým vojskem. Proto jest s podivem, jak na první pohled poznala v něm muže, jenž dovede na věky dokončiti to, co ona započala. Jak mohla to uhádnouti prostá, vesnická dívka? Věc spočívá v tom, že byla obdařena „vševídicím okem,“ jak vyjádřil se kdysi jeden z našich rytířů. Ano, ona měla tento vzácný dar, velmi řídký a nejpozoruhodnější ze všech. Nezbyvalo sice vykonati nic neobyčejného, přece však nebylo možno zbylou práci ponechati slabomyslným lidem, obklopujícím krále, jelikož bylo k tomu třeba opatrné státnické moudrosti a dlouhé, ač drobné války s nepřítelem. Ještě během dalších dvaceti pěti let bylo třeba časem bojovati s nepřítelem, avšak muž schopný mohl vésti tuto válku bez zvláštního znepokojení ostatní části země. Takovým způsobem musila se pomalu vytlačiti anglická moc z Francie. Tak také se stalo. Pod vlivem Richemontovým král stal se později dokonalým mužem, rázným, statečným a dobrým vojínem. Po šesti letech po Patay sám vedl útočící vojsko; bojoval v příkopech pevností, stoje po pás ve vodě a lezl statečně po žebřících na násypy za vražedné palby, což uspokojilo by i samotnu Johanu. Během doby on a Richemont úplně očistili zemi od Angličanů; vyhnali je dokonce i z těch míst, kde lid pod jejich vládou ztrávil tři sta let. Zvláště v takových krajích bylo třeba jednati rozumně a opatrně, jelikož anglická správa byla dosti mírnou a spravedlivou a lid, spravovaný takovou vládou, zřídka touží po změně.

Jest otázkou, který z pěti hlavních činů Johany možno považovati za nejdůležitější? Dle mého náhledu každý jest svým způsobem důležitý. Zkrátka mají všechny stejnou cenu a doplňují se navzájem, tak že nelze některému z nich dávatí přednost.

Každý byl stupněm k dosažení cíle. Kdybychom vypustili jeden z nich, nastalo by prázdné místo na bílé ploše; vyplnění jednoho z nich v nepravý čas nemělo by téhož účinku v zápětí.

Na příklad korunovace. Jest to takový vzorný diplomatický krok, jemuž není rovno v historii. Měl snad král tušení o jeho velikém významu? Ne. Což jeho ministři? Také ne. Měl tušení o jeho významu prohnáný Bedford, zástupce anglické koruny? Ne. Zde před očima krále i Bedforda jevila se výhoda nesmírné důležitosti; král mohl ji dosáhnouti smělym krokem, Bedford však beze všeho namáhání. Neznajíce však její váhy, ani jeden, ani druhý nenatáhl po ní ruku. Ze všech rozumných lidí, stojících v čele vlády Francie, pouze jediná bytost znala nesmírný význam tohoto důležitého kroku a bytostí tou byla sedmnáctiletá dívka, Johana d'Arc: znala to od samotného počátku a mluvila o tom hned od počátku jako o podstatné části svého poslání.

Než jak mohla to znáti? Zcela jednoduše. Byla venkovankou a v tom spočívá celá záhada. Vyšla z lidu a znala lid; jiní pohybovali se ve vysokých kruzích a neměli proto o takových věcech ponětí. Obyčejně málo všímáme si beztvárné massy, mocné a učerněné, zvané „lidem,“ ba dokonce dáváme jí opovržlivé názvy. Jest to nesprávný názor s naší strany, neboť ve skutečnosti víme, že trůn pevně stojí, když drží ho lid a hroutí se, když tuto podporu odstraní; pak již nic nedovede ho zachrániti.

Představte si tedy všechnu důležitost tohoto

fakta. Čemu věří farář, tomu věří jeho ovečky; ony ho milují, váží si ho; on jest stálým přítelem osadníků, správcem jejich rozumů, těшитelem v zármutku, pomocníkem v době neštěstí; těší se plně jejich důvěře. Uvažte všechno a jaký bude výsledek? Ten, že farář vládne lidem. Co stane se s králem, když farář odejme mu svou podporu a bude popíratí jeho moc? Zbude pouze stín králův, nic více; pak ovšem bylo by lépe, kdyby se trůnu zřekl.

Pochopili jste mou myšlenku? Nyní půjdeme dále. Farář dosazen byl v svou hodnost všemocnou pravicí božskou. Nic nemůže zničití toto ustanovení. Lid to ví. Dle náhledu faráře i jeho osadníků každý kněz má moc nezlomnou a nespornou a tak také každému faráři a jeho osadníkům — lidu — nekorunovaný král není králem: není pomazaným a proto může býti odstraněn, změněn. Když však Bůh uvede ho v jeho hodnost a biskup vykoná na něm pomazání, i farář, i jeho osadníci najednou stanou se jeho věrnými poddanými a pokud jest živ, neuznávají jiného krále.

Venkovské dívce, jako byla Johana, Karel VII. nebyl vůbec králem, pokud nebyl korunován; pro ni byl pouhým dauphinem čili korunním princem. Tot zjevno jasně, jako v zrcadle a Johana byla zrcadlem, v němž odráželo se smýšlení a náhledy nižších tříd Francie, totiž, že dolejšími vrstvám, zvaným „lidem,“ král nebyl králem, ale pouhým korunním princem před korunovací a skutečným, bezsporným králem teprv po korunovací.

Nyní zajisté pochopíte, jakým obrovským tahem na politické šachovnici byla korunovace? Bedford pomalu to pochopil a snažil se napravití chybu, korunovav svého krále; ale jaký užitek mohlo to přinéstí? Žádný.

Nyní o šachmatech. Veliké činy Johany možno přirovnati této hře. Každý tah byl vykonán v náležitém pořádku a byl důležitým proto, že byl vykonán v náležitém pořádku a ne jinak. Každý tah v daném okamžiku byl důležitý, avšak konečný výsledek dokázal, že byly všechny stejně důležité a vážné. Zde jest celá partie, jak byla sehrána:

1. Pochod Johany na Orleán a Patay — šach.
2. Obmýšlí smíření, ale neoznamuje „šach,“ jelikož jest to pouhým pohybem k zabránění posice.
3. Pak následuje korunovace — šach.
4. Nekrvavý pochod — šach.
5. Poslední pochod (již po její smrti) s francouzským králem se smířivšího konetabla — šach a mat.

XXXIV.

Loirská výprava vyčistila cestu do Remeše. Nebylo již příčin, proč by korunovace nemohla se konati. Korunovace měla dokončiti poslání, uložené Johaně samotnými nebesy: pak nechá vůbec války, vrátí se k své matce, bude jako dříve pásti své ovce a již nikdy více nerozloučí se se svým stádem a skromným domácím štěstím. Takový byl její úmysl a netrpělivě čekala na jeho uskutečnění. Myšlenka tato ji tak zabrala, že začal jsem ztráceti víru v její proroctví o blízké její smrti.

Král bál se jeti do Remeše, jelikož cesta byla do slova poseta anglickými pevnostmi. Johana nepřikládala jim zvláštní důležitosti a tvrdila, že netřeba se jich báti při změněné situaci Angličanů.

Měla také pravdu. Jak později se ukázalo, cesta do Remeše byla pouhým výletem. Johana nevzala s sebou ani dělostřelectva, vědouc, že nebude ho třeba. Vytrhli jsme ze Gienu s vojskem,

čítajícím dvanáct tisíc mužů. Stalo se tak 29. června. Panna Orleánská jela vedle krále, po druhém pak jeho boku jel vévoda Alençonský. Za nimi následovali tři princové královské krve, pak Dunois, maršál Le Boussac a admirál Francie; konečně La Hire, Saintrailles, Tremouille a dlouhá řada rytířů a šlechticů.

Tři dni zůstali jsme před Auxerrem. Město zásobilo armádu, poslalo ke králi deputaci, my však do města jsme nevstoupili.

Saint-Florentin otevřel králi své brány.

Dne 4. července přitáhli jsme do Saint-Falu a tu před námi vystoupilo v dálce Troyes, město, které pro nás mladé muže bylo velice zajímavým; upamatovali jsme se, jak před sedmi roky na pastvišti v Domremy náš soudruh Slunečnice přiběhl s černým praporem a přinesl potupnou zprávu o smlouvě v Troyes, kterou vydána byla Francie do moci Anglie a dcera královského domu slíbena za manželku vrahovi u Azincourtu. Rozumí se, že nešťastné město za to nemohlo, pláli jsme však hněvem při pouhé vzpomínce na minulost a doufali jsme, že pod nějakou záminkou bude možno učiniti na město útok a spáliti je. Mělo silnou posádku anglickou a burgundskou a očekávalo posily z Paříže. Před nastalou nocí položili jsme se táborem před jeho branami a měli jsme šarvátku s částí posádky, která učinila na nás výpad.

Johana vyzvala město, aby se vzdalo. Velitel spatřiv, že nemá s sebou děl, odpověděl na tuto žádost hrubým a urážlivým posměchem. Po pět dní jsme se radili a vyjednávali, ale bez výsledku. Král chtěl již obrátiti se zpět a všeho se zříci. Báł se postoupiti ku předu, zanechav za sebou takovou pevnost. Tu La Hire pronesl několik málo

lichotivých slov na adresu některých rádců králových. Privil:

„Panna Orleánská podnikla tuto výpravu na svůj vlastní podnět; proto třeba řídit se v této věci jejím úsudkem a nikoho jiného, ať rádcové mají titul a hodnost jakoukoliv.“

Slova ta byla rozumná a spravedlivá.

Král poslal pro Pannu a tázal se jí, jak mají se věci dle jejího náhledu? Odpověděla beze všeho váhání a bez rozpaků:

„Za tři dni jest Troyes v naší moci.“

Tu vmísil se do toho kancléř:

„Kdybychom to věděli určitě, počkali bychom třeba šest dní.“

„Šest dní! Opravdu? Bůh dá, že vstoupíme do městských bran nejdéle pozejtří.“

Posadila se na koně, objela řady vojska a zvolala:

„Připravte se, přátelé, zítra k práci! Zítra za svítání podnikneme útok!“

Po celou noc pracovala horlivě, pracujíc vlastníma rukama jako prostý vojín. Dala připravit prkna a chrastí, aby bylo naházeno do příkopů ku zřízení přepravy; nejtěžší ruční práce účastnila se sama jako muž.

Za svítání postavila se v čelo útočícího oddělení a trubky daly povel k útoku. V okamžiku tom zavlál na hradbách prapor — a město Troyes vzdalo se dobrovolně, bez jediného výstřelu.

Druhého dne král, maje po boku Johanu a Paladina, jenž nesl jeho prapor, slavnostně vtrhl do města v čele vojska, které vypadalo nyní velmi důstojně, neboť proti dřívějšímu značně se rozmnožilo.

Tu také stala se podivná věc. Dle úmluvy, uzavřené s městem, anglické a burgundské posádce

bylo dovoleno vzít s sebou „majetek.“ Všichni měli vystoupiti jednou branou a proto v ustanovenou hodinu my mladí s Trpaslíkem šli jsme se podívat na odchod posádky. Šli v nekonečné řadě, pěchota napřed. Když se přiblížili, bylo možno pozorovati, že každý voják nesl břemeno, dle objemu a váhy velmi těžké. Mysleli jsme si, že jsou to lidé velmi bohatí na prosté a chudé vojíny. A co vyšlo na jevo? Každý z těchto ničemů nesl na zádech jednoho francouzského zajatce. Odnášeli skutečně s sebou svůj majetek, své vlastnictví dle podmínky, jež byla jim v úmluvě zaručena.

Jaká to úskočnost, jaká vynalézavost! Co bylo možno proti tomu namítati, co dělati? Rozumí se, že tito lidé měli dle svého pravdu. Zajatci byli jejich majetkem — o tom nebylo žádné pochybnosti. Což jestli by to byli angličtí zajatci? Považte, jaká by to byla bohatá kořist, jelikož angličtí zajatci byli vzácní za těchto sto let, ale francouzští — naopak. Bylo jich až příliš. Majitel francouzského zajatce obyčejně nedržel ho dlouho k výkupu, ale ihned ho usmrcoval, aby ho nemusil živiti. Z toho viděti, jak nepatrnou cenu měl v oné době takový majetek. Když zmocnili jsme se města Troyes, tele stálo tam třicet franků, ovce šestnáct, ale francouzský zajatec jen — osm franků. Vysoká cena telat a ovec bude se vám zdáti nápadnou. Byla však doba války a ta působila dvojím způsobem: dělala maso drahým, zajatce pak lacinými.

Takž angličtí a burgundští vojáci odnášeli nešťastné francouzské zajatce. Co jsme mohli dělat? Poslali jsme nakvap posla k Johaně, mezitím co pokoušeli jsme se zadržeti řetěz vojáků rozmluvami, abychom získali času. Jistý vysoký Burgundčan ztratil trpělivost, spílal a přísahal, že nikdo nesmí

ho zadržeti. Obstoupili jsme ho a tu viděl, že nemůže nám uklouznouti. Začal zuřivě proklínati a spílati a odvázáv řemeny, jež připevňovaly zajatce k jeho zádám, postavil ho na zem spoutaného a bezmocného; pak vytáhl nůž a pravil k nám se sarkastickou jizlivostí v očích:

„Pravíte, že nesmím ho odnésti, on však patří mně a nikdo nemůže to popírati. Když nemohu vzít s sebou svůj majetek, zbývá mně ještě jiný prostředek. Ano, mohu ho usmrtiti; ani nejobmezenější z vás nebude mně upírati toto právo. Ah, na to jste nepomysleli, vy holoto!“

Nešťastný, hladem zmořený zajatec prosil nás tesknýma očima, abychom ho zachránili; potom začal mluvit a řekl nám, že má doma ženu a malé děti. Považte, jak nás to dojalo! Co mohli jsme však učiniti? Burgundán byl v právu. Mohli jsme pouze prositi za nešťastníka, což také jsme učinili. Avšak Burgundán se nám jen smál a chtal se. Roztrpčilo nás to a tu pravil Trpaslík:

„Prosím vás, mladí pánové, abyste mne nechali s ním se dohodnouti; když jedná se o to, aby byl někdo přesvědčen, pak mám k tomu skutečně zvláštní nadání; každý, kdo mne zná blíže, řekne vám totéž. Usmíváte se? Toť mým trestem za ctižádostivost a vším právem. A přece, kdyby jste mně dovolili s ním pohovořiti . . .“

S těmito slovy přistoupil k Burgundánovi a začal ho konejšiti tichými a laskavými slovy; mezi jiným zmínil se o Panně, podotknuv, jak ona ve své dobrotě pochválila by ho za dobrý skutek . .

Avšak Burgundán přerušil tuto mírnou řeč nadávkou, adresovanou Johaně. Vrhli jsme se na něj, ale Trpaslík s mrtvě bledou tváří nás odstrčil a pravil velice vážným a slavnostním hlasem:

„Nechte toho! Což nevíte, že jsem jejím tělesným strážcem? Věc ta týká se přímo mne.“

Při těchto slovech najednou chytil vysokého Burgundana za krk a stiskl ho.

„Tys urazil Pannu!“ zvolal. „A Panna jest vtělenou Francií. Jazyk, jenž pronesl takovou nadávku, zasluhuje trestu.“

Bylo slyšeti temný praskot kostí. Oči Burgundana začaly vylézati z důlků a tupě utkvěly olověným pohledem v prázdnotě. Tvář jeho nejdříve zčervenala a potom zmodrala. Ruce mu sklesly jako provazy; tělo sebou trhlo, svaly ochably a natáhly se. Trpaslík rozevřel ruku a ohromné tělo bez života kleslo k zemi.

Rozvázali jsme zajatce a oznámili jsme mu, že jest svobodným. Jeho ponížená mírnost ustoupila šílené radosti a jeho hrůza změnila se v divoký jásot. Vrhł se na mrtvolu, kopal jí nohou, plival jí do tváře, nacpal jí do úst bláto a při tom se chechtal, pištěl, spílal a nadával jako nějaký opilec. Nebylo to nic divného: vojenské řemeslo zřídka dělá lidi mírnými. Někteří z diváků se smáli, jiní chovali se netečně, ale nikdo se tomu nedivil. Tu však osvobozený zajatec za zuřivých svých skoků náhle dostal se do skupiny čekajících Burgundanů, při čemž jeden z Burgundanů vrazil mu úskočně nůž do krku, tak že klesl k zemi s hrozným smrtelným výkřikem; červená krev jako vodotrysk vytryskla vzhůru do výše deseti stop. Kolkolem rozlehl se veselý chechtot, mezi přátely i nepřátely; tím také skončila tato památná epizoda z mého pohnutého vojenského života.

Přikvapila Johana, jsouc nejvýš rozechvěná. Uznala nároky posádky a pravila:

„Máte právo na své straně. Toť jasné jako

den. Bylo lehkomyšlností dáti podobný odstavec do úmluvy. Můžete si vzít tyto nešťastníky, oni jsou však Francouzi a já k tomu nepřivolím. Král zaplatí za každého z nich výkupné. Neodvažte se zkřiviti jim ani vlásku; věřte mému slovu, že by vám to přišlo draze.“

Tak byla věc urovnána. Zajatci byli v bezpečí aspoň na nějakou dobu. Johana odjela rychle zpět, žádala krále za výkupné a nechtěla ani slyšeti o nějakých výmluvách a vytáčkách. Král byl nucen dovoliti jí jednati tak, jak sama rozhodla; tu pak ihned se vrátila, vykoupila zajatce jeho jménem a propustila je domů.

XXXV.

Zde zase spatřili jsme vrchního hofmistra královského domu, v jehož zámku bydlela Johana, když zdržovala se v Chinonu v prvních dnech po opuštění své vesnice. Nyní s dovolením královým jmenovala ho velitelem v Troyes.

Potom nastoupili jsme další pochod. Châlons se nám vzdal. Zde, u Châlonsu, na čísi otázku, má-li Johana jakýchsi obav stran budoucnosti, odpověděla: „Ano, bojím se jen jedné věci — zrady.“ Kdo by tomu uvěřil? Komu mohlo by to napadnouti? Avšak v jistém smyslu bylo to proroctvím. Ano, člověk jest mizerným zvířetem!

Táhli jsme, táhli, ani se nezastavujíce; konečně dne 16. července dostali jsme se na místo, odkud bylo viděti cíl naší cesty: před námi objevila se v dálce věž chrámu remešského. Křiky „hurá!“ rozléhaly se v celé armádě, od předního voje až k zadnímu; Johana seděla na koni v bílém brnění, zádumčivá, zamyšlená, spanilá, s hlubokou, zatajenou radostí v tváři, s radostí skoro nadzem-

skou; zdála se býti bytostí z jiného světa, jakýmsi jasným duchem. Její veliké poslání blížilo se ke konci a mělo býti dovršeno velkolepou slávností. Zítra bude moci říci: „Všechno jest skončeno, propusťte mne!“

Rozložili jsme se táborem, načež nastaly velkolepé přípravy. Přišel arcibiskup a velmi četná deputace; za nimi hrnuly se zástupy lidu, měšťané i venkované, s pozdravy, prapory a hudbou; tábor byl do slova zaplaven lidem; konaly se stále radovánky. Po celou noc v Remeši se pracovalo, boučala kladiva, ozdobovaly se budovy, stavěly se vítězné oblouky a starý chrám byl okrašlován zvnitř i zevnitř.

Ráno záhy zrána jsme vytrhli, jelikož obřady korunovační byly ustanoveny na devátou hodinu dopolední a měly trvati aspoň pět hodin. Věděli jsme, že posádka, skládající se z Angličanů a Burgundů, zřekla se všelikého úmyslu protiviti se Panně, že před námi pohostinsku otevrou se městské brány a že celé město s jásotem nás uvítá.

Bylo rozkošné jitro, s jasnou oblohou a jasným sluncem, ale chladné a osvěžující. Vojáci oblékli parádní uniformu a byla rozkoš se podívat, jak hrnuly se řady od tábora v dlouhé čáře k místu, kde měla se konati korunovace.

Johana na černém koni, obklopená štábem, zastavila se k poslední přehlídce a k rozloučení; nechtěla více býti vojevůdcem a sloužiti s tímto vojskem. Armáda to věděla a cítila, že naposled vidí panenskou tvář svého statečného vůdce, svého miláčka, svého pokladu, tu, kterou zbožňovali všichni z celé duše své, dávajíce ji názvy: „Boží dcera,“ „Spasitelka Francie,“ „Miláček Vítězství,“ „Kristovo páže,“ kromě jiných něžných jmen, naivních, prostomyslných, jaké dáváme často něžně

milovaným dětem. Dříve hnala se vždy armáda kolem Johany s bouřlivým křikem „hurá!“ — s planoucím zrakem, s rachotem bubnů a vojenskou hudbou; nyní nebylo nic takového. Kdyby nebylo jediného dunivého zvuku, při zavřených očích bylo možno si myslet, že nacházíme se v říši mrtvých. Zvuk tento, jenž rušil ticho letního dne, byl temným dupotem postupujícího vojska. Dle toho, jak řady vojska šly kolem, každý voják kládl ruku k čelu, vzdávaje čest; utkvěl očima na tváři Johany s tichým „sbohem“ a více jich s ní nespouštěl, pokud to jen bylo možným. Pokaždé, kdykoliv Johana kladla šátek k očím, lehké rozechvění probíhalo řadami vojska. Slavnostní pochod po vítězství obyčejně naplňuje srdce šílenou radostí, zde však naopak srdce všech byla naplněna zármutkem.

Zaměřili jsme k sídlu královu, jenž ubytoval se v letním paláci biskupově. Král byl již úplně připraven a zaujal místo v čele armády. Zároveň obyvatelstvo z vesnic a vesniček hrnulo se se všech stran a stavělo se v zástupech po obou stranách cesty, aby podívalo se na Johanu, jak ostatně činilo vždy od prvního dne, kdy nastoupili jsme pochod. Naše cesta vedla přes louky, při čemž lid utvořil dva živé okraje z lilijí a máku, jelikož všechny ženy a dívky měly na sobě bílé živůtky a červené sukně. Avšak tyto živé květy nebyly na stonkách, jako květy polní, ale skláněly se před Johanou, natahující k ní ruce a obracující k ní tváře, skropené hojnými slzami vděčnosti. Po celé cestě lidé, kteří stáli jí nejbližší, objímali její nohy, líbali je a skrápěli slzami. Ani jednou v těchto dnech jsem nespatriil, aby lid nepadal před ní na kolena a neobnažoval hlavy. Později při soudu odvolávali se na tyto dojemné scény jako na svědectví proti ní. Byla u lidu před-

mětem zbožňování a proto byla kacírkou; tak rozhodl tento nespravedlivý soud.

Když jsme se přiblížili k městu, dlouhé, křivolaké čáry hradeb a bašt ozdobily se pestrými prapory a černaly se na nich zástupy lidu; ve vzduchu rozlehly se salvy z děl a vinuly se oblaky kouře. Vstoupili jsme do brány a v procesí postupovali jsme městem; za námi vzadu šli kupci a cechy řemeslníků ve svátečních oblecích, s vlajícími prapory; po celé cestě stály zástupy jásajícího lidu; všechna okna a střechy byly obsazeny zvědavci; s balkonů visely bohaté pestré látky a koberce; diváci mávali bílými šátky, jež podobaly se zdálky vločkám sněhovým, poletujícím ve vzduchu.

Jméno Johany bylo pojato do kostelních modliteb, kteréž cti dostávalo se dosud pouze jen osobám královské důstojnosti. Kromě toho byla jí prokázána ještě jiná neobvyklá pocta: prostý lid dal raziti olověné medaile s jejím vyobrazením a nosil je v podobě amuletů. Medaile tyto bylo možno spatřiti všude.

Od biskupského paláce, kde jsme se zastavili a kde bydlel král s Johanou, král poslal do opatství St.-Remy, jež bylo nedaleko brány, kterou vstoupili jsme do města, pro nádobu se svatým olejem, tak zvanou „sainte ampoule.“ Tento olej nebyl obyčejným pozemským olejem, ale připravoval se na nebesích a nádoba, v níž se choval, byla přinesena s nebes holubicí. Byl poslán sv. Remyovi v tu dobu, kdy měl pokřtiti krále Chlodvíka, jenž přijal křesťanskou víru. Vím, že jest to pouhá pravda, neboť říkal mně to páter Fronte v Domremy. Nemohu vám říci, jak úzko a podivně bylo mně na duši při spatření této nádoby: vždyť věděl jsem, že dívám se na předmět, jenž

byl na nebesích, na předmět, jež viděli andělé a snad sám Bůh.

Viděl jsem ho a mohl jsem se ho dotknouti, ale pocítil jsem neobyčejnou hrůzu: což jestli dotkl se předmětu toho sám Hospodin?

Olejem z této nádoby byl pomazán na království Chlodvík a od těch dob všichni králové francouzští od dob Chlodvíkových, čemuž minulo již devět set let. Takž poslali pro nádobu a čekali jsme na ni. Dle mého přesvědčení korunovace bez ní nebyla by skutečnou.

K získání této nádoby bylo třeba prodělati složité starodávné obřady, sice jinak představený opatství St.-Remy, strážce svatého oleje, nemohl ji vydati. Proto dle zvyku poslal král pět vynikajících dvořanů nádherně ošacených a na vyzdobených koních do kostela opatství jako čestnou stráž k arcibiskupovi remešskému a jeho kanovníkům, jimž bylo poručeno vyřídití rozkaz králův stran oleje. Když dvořané vypravovali se na cestu, poklekli složivše ruce a zapřísáhli se svým životem, že budou chrániti tuto posvátnou nádobu a přinesou ji zase zpět do kostela St.-Remy po pomazání králově. Arcibiskup a jeho kanovníci, doprovázeni skupinou vynikajících osob, odebrali se do opatství. Arcibiskup byl v plném obleku, s mitrou na hlavě a s berlou v ruce. U dveří opatství procesí se zastavilo a čekalo na přinesení posvátné nádoby. Brzy rozlehly se slavnostní zvuky varhan a zpěv, potom objevil se představený opatství v kostelním rouchu, nesoucí nádobku; lid s rozžatými svícemi následoval za ním. Odevzdal nádobu arcibiskupovi se slavnostními obřady; potom nastala zpáteční cesta neméně slavnostní skrze hustý zástup klečících mužů a žen, modlících se

v němé hrůze, když nesli kolem nich posvátný předmět, jenž nacházel se kdys na nebesích.

Velkolepé procesí přiblížilo se k západním dveřím chrámu; při objevení se arcibiskupa rozlehly se zvuky majestátní hymny, naplňující chrám. Chrám byl přeplněn lidem. V chrámě šel nejdříve arcibiskup s průvodem, pak následovalo pět statných rytířů v slavnostních oblecích s feudálními prapory a na koních.

Oh, bylo to nádherné divadlo! Toto procesí na koních ve velkolepé klenuté budově, ozářené dlouhými paprsky světelnými, jež vnikaly sem s obou stran barevnými okny, bylo něco takového, že nelze si představití majestátnějšího obrazu.

Rytíři přijeli až k samému kůru, ve vzdálenosti čtyř set stop od vchodu. Tam arcibiskup je propustil, oni pak nízko se mu ukláněli, při čemž chocholy jejich přilbic dotkly se šjí koní; na to ustoupili se svými koňmi až ke vchodu, kde koně postavili se na zadní nohy, náhle se obrátili a ujížděli tryskem zpět.

Několik minut trvalo ticho; mlčení bylo tak hluboké, že se zdálo, jako by ohromný zástup lidu usnul. V tom rozlehly se zvuky čtyř set stříbrných trub a v gotických západních dveřích, jako v ráme, objevil se král s Johanou. Pomalu kráčeli za bouřlivého jáсотu a vítání zástupu, zvuků varhan a slavnostního zpěvu na kůrech. Za Johanou a králem ubíral se Paladin s rozvinutým praporem, statná postava s hrdým vzezřením; spozoroval, že lid si ho všímá a kochá se jeho nádherným oblekem a skvostnou zbrojí.

Vedle něho kráčel sire d'Albret, náměstek konetabla Francie, nesoucí korunovační meč.

Za nimi dle hodnosti šli páirové Francie, tři

princové královské krve, La Tremouille a mladí bratři Lavalové.

Pak následoval hlavní štáb, všichni naši generálové a vojenští výtečníci. Lid zvědavě a s úctou díval se na ně. Za zvuků hudby a trub bylo slyšeti křiky: „Ať žije Dunois!“ — „Ať žije La Hire!“

Když korunovační průvod dostal se k naznačenému místu, začal vlastní obřad korunovace. Obřady byly dlouhé a dojemné, s modlitbami, zpěvem a kázáním; po celou tu dobu Johana nepouštěla krále, stojíc vedle něho s praporem v ruce. Konečně nastal nejslavnostnější okamžik: král vykonal přísahu a byl pomazán svatým olejem; potom nádherně oblečený hodnosta s průvodem, jenž nesl jeho vlečku, přistoupil ke králi s francouzskou korunou a pokleknuv, podal mu ji. Král byl patrně na rozpacích — aspoň jeho natažená ruka na okamžik ztuhla ve vzduchu, ale okamžik tento zdál se býti příliš dlouhým tisícovému zástupu, jemuž zatajil se dech a srdce přestalo bít. Král postřehl upřený na něho zrak Johany, plný radosti a vděčnosti; usmál se, vzal korunu Francie a důstojně, jako pravý král, vložil si ji na hlavu.

Nastal nevýslovný jásot; křiky nadšení, zpěv na kůrech, zvuky varhan, hlahol zvonů — vše to slilo se dohromady v ohlušující hukot; z venku bylo slyšeti palbu z děl.

Fantastické snění, nepravdě podobné, nemožné snění venkovské dívky konečně se uskutečnilo: anglické jho bylo svrženo a korunní princ francouzský pomazán byl na krále.

Zdála se býti zcela přeměněná — takovou nebeskou radostí zářila její tvář, když poklekla před králem a dívala se na něho uplakanýma

a na prázdném místě jsou pouze tři slova, která se přepisují a opakují rok za rokem, jako dojemná známka vděčné paměti. Na bílé stránce jsou pouze tato tři slova:

Domremy.

Nic. — Panna Orleánská.

Jak jest to krátké! A přece jak mnoho povídají tato slova! Jest to výraz citů celého národa. Vidíte, jak vláda uctivě se sklání před tímto jménem a praví svému zřízenci: „Čapku dolů a jdi dále; tak velí Francie.“ Ano, slibu tomu se dostalo a dostojí se mu na věky; taková byla vůle králova. *)

Ve dvě hodiny odpoledne byly obřady korunovační skončeny; procesí znovu se seřadilo s Johanou a s králem v čele a slavnostně ubíralo se chrámem za jásotu lidu a zvuků trub. Tak skončil třetí z památných dnů Johany. Byl to 8. květen, 18. červen a 17. červenec.

*) Slibu tomu vyhovovalo se svatě skoro během 360 let; dále však proroctví důvěřivého starce se nevyplnilo. V době nepořádků za francouzské revoluce na slib tento se zapomělo, výsada tato Domremy odňata a od těch dob vyšla z užívání. Johana nikdy si nepřála, aby na ni pamatovali, ale celá Francie vzpomíná na ni s neskonalou láskou a úctou; Johana nikdy si nepřála, aby jí vystavěli pomník, ale Francie postavila jí již několik pomníků; Johana si nepřála, aby byla připočtena k světcům, ale i k tomu došlo. Vše, čeho si Johana nepřála, dostává se jí v hojnosti, avšak ta nepatrná milost, které si přála a již se nemáhala, byla jí odňata. Jest v tom cosi neskonale urážlivého. Francie dluhuje Domremy daně za sto let a v jejím sobě najde se sotva jediný občan, jenž by se protivil placení tohoto dluhu.

princové královské krve, La Tremouille a mladí bratři Lavalové.

Pak následoval hlavní štáb, všichni naši generálové a vojenští výtečníci. Lid zvědavě a s úctou díval se na ně. Za zvuků hudby a trub bylo slyšeti křiky: „Ať žije Dunois!“ — „Ať žije La Hire!“

Když korunovační průvod dostal se k naznačenému místu, začal vlastní obřad korunovace. Obřady byly dlouhé a dojemné, s modlitbami, zpěvem a kázáním; po celou tu dobu Johana nepouštěla krále, stojíc vedle něho s praporem v ruce. Konečně nastal nejslavnostnější okamžik: král vykonal přísahu a byl pomazán svatým olejem; potom nádherně oblečený hodnosta s průvodem, jenž nesl jeho vlečku, přistoupil ke králi s francouzskou korunou a pokleknuv, podal mu ji. Král byl patrně na rozpacích — aspoň jeho natažená ruka na okamžik ztuhla ve vzduchu, ale okamžik tento zdál se býti příliš dlouhým tisícovému zástupu, jemuž zatajil se dech a srdce přestalo bít. Král postřehl upřený na něho zrak Johany, plný radosti a vděčnosti; usmál se, vzal korunu Francie a důstojně, jako pravý král, vložil si ji na hlavu.

Nastal nevýslovný jásot; křiky nadšení, zpěv na kůrech, zvuky varhan, hlahol zvonů — vše to slilo se dohromady v ohlušující hukot; z venku bylo slyšeti palbu z děl.

Fantastické snění, nepravdě podobné, nemožné snění venkovské dívky konečně se uskutečnilo: anglické jho bylo svrženo a korunní princ francouzský pomazán byl na krále.

Zdála se býti zcela přeměněná — takovou nebeskou radostí zářila její tvář, když poklekla před králem a dívala se na něho uplakanýma

očima. Z její chvějících se rtů drala se tichá, něžná slova: „Konečně, milostivý králi, vyplnila se vůle Boha, jenž přikázal, abys přišel do Remese a přijal korunu, která patřila po právu jen tobě a nikomu jinému. Můj úkol jest vykonán, propuť mne v pokoji a dovol mně vrátiti se k mé matce, která jest chudou, starou a potřebuje mé pomoci.“

Král ji pozdvihl a v přítomnosti celého shromáždění začal vychvalovati její skutky nadšenými slovy; zároveň s tím potvrdil úkaz o darování jí šlechtické hodnosti stejného stupně s hraběcí a zároveň ustanovil jí průvod, jež vyžadovala její hodnost a skončil takto:

„Tys zachránila korunu. Mluv otevřeně, žádej, co chceš a ať požádáš o cokoliv, všeho se ti dostane, třeba by to stálo majetek celého království.“

Bylo to velkomyslné, královské. Johana zase poklekla a odpověděla:

„V tom případě, milostivý králi, chceš-li mně opravdu prokázati nějakou milost, rozkaž, aby odpuštěny byly daně mé vesnici, která jest chudou a zničenou následkem války.“

„Stane se tak. Co dále?“

„Toť vše.“

„Ničeho jiného kromě toho si nežádáš?“

„Nemám žádného přání.“

„Jest to však nic, méně nežli nic! Pros a neboj se!“

„Nemohu skutečně, vznešený králi. Nenuť mne. Ničeho si nepřeji kromě tohoto jednoho.“

Král zdál se překvapeným; zamyslel se, pokoušeje se pochopiti takový podivný nedostatek sobectví. Potom zdvihl hlavu a pravil:

„Zachránila království a korunovala krále: a za všechno to nechce přijati ničeho kromě nepatrné milosti a to ne pro sebe, ale pro jiné. Její jednání odpovídá její důstojnosti, neboť nosí v hlavě i srdci poklady drahocennější těch, které může darovati král. Její vůle bude vyplněna. Proto oznamuji, že od nynějška Domremy, rodná ves Johany d'Arc, spasitelky Francie, zvané Panna Orleánská, osvobozuje se od daní na všechny věky.“

Po těchto slovech stříbrné rohy zatroubily slavnostní tuš.

Jak zřejmo, viděla týž výstup v extázi na pastvišti v Domremy; prosili jsme ji, aby nám pověděla, jakou by si vyžádala od krále odměnu, kdyby tento případ skutečně se stal. Ať již měla takové vidění čili nic, její jednání dokazuje, že vzdor vysokému stupni, na nějž se povznesla, zůstala jako dříve prostou, velkomyslnou a nezištnou.

Takž Karel VII. sprostil Domremy na věčné časy daní. Velmi často vděčnost králů a národů slábne a jejich sliby buď se zapomínají nebo zúmyslně se neplní; avšak všichni synové Francie musí míti hrdě na paměti, že Francie svatě zachovávala tento odkaz. Šedesát tři roky minuly od těch dob, třiašedesátkrát byly vybírány daně v tomto okresu, vyjma Domremy. Výběřčí daní do této vesnice ani nevkročil. Domremy dávno zapomnělo na onu postavu, která všude rozšiřuje jen zármutek a starost. Šedesát tři berní knihy byly naplněny od těch dob; uchovávají se dodnes s jinými státními listinami a každý může je spatřiti. V záhlaví každé stránky v těchto knihách stojí název vesnice a pod ním dole rozdělení berně na jednotlivé obyvatele. V každé z těchto šedesáti třech kněh jest také stránka s titulem Domremy, ale pod tímto jménem není viděti žádných číslic

a na prázdném místě jsou pouze tři slova, která se přepisují a opakují rok za rokem, jako dojemná známka vděčné paměti. Na bílé stránce jsou pouze tato tři slova:

Domremy.

Nic. — Panna Orleánská.

Jak jest to krátké! A přece jak mnoho povídají tato slova! Jest to výraz citů celého národa. Vidíte, jak vláda uctivě se sklání před tímto jménem a praví svému zřízenci: „Čapku dolů a jdi dále; tak velí Francie.“ Ano, slibu tomu se dostalo a dostojí se mu na věky; taková byla vůle králova. *)

Ve dvě hodiny odpoledne byly obřady korunovační skončeny; procesí znovu se seřadilo s Johanou a s králem v čele a slavnostně ubíralo se chrámem za jásotu lidu a zvuků trub. Tak skončil třetí z památných dnů Johany. Byl to 8. květen, 18. červen a 17. červenec.

*) Slibu tomu vyhovovalo se svatě skoro během 360 let; dále však proroctví důvěřivého starce se nevyplnilo. V době nepořádků za francouzské revoluce na slib tento se zapomnělo, výsada tato Domremy odňata a od těch dob vyšla z užívání. Johana nikdy si nepřála, aby na ni pamatovali, ale celá Francie vzpomíná na ni s neskonalou láskou a úctou; Johana nikdy si nepřála, aby jí vystavěli pomník, ale Francie postavila jí již několik pomníků; Johana si nepřála, aby byla připočtena k světcům, ale i k tomu došlo. Vše, čeho si Johana nepřála, dostává se jí v hojnosti, avšak ta nepatrná milost, které si přála a již se domáhala, byla jí odňata. Jest v tom cosi neskonale urážlivého. Francie dluhuje Domremy daně za sto let a v jejím území najde se sotva jediný občan, jenž by se protivil splacení tohoto dluhu.

XXXII.

Vsedli jsme na koně a ujížděli jsme; bylo zajímavým popatřiti na tuto výstavu bohatých krojů, brnění a vlajících chocholů; dle toho, jak ubírali jsme se zástupem, lid skláněl se před námi, jako klasy před žencem a na kolenách vítal nově pomazaného krále a jeho společníci, osvoboditelku Francie. Když však minuli jsme hlavní části města a blížili jsme se k svému cíli, paláci arcibiskupa, spatřili jsme na pravo, zrovna vedle hostince „U zebry,“ podivné divadlo: dva jacísi lidé neklekli, ale zůstali státi; stáli, ačkoliv všechen lid klečel, zmatení, překvapení a očarování. Měli na sobě hrubý šat prostých venkovanů. Dva halapartníci vrhli se na ně, aby je naučili slušnému chování; avšak v okamžiku tom Johana zvolala „zadržte!“ — sama pak seskočila se sedla, objala jednoho z venkovanů a se vzlykotem vzala ho kolem krku. Byl to její otec, druhý venkovan pak — strýc Laxart.

Zpráva tato v okamžiku rozlétla se mezi zástupem; rozlehl se všeobecný jásot a v okamžiku dva skromní, neznámí plebejci stali se znamenitými, populárními lidmi a předmětem závisti; každý chtěl se na ně podívati, aby se potom mohl chlubiti, že spatřil otce Johany d'Arc a bratra její matky. Jak snadno mohla konati takové divy! Podobala se slunci: jakmile jeho paprsky dopadly na nějaký předmět, třeba sebe temnější a nepatrný, zazářil tento v okamžiku slávou.

Král milostivě rozkázal, aby starci byli k němu přivedeni a Johana uposlechlá. Ona stála zde zářící štěstím a láskou, oni pak třesouce se, polekaní, točíce čapkami třesoucícma se rukama. Král před shromážděným lidem dal si políbiti ruku,

k udivení a závisti všech okolo stojících. Starému d'Arcovi pravil:

„Děkuj Bohu za to, že dal ti takovou dceru. Nosíš jméno, které bude žíti v ústech lidí i tenkrát, až zapomenut bude rod králů; nesluší se, abys obnažoval hlavu před marnou slávou a velikostí jediného dne! Přikryj si hlavu!“

Král měl skutečně královské vzezření, když pronášel tato slova. Potom dal zavolati remešského velitele a když tento přišel a obnažil hlavu, pravil k němu:

„Tito lidé — jsou hostmi Francie!“ — Jinými slovy poručil, aby byli ochotně přijati a pohostěni.

Podotýkám, že oba starci d'Arc a Laxart zůstali ve svém maličkém hostinci „U zebry.“ Velitel města navrhoval jim nejlepší byt a různé společenské zábavy a pohostění, avšak prostí, klidní venkované báli se takových změn a prosili, aby byli ponecháni na pokoji. Takové věci nemohly jim poskytnouti rozkoše. Ubožáci ani nevěděli, co mají dělati s rukama. Velitel města jim vyhověl a za daných okolností učinil pro ně všechno možné. Poručil, aby jim dali celé patro v zájezdním hostinci a aby byli živeni a vydržováni na účet města. Velitel dal také každému koně a oblek; naplnilo je to takovou radostí a hrdostí, že nemohli z počátku pronést ani jediného slova. Za celý život nezdálo se jim o takovém bohatství a dlouho nemohli přivyknouti myšlence, že koně tito jsou živí, skuteční a nerozplynou se v mlhu. Stále mysleli na tato krásná zvířata a každým okamžikem začínali o nich mluvit. Šťastné, prostomyslné staré děti!

Město uspořádalo velikou hostinu králi, Johaně, dvoru a hlavnímu štábu; uprostřed hostiny

poslali pro oba starce, d'Arca a Laxarta, ti však nechtěli jíti tak dlouho, pokud jim neslíbili, že budou seděti stranou, o samotě v galerii a že nikdo si jich nevšimne. Tak seděli po celou dobu, kochajíce se nádherným divadlem a byli tak dojati, že slzy tekly jim v potocích po tvářích; velice je těšilo, když viděli svou milovanou Johanu klidnou a naivně veselou za poct, které byly jí prokazovány.

Johana zcela klidně vyslechla milostivou řeč královu, pochvaly vévody Alençonského a Du-noise, jakož i rázné a vojenské oslovení La Hira, ale konečně přece podlehla. Na konci hostiny král zamával rukou, aby bylo ticho a čekal s pozdviženou rukou tak dlouho, až nastalo mrtvé ticho. Tu z dalekého kouta prostorného sálu rozlehl se hlas, z počátku slabý a tichý, potom však vždy hlasitější a hlasitější; tu začaly se řinouti uprostřed neobyčejného ticha srdci milé zvuky starodávné, prosté písně „Kouzelný strom Bourlemontův.“ Tu Johana nedovedla se více přemoci: zakryla si tvář rukama a dala se do pláče. V okamžiku, jako by kouzlem, rozptýlila se všechna ta nádhera a velikost; stala se znovu tichou dívkou, pasoucí ovce; spatřila před sebou dřívější tiché pastviny a válka, krveprolití, smrt a šílená vřava válečná zdály se jí býti dalekým snem. Zde jest důkaz moci hudby, této největší kouzelnice. Třeba jen, aby zdvihla svou taktovku a pronesla své magické slovo — a všechno reálné zmizí a přízraky fantasie nabývají těla.

Toto milé, okouzující překvapení bylo vymyšleno samotným králem. V jeho povaze bylo skutečně mnoho velkomyslných tahů, ale zřídka kdy přicházely na veřejnost; tomu stále překážel pletichář Tremouille a ostatní dvořané, král pak,

lenivý a netečný, mimovolně poddával se jejich důvodům a nechal je jednati dle jejich vůle.

Když nastal večer, my, rodáci z Domremy, odebrali jsme se s otcem a strýcem Johany do jejich hostince a tam, u sklenice vína, hovořili jsme přátelsky o Domremy a sousedech. Brzy přišla také Johana; odeslala pryč své tělesné strážce, oznámivši, že chce ubytovati se v jednom z pokojů otcových a přenocovati pod jeho střechou jako doma. My, členové štábu, vstali jsme s míst a uctivě stáli jsme v její přítomnosti, pokud nedovolila nám sednouti. Obrátivši se spatřila, že oba starci také vyskočili na nohy a stáli před ní zmateně a neohrabaně; chtěla se dáti do smíchu, ale zdržela se, neboť nechtěla jich urazit. Posadila je a sama sedla mezi ně, vzavši každého za ruku a pravila:

„Nyní není mezi námi více žádných obřadností; nyní bude se mluvíti přátelsky, po domácku. Jsem hotova s válkou a prosím vás, abyste mne vzali s sebou domů . . .“

Zarazila se, její šťastná tvář se zamračila a přeletěl přes ni obláček pochybnosti nebo předtuchy; potom zase se vyjasnila i pravila ve vášnivém záchvatu:

„Ach, kéž by nastal již onen den a my mohli odejeti!“

Starý otec byl nejvš udiven.

„Mé dítě, což pak jest to pravda?“ zvolal. „Nadělala jsi takových divů, že všichni tě chválí a oslavují a ty toužíš po tom, abys opustila skvělou společnost princů a generálů a stala se zase obyčejnou selkou? Toť nerozumné.“

„Ano,“ souhlasil také strýc Laxart, „věru se divím, když slyším od tebe takové podivné řeči. Divili jsme se kdysi, když jsme slyšeli, že chceš

býti vojevůdcem, nyní však divíme se ještě více; když slyšíme, že chceš zřici se své kariery. Rád bych věděl, co to znamená?“

„Toť lze snadno vysvětliti,“ odpověděla Johana. „Nikdy nemohla jsem snést pohled na rány a utrpení a nemám v povaze je způsobovati; nesváry vždy pobuřovaly mou duši, hluk a znepokojení nikdy nebyly mně po chuti; vždy byla jsem nakloněna míru a pokoji, vždy milovala jsem klid; s takovou povahou nemohla jsem se ovšem nikdy spřáteliti s válkou, krveprolitím a jich následky, hořem a ztrátami. Avšak Bůh prostřednictvím svých andělů uložil mně vykonání velikého úkolu; což pak mohla jsem se tomu protiviti? Vykonala jsem to, co bylo mně přikázáno. Bůh přikázal mně vykonati dvě věci: osvoboditi Orleán a korunovati krále v Remeši. Úkol můj jest vyplněn a já jsem svobodnou. Nikdy nepadl nešťastný voják před mýma očima, ať přítel či nepřítel, aniž bych utrpení jeho necítila a aniž by srdce mé netrpělo zármutkem jeho blízkých a příbuzných. Nyní však jaká pak jest to rozkoš, když si pomyslím, že má zkouška jest skončena a že nebudu dále nucena dívati se na ukrutné divadlo a snášeti taková muka! Proč bych tedy nevrátila se do své rodné dědiny? Tam jest pro mne zemský ráj! Pak se ještě divíte, že po tom toužím. Ach, lidé, lidé! Má matka by mně porozuměla . . .“

Starci nevěděli, co by odpověděli a okamžik seděli zde celí zařezaní. Konečně pravil starý otec:

„Tvá matka? Ano, pravda. Jest to dokonalá žena, jaké jsem ještě nespatriil. Stále touží po tobě a hořekuje bez konce; v noci nespí a stále jen myslí na tebe. Když v noci nastane bouře, pláče a praví: „Bože, slituj se nad ní a nad jejími, do kostí promoklými vojny.“ Když rachotí hrom a

míhá se blesk, lomí rukama, celá se chvěje a volá: „Zrovna jako rachot děl! Ubohá Johana jede tam kdesi na koni v dešti střel a já nejsem u ní, abych ji chránila.“

„Ubohá matička! Jak jest mně jí líto!“

„Jest skutečně podivnou, ubohá! Jakmile přijde zpráva o vítězství a celá vesnice jest šílenou radostí a pýchou, běhá na všechny strany jako pomatená, pokud nedoví se jedno, co jest drahé jejímu srdci: totiž že žiješ a že jsi bez pohromy; a když se to doví, klesá na kolena a děkuje Bohu až do vysílení: potom stále mluví jen o tobě a o bitvě nezmíní se ani slovem. Nyní jest všechno skončeno, říká, Francie jest zachráněna a má dceruška vrátí se domů . . . Potom, když vyjde na jevo, že sklámala se ve své naději, stává se ještě truchlivější.“

„Přestaň, otče, srdce mně puká. Budu pracovati za ni a stanu se její oporou a útěchou; více nebude k vůli mně trpěti.“

Ještě chvíli mluvili o domácích věcech, až konečně strýc Laxart pravil:

„Vyplnila jsi vůli Hospodinovu, má drahá a jsi svobodnou, což nikdo nepopírá. Což však když král tě nepopustí? Jsi nejlepším jeho generálem. Což když ti poručí, abys zůstala?“

Slova ta překvapila Johanu. Po několik okamžiků nemohla se vzpamatovati, konečně však pravila prostě a pokorně:

„Král — jest mým pánem. Já jsem jeho sluhou.“

Po nějakou dobu na to byla smutnou a záduščí, konečně však její tvář se vyjasnila i pravila:

„Zapudmež nyní tyto myšlenky, neboť není

ještě čas, abychom se jim oddávali. Vypravujte mně ještě, co jest doma nového.“

Oba starci povídali, — povídali bez ustání o tom i onom, o všem, co dalo se na vsi. Johana ve své dobrotě pokoušela se i nás zapřísti do hovoru, avšak práce její byla bez úspěchu. Ona byla vrchním velitelem, my ničím; její jméno bylo slavným po celé Francii, my však byli jsme pouhými otroky; ona byla soudruhem princů a bohatýrů, my však nepatrní, nikomu neznámí lidé; ona zaujímalá postavení nad všemi velmoži tohoto světa a sice právem, neboť ustanovena byla k tomu přímo Bohem; zkrátka, ona jest Johanou d'Arc a tím jest všechno řečeno. Pro nás byla ona čímsi božským. Mezi ní a námi ležela bezedná propast. Nemohli jsme býti s ní důvěrnými, toť bylo zhora nemožné.

A mezitím chovala se k nám tak lidsky, byla k nám tak dobrou, něžnou, okouzlující a prostou. Ostatně tato slova nestačí, aby vyjádřila vše, čím byla ona pro okolí; všeliká slova jsou bezvýznamná, bezbarvá a slabá. Tito prostí starci nemohli ji pochopiti; mohli hleděti na ni jen se svého obmezeného stanoviska. Když přešla je první nesmělost, stala se pro ně mladou dívkou a ničím více. Byli jsme dokonce překvapeni, jak nenuceně chovali se v její přítomnosti, jak nenuceně s ní mluvili jako s každou jinou dívkou.

Prostomyslný starý Laxart klidně posadil se před Johanou a spustil svou nudnou, dlouhou řeč, nemaje ani tušení, že jest to proti etiketě a že výklady jeho nejsou zajímavé, ale prostě směšné. Tehdáž aspoň tak se mně zdálo a zdá se mně to podnes. Pamatuji se, že Johana se smála; čím smutnější bylo vypravování, tím více smála se ona. Paladin pravil, že sám by se byl dal do smíchu,

kdyby nebylo zde Johany; Noël Rainguesson pravil totéž. Bylo to vypravování, jak starý Laxart jel před čtrnácti dny na pohřeb do Domremy. Stařec měl boláky na celé tváři a na rukou a prosil Johanu, aby mu je nějakou mastí vyléčila a meztím co to dělala, konejšíc ho a litujíc, vypravoval jí, jak všechno se stalo. Začal s tím, že se jí tázal, pamatuje-li se na černé tele, které měl v době, když opustila vesnici. Odpověděla, že se pamatuje, že bylo jejím miláčkem a začala se Laxarta na ně vyptávat. Stařec vypravoval, že tele vyrostlo v mladého býčka, velice statného, jenž měl na pohřbu hráti hlavní úlohu.

„Kdo, býček?“ tázala se Johana.

„Ne, já sám, ale býk hrál zde důležitou úlohu, ačkoliv nebyl pozván.“

Laxart vypravil se ráno z vesnice a když dostal se ke Kouzelnému stromu, ulehl na trávník a usnul, jak byl, v smutečném obleku a s dlouhým tylem na klobouku. Když se probudil, viděl, že slunce stojí již nízko a že se opozdil; vyskočil ospale a tu viděl, že býček pase se na blízku v trávě. Starci napadlo, že posadí se na něj, ujede aspoň kus cesty a získá takto času. Uvázal býčkovi provaz kolem těla, aby se mohl za něj držeti, ukonejšil ho jakž tak, skočil mu na záda a jel. Býk nebyl však tomu zvyklý a úloha tato se mu nelíbila; zařval a začal bzíkat; strýc Laxart byl by rád slezl, ale neměl k tomu odvahy. Bylo mu neobyčejně horko a nevolno a taková jízda zdála se mu také neslušnou za nedělního dne. Tu však býk úplně zdivočil a hnál se po svahu pahorku se vztýčeným ohonem a hrozným řevem; na konci vesnice vrazil do včelích úlů a převrhl je; včely vyletěly a vznášely se nad nimi v tak hustém, černém mraku, že nebylo je skoro ani

viděti a při tom štípaly je oba nemilosrdně žahadly, tak že křičeli a bučeli oba o závod. Tak letěli vesnicí jako bouře a vrazili přímo do středu pohřebního průvodu. Účastníci průvodu rozběhli se po stranách, při čemž včely na ně sedaly; každý dostal svůj podíl kromě nebožtíka. Konečně býk skočil do řeky. Když strýce Laxarta vytáhli na břeh, tvář jeho byla hrozně opuchlá. Když stařec po tomto vypravování se obrátil, dlouho udiveně díval se na Johanu, která složivši hlavu na podušku, zmírala smíchem.

„Čemu se směje? Co myslíte?“ divil se.

Starý otec také stál a díval se na ni, zádumčivě škrabaje se v týle a konečně rozhodl, že neví, čemu se směje: patrně něčemu takovému, co stalo se bez jejich vědomí.

Oba starci ve své duševní prostotě se domnívali, že historie jejich jest velice dojemnou, kdežto dle mého názoru byla spíše směšnou, neměla však pro nikoho zájmu. Co týče se historického významu, nepodobala se nikterak historii, neboť úkolem historie jest — sdělovati vážná, důležitá fakta, která poučují; zatím však tato podivná událost rozhodně ničemu neučí, leda snad tomu, že nemá se na pohřeb jezdit na býku; takového poučení však žádný rozumný člověk nepotřebuje.

XXXVII.

Považte, tito zábavní starci byli dekretem královským povýšeni na šlechtice! Oni si však toho nevážili, neboť rozum jejich nemohl to postřehnouti. Ano, šlechtictví je nijak nevážilo a veškerá jejich mysl byla soustředěna na darovaných koních. Koně byli skutečností a musili učiniti v Domremy veliký dojem. Začalo se mluvit o ko-

runovaci a tu starý otec pravil, že jest rád, že bude moci po návratu domů vypravovati, že sami byli v městě, když stala se tato událost. Johana byla překvapenou.

„Ach,“ pravila, „vy oba byli jste v Remeši a nedali jste o sobě vědět! Vždyť mohli jste jíti s ostatními šlechtici, viděli byste celý obřad a doma pak mohli jste o tom vypravovati. Proč jste mně to neoznámili?“

Starý otec byl zmaten a nevěděl, co by odpověděl. Johana vložila mu ruku na rameno a stála čekajíc. Stařec byl nucen ji upokojiti. Tiskl ji ku svým prsoum, těžce dýchajícím od rozčilení a pravil pak rozpačitě:

„Nu dobře, dceruško, starý otec ke všemu se ti přiznává. Vidíš, bál jsem se, že všechny tyto pocty a nádhera zmatou ti hlavu. Nebylo by to nic divného. Mohl jsem tě přivésti do rozpaků před těmito váženými osobami . . .“

„Otče!“

„Potom vzpomněl jsem si na ukrutná slova, která jsem kdysi pronesl proti tobě v záchvatu hříšného hněvu. Oh, vyvolená boží! Ve své nevědomosti hrozil jsem ti, že utopím tě vlastníma rukama, uděláš-li ostudu svému pohlaví a přineseš hanbu svému jménu a své rodině. Ah, jak mohl jsem říci cosi takového takové nevinné a milé bytosti! . . . Měl jsem strach, jelikož cítil jsem se býti vinným. Rozumíš mně nyní, dceruško a odpouštíš mně?“

Ano, tento ubohý obmezený stařec měl také svou pýchu. A nejen pýchu — měl také svědomí; měl ponětí o pravém i nepravém a dovedl cítiti hryzení svědomí. Zdá se to býti nepravděpodobným, ale jest tomu tak. Myslím, že lidé jednou přijdou k přesvědčení, že rolníci jsou rovněž ta-

kovými lidmi jako my. Když najdeš v knihách nebo královských manifestech slovo „národ“, představuješ si pod tím vždy „vyšší třídy“; pro nás a krále jiného národa není. Avšak od onoho dne, co spatřil jsem starého d'Arca, mluvícího a jednajícího tak, jak jednal a cítil bych já sám, nabyl jsem jasného poznání, že naši venkované nejsou žádnými zvířaty, tažným dobytkem, stvořeným jen k tomu, aby vyráběl potravu pro potřebu celého „národa,“ ale něčím jiným, lepším. Nevěříte? Co na tom, jest tím vinno vaše vychování; co mne se týče, jsem vděčným za to, že poznal jsem pravdu a nikdy toho nezapomenu.

Počkejte, kde jsem přestal? Starý člověk těžko sbírá své myšlenky. Myslím, že jsem řekl, že Johana upokojila starce, lichotila se k němu a prosila ho, aby zapomněl na dávno pronesené kruté řeči a nechal je stranou tak dlouho, pokud ona nezemře.

Starý otec začal se vyptávat Johany, co cítila ve vřavě bitevní, když kolkolem ubíjeli lesknoucími se meči, když rány jako krupobití sypaly se na její štít, krev lila se potokem z hrozných, zohyzděných tváří, když řady jízdy náhle ustupovaly zpět pod návalem prvních řad, tísněných nepřitelem a kolem váleli se se sedel sražení lidé, prapory padaly z rukou mrtvých a na okamžik zasláněly obraz okolních hrůz, když v tísní a zmatku podkovy koní bořily se v čemsi měkkém, v odpověď rozléhaly se výkřiky bolesti a pak — panika, tlačence, útěk, smrt a peklo! . . . Stařec byl při tom sám rozčilen; chodil sem a tam ustavičně pracuje jazykem, sypal otázky a nečekal na odpověď; konečně zastavil se uprostřed pokoje před Johanou, kriticky přeměřil si ji od hlavy k patě a pravil:

„Věru nemohu to nikterak pochopiti, když jsi tak maličkou a útlou. Když dneska měla jsi na sobě svou zbroj, učinil jsem si jakýsi pojem o tom, jak vypadáš v boji; avšak v tomto nádherném sametovém a hedbávném obleku vypadáš spíše jako páže a ne jako hrozný vojín, jenž velí celým plukům a chrlí dým a oheň. Rád bych tě viděl v této úloze, abych to potom mohl vypravovati matce! Až to uslyší, snad potom klidně zemře. Nauč mne umění vládnouti zbraní, abych mohl jí všechno vysvětliti.“

Johana vyhověla jeho přání. Dala mu kopí a nechala ho prodělati všechny vojenské obraty. Byl velice neohrabaným, nebyl si však toho vědom a byl sám sebou velice spokojen; líbila se mu zvučná a rázná slova velení. Kdyby veškeré umění vojínovo spočívalo v hrdém a spokojeném vzezření, myslím, že byl by bezvadným vojínem.

Chtěl také cvičiti se v šermu s rapírem, k čemuž však pro své stáří byl úplně nespůsobilým. Báł se rapíru, zmítal sebou a vrtěl se jako žena, která bojí se netopýra, jenž vletěl do pokoje. Byla rozkoš se podívati, jak Johana vládla rapírem, ale stařec byl špatným protivníkem. Jinak bylo, když na jeho místo postavil se La Hire.

Nejednou jsem viděl, jak šermoval s Johanou. Johana ovšem snadno ho přemohla, avšak La Hire byl přece jenom obratným zápasníkem. Johana překonala ho vždy úskočností a obratností.

Častovali jsme starce vínem a tito statně se činili, ačkoliv se neopili. Ukazovali nám dary, které chtěli odvézti domů, laciné, drobné věci, které však doma musily učiniti hluboký dojem. Také odevzdali Johaně dar od pátera Fronta a její matky: od prvního složený obrázek Panny Marie a od matky dva lokte modré, hedbávné stužky;

zaradovala se jako dítě a byla hluboce dojata. Nesčíslněkrátě líbala tyto nepatrné věci jako nějaké poklady. Obrázek připevnila si ku svému kabátci, kdežto stužku uvázala kolem přilbice, zkoušíc její efekt na různé strany. Přiznala se, že by skoro ráda šla zase na vojnu: nyní bojovala by se zdvojenou statečností, jelikož má u sebe věc, kterou posvětila matka svým dotekem.

Starý Laxart vyslovil naději, že půjde zase na vojnu, dříve však ať zajede domů, kde všichni neobyčejně touží po tom, aby ji spatřili.

„Jsou na tebe neobyčejně pyšní, drahoušku. Pozoruhodno, že všichni na křtu dávají dětem tvé jméno. Jest tomu teprv půl roku, cos odešla od nás a již jsi tak slavnou; v okrese jest již mnoho dětí pokřtěno tvým jménem. Nejdříve dávali jméno Johana, potom Johana Orleánská, pak Johana Orleánská Beaugency-Patay, načež budou dále připojována všechna tvá vítězství, čítaje v to i korunovaci. Všichni vědí, jak máš ráda zvířata a proto chtějíce tě uctíti, nazývají je tvým jménem. Vyjdeš-li na ulici a zvoláš: „Johano — pojď sem!“ přizene se hromada koček a jiných zvířat a každé si myslí, že jest voláno, aby přijalo nějaký dárek. Také kotě, poslední, které jsi našla a ujala se ho, nosí tvé jméno a náleží našemu knězi, páteru Frontovi; jest to miláček a pýcha celé vesnice. Na tuto kočku přicházejí dívati se z daleka; jednou, když jakýsi cizí muž hodil po této kočce kamenem, celá vesnice se pobouřila, chytila ho a bez dlouhého rozmýšlení ho pověsila! A páter Fronte . . .“

V tom byl vyrušen. Přišel kurýr od krále s poselstvím Johaně; přečetl jsem jí ho. Král oznamoval, že přemýšlel o jejím úmyslu, poradil se s ostatními generály a nyní ji prosí, aby zů-

stala i dále v čele armády a odvolala své vystoupení. Při tom ji žádal, aby okamžitě přišla do paláce aúčastnila se vojenské rady. Skoro v témž okamžiku v nočním tichu v neveliké vzdálenosti rozlehl se rachot bubnu a vojenské velení. Blížila se její stráž.

Trpké sklamání objevilo se na tváři Johany, ale jen na okamžik; brzy zmizelo a zároveň s ním zmizela tichá dívka, toužící po své vlasti: na jevišti znovu vystoupila Johana d'Arc, vrchní velitel armády, vždy připravená vykonati svou povinnost.

XXXVIII.

Jako páže a tajemník doprovázel jsem Johanu do rady. Vstoupila do sálu s tváří uražené bohyně. Nyní nepodobala se nikterak lehkomyšlnému dítěti, jež bavilo se modrou stužkou a smálo se až k popukání hloupým kouskům starého rolníka, jež vrazil do pohřebního průvodu sedě na býku. Dítě zmizelo beze stopy. Johana přistoupila přímo ke stolu a zastavila se. Její oči tékaly po tvářích, při čemž jedny ozařovala jako pochodní, druhé pak páčila jako by žhavým železem. Věděla, kde má zasaditi ránu a proto pokynuvši generálům, pravila: „Nemám co dělati s vámi, jelikož vy nedomáhali jste se válečné rady, ale s vámi,“ doložila, obrátivši se k důvěrným rádcům královým.

„Válečná rada! Toť ku podivu! Před vámi jest pouze jedna cesta a vy ještě svoláváte vojenskou radu! Vojenská rada má jen tenkrátě smysl, když třeba se rozhodnouti mezi dvěma spornými věcmi! K čemu jest vojenská rada, když jest bezpečná cesta pouze jedna? Vojenská rada, Bože milostivý! O čem pak chcete se raditi?“

Johana umkla a upřela svůj zrak na La

Tremouilla a tak stála mlčky, měříc si ho očima; na tvářích všech zračilo se rozechvění a srdce bušila vždy mocněji a mocněji. Konečně pravila vážně a rozhodně:

„Každý rozumný člověk upřímně a bez přetvářky králi oddaný řekne, že zbývá nám pouze jediná cesta — táhnouti na Paříž!

La Hire na souhlas udeřil pěstí do stolu. La Tremouille zbledl zlostí, ale přemohl se a neřekl ani slova. Ano i lenivá krev králova se vzbouřila a oči jeho zaplály nadšením, jelikož v něm, kdesi v hloubi duše, tajila se vojenská jiskra a otevřená řeč vždy se mu líbila. Johana čekala, nebude-li první ministr chtít hájiti své náhledy; tento však byl rozumný a zkušený, jenž nechtěl mařiti své síly zbytečným zápasem. Umínil si, že počká a že král vyslechne ho později.

Pak začala mluvit pobožná liška — kancléř Francie. Mnul si tučné ruce, usmíval se a obrátiv se k Johaně, pravil:

„Což pak jest slušné, vaše Excellenci, abychom vytrhli odtud, aniž bychom vyčkali odpovědi vévody Burgundského? Snad nevíte, že vyjednáváme s jeho Jasností, že bezpochyby uzavřeme čtrnáctidenní příměří a že vydá nám snad Paříž bez krveprolití a úmorného pochodu vojska?“

Johana obrátila se k němu a pravila vážně:

„Zde není zповědnice, vaše Jasnosti. Nebylo třeba, abyste se otevřeně přiznal ku své hanbě.“

Kancléř zčervenal a odpověděl:

„Hanbě? Co jest zde hanebného?“

Johana odpověděla přímým, klidným tónem:

„Možno to říci prostými slovy. Věděla jsem vaší bídné komedii, vaše Jasnosti, ačkoliv chtěl jste ji přede mnou zatajiti; taková tajnost dělá

čest svým vynálezům, jelikož celou tuto komedii možno vyřknouti dvěma slovy.“

„Opravdu?“ pravil kancléř ironicky. „Smím se tázati, jakými?“

„Zbabělost a zrada!“

Všichni generálové tentokráte udeřili pěstí do stolu, kdežto oči královny zaplály spokojeností. Kancléř vyskočil a obrátil se ke králi:

„Vaše Veličenství, dovolávám se vaší ochrany!“

Avšak král pokynul mu, aby se posadil a pravil:

„Mlčte. Měla právo na to, aby byla tázána o radu, jelikož týče se to války zrovna tak, jako politiky. Spravedlnost kázala, aby se jí o všem podala zpráva.“

Kancléř celý se chvěl zlostí. Pravil k Johaně:

„Ze soucitu k vám chci si myslet, že nevíte, kdo rozhodl se k opatření, které tak odsuzujete.“

„Ušetřte si svůj soucit pro jinou příležitost,“ odpověděla Johana s dřívějším klidem. „Pokaždé, když obmyslí se něco na škodu zájmů Francie a k ponížení její důstojnosti, jen mrtví neznají jména dvou hlavních vinníků.“

„Vaše Veličenství, toť pomluva!“

„Není to žádná pomluva, vaše Jasnosti,“ přerušila ho klidně Johana; „toto obvinění vrhám na prvního ministra králova a na jeho kancléře.“

Oba tentokráte vyskočili, žádajíce, aby král zkontroloval jazyk Johany. Jemu to však ani nenapadlo. Obyčejní jeho rádcové častovali ho rozředěným nápojem, nyní však okusil čistého vína — a to zdálo se mu chutnějším.

„Sedněte a upokojte se. Co dává se jednomu, patří spravedlivě také druhému. Uvažujte a buďte spravedlivými: což pak jste jí šetřili? Jakými krutými jmény jste ji obmysleli? Jestliže nyní vás tepe, celý rozdíl spočívá jen v tom, že ona mluví

vám nepříjemně věci přímo do očí, vy však pomlouváte ji za zády.“

Králi působila rozkoš tato ostrá ráná, při níž oba rádcové div nepukli; La Hire smál se nahlas, ostatní pak generálové potajf. Johana pokračovala klidně dále:

„Již od samotného počátku překážela nám tato kolísavá politika, tento způsob radění se bez konce, kdy netřeba se raditi, ale bojovati. Dobyli jsme Orleánu dne 8. května a mohli jsme vyčistiti jeho okolí v nějakých třech dnech, při čemž mohli jsme se vyhnouti řeži u Patay. Mohli jsme býti v Remeši po šesti nedělních; nyní byli bychom již v Paříži a během půl roku byli bychom vyhnali Angličany do posledního muže. Avšak po Orleánu nezasadili jsme rozhodnou ránu, ale odtáhli jsme a ochabli. Proč? Snad proto, abychom mohli konati porady, ve skutečnosti však proto, abychom poskytli Bedfordovi času k poslání pomoci Talbotovi, což on také učinil. Byli jsme nuceni svěsti bitvu u Patay. Po této bitvě zase začaly porady čili zase ztráta drahocenného času. Oh, můj králi, jak bych tě ráda přesvědčila!“ — Johana se rozohnila a pokračovala: „Nyní zase naskytuje se nám vhodná příležitost. Zasadíme-li ránu, všechno dobře dopadne. Rozkaž, aby se táhlo na Paříž. Za dvacet dní bude tvou a za půl roku bude v tvé moci celá Francie. Očekává nás pololetní práce. Propustíme-li nyní vhodný okamžik, nenaskytne se nám jiný ani za dvacet let. Řekni jen slovo, milostivý králi, jen jedno slovo . . .“

„Počkejte,“ vpadl do řeči kancléř, spozorovav nebezpečnou jiskru nadšení, zablysknuvší se v očích králových. „Táhnouti na Paříž! Což pak zapomínáte, generále, že tato cesta jest poseta anglickými pevnostmi?“

„Hle, co znamenají pro mne anglické pevnosti!“ pravila Johana, opovržlivě lousknuvši prsty. „Odkud přišli jsme za posledních dnů? Ze Gienu. A kam? Do Remeše. Čímž jiným byla přeplněna tato cesta, jako anglickými pevnostmi? Kde jsou nyní? Staly se francouzskými pevnostmi, což nestálo nás ani kapky krve.“

Ve skupině generálů rozlehly se pochvalné výkřiky, tak že Johana byla nucena na okamžik se zastavit, aby mohli se upokojiti, načež pokračovala dále:

„Ano, před námi byl celý les anglických pevností, nyní však jest za námi les pevností francouzských! Co z toho vychází? Dítě to pochopí. Pevnosti mezi námi a Paříží nejsou obsazeny nějakým zvláštním druhem Angličanů, ale rovněž takovými Angličany, jako byli v ostatních pevnostech, s tímž strachem, s týmiž pochybnostmi, s týmiž slabostmi, s touž náladou viděti nad námi ochrannou ruku boží. Nám nezbývá nic jiného nežli jíti ku předu bez ztráty jediného okamžiku a pak Paříž i celá Francie dostane se nám do rukou. Promluv slovo, milostivý králi, poruč svému sluhovi . . .“

„Zadržte!“ zvolal kancléř. „Bylo by šílenstvím uraziti takto jeho Výsost vévodu Burgundského. Pomocí smlouvy, kterou chceme s ním uzavřítí . . .“

„Oh, ta smlouva, kterou chceme uzavřítí! Vévoda smál se vám celá léta a klamal vás. Což pak ho obměkčilo vaše přesvědčování a přimělo ho, aby přijal vaše návrhy? Ne, jeho přesvědčila moc, rány, které jsme mu zasadili. Toť jediný důvod, jež uznává tento vzdorovitý buřič. Chceme s ním uzavřítí smlouvu, aby pak osvobodil Paříž!“

Každý žebrák jest daleko více toho schopen nežli on! Že osvobodí Paříž? Jak by se tomu vysmál veliký Bedford! Oh, toť mizerná nabídka! Každý slepý vidí, že toto prázdné vyjednávání se čtrnáctidenním příměřím nemá jiného účele, nežli Bedfordovi poskytnouti času, aby na nás mohl vrhnouti se se svými silami. Zase zrada, nová zrada! Svoláváme radu, ačkoliv nemáme o čem se raditi, kdežto Bedford nesvolává radu, aby seznal, jaká jediná cesta nám zbývá. On dobře ví, jak jednal by na našem místě. Pověsil by zrádce a táhl by na Paříž! Oh, milostivý králi, vzpamatuj se! Cesta jest otevřena, Paříž nás volá, celá Francie nás prosí! Řekni jen slovo a my . . .“

„Vaše veličenství, toť šílenství, skutečné šílenství! Generále, my nemůžeme ustoupiti od svého slova; nabídli jsme se, že uzavřeme smlouvu a jsme nuceni vstoupiti ve vyjednávání s vévodou Burgundským.“

„Tak také učiníme!“

„Opravdu? Jakým způsobem?“

„Ostřím meče!“

Všichni shromáždění povstali jako jeden muž; vyskočili všichni ti, v nichž bilo francouzské srdce a rozlehl se hlučný tleskot; uprostřed něho, bylo možno slyšeti bručení La Hira: „Ostřím meče! Na mou duši, toť pravá hudba!“ Král také vstal, vytasil meč, vzal ho za ostří, nesl ho k Johaně a vloživ rukojeť do její ruky, pravil:

„Král se vzdává! Odnes tento meč do Paříže.“

Rozlehl se nový, bouřlivý tleskot, kterým skončena byla tato historická válečná rada, vyvolavší tolik rozmanitých legend.

XXXIX.

Bylo již daleko přes půlnoc; předcházející den byl nejvýš úmorný a plný rozčilování, avšak Johana nevšimla si toho, když očekávala ji práce. Ani jí nenapadlo, aby si lehla k odpočinku. Generálové šli za ní do jejího úředního bytu, kdež dala jim své příslušné rozkazy. Na to generálové sami rozeslali rozkazy k různým sborům vojska: kurýrové, uhánějící v různé strany, vyvolali poplach a dupot v tichých ulicích; brzy připojily se k tomu zvuky vzdálených polnic a rachot bubnů — přípravy k pochodu: za svítání měl vyraziti přední voj.

Generálové byli brzy propuštěni a zůstal pouze Jakub d'Arc a já. Nyní přišla na mne řada, abych pracoval. Johana chodila sem a tam po pokoji a diktovala vyzvání vévodovi Burgundskému, aby složil zbraň, uzavřel mír a smířil se s králem a jestliže bez podmínky chce bojovati, aby šel válčiti se Saracény. Dle mého názoru bylo to nejupřímnější, nejhezčí, nejupřímnější a nejvýmluvnější poselství, jaké jen možno nalézti v státních listinách.

Bylo odevzdáno kurýrovi, jenž okamžitě odejel k vévodovi. Potom Johana mne propustila příkázavši mně, abych odebral se do hostince a tam čekal, ráno pak abych odevzdal otcí balíček, jež tam zanechala. V balíčku byly dary příbuzným a známým v Domremy a selský oblek, jež koupila pro sebe. Pravila, že přijde se ráno rozloučiti s otcem a strýcem, jestliže nezměnili svého úmyslu vrátiti se domů, na místě, aby ještě trochu se zdrželi a prohlédli si město.

Rozumí se, že nic jsem jim neřekl, věděl jsem však, že žádná moc nezadrží tyto lidi v městě

ani na jediný den. Vždyť mohli přijíti o čest první rozhlásiti v Domremy velikou zprávu, že „vesnice jest zbavena daní na věky věků,“ slyšeti hlahol zvonů a nadšený jásot lidu. Oh, za nic na světě nepřipraví se o tuto rozkoš! Patay, Orleán, korunovace v Remeši byly obrovské události, jimž venkované špatně rozuměli; vše to bylo pro ně velkolepým, ale mlhavým skutkem, za to však odpuštění daní bylo událostí nejdůležitější.

Když jsem k nim přišel, myslíte, že spali? Nikoliv. Rozmlouvali živě mezi sebou a byli poněkud rozveselení. Paladin vypravoval o bitvách svým chvástavým způsobem, při čemž starci tak horlivě tleskali rukama, že až stěny se otrásaly. Líčil bitvu u Patay; sehnuv ku předu svou mohutnou postavu, vysvětloval posici a pohyb, chvílemi tluka do podlahy svým mohutným mečem, při čemž venkované seděli s rukama o kolena opřenýma, nespouštějíce s něho svých očí a chvílemi křičeli vytržením a radostí.

„Takž stojíme a čekáme na povel,“ vypravoval Paladin; „naši koňové řehtají, dupají nohama a chystají se k trysku a my stahujeme při tom uzdy tak, že těla naše sklánějí se do zadu. Konečně zazněl povel „ku předu!“ — a tu pustili jsme se do trysku. Jaká to byla jízda! Bylo to cosi nevídaného! Kdekoliv projeli jsme kolem Angličanů, tito klesali k zemi od větru, jež jsme zdvihli. Vrazili jsme jako bouře do samotného středu oddělení Fastolfa a rozbili jsme je úplně, zanechavše za sebou cestu, pokrytou pouze mrtvolami; neznali jsme však ani otálení, ani zastávky; hnali jsme se stále jen ku předu, neboť vpředu viděli jsme hlavní cíl — Talbota s jeho sborem, temným jako bouřlivý mrak nad mořem. Hnali jsme se proti němu, zdvihnuvše cestou celá oblaka

suchého listí. Ještě okamžik a vrazili jsme do středu Angličanů jako vichr, ale na neštěstí vůlí Prozřetelnosti byl jsem poznán a Talbot zbledl a zvolal: „Zachraňte se, zde jest praporečník Johany d'Arc!“ Na to vrazil ostruhy do slabin koně skoro až k jeho vnitřnostem a dal se s celým svým sborem na útěk. Měl jsem na sebe velikou zlost, že jsem se nepřevlekl, aby mne nepoznali. Četl jsem výčitku v očích vrchního velitele a velice jsem toho litoval. Dopustil jsem se patrně nenapravitelné chyby. Jiný na mém místě odešel by stranou a naříkal by, vida, že nemůže věci pomoci; já však chvála Bohu nejsem jedním z takových. Podobné případy jako hlas trouby probouzejí pouze nashromážděné síly v mé duši. Ihned jsem seznal, co mám dělat; v jediném okamžiku vrazil jsem do lesa a zmizel jsem. Jako na křídlech letěl jsem temným lesem; nikdo nevěděl, kam jsem se poděl, nikdo neměl tušení o mých záměrech. Minuty ubíhaly za minutami, já však stále hnal jsem se ku předu; konečně s divokým křikem „hurá!“ a mávaje praporem octli jsem se před Talbotem jako bych ze země vyrostl! Oh, byla to velkolepá myšlenka! Chvějící se řady poděšených nepřátel ustoupily do zadu jako nějaká vlna, rozbitá o břeh a vítězství bylo naším! Ubozí, bezmocní tvorové! Octli se jako by v pasti; byli obklopeni, nemohli se vrátiti zpět, jelikož vzadu byla celá naše armáda, nemohli však také ku předu, neboť tam — byl jsem „já.“ Tráslí se strachem a ruce bez vlády jim klesly. Byli jako strnulí, my pak pobili jsme je na místě všechny do jednoho, vyjímaje pouze Fastolfa a Talbota; tyto vzal jsem za ruku a odnesl sebou . . .“

Třeba přiznati, že Paladin tohoto večera překonal sama sebe. Jak majestátně se choval, jaké

měl ušlechtilé posuňky, jak rázně vystupoval! Jak byl výmluvným, efektním, upřímným a vřelým a jak znamenitě vylíčil onen okamžik, kdy octl se s praporem před poraženou armádou! Poslední polovice jeho vypravování byla tak pravděpodobnou, jako by vypravoval skutečnou historii, nezapomenuv při tom na nejmenší podrobnosti.

Měli jste viděti naše prostomyslné posluchače! Křičeli vytržením až do ochraptění a bouřili jako šílení. Když konečně poněkud se vzpamatovali a nastalo zase ticho, starý Laxart pravil u vytržení:

„Jsi skutečně dokonalý chlapík! Jeden na místě celého vojska!“

„Jest tomu tak,“ pravil Noël Rainguesson přesvědčivým tónem. „Jest pravou bouří a postrachem a to nejen zde, na blízku. Jméno jeho vzbuzuje hrůzu i ve všech vzdálených zemích a to pouze jeho jméno. Když se zamračí, všechno třese se až do samotného Říma a někteří dokonce vypravují . . .“

„Noěli Rainguessone, stáváš se zase nepříjemným. Mohu ti říci jen jedno slovíčko a ty ihned umlkneš . . .“

Seznal jsem, že začíná stará píseň a že nikdo neví, kdy bude jí konec. Vyřídil jsem kvapně vzkaz Johany a šel jsem spat.

Johana rozloučila se se starci k ránu, s objímáním a pláčem před celým zástupem zvědavců a tito pak hrdě odjeli na svých drahocenných koních, aby oznámili doma důležitou novinku. Nebyli dobrými jezdci, neboť v umění jezdit na koni byli pouhými nováčky.

Předvoj nastoupil pochod za svítání s vlajíci prapory a hudbou. Druhá divise vyrazila v osm hodin, potom však přišli burgundští poslové, kteří zdrželi nás po celý den. Na štěstí byla však

Johana zde, tak že jen zbytečně konali cestu. Ostatní naši lidé nastoupili pochod ráno dne 20. července. Mnoho-li však jsme urazili? Pouze šest mil. Tremouille tak jako dříve měl zhoubný vliv na krále. Král zastavil se v St. Marcoulu a modlil se po tři dni. Pro nás — bylo to ztrátou drahocenného času, pro Bedforda získáním vzácného času! Však on dovede ho využítkovati.

Bez krále nemohli jsme jíti dále, sice jinak zanechali bychom v jeho táboře spiklence. Johana prosila, přesvědčovala, dokazovala; konečně však přece nastoupili jsme další cestu.

Předpověď Johany se vyplnila. Nebyl to válečný pochod, ale veselá procházka. Cestu vroubily anglické pevnosti, ale tyto vzdávaly se bez boje; zanechali jsme všude francouzské posádky a táhli jsme dále. Mezitím Bedford táhl na nás s novým vojskem; dne 25. července srazily se obě nepřátelské síly a začaly se chystati k boji; avšak rozvaha Bedfordova nabyla vrchu: obrátil se a táhl k Paříži. Nyní bylo třeba použití vhodného okamžiku. Naše vojsko bylo nejvyšš nadšeno.

Věříte tomu? Náš ubohý, nerozhodný král nechal se přemluvit svými nehodnými rádci, aby vrátil se zpět do Gienu, do téhož místa, odkud nastoupili jsme pochod, když ubírali jsme se do Remeše ke korunovaci. Skutečně také vrátili jsme se zpět.

Právě bylo uzavřeno čtrnáctidenní příměří s vévodou Burgundským, my pak měli jsme se zdržeti v Gienu tak dlouho, až vydá nám Paříž bez boje.

Odebrali jsme se do Bray; tam král zase změnil svůj úmysl a obrátil se po druhé k Paříži. Johana nadiktovala dopis měšťanům Remeše, povzbuzujíc je, aby neztráceli odvahy a nedbali na

příměří, při čemž jim slibovala, že jich neopustí. Sama jim podala zprávu o tom, že král uzavřel příměří a oznamujíc to, zůstala věrnou své stále přímosti a otevřenosti. Ozámila, že není spokojenou s příměřím a není si jistou, zdali ho bude zachovávat. A bude-li ho zachovávat, učiní tak pouze z úcty ke králi. Všichni Francouzové znají nazpaměť tato slova. Jak jsou prostá! „Tímto uzavřeným příměřím nejsem spokojena a nevím, budu-li ho zachovávat. A budu-li ho zachovávat, učiním tak pouze z úcty ke králi.“ — „V každém případě,“ doložila ještě, „nedovolím, aby byla potupena královská krev a uchovám armádu v dobrém pořádku a připravenou k činu po uplynulém příměří.“

Ubohé dítě! Bojovati s Anglií a Burgundskem a zároveň zápasiti se spiknutím uprostřed našich Francouzů — toť bylo skutečně těžkou prací. S prvními dvěma mohla býti ještě hotova, ale co měla si počítí se spiknutím? Kdo dovede ho překonati, když sama vyhlédnutá oběť jest slabou a poddajnou? Za těchto nepokojných dnů velice se trápila a často z očí vytryskly jí slzy. Jednou, rozmlouvajíc se svým starým přítelem a sluhou, rytířem Dunois, pravila:

„Ach, kéž Bůh dá, abych mohla co nejdříve odložití ocelové brnění a vrátiti se k svým rodičům a pásti jako dříve stáda se sestrou a bratřími; měli by ze mne velikou radost!“

Dne 12. srpna položili jsme se táborem nedaleko Dampmartinu. O něco později měli jsme srážku s předvojem Bedfordovým a očekávali jsme druhého dne velikou bitvu; avšak v noci Bedford odtáhl se svým vojskem směrem k Paříži.

Král poslal hlasatele do města Beauvais a přijal jeho podrobení se. Biskup Petr Cauchon,

tento věrný přítel a otrok Angličanů, nemohl tomu nikterak zabrániti, ačkoliv všemožně se namáhal. Tehdáž byla to temná a neznámá osoba, avšak později bylo mu souzeno, aby jméno jeho proletělo celou zeměkouli a získalo si věčného prokletí se strany Francouzů! Odpusťte mně, když nyní v duchu plivám na jeho hrob!

Vzdalo se také Compiègne a strhlo anglickou vlajku. Dne 14. srpna leželi jsme táborem dvě míle od Senlisu. Bedford se obrátil, přiblížil se k nám a zaujal silnou posici. Vrhli jsme se na něho, ale všechno naše úsilí, abychom ho vylákali z okopů, zůstalo marným, ačkoliv slíbil nám boj v otevřeném poli. Nastala noc. Ráno vyšlo na jevo, že zase zmizel.

Do Compiègne vtrhli jsme dne 18. srpna, vyhnali jsme anglickou posádku a vztýčili jsme francouzskou vlajku.

Dne 23. srpna dala Johana rozkaz k vytržení proti Paříži. Král a jeho milostníci byli nespokojeni a s reptáním ustoupili do Senlisu, jež právě se nám vzdal. Během několika dnů vzdalo se několik opevněných míst, jako: Creil, Pont-Saint-Maxence, Choisy, Gournay-sur-Aronde, Remy, La Neufville-en-Hez, Moguay, Chantilly a Saintines. Anglická moc se řítila, dostávajíc ránu za ranou! A král při tom stále bručel, dával na jevo svou nespokojenost a bál se našeho pochodu na Paříž.

Dne 26. srpna 1429 Johana ležela táborem v Saint-Denis, čili ve skutečnosti pod hradbami Paříže.

A král dosud odporoval a měl strach. Kdyby nás byl aspoň podporoval svou mocí! Bedford ztratil všechnu svou odvahu: rozhodl se, že zřekne se všeho odporu a že soustředí své síly v nejlepší

a nejspolehlivější provincii, která mu dosud zůstala a sice v Normandii. Ach, kéž by se nám podařilo přemluvit krále, aby přišel a podporoval nás svou přítomností a blahovůlí v tomto těžkém okamžiku!

XL.

Kurýr za kurýrem uháněl ke králi; slíbil, že přijde, ale posud nepřicházel. Vévoda Alençonský odebral se k němu a vymohl na něm nový siib, který také nebyl splněn. Takž zbytečně uplynulo devět dní. Konečně dne 7. září král přibyl do Saint-Denis.

Mezitím nepřítel zase začal nabývat odvahu; bezkarakterní chování královo nemohlo mít jiného účinku. Začaly se konati přípravy k obraně města. Vyhlídky Johany zeslábly, ona však a její generálové neztráceli duchapřítomnosti: Johana ustanovila útok na osmou hodinu příštího jitra; v tuto hodinu skutečně také začal.

Johana postavila děla a začali stříleti do opevnění, chránících bránu Saint-Honoré. Když byla tato dostatečně zeslabena, Johana dala povel k útoku — a o polednách byla opevnění vzata útokem. Tu vytrhli jsme, abychom zmocnili se samotné brány a opakovali jsme útok několikrát; Johana byla v čele všech, oblaka dýmu obklopovala nás se všech stran a koule dopadaly na nás jako krupobití.

Při posledním útoku, kterým najisto byli bychom se zmocnili brány a následkem toho celé Paříže a Francie, Johana byla raněna střelou z luku; naši lidé v okamžiku v největším strachu ustoupili zpět. Co také mohli bez ní vykonati? Vždyť byla duší celé armády.

Ačkoliv nemohla bojovati, přece nechtěla z bojště se vzdáliti a prosila, aby byl podniknut nový útok, tvrdíc, že zvítězíme. Bojovný oheň zase záplál jí v očích a doložila: „Dobudu Paříže ihned, nebo zemru!“ Odvedli ji násilím a práci tu vykonali Gaucourt a vévoda Alençonský.

Její nadšení dosáhlo nyní nejvyššího stupně. Plála enthusiasmem a dala rozkaz, aby druhého dne ráno byla odnesena ke bráně, říkajíc, že za půl hodiny Paříž bude najisto v naší moci. Byla by svému slovu také dostála, o čemž nebylo žádných pochybností. Zapomněla však na jedno — na krále, slabý stín té moci, která byla nazývána Tremouillem. Král zakázal útok! Vyšlo na jevo, že přišlo nové poselství od vévody Burgundského a zahájeno bylo nové šaškovské vyjednávání.

Tento nezdar byl by málem zničil srdce Johany. Nespala po celou noc od bolesti rány a duševního rozechvění. Stráž několikráte slyšela dušený vzlykot a smutná slova: „Nemohli jsme se Paříže zmocniti!“ Tak tvrdila neustále.

Za dne stěží vstala s lůžka, jsouc oživena novou nadějí. Vévoda Alençonský zřídil most přes Seinu vedle Saint-Denis. Což nebylo by možným přepraviti se přes něj a učiniti útok na Paříž s druhé strany? Avšak král dověděl se o tom, zničil most. Kromě toho prohlásil výpravu za skončenou a uzavřel nové příměří, tentokráte delší, při němž zavázal se, že nechá Paříž nedotknutou a ustoupí k Loire, odkud přišel!

Johana d'Arc, která nepoznala nikdy porážky od nepřítele, byla přemožena svým králem. Kdysi se vyjádřila, že bojí se ze všeho nejvíce zrady. A nyní byla jí zasazena první rána.

Zavěsila své sněhobílé brnění v kostele v Saint-

Denis a prosila krále, aby ji zbavil služby a propustil domů.

Dle svého zvyku jednala rozumně. Nyní byl konec velkolepým kombinacím, důležitým válečným pochodům: příště, až uplyne příměří, válka bude výhradně válkou drobných, bezvýznamných srážek, k jichž řízení stačí podřízení lidé, jimž netřeba vyššího vojenského nadání. Avšak král nechtěl ji propustiti. Příměří nevztahovalo se na celou Francii; zbývaly francouzské pevnosti, jichž bylo třeba hájiti a proto služby Johany mohly mu přijíti vhod. Jak viděti, Tremouille chtěl ji zadržeti schválně za tím účelem, aby jí mohl překážeti a kaziti věc.

V tu dobu zaslechla zase tajemné „hlasy“: „Zůstaň v Saint-Denis!“ Jiného vysvětlení nebylo. Byl to hlas boží a ten platil pro ni více nežli rozkaz královský. Johana se rozhodla, že zůstane. Tu však Tremouille dostal strach. Byla příliš hroznou mocí, nežli aby bylo možno ponechati ji samou sobě; nebylo žádné pochybnosti, že zničila by všechny jeho pletichy. Přesvědčil krále, aby jednal násilně. Johana byla nucena se podrobiti, jelikož byla raněnou a bezmocnou. Při velikém procesu oznámila, že byla unesena násilně a že nikdy by k tomu nedošlo, kdyby nebyla bývala raněnou. Och, tato slabá dívka měla velikou duši, takovou duši, která mohla překonati každou pozemskou sílu a zničiti ji! . . . Takž nedověděli jsme se, proč „hlasy“ jí přikázaly, aby zůstala. Tolik však věděli jsme všichni: kdyby jí uposlechli, historie Francie byla se zcela jinak vytvořila. O tom byli jsme pevně přesvědčeni.

Dne 13. září armáda, roztrpčená a rozmrzelá, nastoupila pochod a zaměřila k Loire, ale již bez hudby. Všichni povšimli si této okolnosti. Byl to

pravý pohřební průvod, smuteční pochod, tichý, beze všeho nadšení.

Konečně dostali jsme se do Gienu, toho místa, z něhož před necelými třemi měsíci nastoupili jsme vítězný pochod do Remeše s vlajíci prapory, vojenskou hudbou, planoucími tvářemi, po vítězství u Patay, při čemž obklopující nás zástupy lidu nás vítaly, chválily a ještě více jásaly. Nyní však přšlo, den byl pochmurný, nebesa byla jako by zarmoucena, diváků bylo málo; neviděli jsme jiného vítání kromě mlčení, slz a soustrasti.

Na to král rozpustil ušlechtilé vojsko reků; zavinulo své prapory a uložilo zbraň do skladišť. Potupa Francie byla dokonána. La Tremouille objevil se ve věci vítěze a Johana d'Arc — nepřemožitelná — byla konečně přemožena.

XLI.

Dopadlo to tak, jak jsem řekl: Johana měla již ve své ruce Paříž i Francii a stoupala nohou na pětistyletou válku, avšak král donutil ji, aby rozevřela prsty a pustila všechno to, čeho nabyla.

Nyní nastala osmiměsíční doba potulného života s králem a jeho radou; královský dvůr, veselý, vyfintěný, tancující, bavící se honbou, serenádami a hostinami, stěhoval se s jednoho města do druhého, ze zámku na zámek. Takový život mohl se líbiti nám, štábním důstojníkům, nikoliv však Johaně. Chovala se jako obyčejný divák a životem tímto nežila. Král upřímně se staral, aby ji učinil šťastnou a prokazoval jí stálou a horlivou pozornost. Všichni ostatní byli nuceni řídit se nepříjemnou, tížící etiketou a pouze Johana požívala úplné svobody. Každodenně přicházela jednou ke králi, aby se mu poklonila, ostatní pak čas trá-

vila ve svých pokojích, zabývajíc se svými myšlenkami, modlitbami a chystáním nových plánů a válečných operací, jež dosud nebyly uskutečněny. Ve své obrazotvornosti přesunovala sbory vojsk s jednoho místa na druhé, uvažovala vzdálenosti, studovala krajiny a konala výpočty pro den, kdy by obě vojska mohla se sraziti. Bavila se touto hrou, jako jiní baví se šachem; v tom nacházela odpočinek pro svůj mozek a ulehčení svému raněnému srdci.

Rozumí se, že nikdy si nestěžovala. Nebylo to v její povaze. Byla jednou z těch, kteří trpí mlčky. Nicméně podobala se orlovi, uzavřenému v kleci a toužila po čistém vzduchu, po volných horských výšinách a snila o divokém původu bouře.

Celá Francie byla přeplněna tuláky, propuštěnými vojáky, kteří byli hotovi vyplniti každý rozkaz. Několikrát, když nečinnost byla Johaně přespříliš odpornou, dovolili jí ulehčiti své duši: sebrala oddělení jízdy a učinila útok na nepřítele. Tím osvěžovala své chorobné srdce.

Zdálo se nám, jako by se vrátily staré časy, když jednou, u Saint-Pierre-le-Moutier prováděla útok za útokem, ustupovala zpět a zase opakovala znovu s nadšením útok a to tak dlouho, až konečně dešť kulí stával se tak hustým, že starý D'Aulon, jenž byl raněn, dal zatroubiti k ústupu, neboť král mu přikázal, aby bděl nad Johanou, aby nepřihodilo se jí nějaké neštěstí. Předpokládal, že celé oddělení ustoupilo za ním, ale obrátiv se zpět shledal, že oddělení vojáků žene se dále ku předu; tu přihnal se za nimi a domlouval Johaně, aby se vrátila, říká, že jest to šílenství činiti útok s hrstkou mužů. V očích zaplál jí veselý oheň, i obrátivši se k němu zvolala:

„Hrstka mužů! Bože můj, mám jich padesát

tisíc a já tak dlouho nehnu se odtud, pokud tohoto místa se nezmocním. Dejte zatroubiti k útoku!“

D'Aulon uposlechl; vrhli jsme se na hradby a pevnost byla v našich rukou. D'Aulon se domníval, že Johana zšlela, ale ona chtěla tím pouze říci, že cítí ve svém srdci takové přesvědčení, jako by skutečně velela padesáti tisícům vojska.

Dle zdání byla to fantasie, ale dle mého úsudku nebylo nikdy proneseno rozumnějších slov.

Potom měli jsme co dělati u Lagny; čtyřikráte opakovali jsme útok na opevněný tábor Burgundů a konečně jsme zvítězili; hlavní kořistí v této bitce byl Franquet d'Arras, známý záškodník a nemilosrdný bič celého okolí.

Čas od času daly se takové srážky; konečně na počátku května roku 1430 octli jsme se u Compiègne; Johana rozhodla se, že přijde na pomoc tomuto městu, jež obléhal vévoda Burgundský.

Byl jsem nedávno raněn a nemohl jsem jezdit na koni bez opory. Náš dobromyslný Trpaslík posadil mne za sebe; držel jsem se ho a cítil jsem se bezpečným. Nastoupili jsme pochod o půlnoci za teplého deštíku a šli jsme tiše, opatrně, v mrtvém mlčení, jelikož měli jsme nepozorovaně proklouznouti kolem nepřátelských linií. Jen jednou na nás zavolali, my jsme však neodpověděli; zadrželi jsme dech a postupovali jsme tiše bez překážky dále. O půl čtvrté hodině byli jsme v Compiègne a sice právě v tom okamžiku, kdy mdlá záře objevila se na východě.

Johana pustila se horlivě do díla; sestavila plán s Vilémem de Flavy, velitelem města, plán výpadu na nepřítele, jenž rozložil se třemi sbory na volné rovině na druhé straně Oisy. S naší strany bylo spojení s mostem pouze pomocí městské brány. Konce tohoto mostu byly chráněny

opevněními, zvanými boulevardy; jeden boulevard ovládal dokonce silnici, vinoucí se kolem něho přes rovinu k vesnici Marguy. Oddělení Burgundů mělo právě obsazeno Marguy; jiné oddělení tábořilo v Clairoix ve vzdálenosti dvou mil, kdežto oddělení Angličanů nacházelo se ve Venette, půl druhé míle pod touto cestou. Jak možno pozorovati, toto rozložení vojska mělo podobu luku a střely: silnice byla střelou, boulevard — její pernatý konec, Marguy bylo na špičce, Venette na jedné straně luku, Clairoix pak na druhé.

Plán Johany sestával v tom, aby šlo se silnicí přímo na Marguy, zmocniti se ho útokem, potom obrátiti se náhle vpravo na Clairoix, zmocniti se tímto způsobem také tohoto tábora, pak vrátiti se zpět a připravit se k těžké práci, jelikož vévoda Burgundský stál za Clairoix se zálohou. Flavyho podvelitel se střelci a dělostřelci měl zdržovati anglické vojsko a překážeti mu, aby nepřihnal se zdola, nezmocnilo se silnice a neodřízlo Johaně ústup v případě, kdyby byla nucena ustoupiti. Celé loďstvo krytých loděk mělo státi nedaleko boulevardu, aby bylo možno ho použítí pro případ ústupu.

Bylo to dne 24. května. Ve čtyři hodiny odpoledne Johana nastoupila pochod v čele šesti set mužů jízdy; byl to její pochod poslední.

Srdce mně puká při této vzpomínce. Pomohli mně vylézt na hradbu a odtud viděl jsem mnoho, co se stalo, ostatní vypravovali mně pak později oba naši rytíři, kteří byli všeho očitými svědky. Johana přešla most, brzy zanechala za sebou boulevard a jela po točité silnici; za ní jeli její jezdci. Měla přes brnění přehozený krásný brokátový pláštěk a já díval jsem se, jak po větru poletuje a se leskne jako snop stříbrného plamene.

Den byl jasný, tak že bylo možno po rovině daleko viděti. Brzy objevilo se anglické vojsko, postupující ve vzorném pořádku; jeho zbraň třpytila se ve slunci.

Johana udeřila na oddělení Burgundánů u Marguy, ale byla odražena. Tu spatřili jsme druhé oddělení Burgundánů, postupující od Clairoix. Johana sebrala své oddělení a znovu učinila útok, ale byla zase odražena. Dva útoky zabraly mnoho času a čas byl drabý. Angličané blížili se k silnici z Venette vedoucí, avšak s boulevardu začali po nich pálení, tak že byli nuceni ustoupiti. Johana suazila se povzbuditi své lidi nadšeným slovem a zase ve vzorném pořádku vedla je k útoku. Tentokráte zmocnila se Marguy za bouřlivého křiku hurá! Potom náhle obrátila se vpravo do roviny a udeřila na oddělení z Clairoix, které právě v tomto okamžiku přitrhlo. Nastala divoká seč; obě vojska se srazila, bušila do sebe a vítězství klonilo se brzy na tu, brzy na onu stranu. Najednou nastala však panika uprostřed našeho vojska, jejíž příčinu nelze jasně vysvětliti. Někteří tvrdí, že naše přední řady, zaslechnuvše povel, domnívaly se, že ústup jest odříznut; druzí se domnívají, že v zadních řadách rozšířila se zpráva, že Johana jest zabita. Ať jest již tomu jakkoliv, naši povolili a dali se na nespořádaný útěk po silnici. Johana pokoušela se je zadržeti, volajíc na ně, že vítězství jest nepochybné, ale nic nepomohlo: vojsko bylo uvedeno v nepořádek a hnalo se kolem jako mořská vlna. Starý D'Aulon prosil Johanu, aby ustoupila, pokud ještě může se zachrániti, ale ona nechtěla ho uposlechnouti; tu chytil jejího koně za uzdu a vedl ho proti její vůli za zbytky roztráštěného vojska, jež přechalo silnicí jako v nepořádek uvedené stádo. Konečně

také dělostřelectvo bylo nuceno zastaviti palbu; následkem toho Angličané a Burgundané šťastně se spojili, první napřed, druzí vzadu za svou kořistí. Tato vojska zatlačila Francouze k samotnému boulevardu a tam pak, zatlačeni do kouta, jež tvoří opevnění a svah silnice, statečně bojovali do posledního okamžiku a padli všichni do jednoho.

Flavy, jenž pozoroval všechno s městských hradeb, dal zavřítí bránu a zdvihnouti most, odříznuv tímto způsobem Johanu. Kolem ní malé oddělení tělesné stráže rychle táhlo. Oba naši dobří rytíři klesli ranění, rovněž oba bratři Johany a po nich také Noël Rainguesson; všichni byli ranění, chráníce Johanu před dopadajícími na ni ranami. Zbýval pouze Trpaslík a Paladin; nechtěli se vzdáti a stáli zde dále jako dvě železné věže, potřísněné krví. Všude, kde dopadla sekera Trpaslíka nebo meč Paladina, nepřátelé váleli se jako mouchy. Tyto dobré, poctivé duše zahynuly čestnou smrtí statečně bojujíce a svatě plníce svou povinnost. Pokoj jejich popeli! Byli drahými mému srdci . . .

Najednou rozlehly se křiky hurá, proveden nový útok a Johana, bránící se mečem, byla zachycena za plášť a stržena s koně. Odvedli ji jako zajatkyni do tábora Burgundského vévody a za ní následovala s jásotem celá vítězná armáda.

Hrozná zpráva rozšířila se s rychlostí blesku, zrovna jako hromová rána. Lidé šeptali si to mezi sebou a opakovali i ve snu hrozná, osudná slova: „Panna Orleánská jest v zajetí! Johana d'Arc zajata! Spasitelka Francie zahynula k vůli nám!“ Všichni si to opakovali, nemohouce nijak pochopiti, jak se to všechno přihodilo a jak mohl Bůh tomu dopustiti.

Víte, jaký dojem činí město, když celé jest zavěšeno smutečnými příkrovy? Tak vypadal Tours a jiná města. Možno však vyličiti zármutek venkovanů v celé Francii? Abych tak řekl, duše celého národa oblekla se ve smutek!

Bylo to dne 24. května. Spustíme oponu nad rozuzlením neobyčejného, nejvyš dojemného a překvapujícího válečného dramatu, jaké kdy sehráno bylo na jevišti tohoto světa: Johana d'Arc již nikdy více nenastoupí válečný pochod . . .

~

Část III.

Soud a mučednictví.

I.

Nemám dosti sil, abych mohl podrobně vy-
líčiti potupnou historii léta a zimy po zajetí Jo-
hany. Z počátku příliš jsem se nermoutil, jelikož
jsem každodenně očekával, že za Johanu bude
ustanoveno výkupné, jež složí ochotně nejen král,
ale celá vděčná Francie. Dle válečného práva ne-
mohlo jí býti odepřeno právo výkupu.

Den ubíhal za dnem, avšak výkup nebyl
nabízen! Jest to nepravděpodobné a přece jest
to skutečná pravda. Možná, že ničemný Tremouille
štvál krále . . . Víme však určitě, že král mlčel,
nečině ani nejmenšího pokusu, ani nejmenšího
úsilí ve prospěch ubohé dívky, která tak mnoho
pro něho vykonala.

Za to však na neštěstí na druhé straně bylo
dosti energie. Zpráva o zajetí Johany přišla do
Paříže již druhého dne; Burgundané i Angličané
po celou noc a po celý den hodovali, zvony hla-
holily, střílelo se z děl. Druhého dne vikář inkvi-
sice poslal vévodovi Burgundskému dopis, v němž
žádal, aby zajatá byla vydána do rukou sluhů
církvě, kteří hodlají ji souditi jako kacířku.

Angličané chytli se vhodné nabídky; ve sku-

tečnosti jednala zde anglická vláda a ne církev. Církev použili jako slepého nástroje, jako štítu a to ze závažné příčiny: církev mohla Johanu d'Arc nejen zbaviti života, ale podryti také její vliv a nadšené její působení na vojsko, kdežto Angličané mohli pouze usmrtiti její tělo, čímž nebylo by seslabeno kouzlo jejího jména, ba naopak: bylo by proslaveným a stalo by se nesmrtelným. Johana d'Arc byla ve Francii jedinou autoritou, kterou Angličané nepohrdali, jedinou silou, kterou považovali za hroznou. Kdyby byla církev přemluvena, aby ji zbavila života jako kacířku, jako kouzelnici a dceru satana, doufali, že takto najednou obnoví zase anglickou moc.

Vévoda Burgundský všechno toto poslouchal, ale vyčkával. Nepochyboval, že francouzský král nebo francouzský národ co nejdříve nabídnou mu výkupné mnohem větší nežli Angličané. Držel Johanu v přísném vězení na pevnosti a čekal den za dnem. Byl přece jenom francouzským princem a v hloubi své duše styděl se prodati ji Angličanům. Ale ať čekal jak chtěl dlouho, se strany Francouzů nedálo se žádného pokusu.

Jednou Johana obratně oklamala svého žalářníka; nejen že uklouzla z vězení, ale zavřela ho na místě sebe. Když však utíkala, spatřila ji stráž a byla pak znovu vsazena do vězení.

Na to byla poslána do Beaurevoiru, hradu ještě více opevněného. Bylo to počátkem srpna, tak že nacházela se již v zajetí asi dva měsíce. V Beaurevoiru uvěznili ji ve věži, která byla šedesát stop vysokou.

Tam mučila se ještě dosti dlouhou dobu, asi půlčtvrtého měsíce. Po celých těchto pět trapných měsíců zajetí věděla, že Angličané pod rouškou církve vyjednávají o její koupi jako by byla koněm

nebo otrokyní, kdežto Francie a král mlčeli, rovněž jako její staří přátelé. Bylo to hrozné vědomí.

Když však konečně zaslechla, že Compiègne jest obklíčen a bezpochyby brzy bude dobyt, nepřítel pak oznámil, že ani jediný člověk neujde smrti, nevyjímaje ani malých dětí, zaplála touhou, aby ho mohla vysvoboditi. Roztrhala na pruhy svá prostěradla a spustila se v noci po tomto slabém provaze, ale provaz se přetrhl a Johana spadla a silně se potloukla; po tři dni byla bez vědomí a nic nejedla a nepila.

Nám však přišla pomoc — vévoda Vendômský; Compiègne byl osvobozen a obléhání zrušeno. Byla to rána pro vévodu Burgundského. Nyní potřeboval peněz a tu nastal nejvhodnější okamžik, aby mu bylo učiněno nabídnutí na prodání Johany d'Arc. Angličané poslali francouzského biskupa, téhož na věky zhanobeného Petra Cauchona, biskupa v Beauvais. V případě zdaru bylo mu slíbeno arcibiskupství v Rouenu, které v tu dobu bylo uprázdňeno. Domáhal se svého práva souditi Johanu u církevního soudu, jelikož místo bitvy, v níž byla zajata, nacházelo se v hranicích jeho diecese.

Dle válečných zákonů tehdejší doby výkup prince královské krve stál 10.000 liber ve zlatě, což bylo 61.125 franků; tato částka, když byla nabídnuta, musila býti přijata; odmítnutí se nepřipouštělo.

Cauchon pravil, že tuto částku nabízejí Angličané jako výkupné za ubohou venkovskou dívku z Domremy. Jest to jasným důkazem toho, jakého ohromného významu přikládali jí Angličané. Návrh byl přijat. Za tuto částku Johana d'Arc, osvoboditelka Francie, byla prodána, prodána nepřítelům, týmž, kteří utiskovali, ničili a dusili Francii

po celé století, nepřátelům, kteří již dávno nespatriili Francouze tváří v tvář, jsouce zvyklí vídati pouze jejich záda, nepřátelům, které drtila, které děsila, které naučila konečně vážiti si francouzské chrabrosti, která obnovila se pod vlivem její statečnosti, nepřátelům, toužícím po jejím životě, jelikož byla jedinou mocí, která stála mezi vítězstvím Angličanů a pokořením Francie. Takž byla prodána francouzskému biskupovi francouzským princem, při čemž francouzský král a francouzský princ mlčky dívali se na tuto potupu, necítíce ku své dobroditelce žádné vděčnosti.

Což ona? Co říkala? Nic. Ani jediného slova výčitky nevyrvalo se jí z úst. Byla k tomu příliš velikou, ona byla — Johanou d'Arc. Tím řečeno jest všechno.

Její chování jako vojína bylo bez úhony. V ohledu tom nebylo možno poháněti ji k zodpovědnosti. Bylo třeba hledati vytáčku a tu také našli. Johanu měli souditi církevní hodnostové pro přestupky proti náboženství. Když nebylo možno naléztí takových, bylo třeba je vymysletí. Věc tu má na svědomí ničemný Cauchon.

Rouen byl zvolen za místo, kde měl konati se soud. Zde bylo ohnisko anglické moci; obyvatelstvo Rouenu bylo tak dlouho pod vládou anglickou, že skoro přestalo býti francouzským, uchovavši si pouze svůj jazyk. Rouen měl silnou posádku. Johanu dopravili sem koncem prosince roku 1430 a uvrhli ji do žaláře. Ano, tato svobodná duše byla vržena do okovů!

Francie tak jako dříve nic nedělala. Jak to vysvětliti? Myslím, že možným jest pouze jedno vysvětlení. Zajisté se pamatujete, že když Johana nebyla v čele vojska, Francouzové zdržovali se zpět a ničeho nepodnikali, když však vedla útok,

Francouzové drtili všechno, co přišlo jim do cesty, pokud viděli před sebou její bílé brnění a její prapor; pokaždé však, jakmile klesla raněná nebo roznesla se zpráva, že padla — jako bylo v Compiègne — vojsko v panice se rozuteklo jako ovce. Z toho soudím, že Francouzové dosud úplně se nevzpamatovali, že v duši uchovali si zbabělost, která vyvinula se u nich věky následkem nezdarů a porážek, následkem vzájemné nedůvěry, následkem nedůvěry k vůdcům a trpké zkušenosti v různých zradách, jelikož králové zrazovali své vasaly a vojevůdce a tito zase byli nevěrnými hlavě říše i vůči samým sobě. Vojáci se přesvědčili, že mohou se spoléhati pouze na Johanu, jen na ni samotnou. Když jí nebylo, všechno bylo ztraceno. Ona byla sluncem, v jehož paprscích tály zamrzlé potoky. Shaslo toto slunce a potoky byly zase pokryty ledem; armáda a Francie staly se jako dříve — mrtvolami; nebyly více schopny ani myšlenky, ani naděje, ani ctižádosti, ani činnosti.

II.

Má rána velice mne znepokojovala až do polovice října; pak nastalo studené počasí, které obnovilo mé síly a zdraví. Po celou tu dobu kolovala pověst, že král chce Johanu vykoupiti; věřil jsem tomu pro své mládí, jelikož nepoznal jsem dosud veškerou nízkost a malichernost bídného lidského pokolení, které tak hlasitě křičí o sobě a staví se nepoměrně výše nad zvířata.

V říjnu byl jsem již tak silný, že mohl jsem se účastniti dvou výpadů; při druhém, dne 23. října, byl jsem znovu raněn. Jak vidíte, štěstí ode mne se odvrátilo.

V noci na den 25. října obléhající ustali v ob-

léhání; v nepořádku a zmatku jeden z jejich zajatců uprchl, dostal se do Compiègne a vrazil do mého pokoje bledý a rozrušený:

„Jak? Jsi živ? Tys to, Noële Rainguessone!“

Byl to skutečně on. Naše shledání bylo nejvyšší dojemné, jak možno si snadno představit, mělo však zároveň nádech smutku. Nemohli jsme si vzpomenouti na jméno Johany, nemohli jsme je chladnokrevně pronést. Začali jsme mluvit o štábu. Starý D'Aulon, raněný a zajatý, nacházel se stále u Johany a sloužil jí s dovolením vévody Burgundského. Johaně byly prokazovány pocty příslušné její hodnosti, jako zajatci, polapenému v počestném boji. Dálo se to tak dlouho, jak později jsme se dověděli, pokud nedostala se do rukou onoho pekla zplozence, Petra Cauchona, biskupa v Beauvais.

Noël upřímně chválil a litoval našeho starého soudruha, dobromyslného tlachala a vychloubače, tlustého praporečníka, jenž nyní již na věky umkl, skončiv se svými skutečnými i domnělými bitvami, složiv čestně své kosti.

„Jak se mu všechno dařilo!“ volal Noël se slzami v očích. „Byl stále miláčkem Štěstěny! Štěstí sledovalo mu v patách a neopouštělo ho od prvního jeho kroku až na konec; na bojišti i všude vynikal svou statnou postavou, všichni si ho předcházeli, všichni mu záviděli, vždy měl příležitost k vykonávání statečných skutků a skutečně také stále je vykonával. Nejdříve byl nazván Paladinem ze žertu, později však skutečně zasloužil si tohoto titulu. Konečně dostalo se mu nejvyššího štěstí: padl počestně na bojišti, padl, jak kázala jeho povinnost s praporem v ruce, padl za povzbuzujících slov Johany d'Arc! Vyprázdnil do poslední kapky pohár slávy a radostně usnul na věky, ne-

věda o tom neštěstí, které později na nás se shrnulo. Jaké štěstí! A což my? Patrně jsme těžce zhřešili, když jsme odsouzeni zůstávati stále zde; jak viděti, nezasloužili jsme si toho, abychom mohli ležeti se šťastnými smrtelníky!“

Po krátké pomlčce Noël pokračoval:

„Vyrvali mně posvátný prapor ze stuhlé ruky a odnesli tuto svou drahocennou kořist, když byla před tím uchváčena její majitelka. Avšak prapor nezůstal v jejich moci. Před měsícem rozhodli jsme se, že nasadíme svůj život; oba naši dobří rytíři, naši soudruzi v zajetí a já ukradli jsme tento prapor a odevzdali jsme ho spolehlivým rukoum v Orleánu; nyní jest tam v bezpečí v pokladně.“

Zpráva tato velice mne zaradovala.

Prapor ten vídal jsem nejednou později, když navštívil jsem Orleán a sice každého roku dne 8. května jako vážený host, abych zaujal první čestné místo při hostinách a v procesích a sice po smrti obou bratrů Johany. Prapor i dále bude tam uchováván, svatě ctěný a milovaný celou Francií, snad tisíc let — tak dlouho, pokud nesetlí jeho tkanivo. *)

Asi po třech nedělích po této rozmluvě při-

*) Prapor ten byl uchováván po tři sta let a konečně byl zničen na hranici s dvěma meči, kloboukem, brněním a ostatními relikviemi Panny Orleánské; zničen byl lůzou v době revoluce. Nyní nezůstalo nic z toho, čeho dotýkala se ruka Johany d'Arc, vyjma několika svatě uchovávaných dokumentů, ní podepsaných, při čemž její ruku vedl její páže a tajemník Ludvík de Conte. Jest také kámen, pomocí něhož posadila se na koně, nastupujíc jednou pochod. Před dvaceti pěti roky uchovával se ještě vlásek z její hlavy. Byl zatlačen do pečeti, zavěšené k státní listině, byl však uloupen i s pečetí jakýmsi ničemou, sběratelem vzácností. Není žádné pochybnosti, že dosud existuje, ale kde — známo jest pouze zloději.

šla hrozná, překvapující zpráva, že Johana byla prodána Angličanům.

Nikdy nenadáli jsme se takové zprávy! Jak viděti, byli jsme ještě mladí a neznali jsme dosud lidí. Byli jsme tak hrdými na svou vlast, tak věřili jsme v její šlechtnost, její majestátnost, její vděčnost! Očekávali jsme velmi málo od krále, za to však mnoho čekali jsme od Francie. Každý ví, že na vsích vlastenečtí kněží pořádali procesí a domlouvali lidu, aby obětoval peníze, majetek a všechno své jmění, aby vykoupil na svobodu svou spasitelku, poslanou mu nebesy. Nebylo žádné pochybnosti, že tyto peníze budou sebrány.

Nyní však všechno bylo ztraceno. Nastaly nám těžké časy. Zdálo se, jako by celá nebesa potáhla se černou rouškou; všeliká veselost nás opustila. Což pak jest to skutečně Noël Rainguesson, tento soudruh, sedící u mé postele, kdysi veselý a bezstarostný mladý muž, jehož život byl samý žert a jenž tak rád se smál? Ne, ten dřívější Noël naprosto zmizel. Jeho srdce bylo zničené. Smutně a roztržitě procházel se po pokoji jako by ve snu; smích úplně ho opustil.

Bylo to tak konečně lepší. Nacházel jsem se také v hrozně náladě a proto byli jsme pro sebe nejlepšími společníky. Trpělivě mne ošetřoval po několik dlouhých, trapných neděl; konečně v lednu tak dalece jsem se zotavil, že mohl jsem vycházeti ven. Tu se mne otázel:

„Nu což — nyní půjdeme?“

„Ano.“

Nějakého vysvětlení nebylo třeba. Naše srdce byla v Rouenu a tam také chtěli jsme se odebrati. Všechno drahé nám v životě bylo uvězněno ve zdích této pevnosti. Nemohli jsme Johaně pomoci, pro nás však přece bylo útěchou býti jí na

blízku, dýchati s ní stejný vzduch a vídati každodenně kamenné zdi, skrývající ji ve svých útrobách. Což jestliže nás tam uvrhnou do zajetí? Nu, co na tom — jsme i na to připraveni; ať rozhodne štěstí a osud dle své libosti.

Takž vypravili jsme se na cestu. Byli jsme překvapeni změnou, která stala se v tomto kraji. Mohli jsme jíti kamkoliv jsme chtěli, aniž bychom narazili na nějaké překážky a zastávky.

Pokud Johana d'Arc účastnila se válečných operací, všude panoval panický postrach; avšak nyní, když byla odstraněna, nikdo se nás nebál a nestaral se o nás a naše záležitosti; všichni zůstávali lhostejnými.

Přesvědčili jsme se, že jest lepší jíti po vodě, po Seině, na místě toho, abychom se mořili chůzí pěšky. Posadili jsme se do loďky ve vzdálenosti jedné míle od Rouenu. Potom vystoupili jsme na břeh, avšak ne na pahorkovité straně, ale tam, kde břeh jest úplně plochý. Nikdo neměl práva vstoupiti do města nebo odejíti z něho, aniž by podal náležitého vysvětlení. Vše spočívá v tom, že báli se pokusů o osvobození Johany.

Nějakých nepříjemností jsme neměli. Ubytovali jsme se v rovině u selské rodiny a ztrávili jsme u ní týden, pomáhající jí při práci náhradou za stravu a byt. Opatřili jsme si rovněž takový oblek, jako ona měla a když se nám podařilo překonati její nedůvěru a spřáteliti se s ní, vyšlo na jevo, že v srdcích venkovanů tají se srdce, plná vlastenectví. Když upřímně jsme jim vypravovali všechno, nabídli se, že učiní všechno možné, aby nám pomohli. Náš plán byl brzo hotov a byl úplně prostý. Chtěli jsme pomoci venkovanům hnáti stádo ovčí na městské tržiště. Za pochmurného jitra, v dešti, učinili jsme tento pokus a dostali jsme

se bez překážky do brány. Naši přátelé měli známé, kteří bydleli nad skromnou vinárnou v starožitném domě v jisté uličce, která vedla od chrámu k řece. Tam nás ubytovali. Druhého dne přinesli nám tajně náš pravý oblek a majetek. Rodina, která nás přijala — Pierronové — byla duchem i tělem francouzskou a proto nebylo třeba, abychom se před ní skrývali.

III.

Bylo nezbytně třeba, abych našel nějaký způsob výživy pro sebe a Noëla a tu Pierronové, dověděvše se, že umím psát, poprosili svého kněze, aby mně našel přiměřené zaměstnání. Umístil mne tudíž u jistého dobrého kněze, jménem Manchona, jenž byl ustanoven za hlavního protokolistu v nastávajícím soudním procesu Johany. Bylo to pro mne hrozné postavení — býti písařem u protokolisty a dokonce nebezpečné, kdyby se dověděli o mých sympatiích a čím zabýval jsem se v poslední době. Ostatně ta věc nebyla tak snadnou. Manchon v hloubi duše byl nakloněn Johaně a nevyzradil by mé jméno, zvláště když odhodil jsem šlechtickou předložku a vydával jsem se za prostého muže.

Byl jsem u Manchona celý leden a únor a často navštěvoval jsem s ním citadellu, byl jsem i ve vězení, v němž nacházela se Johana, ale ne v její kasematě, tak že jsem ji nespátril.

Manchon vypravoval mně o všem, co stalo se před naším příchodem. Od toho okamžiku, co byla Johana koupena, Cauchon horlivě vybíral soudce, chystaje záhubu Panně Orleánské. Již po kolik neděl zabýval se touto hnusnou prací. Pařížská universita poslala mu několik učenců, na-

daných a spolehlivých duchovních hodností toho směru, jakého mu bylo třeba.

On sám sebral ještě z jiných stran duchovní osoby týchž náhledů, až konečně sestavil hrozný soud, sestávající z padesáti učených bohoslovců. Jména jejich byla francouzská, avšak svými zájmy a sympatiemi byli úplně oddáni Angličanům.

Z Paříže byl také poslán důležitý člen inkvisice, jelikož obžalovaná měla býti souzena dle řádu inkvisice; byl to však muž smělý a spravedlivý, jenž přímo oznámil, že tento soud nemá žádného práva probírat tuto věc a zamítl proto veškeré účastenství při ní. Takové čestné provolání učinily ještě asi tři osoby.

Inkvisitor měl pravdu. Takový proces, jaký byl právě zahajován s Johanou, konal se již dříve v Poitiers a byl rozhodnut v její prospěch a to soudem daleko kompetentnějším, jelikož jeho předsedou byl arcibiskup remešský, přímý představený samotného Cauchona. Takž s neuvěřitelným kvapem chystali se skončiti tuto věc, která již dříve byla rozhodnuta soudem vyšší instance. Můžete si všechno představit! Nebylo možno ještě jednou probírat tuto věc! Cauchon neměl práva býti předsedou tohoto nového soudu z četných příčin: Rouen nenacházel se v jeho diecési, Johana nebyla zatčena ve svém rodišti, v Domremy a konečně soudce byl zjevným nepřítelem obžalované, následkem čehož nemohl ji souditi. Avšak všechny tyto důležité překážky byly odstraněny. Místní kapitula v Rouenu vydala Cauchonovi plnomocenství, ačkoliv ne bez boje a nátlaku. Učiněn byl také silný nátlak na inkvisitora, tak že tento byl nucen se podrobiti.

Tu nedospělý král anglický prostřednictvím svého zástupce vydal Johanu formálně v moc

soudu, avšak s omluvou: nebude-li soudem odsouzena, aby byla vydána zpět králi.

Oh, Bože, jaké naděje měla ubohá, všemi opuštěná dívka, nemající ani přátel, ani obhájců? Jsouc vězněna v tmavé kasematě, byla obklopena pultuctem hrubých vojáků, kteří dnem i nocí hlídali onu celu, kde nacházela se její klec. Byla do slova uzavřena do železné klece a přikovaná k lůžku za krk, ruce i nohy. Vedle ní nebylo ani jediné známé tváře, nikdy ani jediné ženy. Což pak nebyla takto úplně opuštěnou a ztracenou?

Johanu zajal v Compiègne jistý vasal Jana Lucemburského, jenž prodal ji vévodovi Burgundskému. A týž Jan Lucemburský neostýchal se podívat se na Johanu v kleci. Doprovázeli ho dva angličtí šlechtici, Warwick a Stafford. Tento Jan Lucemburský byl ničemným hadem. Oznamil Johaně, že propustí ji na svobodu, když slíbí, že nebude více bojovati proti Angličanům. Ztrávila již dosti dlouhou dobu v kleci, přece však neklesla duchem a odpověděla s opovržením:

„Jménem Boha, ty se mně posmíváš! Vím, že nemáš k tomu ani práva, ani vůle.“

Tu naléhal na ni, avšak v Johaně ozvala se hrdost a důstojnost vojína. Zdvihla své řetězy spoutané ruce a s řinkotem je spustivši, pravila:

„Podívejte se na tyto ruce! Znají více nežli vy a dovedou spolehlivěji prorokovati. Vím, že Angličané chystají se mne usmrtiti, domnívajíce se, že když mne více nebude, budou moci zmocniti se francouzského království. Tomu není však tak. I kdyby měli sto tisíc mužů, nikdy se ho nezmocní.“

Tato odpověď podráždila Stafforda a — považte, on silný muž na svobodě a ona okovami spoutaná ubohá dívka — vytasil na ni svoji dýku

a vrhl se na ni. Avšak Warwick ho zadržel a dobře tak učinil. Zbaviti ji života takovým způsobem, nechati její duši odletěti do nebes neposkvrněnou a nepotupenou — toť učinilo by ji modlou Francie, celý národ by se vzpružil a dosáhl by vítězství a osvobození pod vlivem jejího kouzla. Ne, bylo třeba ji uchovati pro jinou smrt.

Nastala doba soudního vyšetřování. Po dva měsíce Cauchon všemi prostředky odevšad sbíral proti ní obžaloby a důkazy, jichž bylo by možno použití proti Johaně a naopak odstranil bedlivě všechno, co mohlo posloužiti k jejímu očištění. Měl po ruce neobmezenou plnou moc k sestavení žaloby a moci té také co nejvíce použil.

Avšak Johana neměla nikoho, jenž by jí chystal obranu; byla uzavřena v stěnách kasematy a neměla ani jediného přítele, k němuž by mohla obrátiti se o pomoc. Co svědků se týče, nemohla ani jediného zavolati, aby svědčil v její prospěch; všichni byli daleko, pod francouzskými prapory, kdežto soud konal se na území anglickém; byli by pochyťáni a pověšeni, kdyby objevili se u vrat Rouenu. Obžalovaná sama mohla býti jedinou svědkyní, svědkyní se strany obrany a odsouzení k smrti bylo ustanoveno již dříve, dříve nežli otevřely se dvěře k prvnímu soudnímu přelíčení.

Dověděvši se, že soud sestává z duchovních osob, oddaných anglickým zájmům, prosila, aby k vůli spravedlnosti přibrán byl k nim rovný počet duchovních osob francouzské strany. Cauchon vysmál se tomuto požadavku a nepovažoval ji za hodna ani odpovědi.

Dle církevních zákonů, jelikož nebyla plnoletou, nedosáhnuvši dosud dvacátého prvního roku, měla právo vzíti si advokáta, který by vedl její při, dával by jí rady, jak má odpovídati při vý-

slechu a chránil by ji před nebezpečím, aby nedostala se do pasti, nalíčené úskočnými soudci. Bezpochyby nevěděla, že má k tomu zákonité právo a že může se ho domáhati. Nikdo jí to neřekl, ona však sama prosila, aby jí byla poskytnuta tato pomoc pro všechny možné případy. Cauchon ji odmrštil. Prosila a žádala, dovolávala se svého mládí a neznalosti paragrafů a celé soudní procedury. Cauchon zase ji odmrštil, oznámiv jí, že má se vysekati, jak bude sama moci. Měl skutečně srdce kamenné!

Cauchon sestavil žalobu. Byl to podrobný seznam obvinění, přičítaných Johaně a tvořil podklad k procesu. Obvinění? . . . Ne, byl to spíše seznam podezření a všelikých pověstí; tak byla podezřívána z kacířství, kouzelnictví a jiných podobných přestupků proti náboženství.

Dle církevních zákonů proces podobného druhu mohl býti zahájen jen po formálním vyšetřování, kterým zjištěna byla povaha a minulost obviněné osoby; bylo třeba, aby výsledek tohoto vyšetřování připojen byl k obžalobě a bral se na něho zřetel. Totéž bylo vykonáno před procesem v Poitiers. Nyní opakovalo se totéž. Duchovní osoba byla poslána do Domremy. Tam a v celém okolí pátrala co nejdůkladněji po minulosti Johany a její povaze a vrátila se zpět se svými doklady. Věc byla jasná. Vyšetřující soudce oznámil, že dle nabytých zpráv povaha Johany jest takovou, „jakou by si přál míti u své vlastní sestry.“ Taková zpráva byla zaslána také do Poitiers. Život a chování Johany mohly snést nejpřísnější vyšetřování.

Dobrozdání toto bylo velice na prospěch Johany, t. j. kdyby se bylo dostalo na světlo; Cauchon totiž nespál a zpráva vyšetřujícího soudce

zmizela z obžaloby ještě před zahájením přelíčení. Nikdo neměl tolik odvahy, aby pátral, kam toto dobrozdání se podělo.

Bylo možno si myslet, že Cauchon byl již připraven zahájit přelíčení. Však nikoliv: vymyslel si nový úskok na záhubu nešťastné Johany a jeho úmysl sliboval, že bude smrtonosným.

Jedním z předních soudců, povolanych z pařížské university, byl kněz Mikuláš Loyseleur. Byl to vysoký, hezký muž s měkkým a úlisným chováním. Dle zevnějšku se zdálo, že není v něm ani stínu zrady a úskočnosti, ve skutečnosti byl však plný lži a klamu. Přivedli ho v noci do žaláře Johany, převlečeného za obuvníka; vydával se za jejího krajana a tajného vlastence, při čemž se jí svěřil, že jest knězem. Měla v duchu radost, že vidí před sebou muže ze svého rodného kraje; ještě větší však radost měla, že bude moci vypovídati se sluhovi církve, neboť náboženská útěcha byla pro ni duševní stravou, které byla již dávno zbavena. Odhalila mu své neposkvrněné srdce a on v odpověď za to dal jí rady stran procesu, rady, které byly by ji zahubily, kdyby nedal jí před nimi výstrahu její vrozený důvtip.

Tážete se, jaký účel mohl míti tento plán, když tajemství zpovědi jest posvátným a nemůže býti vyzrazeno? Jest to pravda — ale což když předpokládáme, že jiná osoba zpověď vyslechla? Ta nebyla povinna zachovávat tajemství. Tak také se stalo. Cauchon před tím dal udělati díru ve zdi a přiloživ k ní ucho, slyšel všechno. Jest odporným vzpomínati na takové věci. Jest skutečně s podivením, jak mohli lidé takto zacházeti s nešťastným dítětem, které v ničem jim neublížilo!

IV.

V úterý dne 20. února večer v tu dobu, co seděl jsem při práci u svého zaměstnavatele, tento najednou vstoupil a oznámil, že jest rozhodnuto počítí s přelícením druhého dne ráno v osm hodin a poručil mně, abych se připravil mu pomáhati.

Rozumí se, že již dávno čekal jsem na tuto zprávu, přece však překvapila mne tak, že zatajil se mně dech a začal jsem se třásti jako list. Zdá se, že v hloubi duše nevědomky jsem čekal, že v posledním okamžiku stane se něco neobyčejného, co zabrání tomuto zlověstnému procesu: možná, že La Hire vtrhne do města se svým statečným plukem, možná, že sám Bůh slituje se nad ní a prostře nad ní svou mohutnou pravici. Nyní však zmizela veškerá naděje! . . .

Soud měl se konati v žalářní věži při otevřených dveřích. Smutně šel jsem oznámiti tuto novinku Noëlovi, aby mohl vstáti časněji a zabrati v čas příhodné místo. Pak mohl by znovu spatřiti tvář, která tak drahou byla nám všem. Když jsem šel k němu a potom zpět, byl jsem nucen prodíratí se rozveseleným zástupem anglických vojáků a francouzských měšťanů, oddaných anglickým zájmům. Mluvílo se pouze o nastávající události. Nejednou slyšel jsem poznámku, doprovázenou necitelným smíchem:

„Konečně tlustý biskup uspořádal vše, jak chtěl: praví, že nechá tu proklatou čarodějnici tančiti!“

Nicméně pozoroval jsem na některých tvářích soucit a roztrpčení a ne toliko u samotných Francouzů. Angličtí vojínové báli se Johany, ale byli nadšeni jejími válečnými činy a nepřemožitelným duchem.

Ráno já i Manchon velmi záhy jsme vyšli ven, když však blížili jsme se k masivní budově pevnosti, byly tam již celé zástupy lidu. Věž byla již přeplněna a vchod byl všem neúředním osobám uzavřen. Zaujali jsme vykázaná místa. Na povýšeném místě v podobě trůnu usadil se předseda Cauchon, biskup z Beauvais v parádním obleku, před ním pak v řadách seděli členové soudu, padesát vynikajících duchovních osob, lidí hluboké učenosti, veteránů kasuistiky a lsti a ničemných úskočníků. Když podíval jsem se na tuto armádu úskočných bojovníků práva, kteří sešli se pouze za tím účelem, aby pronesli již dříve ustanovený rozsudek, vzpomněl jsem si, že Johana musí hájiti své dobré jméno a svůj život úplně sama, bez všelike pomoci. Byl jsem celý zoufalý. Čeho může se nadíti ubohá, devatenáctiletá neučená venkovská dívka v takovém nerovném boji? Srdce se mně sevřelo. Podíval jsem se také na předsedu, jenž supěl, při čemž jeho objemný břich při každém dechu sebou pohnul . . . Když prohlédl jsem si jeho zevnějšek — jeho trojnásobný lalok, jeho uhrovitou, červenou tvář, jeho zlomyslné, chladné oči, cítil jsem o Johanu hrozný strach. Spozoroval jsem, že všichni bojí se tohoto muže a třesou se před ním, když setkají se s jeho pohledem a poslední paprslek naděje uhasl v mém srdci.

V soudní síni zůstávalo pouze jedno neobsazené místo, pouze jedno a sice u stěny, jež mohli všichni viděti. Byla to malá dřevěná lavice bez opěradla, stojící o samotě pod jakousi stříškou. Dva statní vojínové v brnění, přilbicích a ocelových rukavicích stáli zde bez hnutí po obou stranách baldachýnu, více však poblíž nebylo nikoho. Na mne učinila tato lavička hluboký dojem, neboť věděl jsem, pro koho jest ustanovena; pohled na

ni unesl mé vzpomínky zpět do Poitiers, kde Johana seděla na rovněž takové lavici, klidně potýkajíc se se lstivými doktory bohosloví a práv a vstala s této lavice vítězoslavně a za hlučného tleskotu, načež naplnila celý svět slávou svého jména.

Jaká to byla rozkošná tvář, tichá a nevinná, okouzlující a půvabná, v plném rozpuku sedmnácti let! Byly to památné dny. Není tomu tak dávno, neboť nyní jest jí pouze devatenáct let, ale co viděla a prožila za tu dobu, jaké divy vykonala!

Nyní však všechno se změnilo! Skoro tři čtvrtě roku mučila se v žaláři, zbavená vzduchu a světla, nevidouc ani jediné přátelské tváře, ona — dítě slunce, přítelkyně ptáků a všech svobodných, šťastných bytostí! Nyní jest umučena a vysílena dlouhou vazbou, její síly jsou podlomeny; možná, že ztratila i všechnu odvalu, vědouc, že nemá naprosto žádné naděje. Ano, všechno se změnilo!

Po celou tu dobu v pozadí sálu bylo slyšeti zdržovaný šepot, šelest šatů a přešlapování noh, jaké obyčejně bývá při velikém shromáždění lidí. Najednou se rozlehlo:

„Přiveďte obžalovanou!“

Zatajil se mně dech. Srdce začalo mně bušiti jako kladivo. Nastalo mlčení — mrtvé mlčení. Všechny zvuky najednou umlkly, jako by jich ani nikdy nebylo. Nastalo dusivé ticho, zrovna jako by nějaká tíha dopadla na všechny přítomné. Tváře všech obrátily se ke dveřím; patrně většina ucítla, že najednou objeví se před nimi tělesně ta, která dříve byla pro ně jen jakýmsi divem, snem, jménem, jež zvučelo po celém světě.

Ticho nebylo přerušováno. V tom najednou v chodbě, dlážděné kamennými deskami, rozlehly

se kroky, doprovázené řinkotem železa . . . Johana d'Arc, spasitelka Francie, objevila se v okovech!
Hlava se mně zatočila . . .

V.

Zaručuji se svým čestným slovem, že nebudu znetvořovati nebo odbarvovati fakta tohoto zlo-pověstného přelíčení. Ne, budu vypravovat všechno poctivě, podrobnost za podrobností, zrovna tak, jak Manchon a já každodenně zanášeli jsme všechno do úředního soudního protokolu v té podobě, jak možno to čísti v historii. Bude zde pouze jeden rozdíl: hovoře s vámi otevřeně, budu používat svého práva a vyložím vám celou proceduru, abyste mohli všechno lépe pochopiti; rovněž tak budu časem vkládati různé podrobnosti, jež přišly nám pod ruku a měly nějakého zájmu pro mne i pro vás, které však nebyly tak důležitými, aby dostaly se do úředního protokolu.

Nyní pokračuji — ale kde jsem přestal? . . .
Ano, zaslechli jsme řinčení řetězů Johany v chodbě; blížila se.

V tom objevila se před námi. Celé shromáždění se zachvělo; tu a tam bylo slyšeti hluboké vzdechy. V zadu, v nepatrné vzdálenosti, ubíraly se za ní dvě strážě. Hlava její byla lehce nachýlena a šla pomalu, neboť tak byla slabá a těžké její okovy. Měla na sobě mužský oblek, úplně černý, z jakési měkké vlněné látky, temné, smuteční barvy, bez nejmenší barevné ozdoby od hlavy k patě. Široký límec z téže látky splýval v záhybech jí na ramena a prsa; rukávy kazajky po loket byly široké, od lokte však pevně přiléhaly k ruce; úzké, černé kalhoty dosahovaly až k řetězům, jimiž byly její nohy u kotníků spoutány.

Na poloviční cestě k lavici se zastavila právě na tom místě, kde široký kosý paprsek světla dopadl na její tvář, kterou v tomto okamžiku tiše zdvihla vzhůru. Zase chvění projelo celým shromážděním; tvář tato byla úplně bez krve, bělejší nad sněh a jasně vystupovala na této štíhlé, pěkné, v smuteční šat oblečené postavě. Tvář její byla něžná, panenská a čistá, nadzemské krásy, nekonečně smutná a mírná. Když však pohled těchto nezkracených očí setkal se s očima soudce, když postava ztratila své ponuré vzezření a vzpřímila se, přijavši svěží a důstojné vzezření, jak srdce mé radostí zaplesalo! Řekl jsem si: „Chvála Bohu, nezlomili ji, nezotročili, jest to dřívější Johana d'Arc!“ Ano, nyní viděl jsem jasně, že žije v ní duch, jež nedovede zlomiti a zničiti ani nejhroznější soudce!

Přiblížila se k svému místu, vstoupila na povýšené místo, posadila se na lavici, vzavši své okovy na klín a složivši na ně své maličké, bílé ruce, čekala s klidnou důstojností; zdálo se, že jest to v sále jediná osoba, která není rozčilenou, pobouřenou. Osmahlý, statný anglický voják s bronzovou tváří, jenž stál nenuceně a po vojensku v první řadě diváků, uctivě přiložil ruku ke stínítku a vzdal jí čest; ona se přátelsky usmála a poděkovala mu. Tato malá událost vyvolala bouřlivý tleskot, jež soudce surově přerušil.

Začal památný inkviziční soud, nazývaný v historii velikým procesem. Padesát zkušených právníků proti jedinému nezkušenému nováčkovi a nebylo nikoho, kdo by mohl pomoci nešťastné oběti!

Soudce krátce vyložil všechny podrobnosti — všeobecné pověsti a podezření, na nichž žaloba se zakládala; pak žádal, aby Johana poklekla a

přísahala, že bude odpovídati beze všech vytáček na všechny otázky, které bude jí dávat.

Mozek Johany nespal. Věděla, že pod tímto na oko spravedlivým a rozumným požadavkem mohou se skrývat nebezpečné úskoky. Odpověděla s prostotou, která kdysi rozbila nejlstivější nástrahy její nepřátel v Poitiers:

„Nikoliv, neboť nevím, na co chcete se mne tázati; možná, že budete se mne tázati na takové věci, na něž nebudu chtít odpovídati.“

Tím byl soud podrážděn a vyvolána celá řada zlostných výkřiků. Johana se nezalekla. Cauchon povýšil hlas a začal mluvit uprostřed tohoto hluku, ale byl tak rozrušen, že stěží pronesl slova:

„Jménem Všemohoucího Boha žádáme, abys se podrobila tomuto požadavku, abys očistila tím své svědomí. Přísahěj, vloživši ruku na evangelium, že řekneš čistou pravdu na všechny předložené ti otázky!“

S těmito slovy udeřil tučnou svou rukou o stůl.

Johana odpověděla klidně:

„Na to, co týče se mého otce a matky, mé víry a všeho, co dělala jsem po celou dobu svého pobytu ve Francii, odpovím s největší radostí, co však týče se sdělení, jež dostala jsem od Boha, „hlasy“ zakázaly mně to sdělit komukoliv, vyjma samotného krále . . .“

Následovaly zase zlostné výkřiky a vyhrůžky, rozechvění a roztrpčenost; byla nucena se zastavit, aby hluk mohl se upokojit. Tu její vosková tvář se zbarvila, vzpřímila se, upřela svůj zrak na soudce a skončila větu tónem, v němž zněla dřívější ironie:

„A nikdy nesdělím to nikomu, třebaš bych měla proto přijít o hlavu . . .“

Sami snad víte, jak vypadá shromáždění, sestávající z Francouzů. V okamžiku soudce a všichni členové soudu vyskočili se svých míst a hrozili obžalované pěstmi; všichni řvali a najednou křičeli, tak že bylo těžko rozuměti slovům. Tak trvalo to několik minut. Johana seděla zde klidně a lhostejně, čímž byli soudcové ještě více podrážděni. Jen jednou promluvila s jiskrou dřívějšího čtveřáctví v očích:

„Prosím vás, šlechtí pánové, abyste mluvil každý zvláště a pak budu moci vám odpovídati.“

Po uplynutí třech dlouhých hodin zuřivých sporů a nátlaků stran přísahy situace nezměnila se ani v nejmenším. Biskup vytrvale požadoval na ní dřívější přísahu, avšak Johana po dvacetkrátě ji zamítla, hodlajíc složiti jen takovou, kterou sama navrhne. Stala se však zřejmá fysická změna zejména na samotných soudcích a předsedovi: ochraptěli, znavili se a zmořili svým dlouhým zuřením; ubožáci seděli zde s jakýmsi blbým výrazem tváře, kdežto Johana jako dříve byla klidná, nezlomná a patrně nijak unavená.

Hluk utichl; na několik minut nastalo mlčení. Konečně předseda ustoupil obžalované a ne bez zlosti jí oznámil, aby přísahala tak, jak sama chce. Johana klesla na kolena, a v tom okamžiku, co vztahovala ruku na evangelium, statný anglický voják nemohl se zdržeti, aby neprojevil svého mínění:

„Přísahám, že kdyby byla Angličankou, nezůstala by zde více ani jediné vteřiny!“

Duše vojínova ji pochopila a měla s ní soucit jako se soudruhem. Ale jaká to byla trpká výčitka, jaké potupení celého francouzského národa a francouzského krále! Kdyby tak tato slova zaslechl celý Orleán! Víím, že toto šlechtné město, zbož-

ňující Johanu, povstalo by jako jediný muž a vytrhlo by na Rouen. Mnohé slovo, potupující a snižující člověka, zařezává se časem do paměti a utkvívá zde na celý život. Tak také slova tato utkvěla mně v duši.

Po přísaze, pronesené Johanou, Cauchon se tázal, jak se jmenuje, kde se narodila, vyptával se na její rodinu a konečně se tázal, kolik jest jí let. Odpověděla na všechno. Pak se vyptával, jaké měla vychování.

„Matka naučila mne modlitbám; všemu, co znám, naučila mne matka.“

Dosti dlouhá doba byla spotřebována k různým nedůležitým formálnostem. Všichni byli unaveni — kromě samotné Johany. Soud chtěl se již rozejíti, když v tom Cauchon oznámil Johaně, že za každý pokus uprchnouti ze žaláře bude souzena z kacířství. Na to Johana odpověděla:

„Tento zákaz mně nijak nevadí. Kdyby podařilo se mně uprchnouti, necítila bych se nikterak vinnou; vždyť neučinila jsem žádného slibu a také ho neučiním.“

Stěžovala si na tíhu svých okovů a prosila, aby je s ní odstranili, jelikož tak jako tak jest přísně v kasematě střežena. Avšak biskup ji odmrštil, podotknuv, že již dvakráte pokoušela se o útěk ze žaláře. Johana byla příliš hrdou, nežli aby naléhala. Pravila pouze vstávajíc, aby odešla se stráží:

„Jest pravda, že chtěla jsem uprchnouti a také nyní nevzdávám se myšlenky na útěk: jest to právem každého zajatce,“ doložila hlasem, jenž dojal by každého.

Odešla za velebného ticha, při čemž ještě jasněji rozléhalo se řinčení řetězů.

Duchapřítomnost této slabé dívky byla tak

velikou, že nebylo možno ničím ji zmásti. Spozorovala v zástupu mne a Noëla, hned jak posadila se na lavici; zapálili jsme se až k uším rozčilením a rozechvěním, avšak na tváři její nebylo znáti ničeho; její oko neprozradilo její myšlenky. Její oči tohoto dne hledaly nás dvacetkráté, avšak vždy rychle je zase odvrátila, tak že ani jednou nedala na jevo, že nás poznala. Jiná na jejím místě by si vzdychla spatřivši nás a aspoň něčím projevila by svou radost, což konečně mohlo se nám špatně vyplatiti.

Tiše šli jsme domů s Noëlem; každý z nás byl pohroužen do svého zármutku a nepromluvil ani slova.

VI.

Tohoto dne večer Manchon mně oznámil, že při přelíčení ve výklenku okna tajně nacházeli se na rozkaz Cauchona zvláštní písaři, kterým bylo přikázáno zaznamenati, kde bylo by možno porušiti smysl odpovědí Johany. Skutečně v celém světě nenalezl jsem člověka tak ukrutného a nemilosrdného! Avšak plán jeho se nezdařil. Písařičtí měli humaní srdce; hnusný rozkaz Cauchonův je pobouřil, tak že napsali zcela správný protokol, následkem čehož Cauchon jim vynadal a pohrozil jim utopením; byla to jeho obvyklá a velice oblíbená vyhrůžka. Věc ta se rozhlásila a vyvolala o Cauchonovi špatné řeči, tak že tento neodvážil se již více tohoto hnusného úskoku. S radostí jsem to vyslechl.

Když přišli jsme druhého dne do citadelly, shledali jsme tam některé změny. Věž byla příliš těsnou pro přelíčení a proto bylo toto přeloženo do velikého sálu, jenž nacházel se na konci dlouhé

chodby zámku. Počet soudců byl zvětšen na šedesát dva; naproti nim stála prostá, neučená dívka, nemajíc při sobě nikoho, jenž mohl by jí přispěti svou pomocí.

Přivedli Johanu. Byla bledá jako dříve, ale nezdála se býti ani o vlas více unavenou nežli včera. Podivná věc! Včera proseděla plných pět hodin na tvrdé lavici, v okovech, jsouc stále obtěžována úskočnými otázkami těchto ničemů a po celou tu dobu neosvěžila se ani jediným douškem vody, neboť sami ničeho jí nenabídli a vy sami víte, že za nic na světě nepoprosila by tyto lidi o nějakou milost. Potom ztrávila noc v studené kasematě, v řetězech a přece byla zase klidnou; nezdála se unavenou, ba naopak byla připravena k dalšímu boji. Ano, ona byla jedinou bytostí v celém shromáždění, která nedávala na jevo únavu po včerejším dnu.

A což její oči! Kdybyste se do nich podívali, srdce puklo by vám lítostí! Viděli jste někdy zamlžený, hluboký blesk, onen výraz uražené důstojnosti, onoho nezkroceného ducha, jenž plane v pohledu orla, uvězněného v kleci? Což pak necítili jste se přistiženými a ubohými pod tíhou jeho mlčelivé výčitky? Nuže, takové měla oči. Jak byly výmluvné, jak byly čarokrásné. Vždycky a ve všech případech dovedly přesně vyjádřiti všechny odstíny její nálady. V nich tajily se proudy veselého slunečního světla, měkký, klidný soumrak i hrozná bouře. Na celém světě není možno najíti očí těmto podobných. Takové jest mé mínění a nikdo, kdo měl štěstí je spatřiti, neřekl by o nich ničeho jiného.

Začalo přelíčení. A čím myslíte, že začalo? Tím, čím včera, touž nudnou procedurou, která, jak se zdálo, měla býti již jednou pro vždy skon-

čena po tak houževnatém odporu. Biskup zahájil přelíčení takto:

„Soud žádá, abys složila přísahu, že budeš odpovídati upřímně a pravdivě na všechny kladené ti otázky.“

Johana klidně odpověděla:

„Přisáhala jsem včera; což pak vám to nestačí?“

Avšak biskup naléhal, naléhal s rostoucím hněvem; avšak Johana zakývala hlavou a mlčela. Konečně pravila:

„Přisáhala jsem včera a to stačí.“ Potom si vzdychla a pravila: „Děláte skutečně na mne příliš veliký nátlak.“

Biskup naléhal dále, rozkazoval, ale nemohl ji přinutiti, aby přisáhala znovu. Konečně předal ji k výslechu jakémusi Beauperovi, doktoru bohosloví, jenž vyznal se výborně v různých úskocích a lstích. Nyní všimněte si formy, do jaké oblékl tento chytrý strateg svou první poznámku, pronesenou lehkým, nedbalým tónem, jenž dovedl by oklamati každého nezkušeného člověka.

„Nuže, Johano, věc jest zcela prostá; odpovídej pouze pravdivě na všechny otázky, které ti dám, zrovna jako bys přisáhala.“

Avšak úskok se nepodařil. Johana nedala se chytiti. Povšimla si lsti a odpověděla:

„Ne. Mohl byste se mne tázati na takové věci, které vám říci nemohu a nechci.“

Potom uváživši, jak nemístným jest probírat s duchovní osobou věci, vykonané pravici samotného Boha a pod pečeti jeho hrozného tajemství, doložila výstražným hlasem:

„Kdybyste měl o mně náležitých zpráv, nechal byste mne na pokoji. Konala jsem vždy všechno otevřeně.“

Beaupere změnil taktiku a začal útočiti s jiné strany. Chtěl ji polapiti jinak, pomocí nevinných a nedůležitých otázek.

„Učila jsi se doma nějakému řemeslu?“ tázal se.

„Ano, učila jsem se šítí a přísti.“

Nepřemožitelný voják, vítěz u Patay, jenž zdrtil v prach Iva Talbota, osvoboditel Orleánu, jenž vrátil králi korunu, vrchní velitel celých armád při tom hrdě se vzpřímil, lehce naklonil hlavu a s naivní spokojeností doložil:

„Co toho se týče, jsem ochotna podstoupiti zápas s jakoukoliv ženou v Rouenu!“

Zástup diváků začal tleskati, což rozradovalo Johanu; tu a tam bylo viděti přátelské a laskavé úsměvy. Avšak Cauchon se rozzuřil; poručil obecnstvu, aby se chovalo klidně a nevyvolávalo nepořádky.

Beaupere vyptával se dále:

„Mělas doma nějaké zaměstnání?“

„Ano; pomáhala jsem matce při hospodářství a pásala jsem ovce a krávy.“

Hlas její poněkud se chvěl, ale nebylo to takřka ani znáti. Vzpomněl jsem si při tom na dřívější rozkošné dny, tak že po nějakou dobu nemohl jsem rozeznati to, co jsem psal.

Beaupere začal opatrně obcházeti zakázanou půdu pomocí jiných otázek a konečně dal jí otázku, na kterou před nějakou dobou nechtěla odpověděti, zejména zdali přijímala svaté svátosti také za jiných svátků nežli jen o Velkonocích.

Johana odpověděla prostě: „Nechte toho.“ Chtěla tím říci, aby začal se vyptávati na jiné věci.

Slyšel jsem, jak jistý člen soudu pravil k druhému:

„Obžalovaní obyčejně stávají se snadno kořistí soudu, neboť jest možno velmi snadno je zmásti a poplésti, ale toto dítě nelze ani zastrašiti, ani překvapiti!“

V tom však soudcové nastavili uši a začali bedlivě naslouchati, neboť Beupere začal mluvit o „hlasech,“ o otázce, která budila všeobecnou pozornost a zvědavost. Chtěl dostati ji k lehkomyšlnému přiznání, které mohlo by dokázati, že „hlasy“ dávaly jí někdy špatné rady a že následkem toho mají svůj původ od ďábla . . . Přiznání, že nacházela se ve spojení s ďáblem, přivedlo by ji rychle na hranici a to právě bylo kýženým cílem a koncem procesu.

„Kdy zaslechla jsi poprvé tyto „hlasy?“

„Bylo mně třináct let, když poprvé zaslechla jsem „hlas“ Boha, jenž mně slíbil, že pomůže mně vésti bohabojný život. Polekala jsem se. Rozlehl se uprostřed dne, v sadu mého otce, v letě.“

„Postila jsi se před tím?“

„Ano.“

„Den před tím?“

„Ne.“

„S které strany ozval se „hlas?“

„S pravé, od kostela.“

„Byl doprovázen září?“

„Oh, ano. Viděla jsem jasnou záři. Když pak přibyla jsem do Francie, slyšela jsem tyto „hlasy“ zcela jasně.“

„Čemu podobal se zvuk tohoto „hlasu?“

„Byl to majestátní zvuk, tak že jsem si ihned pomyslela, že pochází od Boha. Po třetí, když jsem ho zaslechla, poznala jsem, že jest to hlas andělův.“

„Rozuměla jsi mu?“

„Zcela lehce. Byl vždy zřetelný.“

„Jaké rady ti dával stran spásy tvé duše?“

„Pravil mně, že mám žítí poctivě a přesně navštěvovati bohoslužby. Také mně řekl, abych šla do Francie.“

„V jaké podobě objevil se ti „hlas?“

Johana dívala se chvíli podezřívavě na tazatele, potom však řekla klidně:

„To vám nepovím.“

„Často navštěvoval tě tento „hlas?“

„Ano. Dvakráte i třikráte za týden a říkal mně: „Opusť svou vesnici a jdi do Francie.“

„Věděl otec o tvém odchodu?“

„Ne; „hlas“ mně přikázal, abych šla do Francie a proto nemohla jsem déle zůstatí doma.“

„Co velel ti ještě?“

„Abych zbavila Orleán obléhání.“

„Toť vše?“

„Ne; bylo mně přikázáno jíti do Vaucoulersu, kde Robert de Baudricourt měl mně dáti vojáky, kteří by mne doprovodili do Francie; odpověděla jsem, že jsem ubohou dívkou, která nedovede ani jezdití na koni, ani bojovati.“

Potom vypravovala, jak zadrželi ji ve Vaucouleursu, ale konečně přece dali jí vojáky, tak že nastoupila cestu.

„Jak byla jsi oblečena?“

Soud v Poitiers ustanovil a dekretoval, že když Bůh předurčil ji k vykonání mužské práce, jest zcela slušno a neprotiví se náboženství, když bude nositi mužský oblek. To však nemělo žádné váhy: nynější soud chtěl použití proti Johaně každé zbraně, třeba polámané a uznané za nedůstojnou; používali také často této zbraně, pokud nebylo skončeno předběžné líčení.

„Nosila jsem mužský šat,“ pravila Johana,

„a také meč, který dal mně Robert de Baudricourt, ale jiné zbraně jsem neměla.“

„Kdo ti poradil, abys nosila mužský šat?“

Johana stala se pozornou. Nechtěla odpovídati. Otázka byla opakována. Odmítla znovu odpověď.

„Odpovídej, soud přikazuje!“

„Nechte toho!“ odpověděla krátce.

Beaupere byl takto nucen nechat zatím této otázky a přejíti k jiným.

„Co řekl ti Baudricourt před tvým odjezdem?“

„Mé průvodce přiměl ke slibu, že berou mne pod svou ochranu a mně řekl: „Jdi, ať dopadne to jakkoliv!“

Po četných otázkách stran jiných věcí zase se jí vyptávali na její oblek. Odpověděla, že bylo nezbytně třeba, aby nosila mužský oblek.

„Radil ti k tomu „hlas?“

„Myslím, že můj „hlas“ dal mně dobrou radu,“ odpověděla Johana klidně.

Toť vše, co mohli na ní vyzvědět, tak že byli nuceni výslech zavést na jiné pole; konečně tazatel zmínil se o první její schůzce s králem v Chinonu.

Vypravovala, že poznala krále, jež nikdy před tím nespatriila, pomocí sdělení „hlasů.“ Když vyličila všechno, co se s ní v oné době stalo, soudce se tázal:

„Slyšíš až dosud tyto „hlasy?“

„Navštěvují mne každodenně.“

„Zač je prosíš?“

„Nikdy jsem je za nic neprosila kromě spásy své duše.“

„Což pak ti „hlas“ přikazoval, abys stále zůstala při armádě?“

Byl to zase pokus vniknouti jí do duše, ona však odpověděla:

„Hlas“ kázal, abych zůstala v Saint-Denis. Byla bych uposlechla, kdybych byla bývala svobodnou, byla jsem však bezmocnou následkem poranění a rytíři odnesli mne násilně.“

„Kdy byla jsi raněna?“

„Byla jsem raněna v příkopě před Paříží v době útoku.“

Následující otázka ukázala, kam mířil Beaupere:

„Byl to den sváteční?“

Rozumíte? Myšlenkou Beauperovou bylo, že „hlas“ pocházející od Boha, sotva by radil a dovolil, aby sváteční den byl potupen bojem a krveprolitím.

Johana na okamžik se zarazila, potom však odpověděla:

„Ano, byl to den sváteční.“

„Nyní mně ještě pověz: nepovažovala jsi za hřích vésti útok za takového dne?“

Byla to rána, která mohla by udělati první trhlinu ve zdi, která až dosud odolala každému poškození. Mezi přítomnými nastalo hrobové mlčení a u každého zračilo se napjaté očekávání. Avšak Johana zklamala všechny. Učinila pouze lehký pohyb rukou, jako by zaháněla mouchy a pravila klidným a lhostejným hlasem:

„Nechte toho.“

Úsměv objevil se na okamžik i na nejpršnějších tvářích, ostatní pak dali se otevřeně do smíchu. Pašť byla líčena zdaleka a pečlivě, dvířka zapadla, ale pašť ukázala se prázdnou.

Soudcové povstali. Seděli na místě několik hodin a hrozně se unavili. Veliká část času zabrána byla prázdnými a zbytečnými otázkami stran

Chinonu, stran vypuzeného vévody Orleánského, stran první proklamace Johany atd.; avšak všechny tyto na pohled zbytečné otázky byly přeplněny skrytými nástrahami. Avšak Johana šťastně se jim vyhnula, jednak pomocí slepé náhody, která často pomáhá nevědomosti a nevinnosti, jednak pomocí nejlepšího a nejspolehlivějšího pomocníka, jasné prozíravosti a bystrozraku svého neobyčejného rozumu.

Toto každodenní štvání bezbranné dívky, zajatky v okovech, mělo trvati dlouho, velmi dlouho. Byla to skutečně důstojná zábava: smečka stavěcích a honících psů pronásledovala kotě! Mohu vypovědět pod přísahou, že dalo se tak od prvního dne do posledního. Teprv když nešťastná Johana ležela již v hrobě dvacet pět roků, papež svolal soud, jenž měl prozkoumati její historii a tu teprv spravedlivý rozsudek očistil její slavné jméno od skvrn a potupy a vložil na rouenský soud pečeť věčné hauby. Manchon a někteří soudcové, kteří byli členy rouenského soudu, objevili se jako svědci před soudem, jenž měl obnoviti dobré jméno Johany. Manchon, zmíniv se o různých podvodech, o nichž jsem se zmínil, udal následující, co také uvádí se v úředním protokole:

„Když Johana mluvila o svých viděních, přerušovali ji skoro při každém slově. Mučili ji dlouhým vyptáváním se na nejrozmanitější věci. Skoro každodenně ranní výslech trval tři až čtyři hodiny, načež z ranního výslechu vybírali těžké a choulstivé body, což bylo materiálem pro odpolední výslech, jenž trval dvě až tři hodiny. Každým okamžikem skákali s jedné otázky na druhou; nicméně ona jasně odpovídala s neobyčejnou soudností a přesností. Často opravovala soudce, říka-

jíc: „Na to jsem již odpověděla — zeptejte se protokolisty,“ při čemž ukazovala na mne.“

Jest zde také výpověď jednoho ze soudců Johany. Když ji čteme, třeba míti na paměti, že nejedná se o nějaké dva — tři dny, ale o celou řadu úmorných dnů.

„Dávali jí hlubokomyslné otázky, avšak ona vždy výborně dovedla se ze všeho vysmeknouti. Někdy při výslechu přešli náhle na druhý předmět, aby zjistili, bude-li si odporovati. Trápili ji po dvě i tři hodiny dlouhými otázkami, kterými byli sami soudcové silně zmořeni. Z pastí jí nalíčených vyvázl by stěží nejobratnější člověk na světě. Odpovídala s největší opatrností a to tak, že po celé tyto tři neděle jsem si myslel, že řídí se pokyny shora.“

A což pak nebyla nadána vyšším rozumem, jak jsem se již zmínil? Slyšte, co udali tito kněží pod přísahou, lidé, vybraní k tomuto hroznému soudu pro svou učenost, svou zkušenost, svůj bystrozrak a svůj předsudek proti obžalované. Přiznávají, že ubohá vesnická dívka dovedla se ubrániti šedesáti dvěma učeným mužům, kteří vesměs byli z pařížské university, ona pak z ovčína a kravína! Oh, ona byla velikou, ona byla obdivuhodnou. Šest tisíc let musilo uplynouti, nežli přišla na svět a nic podobného neobjeví se na světě božím za celých dalších padesát tisíc let. Takové jest mé mínění.

VII.

Třetí zasedání soudu dalo se v témž prostorném sále druhého dne, dne 24. února.

Čím začalo? Zase starou historií. Když skončeny přípravy, když 62 duchovních soudců posa-

dilo se na svá místa a stráž a pořadatelé postavili se na svá místa, Cauchon začal mluvit se svého trůnu a poručil Johaně, aby vložila ruku na evangelium a přísahala, že řekne pravdu o všem, nač budou se jí tázati.

Oči Johany se zaleskly; vstala a obrátila se majestátně tváří k biskupovi.

„Mějte se na pozoru, vaše důstojnosti,“ pravila; „všimněte si toho, co sám děláte, vy, soudče můj; berete na sebe příliš velikou zodpovědnost a dovolujete si příliš mnoho.“

Vyvolalo to ohromný poplach; Cauchon vrhl se na ni s hroznou vyhrůžkou, s vyhrůžkou, že okamžitě bude nad ní vynesena rozsudek, jestliže dále ještě bude se vzpírati. Mráz přejel mně po zádech i spozoroval jsem, že mnohé tváře kolem mne zbledly; vždyť znamenalo to upálení na hranici! Avšak Johana stála zde dále hrdě a odpovídala mu hrdě, nejsouc nijak zmatenou:

„Veškeré duchovenstvo Paříže v Rouenu nemůže mne odsouditi, jelikož nemá k tomu žádného práva!“

Zase povstal veliký zmatek, vyvolaný hlavně potleskem diváků. Johana konečně se posadila. Biskup dále naléhal, aby přísahala. Johana odpověděla:

„Již jsem přísahala a to stačí.“

„Odpírajíc přísahu, uvaluješ na sebe podezření!“ zvolal biskup.

„Možná. Já však jsem již přísahala a to stačí.“

Biskup nechtěl povolit. Johana odpověděla, že „řekne, co ví, ale ne všechno, co ví.“

Biskup mučil ji tak dlouho, až konečně pravila unaveným hlasem:

„Přišla jsem na rozkaz boží; zde nemám co dělat. Pošlete mne k Bohu, který mne poslal.“

Bylo úzko ji poslouchati; bylo to zrovna, jako by říkala: „Chcete mého života; vezměte si ho a nechte mne na pokoji.“

Biskup začal zase křičeti:

„Ještě jednou přikazuji . . .“

Johana zarazila ho nedbalým „nechte toho“ — a Cauchon upustil od boje; tentokráte však ustoupil se ctí, neboť nabídl jí ústupek, Johana pak se svou vždy jasnou hlavou viděla v tomto ústupku jakousi obranu pro sebe a proto rychle a ochotně souhlasila. Měla přísahati, že bude mluvit pravdu ve všem, co týče se „ústního procesu nebo protokolu.“ Nyní nemohli ji více dostat z vymezených hranic, nyní plula po moři, zaznamenaném na mapě. Biskup ustoupil více nežli chtěl a nežli bylo mu milo.

Na jeho rozkaz Beaupere vyslychal dále obžalovanou. Byl právě půst a tu chtěli ji přistihnouti při nezachovávaní některého náboženského obřadu. Mohl jsem říci již napřed, že soudcové setkají se s nezdarem. Jakž by také bylo možným jinak, když náboženství bylo Johaně celým životem!

„Kdy pak jsi naposled jedla a pila?“ tázal se Beaupere.

Kdyby odpověděla, že něčeho pojedla, pak ani mládí, ani okolnost, že v žaláři vyhladověla, nezbavily by jí nebezpečí podezření, že neváží si nařízení církevních.

„Od včerejšího dne jsem nejedla, ani nepila,“ zněla odpověď.

Beaupere začal znovu s „hlasy.“

„Kdy pak jsi slyšela „hlas?“

„Včera a dnes.“

„V které době?“

„Včera ráno.“

„Co jsi tehdy dělala?“

„Spala jsem a on mne probudil.“

„Dotknuv se tvé ruky?“

„Ne, nedotekl se mne vůbec.“

„Děkovala jsi mu? Poklekla jsi?“

„Ano, děkovala jsem mu; poklekla jsem u lůžka, k němuž byla jsem přikována, složila jsem ruce a modlila jsem se, aby se přimluvil za mne před Bohem a aby mne osvítil a naučil odpovídati na otázky, které budou se mně zde klásti.“

„Co řekl ti „hlas?“

„Poručil mně, abych odpovídala směle a že Bůh mně pomůže.“ Potom obrátila se ke Cauchonovi a pravila: „Pravíte, že jste mým soudcem a já zase vám opakuji: mějte se na pozoru, neboť jsem skutečně poslána Bohem a vy vysazujete se velikému nebezpečí.“

Beaupere se tázal, bývají-li „hlasy“ nestálé, měnivé?

„Ne, nikdy si neodporují. Také dnes „hlas“ mně velel, abych odpovídala směle.“

„Zakázal ti odpovídati na jistou část otázek, jež byly ti kladeny?“

„Stran toho vám ničeho neřeknu. Mám jistá sdělení, týkající se krále, mého velitele a ty vám nepovím.“

Velice se rozčilila, slzy vstoupily jí do očí a pravila pak s pevným přesvědčením:

„Nezdolně věřím, tak nezdolně, jako věřím v křesťanskou víru i v to, že Bůh vykoupil nás z muk pekelných, že sám Bůh mluví se mnou prostřednictvím tohoto „hlasu!“

Na další otázky stran „hlasů“ oznámila, že nechce říci všechno, co ví.

„Myslíš, že Bůh by se hněval, kdybys řekla plnou pravdu?“

„Hlas“ poručil mně, abych oznámila jisté věci

králi a ne vám; některé věci sdělil mně nedávno, právě minulé noci.“

„Proč „hlas“ neobracel se na samotného krále, jako činil, když byla jsi při něm? Uposlechl by tebe, kdybys ho poprosila?“

„Nevím, je-li taková vůle boží.“

Seděla zde zamyšlená asi dvě minuty, úplně pohroužená do svých myšlenek, načež učinila poznámku, v níž Beaupere, jenž byl stále na stráži, postřehl vhodný okamžik k nalíčení pasti. Myslíte, že vrhl se ihned na to, dav na jevo svou radost, jak by učinil mnohý nováček v umění chytristiky? Nikoliv; nedal nikterak na jevo, co zamýšlí. Lhostejně začal jí dávatí bezvýznamné otázky, aby pak náhle a úskočně mohl se vrhnouti na svou oběť. Tak na př. tázal se jí, zdali jí „hlas“ řekl, opustí-li toto vězení, zdali opatřil ji odpověďmi k dnešnímu přelíčení, je-li „hlas“ doprovázen jasným světlem, má-li oči atd.

Nebezpečná poznámka Johany sestávala v prohlášení, že bez milosti božské nemohla nic vykonati.

Soudcové postřehli hru Beauperovu a naslouchali s ukrutnou zvědavostí. Ubohá Johana stala se roztržitou a zádumčivou; možná také, že byla unavenou. Život její nacházel se v bezprostředním nebezpečí, ona však jako by o tom neměla ani tušení. Tu však nadešel vhodný okamžik; Beaupere tiše se přikradl a nalíčil svou pasť. Tázal se:

„Nacházíš se v stavu milosti?“

Mezi soudci byli dva nebo tři poctiví a dobří muži; jeden z nich, Jan Lefevre, vyskočil a zvolal:

„Toť hrozná otázka! Obžalovaná není povinna na ni odpověděti!“

Tvář Cauchonova zrudla hněvem, když spatřil

tento provaz, hozený na pomoc tonoucímu dítěti a proto zařval:

„Mlčte! Posadte se na své místo. Obžalovaná odpoví na tuto otázku.“

Nebylo naděje, nebylo možnosti vymotati se z této sítě! Kdyby řekla „ano“ nebo „ne“ — vše bylo stejně zlověstnou odpovědí, neboť v písmě stojí, že nelze to vědět.

Hle, jak ukrutnými byli, když mohli neučené mladé dívce nalíčiti takovou pašť a při tom býti pyšnými na své dílo a radovati se z něho . . . Nastal okamžik čekání, jenž velice mne rozechvěl; zdál se mně býti celou věčností. Všichni přítomní byli nejvýš rozčileni; celkem však zračila se u většiny radost. Johana podívala se na tyto krvežízlivé tváře nevinným, klidným pohledem, potom pokojně a důstojně pronesla onu nesmrtelnou odpověď, která setřela s tváře země onu hroznou pašť jako nějakou slabou pavučinou:

„Nenacházím-li se ve stavu milosti, pak prosím Boha, aby se Bůh nadě mnou smiloval; nacházím-li se však v tomto stavu, pak kéž Bůh mne v něm uchová.“

Ach, kdybyste viděli, jaký to vyvolalo efekt! Nic podobného za celý svůj život nespatříte!

Po nějakou dobu panovalo hrobové ticho. Diváci s udivením podívali se na sebe, jiní v hrůze se křížovali a já jsem zaslechl, jak Lefevre pravil:

„Rozhodnouti tuto otázku bylo nad rozum lidský. Odkud bere se v tomto dítěti tento neobyčejný dar?“

Beaupere znovu dal se do práce, ale hanebná porážka ho tísnila; pokračoval proto ve výslechu mdle a nesouvisle.

Vyptával se Johany na její dětství, na dubový háj, na víly, na dětské hry a tance pod naším

milým stromem Bourlemontovým; tím probuzeny byly v Johaně vzpomínky na minulost a hlas její začal se chvěti; dokonce lehce zaplakala, celkem však vydržela tuto zkoušku a odpovídala na všechno zcela dobře.

Beupere skončil výslech, dotknuv se znovu jejího obleku, otázky, kterou nikdy nespustil se zřetele při celé této vytrvalé štvanci této nevinné bytosti a která stále vznášela se nad její hlavou.

„Ráda by jsi vzala na sebe zase ženský oblek?“ tázal se Beupere.

„Abych pravdu řekla — ano; avšak jen tehdy, když bych mohla opustiti tento žalář.“

VIII.

Druhého dne konalo se přelíčení v pondělí dne 27. února. Biskup jako před tím nechtěl uznati podmínky, jež obmezovaly otázky, zanesené do protokolu a zase začal naléhati na Johanu, aby bez odmluvy přísahala. Johana odpověděla:

„Měl byste se spokojiti tím, že jsem již přísahala.“

Stála pevně na svém, tak že Cauchon musil ustoupiti.

Zase začal výslech o „hlasech“ Johany.

„Řekla jsi, že poznala jsi v těchto hlasech hlasy andělů a sice po třetí, když jsi je zaslechla. Jací to byli andělé?“

„Sv. Kateřina a sv. Markéta.“

„Jak jsi se dověděla, že byly to právě tyto světice? Jak mohla jsi rozeznati jednu ode druhé?“

„Vím, že byly to ony a dovedu je rozeznati.“

„Dle jakých známek?“

„Dle toho, jak se mnou mluví. Celých sedm

let byla jsem pod jejich ochranou a vím, kdo jsou, jelikož samy mně to řekly.“

„Čí byl první hlas, jenž mluvil s tebou, když bylo ti třináct let?“

„Hlas sv. Michaela. Viděla jsem ho na vlastní oči; nebyl sám, neboť byl doprovázen zástupem andělů.“

„Viděla jsi archanděla a jeho průvodce tělesně nebo duševně?“

„Viděla jsem je tělesnými očima, zrovna tak, jako vidím nyní vás; když zmizeli, plakala jsem, že nevzali mne s sebou.“

V paměti mé znovu oživil se onen hrozný přízrak, jenž v oslepující bílé záři zjevil se jí onoho dne pod kouzelným stromem Bourlemon-tovým a já znovu začal jsem se třásti, ačkoliv stalo se to již tak dávno.

„V jaké podobě zjevil se ti archanděl Michael?“ zněla otázka.

„Nemám právo to říci.“

„Co řekl ti archanděl poprvé?“

„Dnes nemohu na to odpovědět.“

Myslím, že to znamenalo, že požádá dříve za dovolení své „hlasy.“

Po několika otázkách stran sdělení, jež byla učiněna jejím prostřednictvím králi, začala si stěžovati na zbytečnost všeho toho a pravila:

„Opakuji znovu, co řekla jsem již nejednou při tomto přelíčení. Na všechny podobné otázky odpověděla jsem již při soudě v Poitiers; přála bych si, abyste sem dali přinést protokoly tohoto soudu a přečetli moje odpovědi. Prosím vás, pošlete pro ně.“

Na to soud neodpověděl. Byl to takový předmět, jež bylo třeba obejít a odložit stranou. Tyto protokoly rozumně odstranili, neboť obsah-

valy takové věci, které zde ukázaly by se býti nevhodnými. Mezi jiným bylo tam uznáno, že Johana byla poslána Bohem, kdežto nynější soud nižší instance snažil se dokázati, že poslána jest ďáblem; bylo tam také ustanovení, dovolující Johaně nositi mužský oblek, kdežto nynější soud chtěl tohoto obleku využitkovati k její škodě.

„Jak se stalo, že jsi se odhodlala jíti do Francie? Bylo to na tvé vlastní přání?“ tázali se Johany.

„Ano, i na rozkaz boží. Kdyby nebylo Jeho vůle, já bych nešla. Kdyby nebylo Jeho rozkazu, raději bych nechala roztrhati své tělo divokými koňmi.“

Beaupere znovu vrátil se k otázce mužského obleku a začal o tom mluvit vítězoslavným hlasem.

Johana ztratila trpělivost a přerušila ho :

„Otázka tato nemá žádného významu. Neoblekla jsem tento šat na radu nějakého člověka, ale na rozkaz boží.“

„Robert de Baudricourt nepřikázal ti ho nositi?“

„Ne.“

„Myslíš, žes jednala dobře, vzavši na sebe mužský šat?“

„Jednala jsem dobře, neboť podrobila jsem se tomu, co přikázal mně Bůh.“

„V tomto zvláštním případě tedy se domníváš, žes jednala dobře, vzavši na sebe mužský oblek?“

„Dělala jsem všechno jen na rozkaz boží.“

Beaupere pokusil se několikráte, aby ji přiměl k tomu, aby si odporovala a poukazoval také na nesouhlas její slov a skutků se sv. písmem. Nechtělo se mu to však podařiti. Začal zase mluvit o viděních, o záři, která je doprovázela, o poměru jejím ke králi atd.

„Byl poprvé anděl nad hlavou královou, když jsi ho spatřila?“

„Přísahám u sv. Panny,“ začala rozhorleně, přemohla však svou roztrpčenost a doložila zcela klidně: „Možná, že tam byl anděl, ale já jsem ho nespatriila.“

„Bylo nad ním nějaké světlo?“

„Bylo tam přes tři sta vojáků a hořelo padesát pochodní, nehledě na světlo nadpřirozené.“

„Co přimělo krále, že uvěřil tvým odhalením, které jsi mu sdělila?“

„Měl znamení a také radil se s duchovními osobami.“

„Jaké odhalení učinila jsi králi?“

„Letošního roku to ze mne nedostanete. Celé tři neděle vyptávali se mne na to kněží v Chinonu a Poitiers. Král měl znamení ještě před tím, nežli chtěl uvěřiti v mé poslání a kněží byli toho náhledu, že skutky mé jsou dobré a ne špatné.“

Zatím ponechána byla tato věc na pokoji. Na to začal Beaupere mluvit o zázračném meči z Fierbois, chtěje toho použítí, aby mohl usvědčiti Johana z kouzelnictví.

„Jak jsi se dověděla, že tento starožitný meč jest zakopaný v zemi pod oltářem v kostele sv. Kateřiny ve Fierbois?“

Stran toho Johana ničím se netajila.

„Věděla jsem,“ pravila, „že meč jest tam, jelikož „hlasy“ mně to pověděly; poslala jsem pro tento meč, abych ho nosila v bitvách. Zdálo se mně, že neleží hluboko v zemi. Farní úřad dal ho vyhledati; pak ho nabrousili a zbavili rzi.“

„Měla jsi ho při sobě, když byla jsi zajata v bitvě u Compiègne?“

„Ne. Nosila jsem ho však tak dlouho, pokud

neopustila jsem Saint-Denis, po útoku, jenž podniknut byl na Paříž.“

Tento meč, odkrytý tak tajemným způsobem a doprovázený stálým vítězstvím, byl v podezření, že nachází se pod vlivem kouzel.

„Byl tento meč posvěcen? Jaké požehnání bylo nad ním proneseno?“

„Žádné. Byl mně drahým proto, že byl nalezen v kostele sv. Kateřiny, kterou velice jsem milovala.“

Milovala ji proto, že byla jedním z její andělů.

„Nepoložila jsi nikdy tento meč na oltář s tím úmyslem, aby přinesl ti štěstí?“

„Ne.“

„Modlila jsi se, aby ti přinesl štěstí?“

„Nevidím skutečně viny v přání, aby má zbraň přinášela mně štěstí.“

„Neměla jsi tedy tento meč při sobě v bitvě u Compiègne? Jaký meč jsi měla tehdy?“

„Meč Burgundana Franqueta d'Arras, jež zajala jsem v bitvě u Lagny. Uchovala jsem si tento dobrý válečný meč, jelikož možno ním dobře zasazovati rány . . .“

Pravila toto zcela prostě a kontrast, který byl mezi maličkou, křehkou postavou a drsnými vojenskými výrazy, které tak lehce plynuly jí z úst, byl příčinou, že mnozí diváci se usmáli.

„Co stalo se s tímto druhým mečem? Kde jest nyní?“

„Což pak otázka stran toho nachází se v protokole?“

Beaupere neodpověděl a pokračoval ve výslechu:

„Co máš raději: svůj prapor nebo svůj meč?“

Oči její radostně zaplály při vzpomínce na prapor i zvolala:

„Oh, prapor svůj miluji více, stokrát více nežli svůj meč! Někdy jsem ho nesla sama, když vedla jsem útok, abych vyhnula se nutnosti někoho usmrtiti.“ Potom doložila naivně, znovu projevující zajímavý kontrast mezi svým zevnějškem a předmětem řeči: „Neusmrtila jsem nikdy nikoho.“

Vyvolalo to zase úsměv; nebylo to také nic divného, uvážíme-li, jakým byla tichým tvorem. Bylo těžko uvěřiti, že viděla porážku lidí — tak velice zdála se k tomu nespůsobilou.

„Při posledním útoku na Orleán pravila jsi ku svým vojínům, že střely, vrhané nepřítelem a kameny z jejich praků netrefí nikoho kromě tebe?“

„Takového jsem nic neřekla. Na důkaz toho uvádím, že přes sto mých vojínů bylo poraněno. Řekla jsem jim pouze, aby neměli žádných pochybností a obav, že zbavíme město obléhání. Byla jsem raněna do krku při útoku na bastillu, jež ovládala most, ale sv. Kateřina mně pomohla: uzdravila jsem se za čtrnáct dní, aniž bych musila slézt s koně a opustiti svou věc.“

„Věděla jsi, že budeš raněna?“

„Ano a také jsem to králi před tím oznámila. Řekly mně to mé „hlasy.“

„Když zmocnila jsi se pevnosti Jargeau, proč nežádala jsi od velitele výkupné?“

„Navrhla jsem mu, aby odešel bez pohromy z pevnosti se svou posádkou; v případě jeho odporu zmocnila bych se pevnosti útokem.“

„Tos také učinila?“

„Ano.“

„Radily ti tvé „hlasy,“ abys vzala tuto pevnost útokem?“

„Nepamatuji se.“

Tak skončilo beze všeho výsledku dlouhé a

úmorné přelíčení. Bylo učiněno všechno, co možno bylo vymysleti, aby byla Johana usvědčena z nepěkných myšlenek, špatných skutků, nevážnosti k církvi i ve skutcích, když byla ještě malým dítětem doma, ale všechny tyto pokusy setkaly se s nezdarem. Prošla pokusem nepoškozená.

Avšak soudcové neklesli duchem. Velice ovšem divili se tomu, že úkol jejich ukázal se býti tak těžkým a obtížným; měli však mocné spojence v podobě hladu, chladu, únavy, pronásledování, zklamání a zrady a proti celému tomu arsenálu stála bezmocná dívka, která byla časem nucena poddávati se tělesné nebo mravní únavě nebo upadnouti do jedné z nesčetných pastí, které byly jí nalíčeny.

Což pak soud za celé toto přelíčení nedodělal se žádného úspěchu? Něčeho domohl se přece. Hmatem dělal si cestu, chytaje se na pravo i na levo a konečně našel dvě — tři stopy, které mohly vésti ke kýženému výsledku: byl to mužský oblek, vidění a hlasy. Rozumí se, že nikdo nepochyboval, že Johana viděla zjevy nadpřirozené, že skutečně s ní mluvily tajemné „hlasy“ a dávaly jí rady. Také nikdo nepochyboval, že Johana vykonala divy s pomocí nadpřirozené síly, na př. když v zástupu poznala krále, kterého před tím nikdy nespatriła a také našla meč, zakopaný u oltáře v kostele. Bylo by nepěkným pochybovati o takových věcech, jelikož všichni víme, že vzduch přeplněn jest anděly a ďábly, jež vidí jednak ti, kteří zabývají se kouzelnictvím, jednak pak svatí bez poskvrny. Mnozí — a těch byla většina — nepochybovali, že vidění Johany, její „hlasy“ a divy pocházejí od Boha. Doufali, že jednou bude možno dokázati, že všechna tato vidění byla ďábelského původu. Z toho viděti, že stále vracení se soudu k tomuto před-

mětu, držeti se kolem něho a vyptávati se nebylo zbytečným mařením času, ale že mělo určitý cíl.

IX.

Následující přelíčení bylo zahájeno ve čtvrtek dne 1. března. Přítomno bylo padesát osm soudců; ostatní odpočívali.

Dle zvyku žádali Johanu, aby přísahala bez všelikých výhrad. Tentokráte nedala na jevo žádné podráždění. Cítila se úplně zabezpečenou podmínkou, že otázky zůstanou omezeny jen na jistý druh, podmínkou, z které by Cauchon rád se vykroutil a proto tentokráte prostě a rozhodně odmítla všelikou přísahu.

„Co týče se věcí, uvedených v protokole,“ doložila po svém odmítnutí, „jsem ochotna říci čistou pravdu, zrovna jako bych mluvila před samotným papežem.“

Zase zavdala podnět k stíhání! V tu dobu měli jsme dva i tři papeže a toť se rozumí, že pouze jeden z nich mohl býti pravým papežem. Každý vyhýbal se opatrně otázce, koho uznává za pravého papeže a neudal jeho jméno, jelikož bylo velice nebezpečným uvažovati o tom. Zcela přirozeno, že byl zde vhodný okamžik, aby nezkušená dívka byla uvedena v nebezpečí a nepoctivý soudce také bez otálení toho využitkoval. Tázal se Jóhany na oko klidným a roztržitým hlasem:

„Kterého papeže považuješ za pravého?“

Celý sál zatajil dech, napjatě čekaje na odpověď a předpokládaje, že Johana najisto uvázne v pasti. Avšak odpověď, kterou dala, zahanbila soudce a v obecnstvu mnozí dali se tiše do smíchu. Johana se povzbudila a nevinným hlasem, jenž oklamal i mne, tázala se:

„Což pak jsou dva?“

Jeden z nejschopnějších duchovních soudců, jenž nedovedl vždy zadržeti svůj jazyk, pravil tak hlasitě, že polovice sálu to slyšela:

„Přisámbůh, toť obratná rána!“

„Jest pravda,“ vyptával se dále, „žes dostala dopis od hraběte Armagnaca, v němž se tě tázal, kterého ze tří papežů má poslouchati?“

„Ano, dostala jsem od něho dopis.“

Byly předloženy a přečteny kopie dopisů. Johana oznámila, že dopis její není úplně správný. Dle svého udání dostala dopis od hraběte v tom okamžiku, kdy sedala na koně.

„Nadiktovavši dvě slova v odpověď,“ doložila, „řekla jsem, že odpovím mu podrobně z Paříže nebo z jiného místa, kde budu odpočívati.“

Zase se jí tázali, kterého papeže považovala za pravého.

„Nemohla jsem vysvětliti hraběti Armagnacovi, kterého papeže má poslouchati.“

Potom s přímou otevřeností, která tak příjemně zněla v tomto pelechu úskočníků a taškářů, pravila ještě:

„Co mne se týče, stojím na tom, že jsme povinni poslouchati našeho otce papeže, jeuz nachází se v Římě.“

Tím skončili. Pak přečtli kopii prvního Johanou diktovaného manifestu; byla to její proklamace, kterou vyzývala Angličany, aby upustili od obléhání Orleánu a vyklidili Francii.

Byla to skutečně překrásná a ušlechtilá proklamace, zvláště když máme na paměti, že pocházela od nezkušené, sedmnáctileté dívky.

„Uznáváš tuto listinu, která byla zde právě přečtena?“

„Ano, vyjma některých chyb, zejména slov,

jež přisuzují mně příliš velikého významu. Na př. vůbec jsem neřekla: „vydejte Panně,“ rendez à la pucelle; řekla jsem: „vydejte králi,“ „rendez au roi;“ kromě toho nevychloubala jsem se vrchním velitelstvím! Všechny tyto výrazy připsal můj tajemník; možná, že mne dobře neslyšel, nebo zapomněl, co jsem řekla.“

Nedívala se na mne říkajíc toto a tím zbavila mne rozpaků. Věc spočívá v tom, že když psal jsem její proklamaci, slyšel jsem dobře a zúmyslně změnil jsem její slova, jelikož byla skutečně vrchním velitelem a měla právo užívati tohoto titulu; byl to název, který jí plně příslušel. A kdo by také vydával pevnost králi, jehož jméno bylo tehdáž jen prázdným zvukem? Jestliže by vydali pevnost, mohli ji vydati jen šlechtěné Panně z Vaucouleursu, která byla již tenkrát slavnou a mocnou, ačkoliv nepříčinila dosud nepříteli ani jedině porážky.

Ach, jak by se mně dařilo, kdyby tento nemilosrdný soud zvěděl, že písař, jenž psal tuto proklamaci, tajemník Johany d'Arc, jest přítomen zde a nejen že jest přítomen, ale pomáhá také sestavovati protokol a že v daleké budoucnosti jest mu předurčeno, aby podal zprávy, svědčící proti lži a porušením, zaneseným do protokolu Cauchonem a vydal tuto lež věčnému prokletí!

„Přiznáváš se tedy, že ses diktovala tuto proklamaci?“ tázal se Beaupere.

„Přiznávám se.“

„Lituješ toho? Zříkáš se této listiny?“

Měli byste viděti, jak se rozhorlila a s jakým ohněm odpověděla:

„Ne, ani tyto okovy — zatřásla okovami — ani tyto okovy nemohou ochladiti mé naděje, jež vyslovila jsem v této proklamaci!“

Vstala a zarazila se na okamžik s tváří, zářící podivným, božským světlem, načež znovu pokračovala jasným hlasem:

„Ubezpečuji vás, že neuplyne ani sedm let, kdy Angličany potká neštěstí, neštěstí, které bude stokráte hroznější pádu Orleánu a . . .“

„Mlčet! Posad se!“ zvolal Cauchon.

„A potom,“ pokračovala Johana, „přijdou brzo o všechny své výboje ve Francii!“

Třeba mítí na paměti toto: francouzské armády více nebylo, věc osvobození Francie byla otřesena, náš král byl úplně nečinným, nebylo ani nejmenší naděje, že konetable Richemont nastoupí válečný pochod, že bude pokračovati ve velikém díle Johany d'Arc a přivede ho ke konci. Nehledě na všechno to, Johana pronesla proroctví, pronesla ho s plným přesvědčením a proroctví toto se vyplnilo!

Za pět let padla Paříž a náš král vtrhl vítězně do ní. Takovým způsobem první polovice proroctví se vyplnila; ve skutečnosti vyplnila se také druhá část proroctví, jelikož po dobytí Paříže všechno ostatní měli jsme zabezpečeno.

Za dvacet let na to celá Francie byla naší, kromě jediného města — Calais.

Připomene vám to jedno dřívější proroctví Johany. V tu dobu, kdy chtěla dobýt Paříže a čehož by také snadno docílila, kdyby byl král souhlasil, pravila, že nyní jest nejvhodnější čas a že obsadivše Paříž, zmocníme se celé Francie za šest měsíců. „Když však tento příhodný okamžik bude propuštěn,“ pravila, „bude vám třeba dvaceti let, abyste dosáhli tohoto cíle.“

Měla pravdu. Po pádu Paříže r. 1436 bylo nutno ostatní část práce vykonávati postupně, do-

bývati jednoho města a hradu za druhým a to vše zabralo plných dvacet let.

Ano, dne 1. března roku 1431 učinila toto podivuhodné a nepravděpodobné proroctví. Stává se časem ve světě, že vyplní se nějaké proroctví, přihlédneme-li však k věci blíže, shledáme obyčejně, že proroctví bylo učiněno již po hotové události. Zde však bylo zcela něco jiného. Proroctví Johany při soudním přelíčení bylo zaneseno do úředního protokolu v touž hodinu a v témž okamžiku, kdy bylo proneseno, několik let před jeho uskutečněním a můžete si ho přečísti, jelikož dvacet pět roků po smrti Johany protokol tento byl čten při velikém procesu k obnovení dobrého jména Johany a přísežně byl potvrzen Manchonem a mnou; ostatní členové soudu, kteří ji soudili a zůstali posud na živu, také potvrdili správnost listiny svým svědectvím.

Neobyčejný projev Johany tohoto památného dne prvního března učinil neobyčejný rozruch a uplynula hezky dlouhá doba, nežli nastalo zase utišení. Rozumí se, že všichni byli rozrušeni. Všichni tito lidé byli přesvědčeni, že proroctví toto bylo jí vnuknuto shora.

Konečně začal zase výslech.

„Jakým způsobem víš, že se to stane?“

„Vím to pomocí zjevení a vím to tak určitě, jako že sedíte zde přede mnou.“

Odpověď tohoto druhu nemohla rozptýliti všeobecný nepokoj. Proto po několika ještě otázkách soud nechal tuto věc stranou a začal se zabývati jinou, která mohla mu poskytnouti většího uspokojení.

„Jakou řečí mluví tvé „hlasy?““ tázali se Johany.

„Francouzskou.“

„Sv. Markéta také?“

„Ovšem; proč by to nebylo možným? Stojí na straně naší a ne na straně anglické.“

Takž ani světcové a andělé nechtějí mluvití anglicky! Byla to veliká urážka Angličanů. Anděly nebylo možno pohnati k soudu a potrestati je za takovou nešetrnost, ale soud mohl vzíti na vědomí poznámku Johany a zapamatovati si ji jako obžalobu proti ní, která časem mohla se hoditi a tak také učinil.

„Nu což — nosí tvoji světci drahocenné ozdoby, koruny, prsteny a náušnice?“ tázali se dále.

Pro Johanu byly tyto otázky nesmyslem, jenž nestojí ani za povšimnutí; byla by na ně odpověděla lhostejně, avšak otázka tato upamatovala ji na jinou věc a proto pravila ke Cauchonovi:

„Měla jsem dva prsteny, jež odňali mně při zajetí. Máš jeden z nich; jest to dar mého bratra, vrať mně ho a nechceš-li tak učiniti, prosím, bys dal ho kostelu.“

Soudcům napadlo, že snad těchto prstenů užívala ke kouzelnictví. Což pak nebylo by možno použití toho tak, aby tím Johaně se uškodilo?

„Kde jest druhý prsten?“ tázali se.

„Zmocnili se ho Burgundané.“

„Odkud jsi ho měla?“

„Daroval mně ho otec a matka.“

„Popiš ho.“

„Jest zcela jednoduchý a hladký, s vyrytým nápisem „Ježíš a Marie.“

Každému bylo jasným, že jest to velice špatný nástroj ke stykům s nečistou silou. Touto cestou nebylo možno dále jíti. Nicméně jeden ze soudců tázal se přece ještě Johany, zdali neléčila snad nemocné dotýkáním tohoto prstenu? Odpověděla záporně.

„Promluvíme si nyní o vilách, jež zdržovaly se vedle Domremy a o nichž tolik se toho vypravuje,“ pravil k ní Beaupere. „Povídá se, že tvá kmotra zastihla tyto vily za letní noci, právě když tančily pod stromem, jenž nazývá se kouzelným stromem Bourlemontovým. Což pak není možno předpokládati, že tvoji domnělí svatí a andělé nebyli nikým jiným, nežli právě těmito vilami?“

„Což pak tato otázka nachází se ve vašem protokolu?“ tázala se Johana, jiné však odpovědi nedala.

„Rozmlouvala jsi se sv. Markétou a sv. Kateřinou pod tímto stromem?“ tázali se dále.

„Ano, někdy.“

„Co ti slibovaly?“

„Jen to, k čemu měly svolení od Boha.“

„Co pak zejména?“

„Není to sice ve vašem protokole, ale proto přece vám řeknu, že mně oznámily, že král zmocní se svého království vzdor svým nepřátelům.“

„Co dále?“

Po krátké přestávce klidně doložila:

„Slíbily mně, že odvedou mne do ráje.“

Jestliže tváře skutečně prozrazují to, co mají lidé na duši, pak zajisté u mnohých v sále přítomných v tomto okamžiku objevila se domněnka, že jedná se zde skutečně o uštvání k smrti vyvolené boží a hlasatelky Jeho vůle. Všeobecný zájem sesílil se ještě více. Ruch a šeptání přestalo; nastalo ticho.

Zajisté již na samotném počátku jste pozorovali z obsahu otázek, kladených Johaně, že tázající již napřed velmi dobře věděli, nač se tázali, že znali ve skutečnosti všechny její tajnosti, o čemž ona neměla tušení a že jen o to usilovali, aby ji úskočně přiměli k odhalení svých tajností.

Vzpomeňte si jen na Loyseleura, tohoto zrádce, úskočníka a milovníka Cauchonova. Vzpomeňte si, že pod rouškou tajemství zpovědního Johana volně a důvěřivě odhalila mu všechno kromě některých věcí, týkajících se tajemných zjevení, jež „hlasy“ zakázaly jí vůbec někomu sdělit a že nepoctivý soudce Cauchon vyslechl v úkrytu tuto zpověď.

Nyní možno snadno pochopiti, proč soudcové mohli sestaviti celou řadu drobných otázek, které byly by nevysvětlitelnými, kdybychom neznali jejich pramene, totiž vyslechnutí zpovědi . . .

Vraťmež se však k soudu a výslechu.

„Slíbily ti „hlasy“ ještě něco jiného?“ tázali se Johany.

„Ano, ale tato otázka nenachází se ve vašem protokole. Neřeknu to nyní, ale po uplynutí tří měsíců.“

Soudce patrně již věděl, nač se tázal: aspoň takový dojem učinila následující otázka:

„Oznámily ti „hlasy,“ že za tři měsíce budeš osvobozena?“

Johana byla poněkud udivena při tomto důvtipu soudců a dala to tentokráte na jevo. Často přivádělo mne v úžas, že mé myšlenky, jež nemohl jsem zadržeti, kriticky chovaly se k „hlasům“ a říkaly mně: hlasy jí radí, aby mluvila směle, což by také učinila bez všelikého vnuknutí s jejich strany i odjinud, když však jest třeba dáti jí užitečnou výstrahu, na př. vysvětliti jí, jak spiklenci namáhají se nalézt cestu k jejím tajným myšlenkám, „hlasy“ neříkají jí ničeho, ba ani ne to, jakým způsobem bylo odhaleno její tajemství. Jsem od přírody poctivec a když takové myšlenky projely mně hlavou, stydnu se hrůzou a bylo mně

tak špatně, že stěží mohl jsem zůstat na místě a konati svou povinnost.

Johana odpověděla:

„Není to ve vašem protokole. Nevím, kdy budu svobodnou, ale někteří z těch, kteří si přejí, abych opustila tento svět, sami odejdou z něho přede mnou.“

Toť bylo příčinou, že soudcové se zachvěli.

„Rekly ti „hlasy,“ že budeš vysvobozena z tohoto žaláře?“ tázal se soudce.

Bezpochyby to řekly a soudce věděl to již dříve, nežli dal otázku.

„Zeptejte se mne na to za tři měsíce a pak vám to povím.“

Pravila to s takovou šťastnou tváří, že já i Noël Rainguesson, jenž seděl na blízku se skloněnou hlavou, byli jsme zachvázeni radostí. Jen stěží mohli jsme se udržeti, abychom nějakým neopatrným způsobem neprozradili své city.

Bude svobodnou za tři měsíce — toť smysl její slov; tak jsme tomu rozuměli. Tak pověděly jí „hlasy“ a měly také pravdu, neboť ustanovily také den, 30. května. Nyní však víme, že milosrdně jí zatajily — jakým právě způsobem bude vysvobozena; v ohledu tom nechaly ji v nevědomosti. Avšak já s Noëlem rozuměl jsem tomu tehdy tak, že vrátí se zase domů. Bylo by to uskutečněním našich snů a začali jsme již počítati dny, hodiny i minuty. Uplynou rychle a nežli se nadějeme, lhůta vyprší. Odvezeme domů náš poklad a tam, daleko od nádhery a marnosti světa, začneme znovu šťastně žíti s klidem v duši, na čistém vzduchu, v slunečních paprscích, majíce za společníky tiché ovce a mírné lidi, v půvabu luhů, lesů a řek. Takový byl náš sen, kterým obírali jsme se po celé tři měsíce až do hrozného roz-

uzlení, které najisto by nás bylo usmrtilo, kdybychom byli o něm věděli napřed a kdybychom byli nuceni nésti břímě tajemství jeho v srdcích svých třeba jen polovicí těchto dnů.

Rozuměli jsme tomuto proroctví tak, že král začal cítiti výčitky svědomí, že zosnoval tajně plán k osvobození Johany s jejími starými generály d'Alençonem, La Hirem a Dunoisem a že až tři měsíce uplynou, plán tento se uskuteční. Toť se ví, že my jsme byli ochotni přispěti všemi silami svými k tomuto podniku.

Při tomto přelíčení a jakož i při následujících žádali od Johany, aby přesně určila den svého osvobození, ale ona nemohla to říci. Neměla k tomu povolení shora. Když však proroctví se vyplnilo, ihned jsem se přesvědčil, že její osvobození přijde k ní v podobě smrti, avšak ne smrti takové! Ačkoliv byla pobožnou a v boji nejvyšší udatnou, byla přece jenom člověkem. Nebyla pouze svatou, ale byla také dívkou z masa a krve, takovou dívkou, jako každá jiná, plná citu a něžnosti. A najednou taková smrt! Myslím, že nemohla by žíti celé tři měsíce, kdyby měla takový konec k očekávání. Zajisté se pamatujete, že když byla poprvé raněna, polekala se a dala se do pláče, jako by učinila každá jiná sedmnáctiletá dívka na jejím místě, ačkoliv věděla osmnáct dní před tím, že bude právě tohoto dne raněna. Ne, ona nebála se obyčejné smrti a myslela si, že „hlasy“ prorokují jí smrt obyčejnou v podobě osvobození, neboť na tváři její zračilo se štěstí a ne hrůza, když mluvila o tom.

Vysvětlím, proč si tak myslím. Pět neděl před tím, nežli byla zajata v bitvě u Compiègne, „hlasy“ jí předpověděly, co se stane. Neurčili jí ani den, ani místo, oznámily jí však, že bude zajata a že stane se to před svátkem sv. Jana. Prosila, aby

jí byla seslána okamžitá smrt a aby konec dlouho netrval. „Hlasy“ jí ničeho neslíbily, ale poručily jí, aby pevně snesla všechno, ať stane se s ní cokoliv. Jelikož nebyla přímo odmítnuta její prosba za rychlou smrt, nebylo divu, že taková mladá bytost, jako Johana, obírala se touto myšlenkou, pěstovala ji a upevnila ve své duši. A když nyní jí „hlasy“ řekly, že bude osvobozena za tři měsíce, myslím, že se domnívala, že znamená to přirozenou smrt — na lůžku v žaláři. Proto také vypadala tak šťastně a spokojeně: vždyť před ní ve skutečnosti otvírala se brána ráje, lhůta zdála se býti tak krátkou, všechna utrpení tak rychle pomínou a naděje jest tak blížkou . . . Ano, to činilo ji šťastnou, to musilo jí dodati trpělivosti, odvahy a síly, aby mohla vydržeti boj s nepřítelem, jak sluší se na statečného vojína.

Později, když obviňovala Cauchona, že chtěl ji otrávití rybou, její přesvědčení, že bude osvobozena smrtí v žaláři (měla-li takové přesvědčení), zcela přirozeně musilo značně se upevniti.

Zabíhám však daleko od procesu a začínám ho vykládati. Žádali Johanu, aby určitě ustanovila čas, kdy bude osvobozena z vězení.

„Již jsem vám řekla několikráte, že nesmím vám říci všechno. Budu osvobozena a požádám mé „hlasy“ za dovolení, abych vám mohla říci tento den.“

„Což pak „hlasy“ zakazují ti mluvití pravdu?“

„Chcete bezpochyby věděti to, co týče se krále francouzského? Opakuji vám ještě jednou, že nabude znovu svého království a vím to tak určitě, jako to, že sedíte při tomto přelíčení přede mnou.“
Vzdychla si a po krátké chvíli doložila: „Zemřela bych, kdyby nebylo tohoto zjevení, které stále mne posiluje.“

Dali jí ještě několik otázek stran obleku sv. Michaela a jeho zevnějšku. Odpověděla důstojně, ale bylo znáti, že působují jí bolest. Po chvílce doložila:

„Mám velikou radost, když ho vidím a mám takový pocit, jako by všechny hříchy byly mně odpuštěny . . . Někdy také sv. Markéta a sv. Kateřina mně dovolily vyzpovídati se jim,“ doložila ještě.

Zase objevila se možnost nalíčiti jí sítě.

„Když jsi se zpovídala, myslíš, že nacházela jsi se v stavu smrtelného hříchu?“ tázali se jí.

Ale její odpověď jí neuškodila. Tu začali se jí znovu vyptávati na odhalení, jež učinila králi, na ony tajnosti, jež soud několikráte se pokusil vyrvati Johaně, ale bez úspěchu. Tázali se jí na znamení, jež zjevilo se králi.

„Již jsem vám řekla, že nic vám o tom nepovím,“ odpověděla Johana.

„Víš, jaké to bylo znamení?“ tázali se jí znovu.

„Stran toho ničeho ode mne se nedovíte,“ odpověděla Johana.

Vše to týče se tajné schůzky Johany s králem, která stala se v přítomnosti asi dvou cizích osob. Bylo známo prostřednictvím Loyseleura, že znamením tím byla koruna; byla-li to skutečná koruna, nebo jen pouhý symbol koruny, příznak koruny, zůstává navždy tajemstvím.

„Viděla jsi korunu na hlavě králově v okamžiku zjevení?“ tázal se Beaupere.

„Nemohu to říci, aniž bych porušila přísahu.“

„Dostal král tutéž korunu v Remeši?“

„Myslím, že král vložil si na hlavu tu korunu, která tam byla; jinou, daleko nádhernější dostal teprv později.“

„Viděla jsi ji?“

„Nemohu to říci, aniž bych porušila přísahu. Na tom však nezáleží, zdali jsem ji viděla čili nic: slyšela jsem, že jest drahocenná a nádherná.“

Týrali ji až k vysílení stran tajemné koruny, jelikož však ničeho více nemohli z ní dostat, bylo zasedání skončeno. Dlouhý a těžký byl tento den pro nás všechny!

X.

Soud odpočíval den, aby pak dne 3. března v sobotu pokračoval v dalším přelíčení.

Bylo to jedno z nejbouřlivějších přelíčení. Všichni přítomní ztratili trpělivost a to z podstatné příčiny. Těchto šedesát vynikajících mužů, proslulých znalců zákona, opustilo svá místa, kde bylo jich třeba a přijeli sem z daleka ze všech končin země, aby vykonali jednoduchý a zcela lehký čin: aby odsoudili a poslali na popraviště vesnickou devatenáctiletou dívku, neznalou dokonce i psaní a čtení, naprosto neznalou úskoků soudní procedury, která nemohla přivést ani jediného svědka ku své obraně, souzenou bez advokáta a rádce soudci, kteří byli jí nepřátelskými a proti ní zaujatými. Mysleli si, že asi za dvě hodiny ji spletou, zničf, usvědčí a odsoudí. Nic nemohlo býti nad to bezpečnějšího; tak aspoň si mysleli. Byla to však chyba. Dvě hodiny natáhly se na mnoho dní; to, co mělo býti obyčejnou šarvátkou, proměnilo se v obléhání; věc, která zdála se býti tak prostou a lehkou, ukázala se býti ve skutečnosti spletitou; oběť, kterou chtěli sfouknouti jako nějaké pero, ukázala se býti pevnější skály. Celkem vyšlo na jevo, že jestliže někdo mohl se smáti, mohla se smáti právě vesnická dívka a nikoliv soud.

Ostatně ona se nesmála, neboť nebylo to v jejím duchu; za to smáli se jiní. Celé město potají se smálo; soudcové to věděli a jejich důstojnost byla hluboce uražena. Nemohli nijak utajiti svou zlost.

Takž přelíčení bylo bouřlivé. Bylo možno snadno pozorovati, že tito lidé si umínili vynutiti z Johany taková přiznání, aby mohli zkrátiti soudní proceduru a přivésti proces k rychlému konci. Dokazuje to, že při vši své zkušenosti dosud dobře ji neznali. Pustili se do boje s neobyčejnou energií. Výslech nebyl svěřen jednomu členu, ale všichni se ho účastnili. Johanu zasypávali otázkami se všech stran a někdy mluvilo jich tolik najednou, že byla nucena je prositi, aby pouštěli střely jednotlivě a ne v celých salvách. Počátek byl jako obyčejně.

„Ještě jednou tě žádáme, abys přísahala prostě a bez obmezení,“ pravili k ní.

„Budu odpovídati na to, co nachází se v protokole. Odpovím-li na něco jiného, učiním tak jen, když budu sama chtít.“

Dřívější boj se obnovil, při čemž protivníci hájili půdu krok za krokem s velikou rozhořčeností a vyhrůžkami. Avšak Johana zůstávala nezlomnou, tak že byli nuceni tázati se jí na jiné věci. Půl hodiny uběhlo při posuzování vidění, jež měla Johana, jaké šaty a vlasy měly přízraky, jak vypadaly atd. Soudcové doufali, že z její odpovědi docílí něčeho, co mohlo by jí býti škodlivým, ale všechno jejich namáhání zůstalo bez výsledku.

Na to začali znovu zabývati se mužským oblekem Johany. Po opakování dávno vyčerpaných otázek předložili jí asi tři nové.

„Prosili tě někdy král a královna, abys svlékla mužský oblek?“

„Není to ve vašem protokolu.“

„Myslíš, že bys zhřešila, kdybys znova oblékla šat, jenž patří tvému pohlaví?“

„Dělala jsem všechno, co jsem mohla, abych mohla sloužiti mému Bohu a Pánu.“

Po chvíli začali znovu mluvit o praporu Johany, doufajíce, že přistihnou ji při kouzelnictví a spojení s nečistou silou.

„Nosili tvoji vojáci vyobrazení tvého praporu na svých odznacích?“

„Nosili ho kopinníci mé stráže. Dělali tak proto, aby se lišili od ostatního vojska. Takové bylo jejich vlastní přání.“

„Obnovovali je často?“

„Ano, když kopí se zlomilo, bylo nutno odznaky vyměnit.“

Účel této otázky vyšel na jevo v následující otázce:

„Neřekla jsi svým vojákům, že odznaky v podobě tvého praporu přinesou jim štěstí?“

Vojenský duch Johany byl uražen touto nesmyslnou otázkou. Vzpřímila se a odpověděla ohnivě a důstojně:

„Řekla jsem jim pouze: řežte Angličany, což také jsem sama činila.“

Pokaždé, když zvolala zlostně na tyto francouzské podomky v anglické livreji, bičovalo je to jako úder bičem a přivádění byli v zuřivost; tak stalo se také tentokráte. Asi třicet mužů vyskočilo na nohy a po několik minut křičeli na Johanu, tato však nebyla uvedena ani do nejmenších rozpaků.

Soudcové pomalu se upokojili a pokračovali dále ve výslechu.

Hodlali obrátiti proti Johaně nesčíslné pocty,

které byly jí prokazovány, když zdvihala Francii z bláta a potupy celého století otroctví a útisku.

„Dala jsi se malovati na obrazích a podobiznách?“

„Ne. V Arrasu spatřila jsem obraz, představující mne, jak klečím před králem a podávám mu listinu, já však sama jsem nic podobného neobjednávala.“

„Nekonaly se modlitby k tvé počtě?“

„Něco takového nedělo se nikdy na můj rozkaz. Jestliže však někdo za mne se modlil, pak nevidím v tom nic škodlivého.“

„Věřil francouzský národ, žes poslána Bohem?“

„Nevím; ať věřili tomu čili nic — já Bohem poslána jsem.“

„Myslela-li jsi, žes poslána Bohem, domníváš se, že byla to správná myšlenka?“

„Jestliže tomu národ věřil, pak víra jeho nebyla zklamána.“

„Co dle tvého náhledu přimělo lid, že líbal ti ruce, nohy a oblek?“

„Lid mne rád vídal a dával to také na jevo; nemohla jsem mu zbraňovati, neboť neměla jsem k tomu sil. Tito ubozí lidé utkali se ke mně s láskou, jelikož jsem jim nikdy neublížila a činila jsem pro vlast všechno, co bylo v mých silách.“

Považte, jak skromně mluvila o tomto dojemném divadle svého pochodu po Francii mezi dvěma stěnami zbožňujícího ji lidu: byla jsem ráda viděna! Ráda? Lid byl u vytržení, když ji spatřil! Lidé, když nemohli jí políbiti ruce nebo nohy, padali na zem a líbali stopy podkov jejího koně. Lid ji zbožňoval; to právě chtěli věděti soudcové. Pro ně nic neznamenal, že nebyla vinna tím, co dělali jiní. Zbožňovali ji a to stačí: dopustila se

smrtného hříchu. Třeba přiznati, že jest to podivná logika . . .

„Byla jsi kmotrou několika dětem, které křtili v Remeši?“

„V Troyes byla jsem kmotrou dětem a v Saint-Denis také; hochům dávala jsem jméno Karel k počtě králově, dívkám pak jméno Johana.“

„Přikládaly ženy své prsteny k prstenům těm, jež měla jsi na sobě?“

„Ano, činily tak mnohé; nevím však, proč tak činily.“

„Byl tvůj prapor vnesen do kostela v Remeši? Stála jsi při korunovaci s praporem v ruce u oltáře?“

„Ano.“

„V době pochodu po Francii zpovídala jsi se a přijímala jsi svaté svátosti?“

„Ano.“

„V mužském obleku?“

„Ano. Nepamatuji se však, měla-li jsem na sobě brnění.“

Byl to ústupek, poloviční odřeknutí se od dovolení, které dala jí církev v Poitiers, aby mohla nositi mužský oblek. Úskočný soud přešel k jinému tematů, jelikož pokračování ve výslechu mohlo by upozorniti Johana na malou neopatrnost, kterou by svým ostrovtipem mohla odstraniti. Hlučné přelíčení ji unavilo a uspalo její ostražitost.

„Povídá se, že vzkřísila jsi k životu mrtvé dítě v kostele v Lagny? Bylo to následkem tvých modliteb?“

„O věci té nevím nic bližšího. Také ostatní mladé dívky modlily se za dítě, připojila jsem se k nim a také jsem se modlila; činila jsem totéž, co ostatní.“

„Pokračuj!“

„Mezitím, co jsme se modlily, dítě ožilo a dalo se do pláče. Bylo mrtvé již po tři dni a černé jako můj kabátec. Ihned je pokřtili, ale ono zase zemřelo a pochováno bylo do svěcené země.“

„Proč spustila jsi se v noci s věže zámku v Beaurevoiru a chtěla jsi uprchnouti?“

„Chtěla jsem jít na pomoc městu Compiègne.“

Vykládalo se to jako hrozný pokus sebevraždy, aby nedostala se do rukou Angličanů.

„Neřekla jsi, že bys raději zemřela, nežli abys dostala se do rukou Angličanů?“

Johana odpověděla otevřeně, nepozorujíc nalíčené pasti:

„Ano, taková byla má slova: ať raději má duše vrátí se k Bohu, nežli abych dostala se do rukou Angličanů.“

Také ji pomlouvaly, že po skoku s věže a návratu do žaláře byla podrážděná a rouhala se; také prý se rouhala, když slyšela o zradě velitele Soissonsu. Johana byla uražena a rozrušena touto pomluvou a odpověděla:

„Není to pravda. Nikdy jsem neklnula. Není mým zvykem proklínati.“

XI.

Žádali za přestávku. Byl také již čas. Cauchon ztrácel pod sebou půdu, kdežto Johana naopak vyhrávala. Objevovaly se příznaky, že ten i onen soudce k Johaně se obměkčil, jsa získán její statečností, její duchapřítomností, pevností, vytrvalostí, pobožností, prostotou, upřímností, její nevinnou čistotou, šlechetnou povahou, bystrozrakem a statečností, s jakou bojovala, nemajíc žádných přátel a jsouc úplně opuštěná v nerovném boji; byly důvody k obavám, že tato smířlivá nálada

soudců bude vzrůstatí a že plány Cauchonovy budou uvedeny do nebezpečí.

Bylo třeba něco vykonati a bylo také vykonáno. Cauchon nevynikal nikdy soucitem, nyní však chtěl dáti na jevo, že úplně ho nepostrádá. Shledal, že jest zbytečno mořiti tolik soudců úmorným výsledkem, když může ho výborně vésti několik osob. Nechtěl však bráti zřetele na únavu slabé zajatkyně!

Propustil všechny soudce kromě několika, které si sám zvolil. Vybral si skutečné tygry. Dostaly-li se mezi ně omylem dvě nebo tři ovečky, nevadilo, jelikož Cauchon věděl, jak má s ovečkami naložiti.

Svolal nyní nevelikou radu a během pěti dnů probrali celou spoustu odpovědí, jež až dosud od Johany dostali. Odhodili kde jakou plevu, totiž všechno zbytečné, co mohlo by Johaně prospěti, za to však uchovali celý materiál, jehož bylo možno použití na její škodu; materiál ten měl býti podkladem k novému soudu, jenž měl býti pokračováním předešlého. Byla učiněna ještě jedna změna. Bylo zřejmo, že veřejné přelíčení přineslo jen škodu; mluvilo se o tom po celém městě a mnozí měli soustrast se zbožňovanou zajatkyní. Bylo třeba učiniti tomu konec. Nyní přelíčení mělo díti se tajně a obecenstvo nemělo býti k němu připouštěno. Takovým způsobem Noël nemohl již choditi k přelíčení. Já sám neměl jsem tolik odvahy, abych mu mohl sděliti tuto zprávu. Chtěl jsem, aby ve svém zármutku poněkud se upokojil, dříve nežli večer zase se s ním shledám.

Dne 10. března začalo přelíčení při zavřených dveřích. Uplynul týden, co nespatriil jsem Johanu. Její vzezření mne překvapilo. Zdála se slabou a unavenou. Byla roztržitou a myšlenky její bloudily

kdesi daleko; její odpovědi dokazovaly, že rozum její jest zmaten a že nemůže sledovati niť toho, co se děje a mluví. Každý jiný soud vzal by zřetel na její stav a maje na paměti, že její život vsazen jest na jednu kartu, odložil by přelíčení a ušetřil by jí. Avšak tento soud nejednal takto. Týral ji naopak po několik hodin se zlomyslnou surovostí, vybíraje, co bylo možno vybrati při takovém stísněném stavu obžalované.

Zmátli ji tak, že začala se plésti stran „znamení,“ které bylo dáno králi; druhého dne opakovalo se totéž hodinu za hodinou. Následkem toho začala částečně odhalovati podrobnosti, zakázané jí „hlasy“ i zdálo se mně, že líčila jako fakta věci, jež byly pouze allegoriemi a viděními, promísenými se skutečností.

Třetího dne byla poněkud svěžejší a vypadala méně unavenou. Přišla skoro do normálního stavu a konala dobře svou povinnost. Bylo učiněno mnoho pokusů, aby vtažena byla do neskromných odhalování, ona však pochopila tento cíl a odpovídala s taktem a rozvážně.

„Nevíš, proč sv. Markéta a sv. Kateřina nenávidí Angličany?“ tázali se jí.

„Milují ty, které Bůh miluje a nenávidí ty, které On nemá rád.“

„Což Bůh nenávidí Angličany?“

„O lásce nebo nenávisti Boha k Angličanům ničeho nevím,“ pravila hlasem, v němž zvučela dřívější bojovnost a odvaha, „ale vím pouze, že Bůh sešle vítězství Francouzům, kdežto Angličané kromě mrtvých budou vesměs z Francie vypuzeni!“

„Byl Bůh na straně Angličanů, když tito setkávali se ve Francii s úspěchem?“

„Nevím, nenávidí-li Bůh Francouze, myslím

však, že dopustil, aby byli za své hříchy potrestáni.“

Byl to naivní způsob vysvětliti trest, jenž trval celých devadesát šest let. Nikdo však nenašel v tom nic podivného; nebylo ani jediného člověka, jenž by považoval Boha za méně milosrdného, nežli jsou lidé.

„Líbala jsi se někdy se sv. Markétou a sv. Kateřinou?“

„Ano, s oběma.“

Na zlomyslné tváři Cauchona zaplála radost.

„Když věšela jsi věnce na kouzelný strom Bourlemontův, činilas tak k poctě svých vidění?“

„Ne.“

Zase radost. Není žádné pochybnosti, že Cauchon rozuměl tomu tak, že věšela je z lásky k vilám.

„Když se ti světci zjevili, poklekla jsi před nimi na kolena?“

„Ano, vzdávala jsem jim pocty a dávala jsem na jevo svou úctu dle možnosti.“

Byl to výborný háček pro Cauchona, kdyby mohl dokázati, že nevzdávala poctu světcům, ale ďáblům pod jejich škraboškou.

Také bylo možno čerpati mnohé z otázky, že Johana skrývala své tajemné styky před rodiči. Bylo skutečně tomu přikládáno zvláštní váhy, jak viděti z poznámky, učiněné na okraji protokolu: „Tajila se se svými viděními před rodiči i přede všemi.“ Možná, že toto skrývání se před rodiči jest příznakem satanského původu jejího poslání.

„Myslela jsi, že máš právo odejít na vojnu, aniž bys požádala rodiče za dovolení? V písmě stojí, že třeba ctíti otce svého i matku svou.“

„Byla jsem jim poslušnou ve všem, kromě

tohoto. Co týče se posledního, prosila jsem je v dopisu za odpuštění a také jsem je dostala.“

„Ah, tys prosila je za odpuštění? Tys tedy věděla, že dopustila jsi se hříchu, když odebrala jsi se na vojnu bez jejich dovolení?“

Johana se rozechvěla. Oči se jí zaleskly a zvolala:

„Dostala jsem rozkaz od samotného Boha a proto měla jsem právo jíti! Kdybych měla sto otců a matek a byla kromě toho královskou dcerou, přece byla bych šla.“

„Nikdy jsi nežádala své „hlasy,“ aby ti dovolily podati o nich zprávu rodičům?“

„Souhlasily, abych svěřila se rodičům, nechtěla jsem však otce a matku znepokojiti.“

Dle mínění tazatelů taková umíněnost byla známkou hrdosti. Taková pýcha může povzbuditi člověka, že hledá předměty k svatokrádežnému zbožňování.

„Nenazývaly tě „hlasy“ dcerou boží?“

Johana odpověděla prostě, bez úskoku:

„Ano, před osvobozením Orleánu i potom nejednou nazvaly mne dcerou boží.“

Začali hledati v jejím chování nové důkazy pýchy a ješitnosti.

„Na jakém koni jsi jela, když byla jsi zajata? Kdo ti ho dal?“

„Král.“

„Dostávala jsi také jiné cenné dary od krále?“

„Měla jsem koně i zbraň a také peníze na výplatu členů mého průvodu.“

„Měla jsi pokladnu?“

„Ano. Deset nebo dvanáct korun.“ Na to doložila naivně: „Nebyla to tak velká částka, abych ji tahala s sebou ve válce.“

„Máš tyto peníze u sebe?“

„Ne. Jsou to peníze královny. Moji bratři je pro něho uchovávají.“

„Jakou zbraň obětovala jsi v kostele v Saint-Denis?“

„Stříbrný pancíř a meč.“

„Zanechala jsi je tam za tím účelem, aby je lid zbožňoval?“

„Ne. Byl to pouhý výraz pobožnosti. Jest zvykem, že vojínové, kteří byli raněni, konají podobné oběti. Také já jsem byla u Paříže raněna.“

Nic nemohlo dojati tato kamenná srdce, tyto tupé hlavy, ani tento rozkošný obrázek, tak prostě líčený, jak raněná dívka-vojín zavěsila své miniaturní brnění vedle ohromných, zrezavělých pancířů historických obhájců Francie. Ne, tento obraz je nedojal; neviděli v ní ničeho a toužili jen po tom, aby mohli dostati z ní něco zlého, co by mohlo uškoditi této nevinné bytosti.

„Co komu pomáhalo: prapor tobě nebo ty praporu?“

„Pomáhal-li prapor mně nebo já praporu — jest lhostejno, jelikož vítězství pocházela od Boha.“

„Neosnovala jsi své naděje, že zvítězíš, na sobě samotné nebo na praporu?“

„Ani na prvním, ani na druhém. Spoléhala jsem pouze na Boha a na nikoho více.“

„Nebyl tvůj prapor při korunovaci otočen kolem hlavy královny?“

„Ne, nebyl.“

„Proč právě tvuj prapor nacházel se při korunovaci v chrámě a ne také prapory ostatních vojevůdců?“

Tu tiše a skromně rozlehla se nezapomenutelná slova, která zůstanou tak dlouho živa, pokud žije jazyk lidský, která budou přecházeti od úst

k ústům a dojímati všechna prostá a cituplná srdce do konce věků:

„Prapor můj nesl břímě, on zasloužil si této pocty.“

Jak prostá jsou tato slova, jak znamenitá! Jak předstihují naučenou výmluvnost mistrů řečnictví! Výmluvnost byla přirozeným darem Johany d'Arc; řečnila bez námahy a bez přípravy. Slova její byla rovněž tak povýšená, jako její činy a vůbec celá její povaha; rodila se v jejím velikém srdci a vyhraňovala v jejím velikém rozumu.

XII.

Prvním krokem tohoto máločetného tajného soudu vrahů-svatoušek byl čin tak nízký, že až dosud, na sklonku svých dnů, nemohu o něm mluvit chladnokrevně.

Již na počátku styků s „hlasy,“ ještě v Domremy, Johana jako dítě zasvětila svůj život Bohu, oddavši se svou čistou duší a neposkvrněným tělem službám Jeho. Zajisté se pamatujete, že rodiče chtěli ji zadržeti před odchodem na vojnu, povolavše ji před soud v Toulou a hodlajíce ji donutiti, aby vstoupila v manželství, do něhož dle svého slibu nechtěla nikdy vstoupiti, s naším větroplachem, dobrým, ohromným a statečným vojínem, drahým a námi oplakávaným vojínem-praporečnickem, jenž padl v čestném boji a který spí spánkem spravedlivých již šedesát let — pokoj jeho popeli! Zajisté se pamatujete, jak šestnáctiletá Johana stála před tímto soudem, jak sama se hájila, zničila ubohého Paladina a rozptýlila v prach jeho naděje a jak udivený starý soudce nazval ji „zázračným dítětem.“

Na všechno to se pamatujete. Uvažte tedy,

jak mně bylo, když tito úskoční soudcové bezohledně vyvrátili celou tuto historii, pokoušejíce se dokázati, že Johana sama táhla Paladina před soud pod záminkou, že slíbil jí sňatek a že chtěla ho k tomu přinutiti!

Nebylo ovšem žádné podlosti, které by tito lidé se štítili, jen aby uštvali tuto bezmocnou dívku. Pokoušeli se dokázati, že dopustila se hříchu, upouštějíc od svého slibu a pokoušejíc se ho porušiti.

Johana vypravovala jim podrobně celou historii, ale rozčilila se a skončila takovou řečí, obrácenou ke Cauchonovi, že snad až dosud na ni pamatuje — ať jest dosud na tomto světě nebo přestěhoval se již do světa jiného.

Zbytek tohoto dne a část následujícího byly věnovány soudem starému thematu — mužskému obleku Johany. Bylo to nepěkné thema pro tak vážné muže, jelikož znali dobře příčiny, proč Johana nosila mužský šat. Věc spočívala v tom, že její gardisté nacházeli se u ní v pokoji, ať již spala či bděla a proto mužský oblek byl lepší záštitou její stydlivosti nežli oděv ženský.

Soud věděl, že jedním z cílů Johany bylo osvobození zajatého vévody Orleánského a rád by byl zvěděl, jakým způsobem chtěla toho docílit. Plán její byl úplně věcný a jeho vysvětlení charakteristicky prosté a přímé:

„Sebrala bych dostatečné množství anglických zajatců ve Francii a nabídla bych je výměnou za něho a kdyby se to nepodařilo, vtrhla bych do Anglie a odvedla bych ho mocí.“

Takový byl její obvyklý způsob. Chtěla-li čeho dosáhnouti, pokusila se o to nejdříve měkkostí a láskou a v případě nezdaru použila zbraně,

avšak bez váhání a meškání. Učinivši tuto výpověď, doložila se vzdechem:

„Kdybych mohla býti na svobodě tři roky, vysvobodila bych také jeho!“

„Máš dovolení od svých „hlasů“ prchnouti ze žaláře, když bys mohla tak učiniti?“

„Prosila jsem je o dovolení, ale nedostala jsem ho.“

Myslel jsem si, že očekávala vysvobození jen od smrti ve zdích pevnosti před uplynutím tří měsíců.

„Utekla bys, kdyby dvěře žaláře před tebou se otevřely?“

Odpověděla přímo:

„Ano, jelikož viděla bych v tom rozhodnutí samého Boha. Bůh pomáhá tomu, kdo sám nezáhá,“ praví přísloví. „Kdybych však neměla této myšlenky, že tímto způsobem dostávám dovolení, neuprchla bych.“

Tu však stalo se cosi, co velice mne překvapilo a sice, že aspoň v tomto okamžiku spoléhala na krále a že hlavou projela jí myšlenka, podobně jako u mne a Noëla, že bude vysvobozena ze zajetí starými soudruhy-vojíny. Myslím však, že myšlenka tato byla jen okamžitou a ihned pohasla.

Jakási poznámka biskupa Cauchona přiměla ji k tomu, že opakovala mu znovu, že není soudcem spravedlivým, že nemá práva ji zde stíhati a že vysazuje se tím velikému nebezpečí.

„Jakému nebezpečí?“ tázal se biskup.

„Sama nevím. Sv. Kateřina slíbila mně pomoc; nevím však, jakou. Nevím, budu-li vysvobozena z tohoto žaláře čili nic a také možná, až povedete mne k popravě, že stane se něco, následkem čehož dostanu se na svobodu. Neobírám

se za příčinou tou zbytečnými myšlenkami, neboť vím, že tak či onak budu vysvobozena.“

Po malé přestávce doložila slova na věky památná, slova, jichž význam patrně sama snad tehdy nechápala, avšak jejich tajemný smysl vysvětlil se teprv po mnohých letech a stal se známým celému světu.

„Zcela jasně řekly mně „hlasy,“ že budu vysvobozena velikým vítězstvím.“

Umlkla; mé srdce začalo v prsou mocně bušiti, jelikož pro mne pojem velikého vítězství spojen byl s neočekávaným útokem našich vojáků za tím účelem, aby Johana byla vyprostěna a slavnostně odvedena. Avšak — bohužel — myšlenka tato dlouho netrvala, neboť Johana najednou zdvihla hlavu a skončila svou řeč slavnostními slovy, která potom často byla citována a posuzována; slova ta zněla jako proroctví a naplnila mne strachem.

„Mé hlasy,“ pravila, „stále opakují: podrob se všemu, ať stane se s tebou cokoliv: netrap se k vůli svému mučednictví, neboť pomocí něho vstoupíš do království nebeského.“

Měla snad na paměti hranici a upálení? Nemyslím. Sám jsem si na to vzpomněl, ale myslím, že rozuměla tím pozvolné a ukrutné mučednictví v okovech, žalář a potupu. Není žádné pochybnosti: mučednictvím bylo skutečně to, co snášela.

Otázky dával jí Jan de la Fontaine. Chtěl nabyti pro sebe největších výhod ze slov, která pronesla.

„Jelikož „hlasy“ ti řekly, že přijdeš do ráje, jsi tedy přesvědčena, že se tak stane a že nedostaneš se do muk pekelných? Jest tomu tak?“ tázal se.

„Věřím v to, co mně řekly. Víím, že budu spasena.“

„Toť pozoruhodná odpověď.“

„Pro mne jest vědomí, že budu spasena, velikým blahem.“

„Myslíš, že po tomto odhalení mohla bys se dopustiti některého smrtelného hříchu?“

„Nevím. Má naděje ve spásu spočívá v tom, že pevně budu držeti se své přísahy a budu uchovávatí svou duši i tělo v čistotě.“

„Od té doby, co víš, že budeš spasena, považuješ zpověď za nutnou?“

Past byla obratně nalíčena, ale selhala následkem prosté a klidné odpovědi Johany:

„Nikdy neškodí, když udržuje člověk své svědomí v největší možné čistotě.“

Nastal poslední den přelíčení. Johana prošla zkouškou šťastně. Byl to dlouhý, úmorný zápas pro všechny účastníky. Použito bylo všech možných prostředků, aby obžalovaná byla usvědčena, ale bez výsledku. Soudcové byli hrozně podrážděni a nespokojeni. Umínili si však, že učiní ještě poslední pokus a že prodlouží přelíčení o jeden den . . . Bylo to dne 17. března. Hned na počátku přelíčení byla Johaně nalíčena hrubá past.

„Chceš podrobiti církevnímu soudu všechna svá slova a skutky, dobré i špatné?“ tázali se jí.

Bylo to obratně vymyšleno! Johaně hrozilo bezprostřední nebezpečí. Kdyby neopatrně řekla „ano,“ bylo by vydáno soudu celé její poslání a soudcové dovedli by pak již rychle určití jeho původ a ráz. A kdyby řekla „ne“ — obvinili by ji z kacírství.

Dovedla však překonati i tuto překážku. Učinila ostrou hranici mezi mocí církve nad ní, jako nad podřízeným členem a mezi předmětem jejího poslání. Pravila, že miluje církev a stojí za křesťanskou víru ze všech svých sil, co však týče se

věcí, týkajících se jejího poslání, tyto náležitě jen před soud Boha, jelikož byly vykonány pouze na jeho rozkaz.

Soudce dále naléhal, aby podřídila je soudu církve. Ona však také stála na svém.

„Dám je před soud našeho Pána, jenž mne poslal. Myslím, že On a Jeho církev tvoří nerozdílný celek a že v ohledu tom nemůže býti žádných pochybností.“

Obrátivši se k soudci, doložila:

„Proč děláte překážky tam, kde není k tomu nejmenší příčiny?“

Jan de la Fontaine dodal opravu k její poznámce, že církev jest jedinou. „Jsou dvě církve,“ pravil, „církev vítězná, Bůh, svatí, andělé a spasené duše, bydlící na nebesích a církev bojující, sestávající ze svatého otce papeže, náměstka božího, prelátů, duchovenstva a všech dobrých křesťanů katolíků; církev tato zdržuje se na zemi, jsouc řízena Duchem svatým a nemůže zblouditi.“

„Což pak nechceš podříditi svou věc soudu této bojující církve?“ tázal se konečně soudce.

„Přišla jsem ke králi Francie na rozkaz církve vítězné, která jest na nebesích; této církvi podřídím také všechno, co jsem vykonala. Pro církev bojující nemám zatím jiné odpovědi.“

Soud vzal k vědomosti toto přímé odmítnutí, doufaje, že docílí z něho nějaké výhody pro sebe; zatím však tato otázka byla odstavena a podniknut byl lov na staré pūdě kouzelnictví, vidění, mužského obleku a jiných podobných věcí.

Odpoledne sám biskup posadil se na křeslo předsedy a vedl výslech do konce. Krátce před ukončením výslechu jeden ze soudců dal ještě tuto otázku:

„Tys oznámila důstojnému biskupovi, že chceš

bytosť jako sníh, že jsem si umínil, že nebudu jí více svým klamáním urážeti. Zahájil jsem svou novou politiku prohodiv zase malou lež, jak bylo mým zvykem.

„Johano, přemýšlel jsem o tom celou noc a dospěl jsem k závěru, že jsme se po celou tu dobu klamali; věc Francie byla ztracenou již od dob Azincourtu, nyní však jest ještě zoufalejší.“

Mluvě toto, pokoušel jsem se nedívat se na ni; zničití její srdce, shroutití její celou naději touto hrubě otevřenou řečí bez všelikého zmírnění — bylo by nemilosrdným. Když jsem však všechno řekl a ulehčil svému svědomí, podíval jsem se jí do tváře, abych viděl, jaký účinek měla má slova. —

Neshledal jsem však to, co jsem očekával; ehký výraz udivení zableskl se v její vážných očích — toť bylo vše. Na to pravila svým pevným, kliduým tónem:

„Věc Francie dle tvého náhledu jest ztracenou? Proč tak soudíš? Mluv!“

Jest příjemné viděti, když rána, které jste se tak báli a která měla shroutití milovanou bytosť, nemá žádného účinku. Upokojil jsem se a mohl jsem říci všechno beze všeho zatajování a zmatku.

„Nechmež stranou vlastenecké sny a podívejmež se do očí skutečnosti. Co mluví fakta? Mluví zcela jasně jako číslice v účetní knize. Třeba jen učiniti součet, abychom se přesvědčili, že Francie učinila úpadek, že jedna její polovice jest již v rukou Angličanů, druhá pak v rukou lupičů, neuznávajících nad sebou žádné vlády. Náš král uzavřen jest se svými milostníky a šašky v neslavné zahálce a chudobě v jednom koutku království a nemá žádné moci; nemá ani peněz, ani vojska, nebojuje, nechce ani bojovati a nepo-

mu odpovídati, jako bys odpovídala před naším svatým otcem papežem, dostala jsi však otázky, na něž vytrvale nechtěla jsi odpovídati. Odpovídala bys papeži otevřeněji, nežli odpovídala jsi biskupovi z Beauvais? Nepovažovala bys za svou povinnost raději odpovídati papeži, náměstků Kristově na zemi?“

Tu náhle zarachotil hrom na jasné obloze.

„Odveďte mne k papeži. Odpovím na všechno, na co mně přísluší dáti odpověď,“ pravila Johana.

Červená tvář biskupova zbledla strachem. Kdyby to tak Johana věděla! Podařilo se jí udělati podkop pod zlomyslné pletichy biskupovy, podkop, jenž mohl je vyhoditi do povětří a rozmetati je na všechny strany. A ona neměla o tom ani nejmenšího tušení! Pronesla tato slova instinktivně, nemajíc tušení, jak hrozná síla tají se v nich a nebylo nikoho, kdo by ji na to upozornil, poučil ji. Věděl jsem to, Manchon také a kdyby uměla čísti, mohli jsme doufati, že se nám podaří jí něco podstrčiti; avšak v tomto případě ústní sdělení bylo jedinou cestou a přistoupiti k ní nedovolili nikomu. Znovu objevila se před námi jako dřívější vítězná Johana d'Arc, ačkoliv sama nebyla si toho vědoma. Byla hrozně vysílená a utýraná nemocí a dlouhým zápasem, jež vedla po celý den, sice jinak ihned povšimla by si účinku, vyvolaného těmito slovy a dovtípila by se, oč se jedná.

Zasadila mnoho obratných ran, ale tato byla nejmistrnější. Odvolati se k Římu bylo jejím bezsporným právem. Kdyby byla bývala stála na něm, plán Cauchonův byl by se sesul jako kartový domek a on sám odešel by s hanbou a potupou jako dosud nikdo v tomto věku. Byl drzým, ale

ne tak, aby protivil se vyslovené vůli, kdyby Johana se jí držela. Ona však byla nevědomou, ubožačka a nechápala, jakou ránu zasadila, hájíc svůj život a svobodu!

Francie nebyla církví. Římu nezáleželo na záhubě této „poselkyně boží.“ Řím byl by ustanovil nad ní soud spravedlivý a více nebylo jí třeba. Od takového soudu byla by vyšla svobodnou, ctěnou a všemi zbožňovanou.

Než bylo souzeno jinak. Cauchon náhle přešel k jiným tematům a kvapně vedl přelíčení ke konci.

Když Johana tiše odcházela, vlekouc za sebou okovy, stál jsem zde jako zkamenělý nebo omráčený a uvažoval jsem v duchu: „Před okamžikem pronesla záchranná slova a mohla nabýti svobody, nyní však jde na smrt; ano, jest to její smrt — vím to a cítím. Postaví k ní dvojnásobnou stráž a nepustí k ní nikoho až do samotného rozsudku, nedostane-li výstrahu a sama nezačne mluvit o dřívější věci.“ Za celou tuto zlopověstnou dobu byl to pro mne nejtrapnější den.

XIII.

Tak i druhý proces v žaláři skončen byl beze všeho výsledku. Jeho ráz jsem již dříve popsal. V jistém ohledu byl ještě hnusnější nežli první. Tentokráte obvinění Johaně se neoznamovalo, tak že byla nucena bojovati v temnotě. Nedali jí času, aby mohla si vše náležitě promyslet, nemohla tušit, jaká osidla jí nastaví a připraví. Byl to skutečně bídácký způsob překonávati dívku v takovém stavu, v jakém nacházela se Johana! . . . Jednou za doby procesu meškal v Rouenu jakýsi mistr Lohier, vynikající advokát z Normandie;

schválně uvedu jeho mínění o procesu, abyste si nemysleli, že měl jsem snad nějaký předsudek a že můj poměr k Johaně snad oslepil mne stran nezákonného a pokryteckého rázu tohoto soudu. Cauchon ukázal Lohierovi protokol a tázal se ho na jeho mínění stran tohoto procesu. Hle, co odpověděl Cauchonovi. Pravil, že celá procedura jest bezpodstatná a ničemná z těchto důvodů: 1. tato přelíčení konala se tajně a nebyla připuštěna svoboda slova se strany přítomných; 2. ačkoliv proces týkal se cti krále francouzského, tento přece nebyl předvolán, aby se hájil a nikdo nepřišel jako zástupce jeho zájmů; 3. obvinění, prisuzovaná obžalované, nebyla jí před tím oznámena; 4. obžalovaná, tak mladá a nevědomá, byla nucena sama vésti svou při bez cizí pomoci, ačkoliv jednalo se o nejdůležitější její zájmy.

Líbilo se to biskupu Cauchonovi? Zajisté, že nikoliv. Začal hrozně proklínati a pohrozil Lohierovi utopením. Lohier uprchl z Rouenu a pak z Francie; jen tím způsobem podařilo se mu zachrániti svůj život.

Řekl jsem, že i druhý proces zůstal bez konečného výsledku. Avšak Cauchon nesložil zbraň. Když bylo třeba, mohl zahájiti vždy nový a nový proces. Bylo mu přislíbeno arcibiskupství rouenské, když podaří se mu upáliti na hranici tělo a zahubiti duši mladé dívky, která nikdy ničím mu neublížila; a taková odměna pro člověka, jako byl biskup z Beauvais, stála za to, aby upálil a zahubil třeba dvacet bezmocných dívek a ne pouze jednu

Takž druhého dne zahájil proces ještě s větším sebevědomím, chvástaje se hrubým způsobem, že tentokráte podaří se mu provésti svou. On a jeho pomocníci potřebovali devíti dnů, aby z udání

Johany a svých vlastních výmyslů mohli sebrati materiál k novému obvinění. Skutečně také sebrali šedesát šest obviňujících bodů.

Tento objemný dokument přinesli do zámku druhého dne, dne 27. března, načež před dvanácti pečlivě vybranými soudci začalo nové soudní přelíčení.

Soud rozhodl, že Johana tentokráte má vyslechnouti čtení obviňujících bodů. Možná, že vzali tentokráte zřetel na mínění Lohierovo stran této věci, nebo snad počítali na to, že toto předčítání k smrti unaví zajatkyňi, neboť musilo zabrat několik dní. Bylo také rozhodnuto, aby od Johany žádala se rozhodná odpověď na každý bod a v případě odporu — měla býti odsouzena. Jak viděti, Cauchon všemožně stížil její osvobození a zatáhl co nejtěsněji tenata kolem ní.

Přivedli Johanu: biskup z Beauvais zahájil přelíčení řečí, za kterou i takový člověk, jako on, mohl by se styděti; tak byla přesycena pokrytectvím a lží. Privil, že soud sestává z poctivých duchovních osob, jichž srdce přeplněna jsou přízní a soucitem k obžalované a že nemají nijakého úmyslu tělesně jí ublížiti, ale hoří jen touhou, aby ji osvítily a přivedly na cestu pravdy a spásy.

Tento muž byl pravým ďáblem — a najednou začal takovými slovy líčiti sebe a své pokorné sluhy!

Avšak to nejhorší mělo teprv přijíti. Maje na paměti jednu poznámku Lohierovu, byl tak drzým, že učinil Johaně nabídku, která zajisté vás překvapí. Oznamil, že soud, vzav na vědomí její nezkušenost a neschopnost ve věcech obrany, rozhodl ze soucitu a milosrdenství, aby si vybrala ze soudců jednu nebo dvě osoby, které by jí pomáhaly radou a vedením.

Bylo to zrovna tolik, jako dovoliti ovečce, aby požádala za pomoc vlka. Johana upřeně podívala se na něho, hodlajíc vypátrati, zdali mluví vážně; spozorovavši pak, že aspoň na oko staví se vážným, odpověděla záporně.

Biskup jiné odpovědi neočekával. Dal na jevo svou spravedlnost, což zaneseno bude v protokole a proto mohl býti úplně spokojeným.

Na to poručil Johaně, aby odpovídala přímo na každé obvinění a pohrozil jí vyloučením z církve, jestliže se dle toho nezachová a nebude odpovídati okamžitě na otázky. Skutečně také krok za krokem dusil její naději na osvobození.

Tomáš de Courcelles začal čísti nekonečný dokument dle jednotlivých odstavců. Johana odpovídala na každý odstavec jednotlivě, někdy popírajíc prostě jeho pravdivost, někdy pak oznamujíc, že její odpověď možno nalézt v protokole předcházejícího procesu.

Jaký to byl podivný dokument! Jaké bylo v něm bezohledné kopání v srdci člověka, jediné bytosti, která může se pochlubiti, že stvořena jest dle obrazu božího! Každý, kdo znal Johanu d'Arc, věděl, že jest nejvyšší šlechtnou, spravedlivou, statečnou, soucitnou, velkomyslnou, pobožnou, skromnou, čistou jako kvítek polní, zkrátka, že jest to povaha výtečná, duše povýšená a veliká. Kdybychom soudili dle tohoto dokumentu, musila býti její povaha pravým opakem. V tomto dokumentě nebyla uvedena ani jedna ze skutečných její vlastností, ba naopak: bylo tam zaneseno to, čeho v ní nebylo.

Proberte některá obvinění za vinu jí kladená a mějte na paměti, o kom se mluví. Nazývají ji čarodějnicí, lžíprorokyní, vyvolavatelkou a společnicí zlých duchů, odpůrkyní katolické církve, ka-

cířkou; ona jest pohankou, odpadlicí, rouhačkou, buřičkou a rušitelkou pokoje; ona povzbuzuje lidi k válce, ke krveprolití; ona porušuje slušnost, příslušnou jejímu pohlaví, neskromně obléknuvši se do mužského šatu a osvojivši si řemeslo vojáka; klame krále i národ, osvojuje si božské počty, nechává se zbožňovati a dává si líbati své ruce a oblek.

Zde každý fakt jejího života jest převrácen a porušen. Jako dítě měla ráda víly, soucitně je bránila, když je vyháněli, sama tančila pod stromem, jež nazývali stromem vil, jakož i kolem jejich pramene; z toho následuje, že jest společnicí zlých duchů. Pozdvihla Francii z bláta, povzbudila ji, aby chránila svou svobodu a přivedla ji na cestu vítězství; z toho následuje, že jest rušitelkou pokoje, jakou skutečně byla a podněcovatelkou k válce, kterou také byla, na což Francie bude hrdou a bude jí vděčnou po celá staletí. Zbožňovali ji — jako by za to mohla, ubohá, a jako by za to zasluhovala odsouzení. Staří veteráni i bázliví nováčkové — všichni čerpali vojenského ducha z její očí, dotýkali se svými meči jejího meče a táhli vítězně proti nepříteli — a proto byla čarodějnicí! . . .

V takovém duchu byl sestaven celý dokument, při čemž životodárný pramen byl proměněn v jed, zlato v rez a všechny příznaky šlechtného a dokonalého života v příznaky života nepočestného, hnusného.

Rozumí se, že všech šedesát šest odstavců bylo pouze přežvykováním všech otázek, o nichž pojednávalo se při dlouhých procesech, tak že jen lehce dotknu se tohoto výsledku. Také sama Johana pouštěla se málo do podrobností, odpovídajíc obyčejně: „Není to pravda, nechte toho,“ nebo

„odpověděla jsem na to již dříve, ať přečte vám to písař z protokolu.“ Také učinila někdy jen krátkou poznámku.

Nechtěla podrobiti své poslání kritice a zkoumání církve pozemské. Toto zamítnutí vzali na vědomost.

Popírala přičítané jí modloslužebnictví a jako by vyhledávala božskou poctu u lidí.

„Jestliže někdo líbal mé ruce a šat, nestalo se to na mé přání, ba naopak činila jsem všechno možné, abych tomu zabránila.“

Byla tak smělou, že řekla soudu, že nepovažuje víly za zlé bytosti. Věděla, že jest nebezpečno to říci, když však jednou začala mluvit, nebylo v její povaze říci něco jiného kromě čisté pravdy. V podobných případech nebezpečí nemělo pro ni žádného významu. Přijali k vědomosti také tuto poznámku.

Odpověděla odkazem, jako nejednou před tím, když se jí tázali, svleče-li mužský oblek, když dají jí povolení k přijímání a doložila:

„Při přijímání svatých svátostí oblek jest vedlejší věcí v očích našeho Pána.“

Vyčítali jí, že má takovou zálibu v mužském obleku, že nechtěla ho odložit ani za tím účelem, aby mohla účastniti se bohoslužeb. Odpověděla živě:

„Raději zemru, nežli abych porušila přísahu, složenou Bohu!“

Vytýkali jí, že bojovala jako muž v boji a tím způsobem opovrhovala zaměstnáním, určeným jejímu pohlaví. Odpověděla s lehkým odstínem mužného opovržení:

„Co týče se ženských prací, jest dosti žen, které mohou je vykonávati.“

Vždy jsem rád viděl, když probudil se v ní

vojenský duch. Pokud bude v ní tento duch, zůstane dřívější Johanou d'Arc, která dovede hleděti přímo ve tvář utrpení a soudu.

„Vychází na jevo, že posláni tvé, které považuješ za rozkaz boží, směřovalo k vedení válek a krveprolití?“ pravil soudce.

Johana odpověděla zcela prostě, že válka nebyla její první pohnutkou, ale teprv druhou.

„Nejdříve jsem žádala, aby uzavřen byl mír a teprv v případě odmítnutí jsem oznámila, že budu bojovati,“ odpověděla.

Soudce míchal do jednoho pojmu Burgundany i Angličany, když mluvil o nepříteli, s nímž Johana válčila. Řekla však, že dělá mezi nimi rozdíl slovem i skutkem, jelikož Burgundané jsou přece jenom Francouzi a proto mají právo, aby zacházelo se s nimi méně krutě nežli s Angličany.

„Co týče se vévody Burgundského,“ pravila, „žádala jsem ho písemně i prostřednictvím poslů, aby se smířil s králem. A co Angličanů se týče — jedinou podmínkou míru bylo, aby opustili úplně naši zemi a odebrali se domů.“

Oznámila, že také vůči Angličanům dala na jevo smířlivou náladu, neboť vždy jim napřed písemně oznámila, že hodlá na ně učiniti útok.

„Kdyby mne byli uposlechli,“ pravila, „byli by jednali rozumně.“

Tu znovu nadšeně opakovala své proroctví:

„Neuplyne ani sedm let, kdy sami se o tom přesvědčí.“

Pak začali jí znovu vytýkati mužský oblek a snažili se ji přiměti k tomu, aby ho dobrovolně odložila. Nebyl jsem nikdy člověkem příliš důvtipným a proto byl jsem překvapen jejich umíněností stran této věci, která zdála se mně bezvýznamnou a nemohl jsem pochopiti, jaký cíl sle-

dují. Nyní však víme všechno. Nyní víme, že to byl jeden z jejich úskoků. Ano, kdyby se jim podařilo přiměti ji, aby formálně zřekla se mužského obleku, zahájili by hru tak, že najisto přivedli by ji k záhubě. Začali proto vytrvale sledovati svůj nepoctivý cíl. Konečně Johana nedovedla se více přemoci a pravila:

„Již dosti! Bez božského dovolení ho neodložím, ani kdybyste mně usekli hlavu!“

Při jistém odstavci protokolu učinila opravu, podotknuvši:

„Z protokolu vychází na jevo, jako bych řekla, že všechno, cokoliv jsem konala, konala jsem na rozkaz boží. Řekla jsem to jinak: „Vše, co dělala jsem dobrého . . .“

Soud pochyboval o pravosti jejího poslání na základě prostoty vybrané poselkyně. Johana usmála se tomu. Mohla připomenouti těmto lidem, že Bůh není vybíravým a že raději bral ku svým vysokým cílům lidi nízkého stavu, nežli biskupy a kardinály; odpověděla však mnohem prostěji:

„Bůh mohl si zvoliti jakýkoliv nástroj k provedení vůle Své.“

Tázali se jí na formu modlitby, kterou doprošovala se pomoci a rady shora. Odpověděla, že forma ta jest velice prostou a krátkou, při čemž pozdvihla svou bledou tvář k nebi a složivši spoutané ruce, pravila: „Milostivý Bože, jménem Tvého svatého utrpení tě prosím, jestliže mne miluješ, sděl mně, co mám odpověděti těmto sluhům církve.“

„Co týče se mého obleku,“ pravila, „vím, na čím rozkaz vzala jsem ho na sebe, nevím však, jakým způsobem mohla bych ho odložit. Prosím Tě, Bože, pouč mne, jak mám jednat!“

Obviňovali ji, že odvážila se proti ustanovení církve vzít na sebe velení nad vojskem a státi

se vrchním velitelem armády. Tím byl v ní probuzen vojín. Chovala hlubokou úctu ke kněžím, avšak jako vojín málo vážila si úsudku kněze o věcech válečných, tak že ve své odpovědi na toto obvinění nijak se neomlouvala a odpověděla klidně a s vojenskou úsečností:

„Vrchním velitelem stala jsem se proto, abych porazila Angličany.“

Smrt stále hleděla jí ve tvář, ale jí to nevadilo: ona hrozně ráda potýrala tyto Francouze s anglickým srdcem a při každé vhodné příležitosti je rýpla. Působily na ni osvěžujícím způsobem tyto maličké epizody. Celý den byl pro ní pouští, tyto šarvátky pak malými oásami.

Okolnost, že konala válečné výpravy ve společnosti mužů, přičítána jí za vinu jako neskromnost. Odpověděla:

„Kdekoliv jsem mohla, měla jsem při sobě nějakou ženu, v městech i táborech. V poli spala jsem vždycky v brnění.“

Také přičítáno jí za vinu povýšení její a její rodiny na šlechtictví, jako důkaz, že pramenem veškeré její činnosti byly ziskuchtivé výpočty.

Odpověděla, že nežádala krále za takovou milost a že učinil tak ze své vlastní vůle.

Konečně byl skončen i tento třetí proces, jenž zase neposkytl žádného pozitivního výsledku. Možná, že čtvrtým procesem bylo by možno zlomiti tuto patrně nepřemožitelnou dívku. Proto také zlomyslný biskup začal pomýšleti na čtvrtý proces.

Ustanovil komisi, která měla učiniti výtah ze šedesáti šesti odstavců a vyložiti ho v dvanácti krátkých bodech, jež měly býti podkladem k novému pokusu usvědčiti ji. Tak také se stalo; práce ta trvala několik dní.

Mezitím Cauchon jednou odebral se do ža-

láře Johany s Manchonem a dvěma soudci, Isambardem de la Pierre a Martinem Ladvenuem, chtěje se přesvědčiti, nebylo-li by možno přiměti Johanu k tomu, aby podrobila své poslání kritice a soudu bojující církve, to jest té části bojující církve, která měla za představeného jej samotného s jeho sluhy.

Johana ještě jednou krátce ho odmítla. Isambard de la Pierre byl člověk citlivý; bylo mu líto pronásledované dívky a proto odvážil se velice smělé věci: tázal se jí, nechtěla-li by předložiti svou věc rozhodnutí Basilejské radě, podotknuv, že v radě té zasedá stejný počet osob duchovních se strany její, jako se strany anglické.

Johana zvolala, že s radostí dostavila by se před takto spravedlivě sestavený soud, ale dříve nežli Isambard mohl říci ještě slovo, Cauchon zlostně vrhl se na něho a zařičel:

„Držte hubu, zaklínám vás ďáblem!“

Tu také Manchon dodal si odvahy. Tázal se Cauchona, zdali souhlasí s vůlí Johany podrobiti se Basilejské radě.

„Ne! Není třeba!“ odpověděl biskup.

„Ah,“ pravila nešťastná Johana, „béřete ohled na všechno, co jest k mé nevýhodě a nechcete znáti toho, co mluví v můj prospěch.“

Tato slova dojala by snad i dravce. Avšak Cauchon byl horší nežli jakýkoliv dravec.

XIV.

Nastaly první dny měsíce dubna. Johana byla nemocnou. Roznemohla se dne 29. března, druhého dne po skončení třetího procesu a stav její stával se stále horším, když odehrál se mnou vylíčený výstup v žaláři.

Jen Cauchon byl toho schopen, aby k ní šel a použil jejího chorobného stavu!

Nyní proběheme podrobně těchto nových dvanáct obviňujících lživých odstavců.

V prvním se praví, jako by Johana řekla, že našla spásu. Nikdy nic takového neřekla. Také se povídalo, že nechtěla se podrobiti církvi. Také to není pravda. Chtěla podrobiti všechny své skutky rozhodnutí soudu v Rouenu, vyjma těch, jež vykonala na rozkaz boží, mocí uloženého jí posláním. Nechtěla uznati za církev Cauchona a jeho pomocníky, chtěla však dostaviti se před soud papeže a rady Basilejské.

V druhém odstavci se praví, jako by dle svého vlastního přiznání vyhrožovala smrtí těm, kteří nebudou chtít ji uposlechnouti. Toť zjevná lež.

Dále se praví, jako by tvrdila, že nikdy nezhrěšila. Ve skutečnosti takového výroku nikdy nepronesla.

V jednom odstavci vykládá se jí za hřích nosení mužského obleku. I kdyby tomu tak bylo, měla přece jenom k tomu dovolení od vyšší moci katolické církve, arcibiskupa Remešského a soudu v Poitiers.

V desátém odstavci klade se jí za vinu „tvrzení,“ že sv. Kateřina a sv. Markéta mluvili francouzsky a ne anglicky a že stojí na straně Francie a nikoliv Anglie.

Těchto dvanáct odstavců mělo býti předloženo k prohlídce učeným bohoslovcům pařížské university. Byly přepsány a připraveny k večeru dne 4. dubna. Tu Manchon vykonal ještě jeden statečný čin: napsal na okrajích, že mnohé z dvanácti odstavců, připisovaných Johaně, zní právě opačně, nežli jak skutečně mluvila. Avšak tento fakt nemohl býti závažným v očích pařížské uni-

versity a nemohl míti vlivu na její rozhodnutí a vzbuditi její soucit, kdyby nějakého měla. Ostatně v tomto případě jednal jako politický úředník — byl to však přece jenom statečný čin se strany dobrého Manchona.

Druhého dne 5. dubna těchto dvanáct odstavců bylo posláno do Paříže. Tohoto dne bylo v Rouenu neobyčejné rozechvění; pobouřené zástupy lidu procházely se hlavními ulicemi, vypravujíce si novinky; rozšířila se zpráva, že Johana jest na smrt nemocnou. Skutečně také dlouhé přelíčení ji zmořilo, tak že se roznemohla.

Předáci anglické strany byli silně pobouřeni: kdyby Johana zemřela, nejsouc církví odsouzená, odebrala by se do hrobu neposkvrněná; soucit a láska lidu obrátily by všechno její utrpení a smrt ve svaté mučednictví a po smrti byla by ve Francii ještě mohutnější silou, nežli byla za svého života.

Hrabě Warwick a anglický kardinál Winchester pospíšili si do zámku a nakvap poslali kurýry pro doktory. Warwick byl muž ukrutný, hrubý a surový, člověk, jenž neznal žádného soucitu. Před ním ležela nemocná dívka, spoutaná okovy ve své železné kleci; byl to takový obraz, který nemohl nikoho povzbuditi k ukrutným řečem, nicméně Warwick pravil bezohledně k doktorům a to tak hlasitě, že nemocná mohla to slyšeti:

„Ošetřujte ji co nejpečlivěji, neboť anglický král nechce, aby zemřela přirozenou smrtí. Jest mu drahou; zaplatil ji draze a nechce jinak aby zemřela, leda na hranici. Hleďte tedy, abyste ji vyléčili.“

Lékaři tázali se Johany, od čeho se roznemohla. Pravila, že biskup Cauchon poslal jí rybu a že myslí, že se ní otráвила.

Tu Jan d'Estivet rozkřikl se na ni a začal jí spílati. Seznal, že Johana obviňuje biskupa z pokusu otrávit ji, což se mu nikterak nelíbilo, neboť byl jedním z nejoddanějších a nejnecitelnějších sluhů Cauchonových. Byl rozhorlen, že Johana obviňuje jeho pána v přítomnosti mocných anglických generálů; tito lidé mohli zahubiti Cauchona a zajisté by tak učinili, kdyby se přesvědčili, že chce zachrániti Johanu před hranicí otrávit ji a připraviti Angličany o to, co draze zaplatili, koupivše Johanu od Burgundánů.

Johana ležela v silné horečce a lékaři se nabídlí, že pustí jí žilou.

„Jedněte co nejopatrněji,“ pravil Warwick; „jest chytrou a spůsobilou usmrtiti sama sebe.“

Činil narážku na to, že Johana, aby ušla hranici, zúmýslně strhne obvaz a nechá se vykrvácti.

Lékaři však přece pustili jí žilou, načež se jí ulehčilo.

Avšak ne na dlouho. Jan d'Estivet nemohl se nikterak upokojiti; tak silně byl rozhorlen a podrážděn pokusem otravy, o němž Johana se zmínila. Večer přišel znovu a tak ji rozčilil, že znovu zmocnila se jí horečka.

Dověděv se o tom, Warwick hrozně se rozzuřil, jelikož oběť chystala se jim uklouznouti a to jen následkem přílišné horlivosti tohoto nenesitelného hlupáka. Warwick zasypal d'Estiveta vybranými nadávkami, načež Estivet umkl.

Johana byla nemocnou přes čtrnáct dní; konečně se jí ulevilo. Byla dosud velice slabou, mohla však již snésti nové pronásledování bez nebezpečí života. Cauchonovi se zdálo, že přišel čas, aby začal ji znovu mučiti. Svolal několik doktorů bohosloví a odebral se k ní do žaláře. Manchon a

já šli jsme za nimi za příčinou sestavení protokolu, t. j. abychom zanesli všechno, co bylo by výhodným pro Cauchona, kdežto ostatní mělo býti opomenuto.

Vzezření Johany učinilo na mne hrozný dojem. Byl to pouze její stín! Mohl jsem si stěžít představit, že tento křehký tvor se smutnou tváří a sehnutou postavou jest — táž Johana d'Arc, kterou tak často vídal jsem plnou ohně a nadšení, ženoucí útokem v smrtonosném ohni, za hromového rachotu děl, v čele svých pluků. Když jsem se na ni díval, srdce hrozným způsobem se mně svíralo.

Avšak Cauchon nebyl dojat. Měl zase dle svého zvyku necitelnou řeč, plnou pokrytectví a klamu. Privil Johaně, že mezi jejími odpověďmi byly také takové, které přičily se všem požadavkům náboženství a jelikož jest neznalou ve svatém písmě, přivedl jí několik rozumných a dobrých lidí, aby ji poučili, pakli že si toho přeje.

„Jsmo sluby církve,“ doložil, „a rádi bychom dobrovolně a mocí svého úřadu postarali se o spásu tvé duše i tvého těla, jako bychom to učinili pro své blízké příbuzné i sebe samotné. V ohledu tom řídíme se jen příkladem svaté církve, která vždy přijímá do svého lůna ty, kteří chtějí se k ní vrátiti.“

Johana poděkovala mu za tato slova a pravila:

„Má nemoc patrně hrozí mně smrtí; je-li Bohu libo, abych zde zemřela, prosím za dovolení, abych mohla se vyzpovídati a přijati svátosti, jakož abych byla pohřbena ve svěcené půdě, na hřbitově.“

Cauchon seznal, že konečně přišel mu vhodný okamžik; toto zeslabené tělo bojí se smrti bez po-

kání a muk pekelných. Hle, jak nyní tento nepoddajný duch zeslábnul! . . . Privil k ní:

„Chceš-li přijati svátosti, musíš jednati tak, jako všichni dobří katolíci a podrobiti se církvi.“

Čekal netrpělivě na její odpověď; když však přišla odpověď, nebylo v ní takového slibu, neboť ona stála dále na svém. Odvrátivši se, pravila unaveně:

„Nemám více, co bych řekla.“

Biskup se rozzuřil; oznámil povýšeným hlasem, že čím více hrozí jí nebezpečí smrti, tím více má se starati, aby napravila svůj život.

A zase zamítl její prosbu, jestliže nepodrobí se církvi.

„Zemru-li v žaláři,“ pravila Johana, „prosím, abyste mne pohřbili ve svěcené zemi a nechcete-li vyplniti mou prosbu, dávám se úplně do vůle mého Spasitele.“

Mluvilo se ještě cosi v tomto smyslu, načež Cauchon žádal znovu velitelským hlasem, aby podřídila sebe i své skutky církvi. Avšak všechny jeho vyhrůžky zůstaly bez výsledku. Tělo dívky bylo slabé, ale duch zůstával duchem Johany d'Arc; tento duch, jenž vnukl jí pevnou odpověď, byl dobře znám těmto lidem a k vůli němu ji tak upřímně nenáviděli.

„Ať stane se cokoliv, neučiním a neřeknu ničeho více, nežli co řekla jsem již u soudu.“

Tu zakročili všichni hodní bohoslovci, její soudcové a mučili ji doklady, důvody a texty ze sv. písma, při čemž stále mluvili o svátostech jako vnadě pro žíznící duši a snažili se získati ji za tuto cenu, aby podrobila své poslání soudu církve, to jest jejich soudu, zrovna jako by oni zosobňovali celou církev! Vše to nemělo však žádného výsledku. Mohl jsem je dříve na to upozorniti,

kdyby se mne byli na to zeptali. Oni však nikdy na nic se mne neptali; byl jsem příliš nepřetržitou bytostí, nežli abych vzbudil jejich pozornost.

Schůzka skončila výhrůžkou, hroznou výhrůžkou, vypočtenou na to, aby učinila na dobrou katoličku takový dojem, jako by všeliká naděje na spásu duše měla jí uklouznouti.

„Církev ti poroučí, abys se podrobila; neuposlechněš-li, církev se tě zřekne jako nějaké pohanky!“ Tak zněla výhrůžka.

Považte: býti opuštěnou církví, touto nejvyšší mocí, v jejíž rukou nachází se osud lidského pokolení, církví, jejíž žezlo sahá za dalekou hvězdu, třpytící se na obloze, jejíž moc vládne nad miliony žijících a nad biliony bytostí, čekajících buď vykoupení nebo záhubu, jejíž úsměv otvírá vám bránu ráje, jejíž hněv vydává vás věčnému ohni! Jest to nejvyšší moc, před níž moc pozemská zdá se býti malou a nepatrnou.

Býti opuštěnou svým králem — toť ovšem smrt a smrt jest veliká věc, ale býti opuštěnou Římem, církví — ach, před tím není smrt ničím, neboť znamená to odsouzení k životu věčnému a jakému životu!

Viděl jsem ve své obrazotvornosti celé moře plamenů, z nichž vystrkovaly své černé hlavy zatracené duše, snažící se vylézt, které však znovu padaly do plamenů; věděl jsem, že také Johana má v tomto okamžiku na paměti tento obraz, když seděla zde mlčky a zamyšleně. Myslel jsem si, že nyní povolí, doufal jsem, že povolí, neboť tito lidé byli toho schopni, aby provedli svou hrozbu a vydali ji věčným mukám; vím, že kryje se to úplně s jejich povahou.

Byl jsem však hloupý, když obíral jsem se takovými myšlenkami a nadějemi. Johana d'Arc

nebyla takovou, jako jiné. Věrnost svým zásadám a věrnost pravdě, věrnost svému slovu — vše to bylo u ní v těle a krvi, bylo částí jí samotné. Těchto vlastností nemohla se nikterak zřící, nemohla se předělati. Byla stělesněním věrnosti a vytrvalosti. Na čem jednou se ustanovila, při tom pevně setrvává; ani samo peklo nehnulo by ní s místa.

„Hlasy“ její nedaly jí dovolení, aby se podrobila tomu, čeho od ní žádali a proto bude s největší pokorou čekat, ať stane se cokoliv.

Měl jsem srdce těžké jako olovo, když vyšel jsem ze žaláře, ona však zůstávala jasnou a klidnou. Jednala tak, jak jednati považovala za svou povinnost; to jí stačilo a o následky se nestarala. Její poslední slova byla tentokráte plná duševní jasnosti a klidu.

„Narodila jsem se jako dobrá křesťanka, byla jsem křtěna a jako dobrá křesťanka také zemřu.“

XV.

Minuly dvě neděle a nastal den 2. května; vzduch se oteplil, objevila se polní kvítka na místech sněhu zbavených a v údolích, ptáci začali v lese šveholiti, celá příroda zářila slunečními paprsky, u všech duch se obnovil, všichni cítili v srdci radost a celý svět ožil nadějí a veselím; rovina za Seinou byla pokryta kvítím a zelení, řeka byla průzračná a rozkošná; zelené ostrůvky lahodily oku a vrhaly ještě pěknější odrazy na třpytící se vodu, zvláště s vysokého útesu nad mostem; Rouen stal se znovu oku milým, představuje nejpůsobnější a nejroztomilejší obraz, jaký možno spatřiti pod nebesy.

Když jsem řekl, že všichni měli radost a ve-

selí v srdci, mluvil jsem všeobecně. Byly také výjimky, zejména my — přátelé Johany d'Arc a rovněž sama Johana d'Arc, tato ubohá dívka, mučící se v hrozném temnotě žaláře, kdy svítí slunce a toužící spatřiti aspoň jediný jeho paprsek . . .

Cauchon chystal se pokračovati ve svém hnusném díle. Nyní vymýšlel nový plán. Chtěl zkusiti, nebylo-li by možno docíliti něčeho cestou domluvy — důvody a výmluvností zkušeného kněze. Takový byl jeho plán, nenacházelo se však v něm hlasité přečtení dvanácti obviňujících odstavců. Ano i Cauchon styděl by se odhaliti před ní tuto ohyždnou lež, také on měl zbytek studu, jenž nyní se projevil a nabyl převahy.

Tohoto dne 2. května shromáždili se soudcové ve velikém sále, jenž nachází se na konci dlouhé chodby v zámku. Biskup z Beauvais předsedal na svém trůně a dvašedesát soudců posadilo se před ním; strážci a písaři byli na svých místech, kdežto veřejný žalobce stál u pultu.

Potom rozlehlo se řinčení okovů: vstoupila Johana se svými žalárníky a posadila se na své místo na osamocené lavici. Nyní, po čtrnáctidenním odpočinku, zdála se zdravou, půvabnější a krásnější než kdykoliv jindy.

Rozhlédla se kolem sebe a povšimla si veřejného žalobce. Bezpochyby uhádla, oč se jedná.

Řečník měl svou řeč napsanou a držel ji v ruce, ačkoliv namáhal se ji skrýti. Byla však tak obsáhlou, že podobala se knize. Začal hladce, avšak uprostřed květnaté periody paměť mu selhala i byl nucen tajně podívati se do rukopisu, což velice poškodilo efekt. Brzy opakovalo se to po druhé a pak po třetí. Tvář nešťastníkova zčervenala rozpaky a všichni v sále ho litovali, což

bylo pro něho tím horší. Tu Johana udělala poznámku, která úplně ho zničila. Pravila :

„Přečtěte dříve svou knížku a potom vám odpovím.“

Někteří posluchači dali se do smíchu a nešťastný veřejný žalobce vypadal tak smutně a zmateně, že každý by ho politoval; také já sám stěží zdržel jsem se soustrasti. Ano, Johana cítila se patrně volně po odpočinku a její vrozený sarkasmus nejednou vyšlehl ven.

Když žalobce poněkud se vzpamatoval, řídil se rozumnou radou Johany, nedělal zbytečných řečnických výkonů a četl řeč dle „knížky.“ Udělal z dvanácti známých odstavců šest a učinil z nich text své řeči.

Chvillemi se zastavoval, dávaje otázky, načež Johana odpovídala. Byla vysvětlena bytnost bojující církve a znovu žádali Johanu, aby se jí podrobila.

Dala obvyklou odpověď.

Potom se jí tázali :

„Myslíš, že církev může se mýliti?“

„Myslím, že nemůže se mýliti, avšak za slova a skutky, jež jsem pronesla a vykonala z vůle boží, budu odpovídati jen před Bohem samotným.“

„Chceš tím říci, že nemůže tě na zemi souditi žádný soudce? Což pak náš svatý otec papež není tvým soudcem?“

„O něm vám nic neřeknu. Mám milostivého Pána — našeho Spasitele a pouze jemu řeknu všechno při soudu.“

Tu rozlehla se hrozná slova :

„Nepodrobíš-li se církvi, přítomní soudcové zde prohlásí tě za kacírku a budeš upálena na hranici!“

Ach, mne i vás podobná slova zasáhla by

smrtelně, avšak v srdci Johany d'Arc vzbudila jen lví statečnost a v její odpovědi zazvučela bojovná nota, kterou povzbuzovala své vojíny, jako hlas trouby.

„Neřeknu vám nic více, nežli co jsem již řekla a i kdybych spatřila před sebou plamen hranice — i pak opakovala bych totéž!“

Povzbuzujícím způsobem působil její bojovný hlas a byl podivný oheň, jenž plál jí v očích. Někteří byli rozrušeni; každý citlivý člověk, ať přítel či nepřítel, pocítil hrůzu. Manchon, tato dobrá duše, ještě jednou vysadil svůj život v nebezpečí, jelikož napsal na okraji protokolu jasným a významným písmem slova „superba responsio!“ Slova ta uchovala se tam po celých šedesát let a tam můžete je dosud spatřiti.

„Superba responsio!“ Ano, bylo tomu tak. Tato „velkolepá odpověď“ vyšla z úst devatenáctileté dívky, když hrozili jí smrtí a pekelnými mukami.

Zase objevila se na jevišti otázka stran mužského obleku a dle obyčeje táhlo se to do nekonečna. Zase jí nabízeli, zřekne-li se dobrovolně mužského obleku, že dovolí, aby mohla býti přítomna mši. Odpověděla tak, jako dříve:

„Budu choditi v ženském obleku na všechny bohoslužby, k nimž budu připuštěna, avšak po návratu do žaláře obléknu zase mužský šat.“

Nastavili jí obratně několik pastí; tázali se jí:

„Udělala bys to či ono, kdybychom ti dali k tomu povolení?“

Její odpověď byla vždy stejná:

„Až dáte mně povolení, pak to zvíte.“

Ano, dne 2. května Johana cítila se znamenitě. Měla úplnou přítomnost ducha, tak že nebylo možno v ničem ji přistihnouti. Bylo to velmi

dlouhé přelíčení, při němž všechny otázky znovu se přežvykovaly; zkušený žalobce pouštěl v chod všechny své důvody, všechnu svou výmluvnost, ale výsledek byl stejný: po skončeném boji všech dvaadesát soudců ustoupilo na dřívější své pozice, kdežto osamocený nepřítel zůstal pevným a nepoddajným.

XVI.

Za tohoto čarokrásného počasí všem bylo na duši lehký; celý Rouen byl ve veselé a radostné náladě a byl ochoten jásati při každé vhodné příležitosti; když pak roznesla se zpráva, že mladá dívka zasadila vítěznou ránu biskupovi, bylo mnoho smíchu mezi přívrženci obou stran, jelikož všichni stejně biskupa nenáviděli. Ovšem, že většina obyvatelstva, klonící se k Angličanům, přála si, aby Johana byla upálena, to však jí nevadilo, aby nevysmívala se nenáviděnému muži. Bylo by bývalo nebezpečným vysmívati se anglickým vůdcům nebo pomocným soudcům Cauchonovým, ale tropiti si šašky z Cauchona, d'Estiveta nebo Loyseleura — to nebylo nijak nebezpečným.

Některé vtipy opakovaly se po dva i tři měsíce; pokaždé, když Cauchon začal nové přelíčení, lid říkal: „Nu, svině zase se oprasila“ a pokaždé, když jeho soud utrpěl porážku, všichni opakovali „Zase sviní.“

Dne 3. května já s Noëlem, procházejíce se městem, naslouchali jsme řečem v zástupu; jakýsi křiklavý mistr s rozkoší opakoval svůj vtip a šel k jiné skupině, jsa hrdým na svůj vtip a s rozkoší znovu ho opakoval:

„Na mou věru, svině již po páté se oprasila a po páté již zase octla se na suchu!“

Někdy našel se odvážlivec, jenž řekl směle, ale polohlasitě:

„Třiašedesát učenců a celá moc Anglie proti jedné dívce — a přece pětkrát vítězně je odrazila!“

Cauchon bydlel ve velikém arcibiskupském paláci, střeženém anglickou stráží; avšak vzdor tomu pokaždé ráno po tmavé noci bylo možno viděti na stěnách hrubé nápisy a kresby, jež dokazovaly, že vtipkář byl zde již se svým štětcem a barvou. Celá zeď byla pokryta vyobrazeními svině *) ve všech podobách, hlavně však svině v biskupském obleku a biskupské mitře, nasazené švihácky na stranu.

Sedm dní Cauchon zuřil a spílal, jsa podrážděn svými nezdary a svou bezmocností, načež utvořil si nový plán. Hned vám povím, v čem sestával, jelikož sami nemáte tak ukrutné srdce jako on a neuhádli byste, oč se jedná.

Zavolali nás dne 9. května; Manchon a já sebrali jsme své listiny a šli jsme. Tentokráte byli jsme nuceni jíti do jiné věže a ne do té, v níž uvězněna byla Johana. Věž byla okrouhlého tvaru, velice pochmurná a byla vystavena z nejhrubšího materiálu; stěny byly neobyčejně silné.

Vstoupili jsme do přízemní světnice a první, co jsme spatřili, byla mučidla a připravení katani. Srdce sevřelo se mně hrůzou. Tu objevila se v pravé barvě černá duše Cauchonova, zde jest jasný důkaz, že soucit byl mu naprosto cizím! Tento člověk patrně nikdy neznal lásky ani k matce, ani k sestře . . .

Přítomni byli: Cauchon, vrchní inkvizitor, opat kláštera St.-Corneille a šest jiných osob, mezi

*) Cauchon (kóšon) = svině, prase.

nimiž byl také zrádce Loyseleur. Stráže stály na svých místech; bylo zde také povýšené místo k mučení a vedle stál kat v červeném obleku krvavé barvy. Představil jsem si ihned v duchu postavu Johany, nataženou na skřipci, přivázanou k jednomu konci za nohy, k druhému za ruce a zároveň viděl jsem, jak červení obři otáčejí kolem a natahují údy. Zdálo se mně, že slyším již praskot kostí a vidím na kusy roztrhané tělo . . . Byl jsem překvapen, jak tito ctihodní sluhové milosrdného Ježíše mohou zde seděti s takovým klidem a lhostejnou tváří . . .

Po nějaké době přivedli Johanu. Spatřila mučidla a katany a bezpochyby týž obraz jako u mně vyvstal v její obrazotvornosti. A myslíte snad, že dostala strach? Ani dost málo! Vzpřímila se pouze a rty její usmály se s lehkým opovržením; o strachu nebylo ani řeči.

Bylo to památné sezení, ačkoliv bylo ze všech nejkratší. Když Johana se posadila, přečtli jí krátký seznam její „zločinů.“ Potom měl Cauchon plamennou řeč. Oznamoval v ní, že Johana v několika procesech nechtěla odpovídati na některé otázky, kdežto na jiné odpovídala lživě, že však nyní dostane z ní celou pravdu. Tentokráte choval se sebevědomě, neboť byl pevně přesvědčen, že konečně podaří se mu zlomiti pevnou duši tohoto dítěte a donutí ji k pláči a prosbám. Tentokráte zvítězí a ucpe ústa rouenským vtipkářům. Jak vidíte, byl takovým člověkem, jako jiní a rovněž tak nemohl snést výsměchu. Povýšil hlas, jeho uhrovitá tvář zářila zlomyslností a vítězoslávou a hrála všemi duhovými barvami, fialovou, žlutou, červenou, zelenou a někdy dostala dokonce zsinalý odstín utopence, jenž byl ze všech barev nejhroznější. Skončil vášnivým zvoláním:

„Zde jsou mučidla, zde jsou katani! Nyní přiznej se ke všemu, sice budeš podrobena mučení. Mluv!“

Tu následovala veliká odpověď, která bude žiti po všechny věky; pronesla ji prostě a klidně. Dojemně a důstojně zazvučela tato slova:

„Neřeknu vám ničeho, kromě toho, co jsem již řekla; neřeknu, ani kdybyste trhali mé tělo na kusy. I kdybych následkem bolesti řekla něco jiného, potom oznámím, že nemluvila jsem já a že jen mučidla donutila mne k tomuto přiznání.“

Zlomiti tohoto ducha nebylo nikterak možným. Měli jste viděti, jak bylo Cauchonovi! Zase porážka! Něco takového ani zdaleka mu nenapadlo. Slyšel jsem druhého dne pověsti, kolující po městě, že měl v kapse úplnou zповěď, napsanou a připravenou k podpisu Johany. Nevím, je-li to pravda, ale bezpochyby jest to pravda, neboť její značka, umístěný na konci zповědi, byl by čímsi jako důkazem (pro obecnstvo), jehož Cauchon a jeho soudruzi velice by si vážili.

Ne, nebylo možno zlomiti tohoto ducha, zatemniti tento jasný rozum. Uvažte celou hloubku a moudrost této odpovědi z úst nevědomé dívky! Nenašlo by se ani deset lidí na světě, kteří cestou myšlení dospěli by k vývodům, že slova, vynucená na člověku hroznými mukami, nemusí býti slovy pravdy, kdežto psaní a čtení neznalá venkovská dívka svým bezvadným důvtipem udeřila do pravého středu. Vždy jsem si myslel, že mukami možno dozvěděti se pravdy a všichni ostatní byli téhož náhledu; avšak když Johana pronesla tato prostá, zdravá slova, najednou rozlila jasné světlo kolem, jako když mihnutí blesku o půlnoci, ozařující krajinu, najednou osvíti krásné údolí, osady a domy tam, kde před tím panovala neproniknutelná

temnota. Manchon úkosem podíval se na mne; na tváři jeho zračilo se udivení, podobně jako na jiných četných tvářích. Považte, byli to lidé již staří, vysoce vzdělaní — a najednou objeví se mezi nimi prostá venkovská dívka, která dovedla jim dáti takovou lekci. Slyšel jsem, jak jeden z nich pravil:

„Jest to skutečně neobyčejná bytost. Vložila ruku na pravdu, uznávanou od věků a pravda tato rozpadla se v prach. Odkud má tento neobyčejný důvtip?“

Soudcové sklonili se k sobě a začali se mezi sebou raditi. Ze slov náhodou zachycených jsem seznal, že Loyseleur a Cauchon chtěli použití mučidel, kdežto ostatní horlivě odporovali.

Konečně začal Cauchon mluvit silně podrážděným hlasem a dal Johanu odvésti zpět do žaláře. Naplnilo mne to radostí, neboť jsem neočekával, že biskup povolí.

Když jsem se této noci vrátil domů, Manchon mně oznámil, že dle obdržných zpráv k mučení nedošlo. Byly k tomu dvě příčiny: strach, že Johana zemře v mukách, což nebylo výhodným pro Angličany a pak vědomí, že mučení nebude mít žádného úspěchu, když Johana zřekne se všeho toho, co pronese pod vlivem muk. Co týče se toho, aby umístila svůj znak pod zpovědí, byli přesvědčeni, že ani mučení ji k tomu nedonutí.

Celý Rouen začal se zase chechtati; po celé tři dni bylo stále slyšet:

„Svině oprasila se po šesté a po šesté zadusila svá selata!“

Na zdích paláce biskupova objevila se nová ozdoba: vyobrazena byla svině v biskupské mitře, nesoucí na zádech skřípec, kdežto Loyseleur šel vzadu a plakal. Byla vypsána odměna na polapení

malřů, ale nikdo se o ni nehlásil. Ano i anglická stráž tvářila se slepou, neboť ani jednou nespatriila, jak umělci malovali na zdi.

Hněv biskupův dosáhl krajních mezí. Nemohl se zřici myšlenky na mučidla. Byl to jeho zamilovaný sen, s nímž nemohl se rozloučiti. Takž dne 12. května svolal některé své pomocníky a znovu žádal, aby užilo se mučidel. Ale utrpěl zase porážku. Na některé slova Johany učinila dojem; jiní se báli, aby nezemřela při mučení, třetí pak konečně byli přesvědčeni, že žádná muka ji nepřinutí, aby podepsala se pod lživým přiznáním. Bylo přítomno čtrnáct členů i s biskupem. Jedenáct z nich vyslovalo se přímo proti mučení a pevně stáli na svém, nevšímajíce si proklínání Cauchonova. Jen dva z nich hlasovali pro návrh biskupův a přimlouvali se za mučení. Byl to Loyseleur a veřejný žalobce, týž, kterému Johana poradila, aby přečetl svou řeč přímo z „knihy“, Tomáš de Courcelles, známý advokát a řečník.

Léta naučila mne býti opatrným na jazyk, ale přiznávám se, že nemohu přemoci svůj hněv, když vzpomenu si na tři jména: Cauchon, Courcelles a Loyseleur.

XVII.

Zase deset dní čekání. Vynikající bohoslovci a členové pokladnice všech vědomostí a všemožných moudrostí, zvané pařížskou universitou, dosud uvažovali o těchto dvanácti ničemných odstavcích.

Za těchto deset dní neměl jsem skoro co dělat a proto z dlouhé chvíle procházel jsem se s Noëlem po městě. Avšak v těchto procházkách nebylo žádného veselí a srdce naše byla naplněna

zármutkem, jelikož budoucnost Johany stávala se stále pochmurnější. Při tom, jak zcela přirozeno, porovnávali jsme naše postavení s jejím; svobodu a slunce s temnotou a okovami, naše společné přátelství s jejím opuštěním, náš životní dostatek — s jejími nedostatky. Byla zvyklá svobodě, nyní však této svobody neměla; byla bytostí volnou přírodou i vychováním, nyní však sedí uvězněná dnem i nocí v železné kleci jako nějaký dravec; přivykla světlu, nyní však kolem ní jest temnota, při níž lze stěží rozeznati okolní předměty; přivykla slyšeti kolem sebe tisíce nejrozmanitějších zvuků, hudbu i veselí činného života, nyní však slyší pouze jednotvárné kroky stráží; ráda rozmlouvala se svými vrstevníky, nyní však neměla s kým mluvit; ráda se zasmála — nyní byla nucena mlčet; byla rozena pro společnost, k dobré a užitečné práci a veselé činnosti — zde však pouze se trápila za hodin do nekonečna se táhnoucích, v nečinnosti a mlčení, jež zžíralo mozek i srdce. Toť byla pravá smrt za živa, neboť jinak nelze nazvati takový způsob života.

Ve všem tom bylo však ještě něco mnohem ukrutnějšího. Mladá dívka potřebuje v neštěstí útěchy, podpory a soucitu osob svého pohlaví, potřebuje něžného ošetřování a péče, jakou může prokázati pouze žena, a zatím Johana po celé měsíce kruté vazby nespátřila ani jediné ženské tváře. Jak zachvělo by se její srdce radostí, kdyby takovou tvář spatřila!

Považte, jak jí bylo! Chcete-li věděti, jak velikou byla Johana d'Arc, vzpomeňte si, že z takového žaláře, za takových podmínek životních, chodila k soudu den za dnem, měsíc za měsícem a stála tvář v tvář největším učencům Francie, stála před nimi sama, bez cizí pomoci a po celou

tu dobu rozbíjela jejich nejchytřejší plány, postihovala jejich tajné nástrahy, odrážela jejich útoky a pokaždé opanovala bojiště. Jsouc úplně oddána víře a svým ideálům, povrhujíc mukami a pránýřem, odpovídala na výhrůžky smrti a peklem prostými slovy: „Ať stane se cokoliv, stojím na svém a od ničeho neustoupím!“

Abyste pochopili, jak povýšená byla tato duše, jak hluboká byla její moudrost, jak jasný byl její rozum, musíte ji poznati zvláště nyní, kdy přestála tento dlouhý boj úplně opuštěná a to nejen proti bystrým a důvtipným učencům francouzským, ale i proti nejhnusnějším klamům, nízkým zradám a nejukrutnějším srdcím, jaké kdy byly v různých zemích, pohanských i křesťanských.

Byla velikou ve válce, což všem jest známo; byla velikou svou prozíravostí, oddaností a vlastenectvím, byla velikou v umění přesvědčovati nespokojené vůdce a smiřovati nepřátelské zájmy a vášně, byla velikou svou schopností odkrývati genie, ať nacházeli se tito kdekoliv, byla velikou svým darem rozplameňovati srdce šlechtným entusiasmem, dělali ze zbabělců reky a z otroků a lenochů statné vojíny, kteří s písní na rtech šli na smrt.

Ano, Johana d'Arc byla velikou ve všem a všude, největší však byla před soudem v Rouenu. Zde vyhoupla se nad obmezenou a slabou lidskou povahu a vykonala za podmínek nejtěžších a beznadějných to, co jiná by nedokázala, i kdyby byla podporována nadějí, soucitem, přítomností přátelských osob a vedením soudního procesu způsobem spravedlivým.

XVIII.

Po uplynutí deseti dnů pařížská universita oznámila své rozhodnutí stran dvanácti známých odstavců. Dle těchto odstavců byla Johana uznána vinnou ve všech bodech: měla zřeknouti se svých bludů a prositi za odpuštění, jinak měla býti vydána světské moci ku potrestání.

Poslové přinesli rozhodnutí toto do Rouenu zároveň s dopisem pro Cauchona, plným vřelých pochval. Universita chválila ho za horlivé pronásledování této ženy, jejíž „jed otrávil všechny pravověřící na západě“ a náhradou za to sliboval mu „korunu nesmrtelnosti na nebesích.“ Slibovali mu pouze korunu na nebesích, nebylo však ani slova o arcibiskupství rouenském, k vůli němuž Cauchon chtěl zahubiti svou duši! Po všem přičinění Cauchona znělo to až příliš sarkasticky. Co má dělat na nebesích? Vždyť nenašel by tam ani známých.

Dne 19. května soud, sestávající z padesáti členů, zasedal v arcibiskupském paláci. Někteří z nich žádali, aby Johana byla okamžitě vydána světské moci ku potrestání, ostatní pak navrhovali, aby jí byla učiněna „krátká domluva.“

Týž soud shromáždil se v zámku dne 23. května a Johana postavena před něj. Petr Maurice, kanovník z Rouenu, obrátil se k Johaně řečí, v níž ji žádal, aby zachránila svůj život a duši, odřeknuvši se svých bludů a vydavši se do rukou církve. Skončil surovou výhrůžkou: „Budeš-li dále odporovati, záhuba tvé duše jest jistou, záhuba tvého těla pravděpodobnou!“ Avšak Johana byla neúprosnou.

„I kdybych byla odsouzena k smrti a viděla před sebou hranici a kata, chystajícího se ji za-

páliti, i kdybych nacházela se uprostřed plamenů, i pak neřekla bych nic jiného, nežli co řekla jsem u soudu a zůstala bych svému slovu věrnou až do posledního okamžiku . . .“

Nastalo hluboké mlčení, jež trvalo několik minut. Dusilo mne jako nějaká tíže. Tušil jsem neštěstí. Cauchon slavnostně a vážně obrátil se k Petru Mauriceovi:

„Chcete ještě něco říci?“

Kněz nízce se uklonil a odpověděl:

„Nic, vaše milosti.“

„Obžalovaná, nemáš co bys doložila?“

„Ne.“

V tom případě jest přelíčení skončeno. Zítra bude vynesena rozsudek. Odveďte obžalovanou.“

Odešla hrdě vzpřímená, důstojným krokem. Slzy vytryskly mně z očí.

Zítra — dne 24. května! Zrovna před rokem viděl jsem ji na koni v čele vojska v stříbrné přilbě, lesknoucí se na slunci, v plášti stříbrem vyšíváném, vlajícím po větru, s bílými pery a vy-taseným mečem; viděl jsem, jak třikráte učinila útok na tábor Burgundánů a zmocnila se ho, viděl jsem, jak zahnula v pravo, k zálohám vévodovým, viděl jsem, jak hnala se k poslednímu útoku, ježž bylo třeba provést za svítání! Nastal zase onen osudný den a — hle co přinesl!

XIX.

Johana byla uznána vinnou z kacířství, čarodějství a ze všech ostatních hrozných zločinů, vyložených v dvanácti odstavcích. Její život nacházel se konečně v ruce Cauchonových, jenž mohl ji okamžitě poslati na hranici. Myslíte, že byl spokojeným? Ba nikoliv. Zač stálo by jeho arcibis-

kupství, kdyby lid zvěděl, že předpojatí soudcové pod nátlakem Anglie nespravedlivě odsoudili a upálili Johanu d'Arc, spasitelku Francie? Tím stala by se jen svatou mučenicí. Její památka vyvstala by z plamene stokrát zvětšená a svrhla by anglickou moc v zemi a zároveň s ní i Cauchona. Ano, vítězství nebylo dosud úplným. Vina Johany musila býti okatě dokázána, aby lid byl přesvědčen. Kde měl najíti k tomu příležitost? Tu mohla mu poskytnouti na celém světě pouze jediná bytost — Johana d'Arc. Musí se odsouditi veřejně, nebo musí se zdáti, jako by sama sebe odsoudila.

Ale jak to zaříditi? Již po kolik neděl byly konány všemožné pokusy, aby byla donucena ku vzdání se, ale bez výsledku. Čím usvědčiti ji nyní? Hrozili jí mučením, hrozili jí hranicí — co zbývalo ještě? Nemoc, smrtelná únava, pohled na hořící hranici — toť bylo, co ještě zůstávalo.

Byla to vhodná myšlenka. Vždyť ve skutečnosti jest přece jenom pouhou dívkou a pod vlivem nemoci a vysílení jest přístupnou všem dívčím slabostem. Přiznala se, že za ukrutného mučení mohou ji donutiti k nepravému udání. Povšimli si toho. Také řekla, že jakmile bolest přestane, ihned zřekne se svého udání. Také to si zapamatovali.

Jak vidíte, ona sama je poučila, co mají dělati. Nejdříve vyčerpají její síly, potom postraší ji ohněm. Až pak bude strachem celá zmámená, donutí ji podepsati jistou listinu.

Ona však bude žádati, aby tato listina byla přečtena, oni pak nebudou moci to odmítnouti v přítomnosti obecenstva; při čtení statečnost mohla by se jí znovu vrátiti a pak nechtěla by podepsati? Avšak i tuto překážku možno překonati. Mohou jí přečísti něco, co nemá žádného významu a po-

tom podstrčí jí k podpisu listinu, v níž přiznává se ku své vině.

Takový byl plán; bylo třeba provéstí ho postupně a potom teprv bude věc vyhrána. Bylo možno skoro ustanoviti den, kdy ničemně prodaná dívka, nejnevinnější tvor v celé Francii, bude přivedena k ukrutné smrti.

A čas byl k tomu nejvýš vhodný. Duch Johany nebyl dosud zlomen, jako dříve zůstával boдрým a hrdým, avšak její tělesné síly za těchto posledních dnů silně poklesly a silný duch potřebuje přece jenom podpory zdravého těla.

Celý svět nyní ví, že plán Cauchonův byl právě takový, jak jsem se již o něm zmínil, avšak v tu dobu nikdo to nevěděl. Byly dostatečné toho důkazy, že Warwick a ostatní angličtí vůdcové, vyjma kardinála Winchestera, nebyli zasvěceni do tohoto tajemství, jakož i že z francouzské strany věděli o něm pouze Loyseleur a Beaupere. Někdy měl jsem dokonce pochybnosti, že Loyseleur a Beaupere věděli všechno.

Jest zvykem nechati odsouzené v pokoji poslední noc před popravou, avšak tato milost byla odeprána nešťastné Johaně, můžeme-li věřiti tehdejšímu pověstem. Loyseleura vpustili k ní tajně jako kněze, přítele, tajného přívržence Francie a nepřitele Angličanů; přemlouval ji po kolik hodin, aby vykonala jednu „spravedlivou věc,“ aby totiž podrobila se církvi jako dobrá křesťanka. Pak, dle jeho slov, zbaví se drápů Angličanů a bude odvedena do církevního vězení, kde budou s ní slušně zacházeti a dají jí ženy za žalárnice. Věděl, čím může ji dojati. Věděl, jak protivnou jest jí blízkost hrubých a ničemných anglických strážců, věděl, že „hlasy“ cosi temně jí přislíbily, co vyložila si ve smyslu osvobození, vykoupení, útěku

a možnosti vrátiti se ještě jednou do Francie a slavně dokonati veliké dílo, jež bylo jí nebesy svěřeno. Byla zde však ještě jiná věc: bude-li její zmořené tělo ještě více seslabeno nespaním a bděním, její mysl tak se pomate, že nebude moci bojovati proti domluvám, výhrůžkám a hranici a nepostřehne všech nástrah, jak by najisto se stalo, kdyby nacházela se v normálním stavu.

Toť se rozumí, že této noci jsem ani neulehl. Noël nemohl také spáti. Než nastala noc, odebrali jsme se k hlavní bráně, s nadějí, spočívající na nejasném prorocství „hlasů“ Johany, že v posledním okamžiku bude osvobozena. Rychle roznesla se všude veliká zpráva, že Johana d'Arc byla konečně odsouzena, že rozsudek bude vykonán a že Panna Orleánská bude ráno na hranici upálena.

Zástupy lidu sbíhaly se se všech stran; mnozí nebyli ani vojáky vpuštěni; byli to tací, kteří měli pochybné vstupenky nebo jich vůbec neměli. Prohlíželi jsme si bedlivě tyto zástupy, ale nenašli jsme ani jediného z bývalých našich soudruhů, převlečených vojínů, zkrátka známých tváří. Když konečně zavřeli vrata, vrátili jsme se ještě roztrpčenější a zklamanější, nežli chtěli jsme se v duchu přiznati.

Po ulicích valily se zástupy rozechvěného lidu, skrze něž bylo možno jen stěží se prodrati. K půlnoci, bloudíce bez cíle, dostali jsme se k překrásnému kostelu Saint-Ouen, kde horlivě se pracovalo. Náměstí bylo plno lidí s hořícími pochodněmi; průchodem v lidu stráží hlídaném dělníci snášeli prkna a klády za vrata hřbitova. Tázali jsme se, co se zde děje a dostali jsme odpověď:

„Staví se lešení a hranice. Což pak nevíte, že ráno bude zde upálena francouzská čarodějnice?“

Odešli jsme. Neměli jsme tolik sil, abychom mohli zůstatí na tomto místě.

Za svítání byli jsme znova u brány, tentokráte s nadějí, která pod vlivem ztýraného těla a zimního rozechvění vzrostla až na stupeň pravděpodobnosti. Slyšeli jsme zprávu, že opat Jumièges přijde se všemi svými mnichy, aby díval se na popravu. Naše rozohněná fantasie viděla v těchto devíti stech mnichů staré soudruhy vojíny Johany a v jejich opatovi La Hira, Dunoise nebo Alençonu. Dívali jsme se, jak táhne se řada mnichů, při čemž zástup uctivě se rozestupoval; srdce bušila nám mocně a v očích zatřpytily se nám slzy radosti a vytržení. Pokoušeli jsme se dívatí se pod mnišské kapuce a byli jsme připraveni dáti znamení pro případ, kdybychom poznali tváře našich spolubojovníků, kteří by byli připraveni zabítí nebo dáti se zabítí za posvátnou věc. Jak šílenými byly naše sny! Byli jsme však mladí a mládí jest plno naděje a víry.

XX.

Ráno nacházel jsem se již na svém úředním místě, na lešení ve výši člověka, jež postaveno bylo na hřbitově Saint-Ouen. Na této tribuně nacházelo se duchovenstvo, přední měšťané a několik právníků. Před touto tribunou nacházela se jiná, mnohem prostornější, chráněná střechem před sluncem a deštěm, pokrytá drahými koberci; byla zde také pohodlná sedadla a mezi nimi dvě křesla zvláště nádherná. Na jednom křesle seděl anglický plnokrevný princ, kardinál Winchester, na druhém Cauchon, biskup z Beauvais. Na ostatních sedadlech seděli jiní tři biskupové, náměstek inkvisi-

torův, osm opatů a 62 mnichů a právníků, kteří byli soudci při posledním procesu Johany.

Před tribunami byla usečená kamenná pyramida. Na ní vypínal se hrozný předmět — pranýř a pod ním byla hromada chrastí a dříví. U paty pyramidy stály tři osoby v červeném šatě; byl to kat a jeho holomci. U nohou měli žhavé uhlí, kdežto dva sáhy od pyramidy nacházela se hromada zásobního paliva, jež bylo přivezeno na šesti vozích.

Při spatření hranice mé churavé nervy se chvěly, ale ať odvracel jsem se od ní jak jsem chtěl, zrak můj vždy znovu k ní se vrátil: takovou přitažlivou moc má na nás všechno hrozné a vzbu-
zující zděšení.

Prostora, zabraná tribunami a hranicí, byla obstoupena silnou stěnou anglických vojáků, rovných a statných, jako by ulitých z ocele; všechna okna a všechny střechy domů byly plny diváků. Panovalo mrtvé ticho; nebylo ani nejmenšího hluku. Jen z dálky bylo slyšeti nejasné, přerývané a hrubé zvuky; bylo to vojenské velení. Tu moře hlav se rozestoupilo a objevil se průvod pomalu se ubírající. Srdce se mně sevřelo. Není to snad La Hire se svými bojovníky? Ne, byla to odsouzená se svým průvodem, Johana d'Arc pod stráží. Ucítil jsem bolest, jaké až dosud nikdy jsem nepoznal. Při vší její slabosti donutili ji jíti a ona také šla. Vzdálenost nebyla veliká, pouze několik set sáhů, ale ačkoliv byla krátkou, přece byl to těžký podnik pro bytost, která ztrávila několik měsíců v žaláři a v okovech a jež nedovedla více choditi. Po celý rok žila Johana ve vlhké a studené kasematě a nyní byla nucena jíti v rozpáleném vzduchu, pod žhoucími paprsky slunečnými. Vstupovala do brány, stěží držíc se na nohou

vysílením; vedle ní šel k jejímu uchu skloněný ničemný zrádce Loyseleur. Později jsme se dověděli, že ztrávil u ní celé ráno v žaláři, týraje ji svým poučováním a klamaje ji úskočnými sliby. Až ku bráně hřbitova pokračoval ve své práci, prose ji, aby vyhověla všemu, čeho budou na ní žádati a ubezpečuje ji, že v tom případě bude jí dobře: najednou zbaví se hrozných Angličanů a nalezne útočiště pod křídlem a ochranou církve. Ničemný člověk, ukrutné a kamenné srdce!

Zaujavši své místo na lešení, Johana na okamžik zavřela oči a sklonila hlavu na prsa; potom se posadila, složivši ruce na klín a patrně pomýšlela jen na odpočinek. Jak byla bledou! Byla bílá jako úběl.

V zástupu lidu tváře všech oživly a s dychtivou zvědavostí zraky všech utkvěly na slabé, vysílené dívce. Bylo to také pochopitelné: všichni tito lidé věděli, že naposled vidí tuto tvář, kterou tak dávno toužili spatřiti, tuto ženu, jejíž jméno naplnilo slávou celou Evropu, tento div své doby, jemuž bylo souzeno získati si nesmrtelné slávy! Mohl jsem jako v otevřené knize čísti v těchto udivených tvářích, co měl na mysli tento lid: je-li možná, aby tato maličká bytost, toto dítě, tato dívka s dobromyslnou, hezkou a milou tváří, brala útokem pevnosti, hnala se v čele vítězných vojsk, srážejíc na své cestě jako pířko anglickou moc, vedla dlouhý a obtížný boj, ona osamocená a všemi opuštěná, proti nejchytřejším učencům Francie a kterou by vyhrála, kdyby boj konal se poctivým způsobem!

Cauchon patrně bál se Manchona pro jeho zjevný soucit k Johaně, neboť na jeho místě objevil se jiný protokolista; takž můj pán a já seděli jsme zde se založenými rukama.

Zdá se, že bylo vykonáno všechno, aby umučeno bylo tělo i duše Johany, ale toho všeho bylo ještě málo; vymysleli ještě nová muka, neboť za tohoto dusného vedra byla nucena vyslechnouti řeč.

Když řečník začal, vrhla na něho smutný pohled a pak zase sklonila hlavu. Byl to Vilém Erard, výtečný řečník. Vzal si za téma své řeči jeden z dvanácti odstavců lživého obvinění. Vylil na Johanu celý proud pomluv, nazýval ji nejhoršími jmény, jež mohl nalézt v těchto dvanácti odstavcích a přicházel stále u větší a větší zuřivost. Avšak všechno jeho úsilí bylo bez výsledku: zdála se býti pohrouženou v spánek a nedávala ani nejmenší známky na jevo, že slyší jeho řeč. Konečně zvolal:

„Oh, Francie, jak krutě byla jsi oklamána! Vždy byla jsi semeništěm křesťanství a nyní Karel, jenž nazývá sebe králem a panovníkem, jako kacír a bludař spoléhá na slova a skutky nedůstojné, ničemné ženy!“ Johana zdvihla hlavu a oči její zaplály. Řečník obrátil se k ní: „Pravím ti to, Johano a opakuj, že tvůj král jest kacířem a bludařem!“

Ach, ji mohl urážeti osobně dle libosti, ona všechno snesla; nemohla však lhostejně snést ani jediného urážlivého slova proti nevděčnému a zrádnému králi, jenž právě nyní měl býti zde s mečem v ruce, aby rozehnal tyto obludy a zachránil nejšlechetnějšího služebníka, jakého kdy měl král na celém světě! Čistá duše Johany byla hluboce urážena; obrátila se k řečníkovi a důstojně pronesla několik slov, v nichž zástup ihned poznal dřívějšího ducha Johany d'Arc. Pravila:

„Dokládám se svou ctí na prahu smrti, že jest nejlepším křesťanem ze všech křesťanů a nejoddanějším synem církve!“

Zástup začal tleskati. Tím pohněván byl řečník, jenž chtěl sám býti tleskotem odměněn a nyní viděl, že zklamal se ve svém výpočtu. Dupl nohou a zvolal na strážníka:

„Donuďte ji k mlčení!“

V zástupu rozlehl se smích.

Luza nemohla míti úctu k vysokému, silnému muži, jenž volá strážníka k tomu, aby chránil ho proti nemocné, utýrané dívce.

Jedinou větou učinila Johana větší dojem, nežli řečník celou svou řečí; byl zmaten tak, že mohl se jen stěží vzpamatovati. Ostatně nemusil se mnoho namáhati: lid vůbec byl na straně Angličanů. Jen na okamžik poddal se zákonu lidské povahy, neodolatelnému zákonu: tleskal smělé řeči, bez ohledu na to, odkud pocházela. Lid ve skutečnosti byl na straně řečnickově; unesl se pouze na okamžik a potom znovu vrátil se na předešlou cestu. Sešel se jen za tím účelem, aby viděl upálení této dívky a dojde-li k tomu, bude úplně spokojeným.

Konečně obrátil se řečník k Johaně s formální žádostí, aby podřídila se církvi. Vyslovil tuto žádost s plným přesvědčením, jelikož na základě slov Loyseleura a Beaupera doufal, že ona, jsouc nejvyšší vysílená a umučená do poslední krajnosti, nebude moci více odporovati. Skutečně také při pohledu na ni bylo možno si myslet, že má pravdu. Nicméně učinila ještě jeden pokus býti pevnou a odpověděla:

„Již dříve navrhla jsem soudcům, aby odevzdali mou věc svatému otci papežovi; dovolávám se především Boha a pak papeže.“

Zase pomocí své vrozené moudrosti pronesla slova největší důležitosti, aniž by si však byla vědoma jejich významu. Nyní, před hranicí, nemohla

jí více v ničem pomoci, zvláště když nyní byla obklopena tisíci nepřátel. Slova ta však byla příčinou, že všichni sluhové církve se zachvěli a zbledli, řečník pak rychle změnil téma. Není také divu, že tito zločincové se zachvěli: dovolávání se Johany papeže najednou zbavovalo Cauchona veliké kompetentnosti a ničilo všechno, co až dosud bylo vykonáno ním a soudci, jakož i všechno, co mohli ještě vykonati.

Na to Johana opakovala, že všechno konala na božský rozkaz, když však byl učiněn pokus, aby do věci byl zapleten král a její soudruzi, najednou přerušila soudce a pravila:

„Zodpovědnost za má slova a mé skutky nespadá na krále, aniž koho jiného. Jsou-li v těchto slovech a skutcích nějaké nedostatky, pak já jediná jsem za ně zodpovědnou a nikdo jiný!“

Tázali se jí, zdali se chce zřící všech slov a skutků, které její soudcové uznali za zločinné. Její odpověď vyvolala zase zmatek.

„Odevzdávám je před soud papeže a samotného Boha.“

Zase papež! Bylo to soudcům velice nepříjemným. Před nimi byla odsouzená, od níž žádali, aby podrobila se církvi a ona sama ochotně souhlasí a dokonce žádá, aby věc její byla předložena hlavě katolické církve, samotnému papeži. Čeho bylo možno více žádati? Jak odpovědět na tuto nevhodnou žádost?

Zmatení soudcové začali šeptem se raditi, což konali dosti dlouho. Konečně našli jakýsi důvod, nejlepší, jaký v těchto okolnostech mohli nalézt: oznámili, že papež jest daleko, že není žádné potřeby choditi k němu, jelikož soudcové jsou opatřeni dostatečným plnomocenstvím a představují sebou „církve.“ Jindy snad sami usmáli by se nad

takovými důvody, nyní však necítili se dosti bezpečnými, aby mohli se usmívati.

Mezitím luza začala projevovati netrpělivost. Lid unavil se stáním na velikém vedru; blížila se bouře a křižovaly blesky. Bylo třeba si pospíšiti. Erard ukázal Johaně listinu dříve připravenou a žádal ji za odvolání.

„Odvolání? Co jest to?“

Nerozuměla slovům. Vysvětlili jí všechno. Pokoušela se chápati, ale nemohla porozuměti tomu, čeho na ní žádali. V její hlavě utvořila se motanice nepochopitelných slov. V zoufalství zvolala prosebným hlasem:

„Dovolávám se světové církve, mám-li učiniti odvolání!“

Erard vzkřikl:

„Odvoláš, nebo budeš okamžitě poslána na hranici!“

Zdvihla oči, zaslechnuvši tato hrozná slova a tu poprvé spatřila hranici a hromadu žhavého uhlí, které zdálo se hroznějším než kdykoliv jindy v temnotě blížící se bouře. Stěží chytila dech a vyskočila s místa, mumlajíc cosi nesouvislého a roztržitě dívajíc se na zástup, jako by byla oslepena nebo probudila se z těžkého spánku.

Kněží seskupili se kolem ní, domlouvajíce jí, aby podepsala listinu; také v zástupu rozlehly se prosebné hlasy a nastal hluk.

„Podepiš, podepiš a budeš zachráněna!“ tvrdili kněží.

Loyseleur šeptal jí do ucha: „Učiň, jak jsem ti řekl a neznič sebe!“

Johana obrátila se k lidu a zvolala teskně:

„Ach, nečiníte dobře, činíte na mne nátlak!“

„Oh, Johano,“ domlouvali jí soudcové, „my tak upřímně tebe litujeme! Odvolej všechno, co

jsi řekla, sice jinak budeme nuceni poslati tě na popraviště!“

V tom však rozlehl se jiný hlas — s tribuny — hlas, jenž slavnostně zněl a přehlušoval všechno: Cauchon předčítal rozsudek smrti!

Síly Johany byly vyčerpány. Okamžik divoce rozhlížela se kolem, potom pomalu klesla na kolena a pravila:

„Podrobím se.“

Nenechali jí času, aby mohla se vzpamatovati, vědouce, jak jest to nebezpečným. V témž okamžiku, kdy pronesla tato slova, soudce předčítal jí již formuli odřeknutí a ona opakovala za ním slova, bez vědomí, jako stroj, usmívajíc se; její myšlenky poletovaly kdesi daleko, v šťastnějším světě.

Na to krátký dokument, obsahující pouze šest řádek, byl odložen stranou a na jeho místo podstrčen jiný, dlouhý. Johana, ničeho si nepovšimnuvši, připojila k němu svůj znak, omlouvajíc se dojemně, že neumí psát. Avšak tajemník anglického krále jí pomohl: vedl její ruku a ona podepsala své jméno „Johana.“

Veliký zločin byl dokonán. Johana podepsala něco, nevědouc sama, co jest to. Podepsala listinu, v níž vyznávala, že jest kouzelnicí, spojenou s nečistou silou, lhářkou, rouhačkou Boha i jeho andělů, krvežíznivou buřičkou, ukrutnou a zločinnou poselkyní satanáše; týmž podpisem také se zavazovala, že vezme na sebe zase ženský šat. Byly také jiné sliby, ale předcházející již stačily, aby byla ztracena. Loyseleur pochválil ji za tento „dobrý skutek.“ Nacházela se však dosud jako by ve snu a stěží slyšela, co se jí povídá.

Cauchon hned na to pronesl slova, odvolávající její vyloučení z církve a vracející ji do lůna

církve se všemi jí drahými dary víry. Oh, slyšela to a rozuměla tomu! Bylo možno viděti, jak tahy její tváře se změnily a vyjadřovaly radost a vděčnost.

Ale jak prchavým bylo toto štěstí! Cauchon chvějícím se hlasem doložil ještě následující zdrcující slova:

„A aby mohla litovati svých zločinů a více jich neopakovala, odsuzuje se k doživotnímu žaláři a bude živiti se pouze chlebem zármutku a bude píti vodu utrpení.“

Doživotní žalář! O něčem takovém nikdy se jí ani nezdálo, o něčem podobném nezmínil se ani Loyseleur, aniž kdo jiný. Loyseleur určitě se vyslovil a slíbil, že „bude jí dobře.“ A poslední slova, jež pravil k ní Erard na témž lešení, když přemlouval ji, aby zřekla se svých bludů, obsahovala v sobě určitý slib, že bude puštěna ze žaláře na svobodu, bude-li se řídit radou soudců a bude se káti.

Stála zde mlčky jako bleskem omráčená, potom však vzpomněla si s ulehčením, že dle jiného slibu Cauchonova bude zajatkyň církve a jako taková že bude hlídána ženami na místě hrubých vojáků. Tu obrátila se ke kněžím a pravila se smutnou pokorou:

„Nuže, sluhové církve, vezměte mne co nejdříve do svého vězení a nenechte mne déle v ruce Angličanů.“

Zdvihla své okovy a chystala se odejít.

Tu však Cauchon pravil s odporným výsměchem:

„Odvedte ji zpět do žaláře, v němž byla!“

Ubohá oklamaná dívka! Stála zde mlčky úplně sklíčená. Bylo hrozné na ni se podívati. Podvedli ji, oklamali a pomluvili; nyní viděla všechno jasně.

Víření bubnu přerušilo ticho; okamžik věřila

v zázračné zachránění, slíbené jí „hlasy,“ jak letě jsem v její oživené tváři, ale brzy seznala, oč se jedná: byla to její stráž — a světlo její očí pohaslo, aby již nikdy více se neobjevilo. Její hlava se zachvěla jako u člověka, jenž snáší nevylicitelná muka nebo jehož srdce jest zničeno. Odešla zakryvši si tvář rukama a trpce vzlykajíc.

XXI.

Není žádných důvodů k předpokládání, že by někdo v celém Rouenu byl zasvěcen v onu tajnou hru, kterou provozoval Cauchon, vyjma snad kardinála Winchestera. Proto možno si představití udivení a rozpaky shromážděného se velikého zastupu lidu a duchovenstva na obou tribunách, když všichni spatřili, jak Johana d'Arc odchází živá a zdravá, uklouznuvši konečně z drápů soudu, po všem tomto trapném čekání a odkládání.

Po několik okamžiků nikdo sebou ani nehnul a nepronesl ani jediného slova: tak omamujícím způsobem účinkovala tato neočekávaná událost, tak nepravděpodobným zdál se fakt, že hranice zůstala neobsazenou a oběť uklouzla. Najednou však následoval záchvat vzteku: na všech stranách bylo slyšeti proklínání a obviňování ze zrady; lítaly dokonce kameny, z nichž jeden byl by málem usmrtil kardinála Winchestera. Po nějakou dobu byl lid hrozně rozčilen. Za tohoto hluku kaplan kardinálův zapomněl tak dalece na všelikou slušnost, že přiskočil ke Cauchonovi a strkaje mu pěst pod nos, křičel:

„Přisámboh, tys zrádce!“

„Lžeš,“ odpověděl biskup.

On zrádce? Nebyl nikterak zrádce! Byl najisto jedním z posledních Francouzů, na nějž

Angličan mohl by se obrátiti s takovým obviněním.

Hrabě Warwick také se rozzuřil. Byl to statečný voják, když však jednalo se o úskoky, taškárství a chytráctví, byl zcela nedostatečný. Zlobil se upřímně a přísahal, že jednali zrádně s králem anglickým a že Johanu d'Arc zúmyslně zachránili před hranicí. Pošeptali mu však do ucha slovo útěchy:

„Neznepokojujte se, jasnosti, bude zase brzy v naší moci . . .“

Myslíte, že nechali utýranou zajatkyni odpočinouti si po všech těch hrůzách, když zase znovu octla se v žaláři? Ne, pro ni nebylo odpočinku, pokud hnali se jí v patách tito krvežízniví soudcové. Cauchon a někteří jeho pomocníci ihned šli za ní do kasematy, kde našli ji v hrozném stavu ducha i těla. Řekli jí, že zřekla se svých bludů, že dala některé sliby, mezi jiným že oblékne zase ženský šat, jestli však znovu upadne do starých hříchů, že církev zřekne se jí na věky. Poslouchala slova, jež však neměla pro ni žádného smyslu. Podobala se bytosti, jež požila durmanu a touží pouze po spánku, po odpočinku, touží jen po tom, aby nechali ji na pokoji. Oblékla šat, přinesený jí Cauchonem a jeho pomocníky a jen pomalu se vzpamatovala a nabyla pojmu o tom, co se stalo.

Cauchon odešel šťastný a spokojený. Johana oblékla ženský šat beze všeho odporu; znovu jí formálně oznámili, aby neupadla do svých dřívějších bludů. Což jestliže skutečně v ničem se neproviní? Nu což — donutí ji, aby něčím se provinila . . .

Nepřipomenul snad Cauchon anglické strážní, že bude-li chtít učiniti vazbu Johany ještě ukrutnější, že s úřední strany si toho nepovšimnou?

Možná; došlo však skutečně k tomu. Od tohoto okamžiku život Johany v žaláři stal se ještě nesnesitelnějším. Nemohu líčiti bližší podrobnosti, neboť nestačí mně k tomu sil.

XXII.

Pátek a sobota byly šťastnými dny pro mne i Noëla. Naše hlavy byly plny velkolepých snů o tom, jak Francie se vzpružila, jak Francie zatřásla svou hřívou, jak Francie nastupuje válečnou výpravu, Rouen jest obrácen v hromadu popele a Johana na svobodě! Naše obrazotvornost se rozohnila a blouznili jsme jaksi hrdostí a nadšením. Vším tím bylo vinno naše mládí, jak jsem se již zmínil.

Nevěděli jsme ničeho o tom, co stalo se v žaláři včera odpoledne. Předpokládali jsme, že když Johana všeho se zřekla a byla znovu přijata do lůna všeodpouštějící církve, nyní zacházejí s ní mírně a vazbu učiní jí tak snesitelnou, jak dalece dovolí tomu okolnosti. Takž, jsouce klidní a spokojení, za těchto radostných dnů přemýšleli jsme horlivě o plánu, jak bychom ji osvobodili. Cítili jsme se neobyčejně šťastnými.

Nastalo nedělní ráno. Lenivě kochal jsem se příjemným a teplým počasím, jakož i myšlenkou, jak Johanu osvobodíme. Nyní neměl jsem jiné myšlenky, neboť byl jsem ní úplně zaujat.

Najednou zaslechl jsem hlasy, křičící kdesi daleko, na ulici; hlasy brzy se přiblížily a mohl jsem rozeznati slova:

„Johana d'Arc zase vrátila se k starému! Smrt čarodějnici!“

Srdce se mně sevřelo, krev stydla mně v žilách. Stalo se to více jak před šedesáti lety, ale

zvuky těchto výkřiků až dosud zní mně v uších, jako onoho dávno minulého letního jitra. My lidé jsme podivně zařízeni: vzpomínka na šťastné dny mizí beze stopy, pamatujeme si však velmi dobře, co zničilo naše srdce! . . .

Brzy jiné hlasy připojily se k těmto výkřikům, tak že bylo slyšet i sta hlasů; celý vzduch zdál se býti naplněn těmito hroznými výkřiky, dupotem noh, chraplavým smíchem, vířením bubnů a hlukem vzdálené hudby, která rušila posvátnost nedělního dne.

Okolo poledne Manchon a já byli jsme zavoláni samotným Cauchonem, abychom se dostavili do žaláře Johany. V tu dobu zase rozšířila se nedůvěra mezi Angličany i anglickými vojáky; celý Rouen byl v podrážděném a rozehvěném stavu. Mohli jsme všechno to pozorovati z našich oken, kolem nichž hrnuly se hlučící zástupy lidu se zamračenými tvářemi a zaťatými pěstmi.

Dověděli jsme se, že v zámku stojí věci velice špatně; tam shromáždil se zástup lidu, jenž považoval historii o nových proviněních Johany za lež a výmysl Cauchonův. V zástupu tomto bylo také mnoho opilých anglických vojáků. Chytili několik kněží, kteří pokoušeli se vstoupiti do zámku a jen s velikým namáháním byli osvobozeni a život jim zachráněn.

Manchon nechtěl jíti. Oznámil, že neučiní ani kroku bez tělesných gardistů Warwickových. Druhého dne Warwick poslal stráž a takž jsme šli. Mezitím rozehvění nijak se neutišilo, ba naopak ještě více vzrostlo. Vojáci chránili nás ovšem před zevnějším násilím, když však šli jsme zástupem luzy u zámku, byli jsme zasypáni spíláním a urážkami. Snesl jsem všechno trpělivě a pomyslel jsem

si v duchu: „Hoši, za tři nebo čtyři dni budete již křičeti jinak!“

Dle mého náhledu byli to lidé ztraceni. Kolik z nich zůstane na živu, až bude osvobození provedeno? Kat bude s nimi hotov za nějaké půl hodiny.

Pověsti ukázaly se býti správnými. Johana porušila své dané slovo. Seděla v okovech, ale měla již zase na sobě mužský oblek.

Neobviňovala nikoho. Nebylo v její povaze obviňovati a svalovati zodpovědnost na sluhu z toho, co učinil pán. Rozum její se vyjasnil; věděla, že vítězství, kterého včera na ní získali, nezáviselo od podřízeného, ale od samotného pána, totiž Cauchona.

Hle, co se stalo. Mezitím co Johana spala, v neděli časně ráno jeden ze strážců ukradl jí ženský oblek a na místě něho podstrčil jí mužský. Probudivše se, chtěla ženský oblek, ale stráž ji odmítla. Pravila, že jest jí zakázáno nositi mužský oblek, ale stráž nepovolila. Ze stydlivosti byla nucena vzítí na sebe znovu mužský oblek, pochopila však, že nezachrání svůj život, když bude nucena bojovati s takovou ničemností a takž oblékla zakázaný šat, vědouc již napřed, jak to skončí.

Šli jsme hned za Cauchonem, náměstkem inkvizitora i jinými šesti hodnosty a když spatřil jsem Johanu jako dříve sedící v zajetí, zuboženou a utýranou v okovech, kdy jsem se domníval, že postavení její značně se zlepšilo, nevěděl jsem, co si mám myslet. Vše to hluboce mne dojalo.

Vítězství Cauchonovo bylo patrně úplné. Před tím po celou tu dobu vypadal podrážděně, rozezlene a nespokojeně, nyní však všechno to zmizelo. Jeho červená tvář zářila taškářskou radostí. Šel, vleka za sebou svůj dlouhý šat a roztáhnuv nohy,

zastavil se před Johanou. Dívá se na ni, kochal se pohledem na tuto nešťastnou, ztracenou oběť, která dopomůže mu k vysoké hodnosti, jen když Anglie dostojí svému slovu jemu, ačkoliv sám svému slovu nikdy nedostál.

Soudcové začali vyslyšati Johanu. Jeden z nich, jakýsi Marguerie, člověk důvtipný, ale nepatrný, podotkl za příčinou změny šatu Johany:

„Zde jest cosi podezřelého. Jak mohlo se to státi bez pomoci jiných? Možná, že stalo se něco ještě horšího?“

„U všech ďasů!“ zvolal Cauchon zlostně, „držte přece hubu!“

„Zrádce!“ zařvali angličtí vojáci a vrhli se s oštěpy na Margueria.

Jen stěží byli zadržáni, aby ho neprobodli. Ubožák více se již ani nepokusil, aby pomáhal při vyšetřování. Ostatní soudcové pokračovali ve výslechu a tázali se:

„Proč oblekla jsi znovu mužský šat?“

Odpověď Johany nemohl jsem zaslechnouti, jelikož v témž okamžiku vypadla jednomu vojákovu z ruky halapartna a udeřila o kamennou podlahu; zdálo se mně však, že Johana řekla, že učinila tak z vlastní vůle.

„Tys však slíbila a přísahala, že dostojíš danému slovu?“

Teskně čekal jsem na její odpověď na tuto otázku a když ji pronesla, ospravedlnila úplně moje očekávání.

Pravila zcela klidně:

„Nepamatuji se, že bych kdy chtěla příslibiti nebo že bych přísahala, že nebudu více nositi tohoto šatu.“

Věděl jsem to: nevěděla, co mluvila a dělala

na tribuně ve čtvrtek a její nynější odpověď byla důkazem, že jsem se nemýlil. Doložila ještě :

„Měla jsem však právo obléci zase mužský oblek, jelikož nedostáli jste svým slibům, zejména že bude mně dovoleno poslouchati mši a přijímati svátosti a že osvobodíte mne z těchto okovů, které, jak vidíte, posud nosím.“

„Nicméně jsi přísahala a slíbilas, že nebudeš více nositi mužského šatu.“

Johana napřáhla své okované ruce a smutně pravila k necitelným lidem :

„Raději zemru, nežli abych takto dále žila. Když však sejmou mně okovy, dovolí mně jíti na mši, převedou mne do jiného žaláře a dají ke mně ženu na místě žalárníka, podrobím se a učiním všechno dle vaší vůle.“

Cauchon na tato slova jen opovržlivě se zachechtal. Dostáti smlouvě, kterou s ní uzavřel? Vyplniti všechny její podmínky? Proč? Podmínkám mohl vyhovovati jen na čas, pokud to bylo výhodným; ty však vykonaly již svou věc a nyní bylo třeba pomýšleti na něco důležitějšího. Okolnost, že Johana vrátila se k mužskému obleku, stačí k provedení praktického cíle, nebylo by však možno přiměti Johanu, aby ještě něčím se provinila? Tu tázal se jí Cauchon, zdali mluvily s ní „hlasy“ od čtvrtka a při tom připomenul jí přísahu.

„Mluvily,“ odpověděla Johana.

Vyšlo na jevo, že „hlasy“ mluvily s ní právě o přísaze; prostomyslně opakovala, že jest poslána samotným nebem; mluvila s klidnou tváří patrně nevědouc, že zřekla se svého poslání. Konečně doložila :

„Hlasy“ mně řekly, že špatně jsem učinila, přiznavši se, že jednala jsem nepoctivě.“

Vzdychla si a pravila s dojemnou prostotou:

„Učinila jsem tak ze strachu před hranicí.“

„Zkrátka řečeno, strach před plameny donutil ji podepsati listinu, jejímuž obsahu tehdáž nerozuměla, ale seznala ho nyní z vnuknutí „hlasů“ a ze slov svých pronásledovatelů.“

Nyní vrátila se jí zase statečnost a s ní zároveň vrozená pravdivost. Mluvila zase směle a klidně, vědouc, že tím vydává se plamenům, jichž tak velice se bála.

Její odpověď byla zcela otevřená, svobodná, bez všelikého vytáčení se. Zachvěl jsem se, když jsem ji slyšel. Věděl jsem, že sama nad sebou pronáší rozsudek smrti. Totéž poznával též ubohý Manchon. Připsal také na okraji protokolu na tomto místě: Responsio mortifera — osudná odpověď.

Všichni přítomní věděli, že odpověď ta jest osudnou. Nastalo takové ticho, jako v pokoji umírajícího, když příbuzní jeho hluboce vzdychají a šeptají mezi sebou: „Všechno jest skončeno.“

Cauchon obrátil se k obžalované ještě s touto otázkou:

„Věříš dále, že tvé „hlasy“ patří sv. Kateřině a sv. Markétě?“

„Ano a jsou poslány samým Bohem.“

„Tys však na lešení se jich zřekla?“

Na to přímo a jasně oznámila, že neměla nikdy v úmyslu jich se odřeknouti a jestliže učinila na popravním lešení nějaké udání a nějaký slib, že učinila tak jen ze strachu před plameny, což bylo porušením pravdy.

Jak vidíte, zase stará věc. Není žádné pochybnosti, že nepamatovala se, co mluvila na popravním lešení, pokud nebyla na to „hlasy“ a obklopujícími ji lidmi upozorněna.

Skončila tento trapný výstup slovy, pronesenými unaveným hlasem, jenž duši rozdíral:

„Podstoupím smrt, ale hned; nechte mne umřítí; nemohu žalářování dále snášeti.“

Duše, stvořená ke svobodě a slunečnímu světlu, tak mučila se v žaláři, že toužila po osvobození jakýmkoliv způsobem . . .

Mnozí ze soudců odešli zmatení a rozhořčení, ostatní pak v různé náladě. Na nádvoří zámku zastali jsme hraběte Warwicka a padesát Angličanů, kteří čekali na nové zprávy. Cauchon spatřiv je, zvolal na ně se smíchem:

„Upokojte se, s ní jest již všechno odbyto!“

Cauchon chystal se zahubiti nešťastnou a všemi opuštěnou dívku a přece mohl se tomu ještě — smáti . . .

XXIII.

Mladí lidé snadno upadají v zoufalství — a tak bylo také se mnou a Noëlem. Za to však mládež snadno poddává se naději — a tak stalo se také nám. Vzpomněli jsme si na nejasný slib „hlasů“ a těšili jsme se spolu, že osvobození Johany stane se najednou, v posledním okamžiku; teď přijde král, přitrhne na pomoc La Hire se svými starými vojíny a za nimi celá Francie . . .

Zase jsme se vzpružili na duchu a slyšeli jsme již zvuky hudby, řinkot ocele a vojenské křiky; ve své obrazotvornosti představovali jsme si naši zajatkyni svobodnou, bez okovů, s mečem v ruce. Avšak tento sen neměl se uskutečnit. Pozdě v noci přišel Manchon a pravil:

„Přicházím přímo ze žaláře a přináším vám vzkaz od této nešťastné dívky.“

Vzkaz ke mně! Kdyby byl pozornějším, my

slím, že by se byl dovtípil, kdo jsem a že má lhostejnost k uvězněné jest přetvářkou, jelikož byl jsem tak zmaten a rozechvěn, že nemohl jsem nikterak zatajiti svých citů.

„Vzkaz ke mně, velebný pane!“

„Ano, prosí vás, abyste jí vyplnil jistou věc. Práví, že spozorovala mladého muže, mého pomocníka, jenž má dobromyslnou tvář. Přála si, aby jí vykonal jistou službu. Odpověděl jsem jí, že tak učiní a tázal jsem se, oč se jedná? Odpověděla, že jedná se o dopis a sice abyste napsal dopis její matce. Chtěl jsem tak učiniti ochotně sám, ale mne odmítla pod záminkou, že mám již tak dosti práce a že mladý muž snáze může posloužiti jí, která psáti nedovede. Nabídl jsem se, že pošlu pro vás a při tom její tvář celá zazářila. Zdálo se, jako by se chystala ku shledání s drahým soudruhem — ubohá! Nedostal jsem však povolení, neboť vstup všem neúředním osobám jest zakázán. Vrátil jsem se a podal jsem jí o tom zprávu; vzdychla si a zase se zarmoutila. Hle, co chce, abyste napsal matce. Jest to částečně podivné poslání a pro mne nepochopitelné, ona však tvrdí, že matka všemu porozumí. Oznamte její upřímnou lásku k rodině a všem venkovským přátelům a napište, že osvobozena nebude. Nyní v noci — již po třetí v tomto roce — spatřila přízrak „stromu.“

„Toť podivné!“

„Skutečně podivné! Řekla však, že rodiče jí porozumí. Po nějakou dobu zůstala zádumčivou a cosi temně povídala. Pochytil jsem několik slov, která patrně přinesla jí útěchu a upokojení. Zapsal jsem si tato slova, domnívaje se, že nacházejí se v souvislosti s dopisem a mohou býti prospěšnými. Potom však vyšel pravý opak: bylo to

pouhé blouznění rozrušené obrazotvornosti, jež nic nevysvětlovalo.“

Vzal jsem kousek papíru z rukou Manchonových a četl jsem právě to, co jsem očekával:

Až jednou v cizině daleké
zatoužím, strome, po tobě,
zjev se před mýma očima!

Takž zmizela všechna naděje. Nyní jsem to pochopil. Věděl jsem, že dopis Johany byl posláním ke mně a Noělovi rovněž tak, jako k její rodině, že úmyslem jejím bylo zničití naše marné naděje, připravití nás k nastávající ráně a donutití nás, abychom se podrobili vůli boží. Bylo jí to podobným, neboť ona vždy především myslela na jiné. Cítila bolest k vůli nám; měla ještě tolik času, že mohla na nás myslet, na nejpokornější své sluby, chtěla ulehčití našemu zármutku, ona, která pila tak hořký kalich, ona, která ubírala se údolím smrti!

Napsal jsem dopis dle jejího přání. Každý pochopí, jak velice musil jsem se přemáhati. Napsal jsem ho týmž dřevěným perem, kterým zanesl jsem na pergament první slova, diktovaná Johanou d'Arc, zejména vyzvání k Angličanům, aby vyklidili Francii; bylo to před dvěma roky, kdy byla sedmnáctiletou dívkou, nyní pak toto péro napsalo poslední slova, která byla jí souzena v životě ještě diktovati. Potom zlomil jsem dřevěnou násadku. Péro, jež sloužilo Johaně d'Arc, nesmělo více nikomu na zemi sloužit.

Druhého dne 29. května Cauchon zavolal své pomocníky a čtyřicet dva muži dostavili se na toto zavolání. Ostatních dvacet mužů stydělo se přijít. Tito čtyřicet dva muži potvrdili, že Johana jest bludařkou a křivopřísežnicí a pronesli roz-

sudek, aby byla odevzdána světské moci. Cauchon jim poděkoval. Potom učinil opatření, aby Johana byla druhého dne vyvedena na náměstí, známé pod jménem Starého náměstí; tam měla býti odevzdána moci občanského soudce, jenž zase měl ji vydati katovi. Znamenalo to, že bude upálena.

Celý den a celý večer úterku dne 29. května kolovala tato veliká zpráva a lid z celého okolí sbíhal se do Rouenu, aby podíval se na tragedii; byli to aspoň ti, kteří chtěli dáti na jevo svou přízeň k Angličanům a mohli na to počítati, že budou k tomuto divadlu připuštěni.

Na ulicích tlačenice přibývalo a rozechvění bylo všeobecné. Tu také bylo možno pozorovati cosi, co již dříve nejednou se jevilo a sice soucit s Johanou u mnohých lidí. Pokaždé, když hrozilo jí veliké nebezpečí, bylo možno na mnohých tvářích pozorovati němý a dojemný bol.

Druhého dne ráno ve středu Martin Ladvenu a jiný ještě mnich byli posláni k Johaně, aby ji připravili k smrti; Manchon a já šli jsme s nimi, což bylo pro mne těžkou povinností. Šli jsme tmavými chodbami zahýbající brzy v tu, brzy v onu stranu, až konečně dostali jsme se do rozsáhlé kamenné budovy, kde octli jsme se před Johanou. Nepovšimnuvši si našeho příchodu, seděla zde s rukama na klíně složenýma a se svěšenou hlavou v hluboké zádumčivosti; tvář její byla velice smutnou. Bylo těžko říci, o čem přemýšlela. Snad o domovu, o tichých pastvinách, o přátelích, kterých více nespatří, o nespravedlnosti na ní spáchané, o své opuštěnosti a ukrutnostech, jež byly na ní konány . . . Nebo přemýšlela snad o smrti, které tak se dovolávala a která byla tak blízkou? Nebo o tom způsobu smrti, který jí připravují? Myslím že ne, jelikož bála se pouze jednoho spů-

sobu smrti, jenž vyvolával u ní nevyslovitelnou hrůzu. Věřil jsem, že svou silnou vůlí úplně zažene tuto myšlenku a bude doufat, že Bůh nad ní se slituje a popřeje jí smrti méně ukrutné. Takovým způsobem mohlo se státi, že zpráva, kterou jsme jí přinášeli, bude pro ni neočekávanou.

Stáli jsme zde chvíli mlčky, ona však nás nepozorovala, jsouc pohrouženou do svých myšlenek. Konečně Martin Ladvenu tiše oslovil ji jménem.

Ohlédla se lehce se zachvěvši a s lehkým úsměvem pravila:

„Mluv, co chceš mně oznámiti?“

„Milé dítě, připrav se, abys mohla statečně snést těžkou ránu . . . Myslíš, že ji vydržíš?“

„Ano,“ odpověděla tichým hlasem a sklonila zase hlavu.

„Přišel jsem, abych tě připravil k smrti.“

Její zmučené tělo lehce se zachvělo. Nastala pomlčka. Za ticha bylo slyšeti naše dýchání. Potom otázala se tiše:

„Kdy to bude?“

V okamžiku tomto bylo v dálce slyšeti zvonění.

„Ihned. Čas již nastal.“

„Tak brzy! Ach, tak brzy!“ pravila a znovu zachvěla se celým tělem.

Nastala znovu delší pomlčka. Vzdálený hlahol zvonu bylo jasně slyšeti uprostřed ticha. Stáli jsme zde bez hnutí a naslouchali jsme zlověstným zvukům. Konečně bylo přerušeno mlčení.

„Jaký způsob smrti mne očekává?“ tázala se Johana.

„Upálení na hranici.“

„Oh, věděla jsem to, věděla!“

Křečovitě vyskočila, zajela si rukama do vlasů a začala se krčiti a žalostně vzlykati, obracejíc

se brzy k jednomu, brzy k druhému, jako by hledala v našich tvářích soucitu a ochrany. Ubohá soudila dle sebe, neboť neodepřela svého soucitu žádné živé bytosti, ba ani raněnému nepříteli na bojišti.

„Oh, jest ukrutné, když takto se mnou se zachází! Což pak mé tělo již dnes bude spáleno a obráceno v popel? Ach, bylo by mně milejším, aby mně stali hlavu, nežli abych musila podstoupiti tak ukrutnou smrt . . . Slíbili mně, že dají mne do církevního vězení, když se podrobím. Kdybych byla tam a ne zde, v rukou mých nepřátel, tento krutý osud nikdy by mne nepostihl. Oh, dovolávám se Boha, spravedlivého soudce — ať On rozsoudí nespravedlnost, která byla na mně spáchána!“

Nikdo z přítomných nemohl snést tohoto výstupu; všichni s uslzenýma očima se odvrátili. V okamžiku octl jsem se u ní na kolenách. Vzpomněla si ihned na nebezpečí, jež mně hrozí a sehnuvši se, pošeptala mně do ucha: „Vstaň! Nevydávej se do nebezpečí, dobrá duše. Kéž žehná ti Bůh na věky věkův!“ Cítil jsem, jak rychle stiskla mně ruku. Má ruka byla poslední rukou, které v životě se dotkla. Nikdo to neviděl, historii není to známo a přece jest to pouhou pravdou.

Za okamžik spatřila, jak vstupuje Cauchon; přistoupivši k němu, pravila:

„Biskupe, umírám z vaší vůle.“

Nebyl ani zmaten, ani rozechvěn, ale pravil měkce:

„Buď trpělivou, Johano. Umíráš proto, že nedostála jsi svým slibům a vrátilas se ku svým bludům.“

„Ach,“ odpověděla, „kdybyste mne byli dali do církevního vězení a dali mně takové žalářníky, jaké jste mně přislíbili, nikdy by se to nestalo.“

Avšak za všechno to budeš zodpovědným před Bohem.“

Cauchon lehce se zachvěl; sebevědomý úsměv zmizel s jeho tváře, odvrátil se a odešel.

Johana stála zde zamyšlená. Stala se klidnější; jen chvílemi utírala si slzy a vzlykot otrásal jejím tělem. Konečně zdvihla oči a spatřila Petra Maurice, jenž přišel zároveň s biskupem. Obrátila se k němu s otázkou:

„Kde budu dnes v noci?“

„Což pak nespoleháš na Boha?“ odpověděl tento.

„Ano, z milosti boží budu v ráji.“

Martin Ladvenu jí vyzpovídal, načež žádala, aby mohla přijímati. Ale jak připustiti k přijímání ženu, vyobcovanou z církve a mající nyní tak málo práv na její svátosti, jako kterákoliv nekřtěná pohanka? Mnich poslal ke Cauchonovi s dotazem, co má dělat? Všechny zákony, božské i lidské, byly tomuto zlosynovi stejné: nevážil si ani jedněch, ani druhých. Poslal dovolení, aby Johaně ve všem se vyhovělo, zač požádá. Její poslední slova, která k němu pronesla, patrně ho polekala, ačkoliv nemohla dojati jeho srdce, kterého nikdy ani neměl.

Sv. hostie byla přinesena do žaláře této nešťastné dívky, která po přijímání toužila již po tolik měsíců svého uvěznění. Byl to slavnostní okamžik . . . Mezitím co nacházeli jsme se v žaláři, dvory zámecké naplnily se zástupy lidu: mužové a ženy, zvěděvše, co děje se v žaláři Johany, přišli značně obměkčení. Jiné zástupy lidu shromáždily se za branou zámku a když objevilo se procesí s hostií a zapálenými svícemi, všechen lid jako jediný muž klesl na kolena a začal se modliti za Johanu; mnozí plakali. Mezitím co konaly

se obřady, slyšeli jsme smutné zvuky: lid odříkával modlitby za odlétající duši.

Nyní strach před smrtí na hranici Johana opustil; klid a duševní jasnost ustoupily strachu a více již ji neopustily.

XXIV.

V devět hodin Panna Orleánská, spasitelka Francie, v plném rozpuku mládí, ubírala se na popraviště, aby obětovala svůj život za vlast, kterou tak vřele milovala a za krále, jenž ji zradil. Nacházela se na voze, určeném pro odsouzence. V jistém ohledu zacházeli s ní hůře nežli s nejhoršími zločinci, neboť byla nucena vyslechnouti ještě rozsudek občanského soudu; při tom měla již na hlavě vysokou čepici, podobnou mitře, na níž byla napsána tato slova: „Kacířka, křivopřísežnice a rouhačka.“

Na voze pro odsouzence nacházel se s ní mnich Martin Ladvenu i advokát Jan Massieu. Ve svém dlouhém, bílém obleku podobala se anděli a když v tomto okamžiku paprsky sluneční ozářily její tvář, když vyšla z temnoty žalární a postava její vystoupila v tmavém rámci brány, v zástupu rozlehl se šepot: „Vidění! Vidění!“ Mnozí modlíce se klesli na kolena, ženy pak plakaly. Zase rozlehlo se dojemné pění žalmu umírajících, jež slavnostně doprovázelo ji na smutné cestě k popravišti. „Spas ji Kristus! Kéž slituje se nad ní sv. Markéta! Všichni svatí, archandělé a mučenníci proste za ni Boha! Zbav ji svého hněvu, ó Pane! Prosím Tebe, spas její duši!“

Správné a pravdivé jest, co praví jistý historik: ubohý, bezmocný lid nemohl Johaně d'Arc ničeho jiného poskytnouti kromě svých modliteb

a možno si myslet, že modlitby tyto nezůstaly bez výsledku. Málo nacházíme v historii zjevů dojemnějších, nežli byl tento plačící a modlící se zástup s rozsvícenými svícemi, jenž klečel na dlažbě pod žalářními stěnami staré pevnosti.

Tak bylo po celé cestě: všude klečely tisíce lidí se svícemi v rukách. Celá cesta, posetá klečícími lidmi se svíčkami, z dálky podobala se poli, posetému žlutým kvítím.

Neklekali pouze angličtí vojáci, kteří stáli v řadách po obou stranách cesty, kterou ubírala se Johana. Avšak za touto stěnou klečely zástupy lidu.

Najednou pološílený muž v kněžském obleku prodral se zástupem a s bédováním klesl na kolena před vozem Johany a prostíraje k ní ruce, naříkal: „Odpust! Odpust!“ Byl to Loyseleur.

A Johana mu odpustila, odpustila mu upřímně, neznajíc ničeho jiného kromě odpuštění, milosrdenství a soucitu s trpícími, třeba by jí sebe více ublížili. Nenašla ani jediného slova výčitky tomuto nešťastníkovi, jenž ji úskočně zradil a vydal na popraviště.

Vojáci byli by ho najisto skolili, avšak hrabě Warwick zachránil mu život. Neznámo, co se s ním stalo. Bezpochyby kdesi zmizel, aby někde v osamocení mohl se obírat výčitkami svého svědomí.

Na Starém náměstí stály dvě tribuny, tytéž, které byly před tím zřízeny před hřbitovem Saint-Ouen. Na jedné tribuně — jako dříve — nacházela se Johana a její soudcové, na druhé pak přední hodnostové, mezi nimiž byl především Cauchon a anglický kardinál Winchester. Náměstí bylo přeplněno lidem a všechna okna a střechy okolních budov byly obsazeny diváky.

Když přípravy byly skončeny, hluk a ruch

pomalů se ztiřil; nastalé ticho bylo slavnostní a dojemné.

Na rozkaz Cauchonův jistý kněz, jménem Mikuláš Midi, měl řeč, v níž vysvětloval, že když nějaká větev révy, totiž církve, stížena jest nákazou, třeba ji uséknouti a odhoditi, jinak že nakazí celou révu. Snažil se dokázati, že Johana svými zločiny byla nebezpečnou svatosti a čistotě církve a že následkem toho smrt její byla nezbytnou. Na konci své řeči obrátil se k Johaně s těmito slovy:

„Johano, církev nemůže tě déle chrániti. Kéz odejde tvůj duch v pokoji!“

Johana stála zcela o samotě, tak že všichni ji viděli, na znamení, že církev se jí zřekla; seděla trpělivě a tiše očekávala konce. Tu obrátil se k ní sám Cauchon. Radili mu, aby přečetl formuli odřeknutí, kterou také s sebou přinesl, ale potom změnil svůj úmysl ze strachu, aby Johana neřekla celou pravdu, zejména že nikdy vědomky ničeho se neodřekla a tím způsobem nesvalila hanbu na jeho hlavu. Spokojil se tím, že připomenul jí její viny a vyzýval ji, aby jich litovala a pomýšlela na spásu své duše. Potom slavnostně přednesl její vyloučení z církve a s těmito slovy úplně odevzdal ji do rukou světské moci.

Johana se slzami v očích poklekla a modlila se. Za koho? Za sebe? Oh, nikoliv, za krále Francie! Její jasný a zvučný hlas pronikal srdce všech. Zapomněla, že král byl k ní nevěrným a ničemně ji opustil; nemyslela na to, že k vůli jeho nevděčnosti odsouzena jest k ukrutné smrti, ale měla pouze na paměti, že jest jejím králem, ona pak jeho věrnou a milující poddanou. Nacházejíc se tváří v tvář smrti, zapomněla na vlastní utrpení a prosila všechny, aby byli k němu spravedlivými

a věřili, že jest dobrým, vděčným a upřímným a že nelze ho činiti zodpovědným za její činy. Posléze dojemnými slovy prosila všechny přítomné, aby se modlili za ni a odpustili jí i její nepřítelům.

Našel se sotva který člověk, který by nebyl dojat; ano i Angličané a soudcové dávali na jevo rozčilení; mnohým oči zalily se slzami, ano i anglickému kardinálovi, tomuto muži s kamenným srdcem ve věcech politických, ale jinak s obyčejným lidským srdcem v každém jiném ohledu.

Sám občanský soudce, jenž měl přečísti rozsudek, byl tak rozechvěn, že na něj zapomněl a Johana byla popravena bez rozsudku. Takovým způsobem protizákonně započaté dílo bylo také protizákonně dokončeno.

Soudce řekl pouze ke strážím: „Vezměte ji!“ a ke katovi: „Vykonej svou povinnost!“

Johana žádala, aby mohla políbiti kříž, ale nikdo nemohl jí ho podati. Tu jistý anglický voják, jsa hluboce dojat, zlomil hůl ve dvě, z těchto dvou částí udělal kříž a podal jí ho. Políbila kříž a přitiskla ho ku svým prsoum. Tu Isambard de la Pierre odebral se do nejbližšího kostela a přinesl jí posvěcený kříž; políbila tento kříž ještě jednou a radostně přitiskla ho ku svému srdci; potom políbila ho ještě několikrát prolévajíc slze vděčnosti a velebic Boha a jeho světce.

Plačíc a tisknouc kříž k ústům, kráčela po stupních hranice, majíc po svém boku mnicha Isambarda. Potom pomohli jí vystoupiti na hromadu dříví, navalenému k popravnímu lešení; postavila se zde mlčky zády k sloupu a zástup díval se na ni se zatajeným dechem. Kat přistoupil k ní a začal řetězy přivazovati její stepilé tělo k sloupu. Potom sestoupil dolů, aby dokončil svou hroznou

povinnost; zůstala zde sama, ona, která měla tolik přátel za dnů svobody, ona, která byla předmětem takové lásky a oddanosti!

Vše to viděl jsem kalně, pohledem zamlženým slzami: více nemohl jsem snést! Zůstal jsem na svém místě, avšak vše, co budu dále vypravovati, líčím dle toho, co oznámili mně očití svědci. Chvillemi slyšel jsem srdcelomné zvuky, jež rozdíraly mé srdce, ale opakují, že poslední obraz, který jsem spatřil, byla Johana d'Arc v rozpuku své mladosti a krásy, dosud nezohavená mukami; tento obraz, netknutý časem, uchoval se v mé paměti do posledních mých dnů.

Jestliže kdo myslel, že nyní, v posledním okamžiku, kdy všichni zločinci litují svých hříchů, zřekne se všeho a přizná se, že její slavné skutky byly vykonány vnuknutím satana, velice se zmýlil. Taková myšlenka nikdy nepřišla jí do hlavy. Nemyslela na sebe a své utrpení, ale myslela na jiné a na neštěstí, jež může je stihnouti. Podívavši se smutným pohledem na okolí a věže krásného města, pravila:

„Oh, Rouene, Rouene! Což pak jest mně souzeno zde umřítí a ty budeš mým hrobem? Oh, Rouene, Rouene, mám strach, že budeš trpěti k vůli mé smrti!“

Sloup dýmu vystoupil vzhůru, kolem její tváře; na okamžik zmocnila se jí hrůza i zvolala: „Vodu, vodu! Dejte sem svěcenou vodu!“ Avšak v témž okamžiku strach její minul a více ji netrápil.

Slyšela, jak plamen s praskotem požíral topivo a ihned zmocnil se jí strach o bližšího, jemuž hrozilo nebezpečí, mnicha Isambarda. Odevzdala mu kříž a prosila ho, aby ho přitiskl k jejím rtům a držel ho tak, aby do posledního okamžiku mohla

se na něj dívati. Naléhala, aby Isambard vyhnul se nebezpečí ohně a tu teprv se upokojila.

„Drž jen kříž tak, abych mohla ho viděti do posledního okamžiku,“ pravila.

Avšak Cauchon, tento muž bez studu a srdce, nemohl jí ani nyní nechat na pokoji; přistoupil k ní a zvolal:

„Přišel jsem naposled, Johano, abych tě vyzval ku pokání a abys prosila Boha za odpuštění!“

„Umírám tvou vinou!“ pravila Johana a to byla poslední slova, která na světě pronesla.

Husté kotouče dýmu a jazyky červeného plamene zakryly ji, ale i z této temnoty rozléhal se její silný a zvučný hlas, pronášející modlitby. V okamžicích, kdy vítr rozehnal kotouče dýmu, bylo možno rozeznati její k nebi obrácenou tvář a lehce se pohybující rty. Konečně plameny zlostně vyšlehly vzhůru a tu na věky zmizela její tvář a postava . . . Hlas její umlkl.

Ano, odletěla od nás čistá duše Johany! Jsou to jen slabá a nepatrná slova, ale dokazují, že pro nás celý svět spustl a osiřel.

povinnost; zůstala zde sama, ona, která měla tolik přátel za dnů svobody, ona, která byla předmětem takové lásky a oddanosti!

Vše to viděl jsem kalně, pohledem zamlženým slzami: více nemohl jsem snést! Zůstal jsem na svém místě, avšak vše, co budu dále vypravovati, líčím dle toho, co oznámili mně očití svědci. Chvillemi slyšel jsem srdcelomné zvuky, jež rozdíraly mé srdce, ale opakuji, že poslední obraz, který jsem spatřil, byla Johana d'Arc v rozpuku své mladosti a krásy, dosud nezohavená mukami; tento obraz, netknutý časem, uchoval se v mé paměti do posledních mých dnů.

Jestliže kdo myslel, že nyní, v posledním okamžiku, kdy všichni zločinci litují svých hříchů, zřekne se všeho a přizná se, že její slavné skutky byly vykonány vnuknutím satana, velice se zmýlil. Taková myšlenka nikdy nepřišla jí do hlavy. Nemyslela na sebe a své utrpení, ale myslela na jiné a na neštěstí, jež může je stihnouti. Podíravši se smutným pohledem na okolí a věže krásného města, pravila:

„Oh, Rouene, Rouene! Což pak jest mně souzeno zde umřítí a ty budeš mým hrobem? Oh, Rouene, Rouene, mám strach, že budeš trpěti k vůli mé smrti!“

Sloup dýmu vystoupil vzhůru, kolem její tváře; na okamžik zmocnila se jí hrůza i zvolala: „Vodu, vodu! Dejte sem svěcenou vodu!“ Avšak v témž okamžiku strach její minul a více ji netrápil.

Slyšela, jak plamen s praskotem požíral topivo a ihned zmocnil se jí strach o bližního, jemuž hrozilo nebezpečí, mnicha Isambarda. Odevzdala mu kříž a prosila ho, aby ho přitiskl k jejím rtům a držel ho tak, aby do posledního okamžiku mohla

se na něj dívati. Naléhala, aby Isambard vyhnul se nebezpečí ohně a tu teprv se upokojila.

„Drž jen kříž tak, abych mohla ho viděti do posledního okamžiku,“ pravila.

Avšak Cauchon, tento muž bez studu a srdce, nemohl ji ani nyní nechat na pokoji; přistoupil k ní a zvolal:

„Přišel jsem naposled, Johano, abych tě vyzval ku pokání a abys prosila Boha za odpuštění!“

„Umírám tvou vinou!“ pravila Johana a to byla poslední slova, která na světě pronesla.

Husté kotouče dýmu a jazyky červeného plamene zakryly ji, ale i z této temnoty rozléhal se její silný a zvučný hlas, pronášející modlitby. V okamžicích, kdy vítr rozehnal kotouče dýmu, bylo možno rozeznati její k nebi obrácenou tvář a lehce se pohybující rty. Konečně plameny zlostně vyšlehly vzhůru a tu na věky zmizela její tvář a postava . . . Hlas její umlkl.

Ano, odletěla od nás čistá duše Johany! Jsou to jen slabá a nepatrná slova, ale dokazují, že pro nás celý svět spustl a osiřel.

Závěrek.

Bratr Johany Jakub zemřel v Domremy během procesu v Rouenu. Stalo se tak dle proroctví, jež pronesla Johana kdysi na pastvišti, dle něhož také my zbylí měli jsme se odebrati na velikou vojnu.

Když nešťastný starý otec dověděl se o mučednické smrti své dcery, byl úplně zdrcen a zemřel.

Její matce město Orleán ustanovilo roční plat, s nímž žila po celý svůj dlouhý život. Dvacet čtyři roky po smrti své slavné dcery jako stařenka vykonala dlouhou cestu do Paříže v zimní době a byla přítomna při zahájené disputaci v kostele Notre-Dame, kdež stal se první počátek k obnovení dobrého jména Johany.

Paříž byla přeplněna příchozími ze všech konců Francie, kteří schválně přišli, aby spatřili její matku, tuto ctihodnou stařenku a byl dojemným pohled, když ubírala se středem rozechvěného zástupu k poctám, jež čekaly na ni v chrámě. Po jejím boku byli Jan a Petr, již ne dřívější veselí a bezstarostní jinoši, ale šedí veteráni.

Po mučednické smrti Johany vrátil jsem se s Noëlem do Domremy, když však connetable Richmond zaujal místo La Tremouilla jako hlavní rádce králův a jal se dokončovati veliké poslání Johany, znovu vzali jsme na sebe brnění, vrátili jsme se

na bojiště a bojovali jsme za krále tak dlouho, pokud trvala válka a Francie nebyla Angličanů zbavena. Takové bylo by přání Johany a její vůle byla nám zákonem, ať byla živou či mrtvou. Všichni členové jejího osobního štábu, kteří zůstali na živu, byli věrnými její památce a bojovali za krále až do konce. Nacházeli jsme se v různých končinách Francie, když však padla Paříž, byli jsme všichni náhodou pohromadě.

Byl to veliký a radostný den, avšak ne bez bolu: nebylo zde Johany, aby zároveň s námi vtrhla do dobytého hlavního města.

S Noëlem ztrávil jsem celý svůj život a nacházel jsem se při něm v okamžiku jeho smrti. Stalo se to v poslední veliké bitvě této války. V této bitvě padl také statečný odpůrce Johany, Talbot. Bylo mu tehdáž 85 let a celý svůj život ztrávil ve válkách. Byl to důstojný starý lev s vlající šedou hřívou a nezkrocenou udatností. Tohoto posledního dne bojoval neobyčejně statečně a šlechtěně.

La Hire přežil Johanu o třicet let, při čemž stále bojoval, jelikož válka byla jedinou rozkoší jeho života.

Dunois, vévoda Alençonský a d'Aulon dočkali se úplného osvobození Francie a mohli ještě vydati svědectví zároveň s Janem a Petrem d'Arc, Pasquerelem a mnou při procesu, jenž zahájen byl k obnovení dobrého jména Johany. Nyní jsou již všichni po kolik roků mrtví. Ze všech spolubojovníků Johany d'Arc zůstal jsem jen sám. Pravila, že budu žít tak dlouho, až budou naše válečné výpravy zapomenuty, ale proroctví toto se nevyplnilo. Kdybych žil i tisíc let, nevyplnilo by se, jelikož všechno, co spojeno jest s jménem Johany d'Arc, jest nesmrtelným.

Mnozí členové rodiny Johany d'Arc se oženili a zanechali potomky. Potomci tito patří k šlechtě a jejich původ a jméno dává jim právo na takové pocty, o jakých jiným šlechticům nemůže se ani zdáti. Viděli jste, jak všichni uctivě snímali čapky, když včera tyto děti šly mne navštívit. Nedálo se tak proto, že jsou šlechtici, ale proto, že jsou vnuky vlastních bratří Johany d'Arc . . .

Vraťmež se nyní k procesu, jímž obnoveno bylo dobré jméno Johany. Korunovala krále v Reměši. V odměnu za to nechal ji ukrutně popravit, neučiniv ani nejmenšího pokusu k její záchraně. Po celé dvacet tři roky zůstal lhostejným k její památce, lhostejným k tomu faktu, že jeho dobré jméno jest pokáleno k vůli činům, jež provedla jen proto, aby zachránila jej a jeho korunu, lhostejným k tomu, že Francie dusí se studem a touží po obnovení dobrého jména své spasitelky. Zkrátka řečeno, král po celou tu dobu byl lhostejným k památce Johany. Najednou však se změnil a přál si, aby věc nešťastné Johany byla znovu postavena před soud. Proč se tak stalo? Což pak najednou cítil k ní vděčnost? Nebo cítil snad výčitky svědomí? Ne; měl k tomu zcela podstatnou příčinu, zcela pochopitelnou u takového člověka, jakým byl on sám. Věc spočívá v tom, že nyní, když Angličané byli úplně z Francie vypuzeni, začali hlásati, že král dostal svou korunu z rukou ženy, usvědčené ze styků se satanem a upálené jako čarodějnice; následkem toho jakou cenu může míti takové králování? Žádné a nesmí býti dovoleno, aby takový král seděl dále na trůně . . .

Proto byl čas, aby král se probudil a on skutečně tak učinil. Hle, jakým způsobem se stalo,

že Karel VII. najednou chtěl býti spravedlivým k památce své dobroditelky.

Obrátil se k papeži a papež ustanovil mnohočetnou komisi, sestávající z bohoslovců, aby prozkoumala celý život Johany a vynesla rozsudek. Komise zasedala střídavě v Paříži, Domremy, Rouenu, Orleánu i jiných městech a pracovala po několik měsíců. Prohlédla všechny protokoly procesů Johany, vyslechla Dunoise, vévodu Alençonského, d'Aulona, Pasquerela, Courcellesa, Isambarda de la Pierre, Manchona, mne a ještě jiné; vyslechla také asi sto svědků, zejména soudruhy Johany v Domremy, Vaucouleursu, Orleánu a v jiných místech, jakož i množství soudců a jiné osoby, jež byly přítomny soudnímu přelíčení v Rouenu a viděly mučednickou smrt Johany.

Při tomto vyšetřování bylo jasně dokázáno, že celá historie Johany a celá její povaha jsou bez úhony. Tento rozsudek byl zanesen do protokolu, aby uchován byl na všechny věčné časy.

Zúčastnil jsem se několika zasedání a setkal jsem se s mnohými tvářemi, jež nespátřil jsem přes čtvrt věku; mezi nimi byli moji oblíbení generálové, Kateřina Boucherova a jiní, kteří vyvolali ve mně trpké city, jako Beaupere, Courcelles a jejich soudruzi. Spátřil jsem také Haumettu a maličkou Mengettu, jimž jest nyní skoro padesát let a z nichž každá má již mnohočetnou rodinu. Byli zde také Noël a rodiče Paladina a Slunečnice.

Byla rozkoš poslouchati, jak vévoda Alençonský vychvaloval neobyčejné schopnosti Johany jako vojevůdce; Dunois posílil tyto pochvaly květnatou řečí, líče, jak okouzlující a dobromyslnou byla Johana, jak byla statečnou, veselou, vtipnou, něžnou, soucitnou, šlechetnou, velkomyslnou, čistou

a uchvacující. Když jsem ho poslouchal, Johana jako živá vystala přede mnou a srdce svíralo se mně zármutkem.

Skončil jsem své vypravování o Johaně d'Arc, tomto podivném dítěti, této vznešené duši, nemající sobě rovné v čistotě, neznající ziskuchtivosti a ctižádosti.

V ní nebylo ani sledu podobných vlastností, což nelze říci o jiných osobách, jichž jména jsou proslavena ve světové historii.

U Johany d'Arc láska k vlasti byla více nežli pouhým citem, ona byla vášní. Ona byla geniem vlastenectví, ztělesněním patriotismu.

Láska, milosrdenství, soucit, statečnost, válka, pokoj, poesie a hudba — vše to může býti zobrazeno nějakým symbolem, avšak stepilá postava dívky v prvním rozpuku mládí, s mučednickou korunou na hlavě, držící v ruce meč, jenž rozsekl pouta, vížící její vlast — což pak to není nejlepší a nejvýmluvnější symbol patriotismu, takový symbol, jenž bude žíti na věky věkův?

OBSAH.

	Strana
Předmluva	3
Část I.	
Ludvík de Conte svému potomstvu	7
Část II.	
U dvora a v poli	53
Část III.	
Soud a mučednictví	280
Závěrek	417
